

מדד הדמוקרטיה
הישראלית

2019

תמר הרמן

אור ענבי / וויליאם קביסון / אלה הלר

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

מדד הדמוקרטיה הישראלית

2019

תמר הרמן

אור ענבי / ויליאם קביסון / אלה הלר

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

The Israeli Democracy Index 2019
Tamar Hermann
Or Anabi, William Cubbison, Ella Heller

עריכת הטקסט: ענת ברנשטיין
עיצוב הסדרה: לוטה עיצובים
ביצוע גרפי: אירית נחום
הדפסה: גרפוס פרינט, ירושלים

מסת"ב 978-965-519-272-8 ISBN

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר ידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר בספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

© כל הזכויות שמורות למכון הישראלי לדמוקרטיה (ע"ר), 2019
נדפס בישראל, תש"ף/2019

המכון הישראלי לדמוקרטיה

רח' פינסקר 4, ת"ד 4702, ירושלים 9104602
טל': 02-5300888
אתר האינטרנט: www.idi.org.il

להזמנת ספרים:

החנות המקוונת: www.idi.org.il/books
דוא"ל: orders@idi.org.il
טל': 02-5300800 ; פקס: 02-5300867

הדברים המובאים בספר זה אינם משקפים בהכרח את עמדת המכון הישראלי לדמוקרטיה.

כל פרסומי המכון ניתנים להורדה חינם, במלואם או בחלקם, מאתר האינטרנט.

תוכן העניינים

9	ממצאים עיקריים
17	הקדמה
19	מתודולוגיה
19	השאלון
20	המדגם
20	איסוף הנתונים
21	התמצאות בדוח
23	חלק ראשון / ישראל בעיני אזרחיה
25	פרק 1 / מה המצב?
39	פרק 2 / דמוקרטיה, שלטון, אזרחים
59	פרק 3 / השירות הציבורי
72	פרק 4 / החברה הישראלית
93	פרק 5 / צה"ל ומעמדו הציבורי
113	פרק 6 / ישראל ויהדות התפוצות
117	חלק שני / הדמוקרטיה הישראלית בהשוואה בינלאומית
119	פרק 7 / המדדים הבינלאומיים
149	נספחים
151	נספח 1 / התפלגות התשובות בסקר (כלל המדגם, יהודים, ערבים)
177	נספח 2 / התפלגות נתוני מדד 2019 לעומת נתוני העבר
207	נספח 3 / הרכב דמוגרפי והגדרות עצמיות (כלל המדגם)
214	נספח 4 / הדמוקרטיה הישראלית בהשוואה בינלאומית
218	צוות המחקר

תרשימים

25	מצבה הכללי של ישראל היום (יהודים וערבים)	1.1 תרשים
26	מצבה הכללי של ישראל היום, 2003-2019 (כלל המדגם)	1.2 תרשים
28	מצבה של הדמוקרטיה בישראל היום (כלל המדגם)	1.3 תרשים
29	מצבה של הדמוקרטיה בישראל היום, לפי מחנה פוליטי (יהודים)	1.4 תרשים
30	"השלטון הדמוקרטי בישראל נמצא בסכנה חמורה", 2017-2019 (מסכימים, כלל המדגם)	1.5 תרשים
31	עד כמה המדינה מצליחה לדאוג לביטחון של אזרחיה? (כלל המדגם)	1.6 תרשים
31	עד כמה המדינה מצליחה לדאוג לרווחה של אזרחיה? (כלל המדגם)	1.7 תרשים
32	האם לדעתך יש או אין היום שיווי משקל/איזון נכון בין הרכיב היהודי לרכיב הדמוקרטי? 2016-2019 (כלל המדגם)	1.8 תרשים
32	האם לדעתך יש או אין היום שיווי משקל/איזון נכון בין הרכיב היהודי לרכיב הדמוקרטי? לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (יהודים)	1.9 תרשים
33	מצב המדינה בהיבטים השונים (כלל המדגם)	1.10 תרשים
34	לחיות בחו"ל או להישאר בארץ? (יהודים וערבים)	1.11 תרשים
35	מה מעורר ספק אם להישאר בארץ? (יהודים וערבים)	1.12 תרשים
36	המצב הכלכלי הוא הגורם העיקרי לִסְפֵק אם להישאר לחיות בישראל, לפי גיל (כלל המדגם)	1.13 תרשים
37	מרגישים חלק מהמדינה ובעיותיה? (יהודים וערבים)	1.14 תרשים
38	מידת השמירה על עקרון חופש הדת (כלל המדגם)	2.1 תרשים
39	מידת השמירה על עקרון הזכות להתקיים בכבוד (כלל המדגם)	2.2 תרשים
40	מידת השמירה על עקרון חופש הביטוי (כלל המדגם)	2.3 תרשים
41	מידת השמירה על עקרון חופש ההתאגדות הפוליטית (כלל המדגם)	2.4 תרשים
42	"עקרונות הדמוקרטיה נשמרים במידה המתאימה" (מסכימים, כלל המדגם)	2.5 תרשים
43	נותנים אמון רב או די רב במוסדות ובממלאי תפקידים (יהודים וערבים)	2.6 תרשים
44	נותנים אמון במוסדות השונים, 2008-2019 (יהודים)	2.7 תרשים
45	נותנים אמון במוסדות השונים, 2008-2019 (ערבים)	2.8 תרשים
46	הנהגת המדינה מושחתת? (כלל המדגם)	2.9 תרשים
47	האם יש מפלגה המייצגת אותך היטב? (כלל המדגם)	2.10 תרשים
48	"ההרכב המפלגתי של הכנסת הנוכחית מייצג היטב את עמדות הציבור" (כלל המדגם)	2.11 תרשים
49	"חברי הכנסת הערבים מייצגים היטב את המגזר הערבי מבחינת ההבדלים וההסכמות בתוך הציבור הערבי בישראל" (יהודים וערבים)	2.12 תרשים
50		

56	מידת המעורבות של הממשלה במשק (כלל המדגם)	2.13 תרשים
57	מיסים גבוהים ושירותים נרחבים או ההפך? (כלל המדגם)	2.14 תרשים
	מודל הקביעות – משפר את ביצועי השירות הציבורי או פוגם בהם? (כלל המדגם)	3.1 תרשים
59		
61	מצבן של מערכות השירות הציבורי (כלל המדגם)	3.2 תרשים
	הערכת מצבן של מערכות השירות הציבורי כמאוד טוב או די טוב, לפי מחנה פוליטי (יהודים)	3.3 תרשים
62		
	"מערכת החינוך נותנת כיום שוויון הזדמנויות אמיתי לכל ילדי ישראל, מכל רקע ומכל מגזר" (יהודים וערבים)	3.4 תרשים
63		
	"מערכת הבריאות הציבורית בארץ נותנת כיום טיפול שווה לכל המטופלים, מכל רקע ומכל מגזר" (יהודים וערבים)	3.5 תרשים
64		
	"בתי המשפט מתייחסים כיום באופן שווה לכל מי שנשפט לפניהם, מכל רקע ומכל מגזר" (יהודים וערבים)	3.6 תרשים
65		
	עד כמה, אם בכלל, ההחלטות המקצועיות של שופטי בית המשפט העליון מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות? (כלל המדגם)	3.7 תרשים
66		
	עד כמה, אם בכלל, ההחלטות המקצועיות של בכירי האוצר מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות? (כלל המדגם)	3.8 תרשים
67		
	עד כמה, אם בכלל, ההחלטות המקצועיות של בכירי צה"ל מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות? (כלל המדגם)	3.9 תרשים
68		
	סבורים כי החלטות שופטי בית המשפט העליון, בכירי האוצר ובכירי צה"ל מוטות פוליטית במידה רבה או במידה בינונית (כלל המדגם)	3.10 תרשים
70		
	תקצוב המערכות הציבוריות (כלל המדגם)	3.11 תרשים
71		
	מידת הסולידריות של החברה היהודית ושל החברה הערבית (יהודים וערבים)	4.1 תרשים
73		
	"בשום מצב לא ניתן להצדיק שימוש באלימות להשגת מטרות פוליטיות" (יהודים וערבים)	4.2 תרשים
74		
	"בני הנוער היום פחות מוכנים לתרום למדינה בהשוואה לעבר" (כלל המדגם)	4.3 תרשים
75		
	המתח החזק ביותר היום בחברה הישראלית (יהודים וערבים)	4.4 תרשים
76		
	המתח החזק ביותר היום בחברה הישראלית, 2012-2019 (כלל המדגם)	4.5 תרשים
78		
	מרגישים מיעוט בחברה הישראלית? (יהודים וערבים)	4.6 תרשים
80		
	להרגשתך, לאיזו קבוצה בחברה הישראלית אתה שייך – חזקה או חלשה? (יהודים וערבים)	4.7 תרשים
81		
	מצב המזרחים לעומת מצב האשכנזים (יהודים וערבים)	4.8 תרשים
83		

84	הכשלים שאירעו בקליטת העולים מארצות ערב – תום לב או תוצאה של התנשאות? (יהודים)	4.9 תרשים
86	מסכימים שהכשלים בקליטת העולים יוצאי ארצות ערב בשנות המדינה הראשונות קרו בתום לב, לפי גיל (יהודים)	4.10 תרשים
87	"בישראל כיום לאשכנזים קל יותר להצליח ולהתקדם בעבודה מאשר למזרחים" (לא מסכימים, יהודים)	4.11 תרשים
88	"המתח בין אשכנזים למזרחים לא נעלם רק כי פוליטיקאים עושים בו שימוש לצרכים שלהם", לפי מוצא עדתי (מסכימים, יהודים)	4.12 תרשים
90	"על הממשלה לעודד הגירת ערבים מהארץ", 2009-2019 (לא מסכימים, יהודים)	4.13 תרשים
91	"צריך ללמד בכל בתי הספר בישראל את נקודות המבט של היהודים ושל הערבים בנוגע להיסטוריה של הסכסוך ביניהם", 2017 ו-2019 (מסכימים, יהודים וערבים)	4.14 תרשים
92	"עדיף לצמצם את לימודי האזרחות והדמוקרטיה ולהקדיש יותר שעות להיסטוריה יהודית ואהבת הארץ" (לא מסכימים, יהודים)	4.15 תרשים
93	"צה"ל הוא 'צבא העם'" (יהודים)	5.1 תרשים
94	סבורים כי התיאור של צה"ל כ"צבא העם" הוא תיאור נכון, 2013-2019 (יהודים)	5.2 תרשים
96	מה דעתך על ההצעה החוזרת בשנים האחרונות לבטל את גיוס החובה ולבסס את צה"ל כצבא מקצועי? (יהודים)	5.3 תרשים
97	מה דעתך על ההצעה החוזרת בשנים האחרונות לבטל את גיוס החובה ולבסס את צה"ל כצבא מקצועי? לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (יהודים)	5.4 תרשים
98	מה דעתך על ההצעה החוזרת בשנים האחרונות לבטל את גיוס החובה ולבסס את צה"ל כצבא מקצועי? לפי מחנה פוליטי (מאוד או די תומכים, יהודים)	5.5 תרשים
98	תומכים בביטול גיוס החובה ובביסוס צה"ל כצבא מקצועי, לפי גיל (יהודים)	5.6 תרשים
99	תפקוד צה"ל טוב או מצוין בתחומים השונים (יהודים וערבים)	5.7 תרשים
100	תפקוד צה"ל טוב מאוד או מצוין בתחומים השונים, לפי העמדה בסוגיית גיוס החובה (יהודים)	5.8 תרשים
101	הציון הממוצע לתפקוד של צה"ל בתחומים השונים, לפי מידת האמון בצה"ל (יהודים)	5.9 תרשים
102	מידת הקרבה בין מערכת הערכים של דרג הפיקוד הבכיר של צה"ל למערכת הערכים של הציבור, 2016 ו-2019 (יהודים)	5.10 תרשים
103	"מערכת הערכים של דרג הפיקוד הבכיר של צה"ל כיום קרובה למערכת הערכים של הציבור בישראל", לפי גיל (יהודים)	5.11 תרשים

104	"ראשי צה"ל ומערכת הביטחון מגזימים בכוונה בתיאור האיומים כדי לקבל תוספת לתקציב הביטחון", 2015 ו-2019 (יהודים וערבים)	5.12 תרשים
106	"ראשי צה"ל ומערכת הביטחון מגזימים בכוונה בתיאור האיומים כדי לקבל תוספת לתקציב הביטחון", לפי העמדה בשאלה אם יש להגדיל או להקטין את תקציב הביטחון (כלל המדגם)	5.13 תרשים
107	אילו היית הורה לבן/בת העומד/ת להתגייס לצה"ל, מה היית ממליץ לו/ה לעשות? (יהודים ודרוזים)	5.14 תרשים
111	לדעתך, עד כמה מערכת השיבוץ של המתגייסים לצה"ל לתפקידים השונים היא שוויונית והוגנת? (יהודים ודרוזים)	5.15 תרשים
111	לדעתך, עד כמה מערכת השיבוץ של המתגייסים לצה"ל לתפקידים השונים היא שוויונית והוגנת? לפי גיל (יהודים ודרוזים)	5.16 תרשים
113	"העם היהודי הוא העם הנבחר", לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (יהודים)	6.1 תרשים
114	"ליהודים בישראל וליהודים בגולה גורל משותף" (יהודים)	6.2 תרשים
115	האם בקבלת החלטות חשובות ממשלת ישראל צריכה או לא צריכה להביא בחשבון את עמדותיהם של היהודים בתפוצות? (יהודים)	6.3 תרשים
121	הדירוג של ישראל במדדים הבינלאומיים (באחוזונים)	תרשים א7
122	הציון של ישראל במדדים השונים, 2019	תרשים ב7
124	הציון של ישראל במדד הזכויות הפוליטיות, 2003-2019	7.1 תרשים
125	הציון של ישראל במדד הזכויות האזרחיות, 2003-2019	7.2 תרשים
126	הציון של ישראל במדד חופש העיתונות, 2003-2019	7.3 תרשים
128	הציון של ישראל במדד הייצוג והאחריותיות, 2003-2019	7.4 תרשים
129	הציון של ישראל במדד ההשתתפות הפוליטית, 2007-2019	7.5 תרשים
131	הציון של ישראל במדד השוויון הדמוקרטי, 2003-2019	7.6 תרשים
132	הציון של ישראל במדד ההשתתפות האזרחית, 2003-2019	7.7 תרשים
134	הציון של ישראל במדד הדמוקרטיה הדינונית, 2003-2019	7.8 תרשים
135	הציון של ישראל במדד התרבות הפוליטית הדמוקרטית, 2007-2019	7.9 תרשים
137	הציון של ישראל במדד תפקוד הממשלה, 2007-2019	7.10 תרשים
138	הציון של ישראל במדד שלטון החוק, 2004-2019	7.11 תרשים
140	הציון של ישראל במדד השליטה בשחיתות, 2003-2019	7.12 תרשים
141	הציון של ישראל במדד תפיסת השחיתות, 2003-2019	7.13 תרשים
143	הציון של ישראל במדד הרגולציה, 2003-2019	7.14 תרשים
144	הציון של ישראל במדד החלוקה השוויונית של המשאבים, 2000-2019	7.15 תרשים

ממצאים עיקריים

פרק 1: מה המצב?

- ב־2019 מחצית מהיהודים ומחצית מהערבים מגדירים את מצבה הכללי של ישראל טוב או טוב מאוד, הערכה חיובית דומה לזו שהתקבלה בשנים האחרונות. עם זאת, שיעור הערבים הסבורים כי המצב לא טוב (29%) גבוה משיעור היהודים המעריכים כך (16%).
- בהערכת המצב הכללי של המדינה מתגלים הבדלים ניכרים בין המחנות הפוליטיים (יהודים). הערכת הימין את המצב כטוב או טוב מאוד (68%) חיובית בהרבה מזו של המרכז והשמאל (42%, 24%). הערכתם של רוב החרדים, הדתיים והמסורתיים הדתיים את מצב המדינה היא חיובית. פחות ממחצית מהמסורתיים הלא־דתיים ומהחילונים מעריכים כך. בקרב הערבים – הערכת המוסלמים את מצבה הכללי של המדינה היא חיובית, אבל פחות במעט מזו של הדרוזים ושל הנוצרים.
- רוב מוחלט, ודומה, של יהודים ושל ערבים (84%) היה בוחר לחיות בישראל גם אילו הייתה מוצעת לו אזרחות אמריקאית או אזרחות של מדינה אחרת במערב. רוב זה נמצא יציב למדי במהלך השנים. ממצא מעניין, אך לא מפתיע, הוא שהפתיחות העקרונית לרעיון של הגירה גדולה יותר ככל שהגיל צעיר יותר.
- ההסבר העיקרי של היהודים לנכונות להגר מישראל הוא המצב הכלכלי (39%). סיבה זו מכריעה יותר אצל הימין (47%) ואצל המרכז (33.5%). אצל השמאל הסיבה העיקרית היא התחזקות המגמות האנטי־דמוקרטיות במדינה (34.5%). הערבים תולים את הנכונות להגר מישראל במצב הביטחוני (30%) ובמצב הכלכלי (29%).
- שיעור היהודים המרגישים את עצמם חלק מהמדינה ובעיותיה הוא כפול משיעור הערבים שמרגישים כך (83% לעומת 42%). בקרב היהודים שיעור הדתיים החשים שייכות למדינה הוא הגבוה ביותר (89%), ואילו שיעור החרדים הוא הנמוך ביותר (69%). המסורתיים והחילונים נמצאים בתווך. לא נמצא הבדל בתחושת השייכות בין המחנות הפוליטיים. בציבור הערבי תחושת השייכות היא החלשה ביותר בקרב המוסלמים (39.5%), לעומת הדרוזים (47%) והנוצרים (53%).
- הערכת מצבה של הדמוקרטיה בישראל נמוכה במידה ניכרת מהערכת מצבה הכללי של המדינה. כלל הציבור הישראלי נחלק לשלושה חלקים כמעט שווים בגודלם: המגדירים את מצב הדמוקרטיה בישראל כטוב, כ"ככה־ככה" או כגרוע. רק כרבע מהערבים מגדירים את מצב הדמוקרטיה בארץ כחיובי, לעומת כשליש מהיהודים; כמעט 40% מהערבים העריכו את מצב הדמוקרטיה כשלילי, לעומת כ־33% מהיהודים שהגדירו אותו כך.
- חלוקת הציבור היהודי לפי מחנות פוליטיים מעלה כי שיעור המעריכים את מצב הדמוקרטיה בישראל בחיוב במרכז ובשמאל (13% ו־27%) נמוך בהרבה משיעור המקביל בימין (50%). 56% מהשמאל אמרו כי מצב הדמוקרטיה בישראל היום לא טוב, 41% מהמרכז, ורק 20% מהימין.

- השנה חלה עלייה בשיעור הסבורים שהדמוקרטיה בישראל נמצאת בסכנה חמורה (ערבים – 66%; יהודים – 52%). בקרב היהודים העלייה היא בעיקר במרכז (68%) ובשמאל (84%), אך גם בימין יותר מרבע חשים כיום בסכנה לדמוקרטיה (29%).
- כשני שלישים מכלל הציבור, שיעור דומה של יהודים ושל ערבים, סבורים שהמדינה מצליחה לשמור על ביטחון אזרחיה. ואולם רוב זהה כמעט סבורים **ההפך** כשמדובר בדאגה לרווחת האזרחים.
- התשובה השכיחה של היהודים לשאלה אם יש או אין כיום איזון בין הרכיב היהודי לרכיב הדמוקרטי במדינה היא שהרכיב היהודי חזק מדי (41%). כך סבורים גם שלושה רבעים מהערבים. האי-נחת בולטת במיוחד בקבוצות הקצה של הרצף החרדי-חילוני: 64% מהחילונים סבורים שהרכיב היהודי חזק מדי, והשיעור הזה בדיוק בקרב החרדים מעריכים שהרכיב הדמוקרטי חזק מדי.

פרק 2: דמוקרטיה, שלטון, אזרחים

- מכל עקרונות הדמוקרטיה שבדקנו רק החופש להתאגדות פוליטית זכה ברוב בציבור הסבורים שהוא נשמר בישראל במידה המתאימה (52%). רק מיעוט סבורים כך לגבי שלושת העקרונות האחרים: חופש הדת (41%), חופש הביטוי (40%) והזכות לקיום בכבוד (35%).
- כשמדובר בחופש הדת, רוב בשתי קבוצות הקצה – החרדים והחילונים – סבורים שהוא נשמר פחות מדי (החילונים כנראה בשל החשש מהדתה, והחרדים כנראה בשל החשש מחילון).
- הערכת מידת השמירה על הזכות לקיום בכבוד נמצאה קשורה הדוקות למחנה הפוליטי (יהודים): בשמאל ובמרכז הרוב (71%, 58%) סבורים שזכות זו נשמרת בישראל פחות מדי, לעומת מיעוט – גדול – בימין (44%).
- אשר לחופש הביטוי – רוב בשמאל (51%) סבורים שהוא נשמר פחות מדי, במרכז התשובה השכיחה היא שהוא נשמר במידה המתאימה (44%), ואילו בימין סבורים שהוא נשמר יותר מדי (41%).
- כבכל שנה גם השנה האמון של היהודים בצה"ל (90%), בנשיא המדינה (71%) ובבית המשפט העליון (55%) גבוה מן האמון במוסדות האחרים. בציבור היהודי צה"ל מוליך בכל שלושת המחנות הפוליטיים. נשיא המדינה ניצב אצל כולם במקום השני (89% בשמאל, 84% במרכז, 57.5% בימין). הבדלים ניתן למצוא במוסד שהגיע למקום השלישי: בימין זו הממשלה (48%), בעוד בשמאל ובמרכז זהו בית המשפט העליון (88%, 72%).
- האמון של הערבים במוסדות נמוך מזה של היהודים. רק בית המשפט העליון נהנה אצלם מאמון הרוב (56%).
- רוב הציבור (58%) סבורים שהנהגת המדינה מושחתת. מאז התחלנו למדוד את הנושא ב-2014 חלה עלייה מתמדת בשיעור הישראלים הסבורים כך. מצאנו קשר חזק בין הערכת השחיתות של הנהגה לבין הערכת איכות הדמוקרטיה: רבים יותר בקרב הסבורים שהנהגה מושחתת מעריכים את איכות הדמוקרטיה בישראל כגרועה (46.5%). לעומת זאת, בקרב מי שדעתם על ההתנהגות המוסרית של הנהגה חיובית יותר – רק 18% חושבים שמצב הדמוקרטיה רע.

- רוב היהודים (59%), אך רק מיעוט מהערבים (30%), דיווחו שיש מפלגה המייצגת כראוי את השקפותיהם.
- 49.5% מהיהודים ו-43% מהערבים חושבים שההרכב המפלגתי של הכנסת מייצג היטב את עמדות הציבור, ירידה בהשוואה לשיעור מי שענו כך בסקרים קודמים. במרכז (יהודים) שיעור הסבורים כך הוא הנמוך ביותר (38%), ובימין – הגבוה ביותר (61%).
- כמחצית מהערבים ורוב היהודים (60%) חושבים שחברי הכנסת הערבים אינם מייצגים היטב את מגוון הדעות בציבור הערבי. זהו סקר שני ברציפות שערכנו השנה שבו, בניגוד לעבר, יש רוב בקרב הערבים למי שאינם מרוצים מחברי הכנסת המייצגים אותם. זו תופעה בעלת חשיבות שכן בעבר רק מיעוט בציבור הערבי ענו כך.
- 32% מכלל הציבור סבורים שמעורבות הממשלה במשק חלשה מדי, 30% סבורים שהיא מתאימה, ו-27% חשים שהיא חזקה מדי.
- מחצית מכלל הציבור מעדיפים שירותים נרחבים בחינם ומיסוי גבוה, ואילו 39% מעדיפים שירותים בסיסיים בלבד אבל מיסים נמוכים. בקרב היהודים, השמאל (73%), המסורתיים והחילוניים (57%) וכן בעלי הכנסה ממוצעת או הכנסה גבוהה (54%) מעדיפים את האפשרות הראשונה. הימין (44% מעדיפים מיסים גבוהים ו-45% מיסים נמוכים) ובעלי הכנסה הנמוכה (43% מעדיפים מיסים גבוהים יותר ו-43% מיסים נמוכים) חלוקים בנושא, ואילו החרדים (60%) מעדיפים את האפשרות השנייה.

פרק 3: השירות הציבורי

- 45% מכלל הציבור סבורים שמוזל הקביעות בשירות הציבורי פוגע בביצועי השירות, ומנגד 39% סבורים ההפך. בסקר שעשינו ב־2016 הייתה התפלגות העמדות של כלל הציבור בנושא הפוכה (45% – משפר; 40% – פוגם).
- הערכת הציבור את מצבן של מערכות השירות הציבורי בישראל אינה חיובית. רק הגופים המטפלים באיכות הסביבה ומערכת המשפט זוכים בהערכה חיובית מכחצית מן הציבור. שיעור הנותנים ציונים חיוביים לשאר המערכות שהוצגו בסקר נמוך יותר: מערכת החינוך (44%), מערכת התחבורה ומערכת הבריאות (43% כל אחת). את ההערכה הפחות חיובית ביותר מקבלת המערכת לתכנון שוק הדיור (18%). הימין (יהודים) מעריכים את מצב רוב מערכות השירות הציבורי באופן החיובי ביותר, והשמאל – באופן השלילי ביותר, למעט מערכת המשפט – שכאן המצב הפוך: רוב בשמאל ובמרכז מעריכים אותה בחיוב (66%, 56%), לעומת 33% בלבד בימין המעריכים כך.
- רוב בציבור (68%) סבורים שילדי ישראל אינם זוכים לשוויון הזדמנויות אמיתי במערכת החינוך. מערכת הבריאות (46%) ומערכת המשפט (44%) מקבלות הערכה גבוהה יותר באשר למידת השוויוניות הנוהגת בהן.
- 68% מהציבור סבורים כי ההחלטות המקצועיות של בכירי האוצר מושפעות מדעותיהם הפוליטיות במידה רבה או בינונית. לגבי החלטות שופטי בית המשפט העליון סבורים כך 59%

מכלל הציבור. 45.5% חושבים כי ההחלטות המקצועיות של בכירי צה"ל מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות. בעניין ההחלטות של הבכירים בצה"ל מצאנו הבדל גדול בין יהודים לערבים – בקרב היהודים רק 42% רואים כאן הטיה פוליטית, לעומת 65% בקרב הערבים.

- בציבור היהודי הדעה בעניין ההשפעה הפוליטית על החלטות שופטי בית המשפט העליון רווחת בעיקר במחנה הימין (78%, לעומת 36.5% בשמאל) ובקרב החרדים (85%, לעומת 45% בקרב החילונים). אנשי מחנה הימין נוטים גם לייחס הטיה פוליטית לבכירי צה"ל בשיעורים גבוהים יותר מאנשי מחנות המרכז והשמאל (53%, לעומת 33% ו-30%). הבדלים בין המחנות הפוליטיים נמצאו גם בייחוס הטיה פוליטית להחלטות בכירי האוצר.
- התזכורת שתקציב המדינה מוגבל ושהגדלת סעיף אחד מחייבת צמצום באחרים לא מנעה מרוב המרואיינים לבחור להגדיל כמעט את כל התקציבים, לפי הסדר הבא: בריאות (85%), חינוך (77%), רווחה (76%), דיור (68%), תחבורה (67%). 45.5% גם אמרו שיש להגדיל את תקציב המשטרה, אבל רק 31% המליצו להגדיל את תקציב צה"ל, שלגביו התשובה השכיחה היא – להשאירו כפי שהוא (41.5%).

פרק 4: החברה הישראלית

- היהודים מעריכים את הסולידריות בחברה היהודית בציון 6 (בינוני) בסולם שבין 1 = אין סולידריות ל-10 = סולידריות גבוהה מאוד. הערכה זו דומה להערכתם בעבר. באותו סולם הערבים מעריכים את הסולידריות בחברתם כנמוכה יותר – ציון 4.25.
- הערכת הסולידריות החברתית של השמאל (יהודים) נמוכה בהשוואה להערכת המרכז והימין (שמאל – 5.03; מרכז – 5.76; ימין – 6.55).
- הערכת המוסלמים את הסולידריות בחברה הערבית בישראל (ציון 4.52) גבוהה מהערכת הנוצרים (3.29) והדרוזים (3.36) את הסולידריות הזאת.
- 76% מהיהודים ו-85% מהערבים מסכימים שבשום מצב אי־אפשר להצדיק שימוש באלימות להשגת מטרות פוליטיות. פילוח לפי מחנות פוליטיים (יהודים) מעלה ששיעור המצדיקים שימוש באלימות להשגת מטרות פוליטיות קטן בכל המחנות אבל גדול יותר בימין (25%) ובמרכז (23%). שיעור הסבורים כך בשמאל הוא הקטן ביותר (11.5%). בכלל הציבור ההסכמה לשימוש באלימות כדי להשיג מטרות פוליטיות עולה עם הירידה בגיל.
- גם במדד הנוכחי נמצא רוב למסכימים עם הדעה שהנוער היום מוכן פחות, בהשוואה לעבר, לתרום למדינה (52% מהיהודים ו-65% מהערבים חושבים כך). בציבור היהודי הדתיים הם הקבוצה היחידה על הרצף החרדי־חילוני שאינם מסכימים עם התיאור הזה – רק 40% מהם אמרו שבני הנוער כיום מוכנים לתרום למדינה פחות מעבר. באופן מפתיע, הצעירים היהודים מסכימים עם דעה זו (56%) בשיעורים גבוהים יותר מהמבוגרים (45%).
- מחמשת המתחים בחברה הישראלית היהודים מאבחנו כחזק ביותר את המתח ימין־שמאל (40.5%). בעיני הערבים המתח החזק ביותר הוא המתח היהודי־ערבי. בכל המחנות הפוליטיים (יהודים) דעת הרוב או הדעה השכיחה היא שהמתח ימין־שמאל הוא החזק ביותר בחברה

הישראלית (שמאל – 52%; מרכז – 40%; ימין – 38%). אך בעוד שלדעת אנשי השמאל והמרכז המתח השני בחוזקו הוא המתח הדתי-חילוני, בימין נמצא במקום השני המתח היהודי-ערבי. המרואיינים הדרוזים (59%) בחרו במתח היהודי-ערבי כמתח החזק ביותר בשיעורים גבוהים יותר מן המוסלמים (43%) ומן הנוצרים (36%).

- רוב היהודים (55%) סבורים שבשנים האחרונות החברה היהודית הישראלית הופכת לדתית יותר. התחושה החזקה ביותר של התעצמות הדתיות נמצאת בשמאל ובמרכז (80%, 65%), לעומת 38% בלבד שחשים כך בימין. 68% מהחילונים ו-56% מהמסורתיים הלא-דתיים מרגישים הדתה, לעומת 31% מהחרדים, 36% מהדתיים ו-41% מהמסורתיים הדתיים.
- 69% מהיהודים אינם מרגישים כמיעוט בחברה הישראלית, לעומת 53% בקרב הערבים שכן חשים כך. הקבוצות היהודיות ששיעור החשים בהן מיעוט גבוה מהאחרות הן החרדים (46%) ואנשי מחנה השמאל (54%). בקרב הקבוצות הערביות, הדרוזים מרגישים כמיעוט בחברה הישראלית בשיעור הגבוה ביותר (71%), אחריהם הנוצרים (64%) ולבסוף המוסלמים (47%). רק 8% ממי שמרגישים מיעוט בחברה הישראלית מעריכים את מצב הדמוקרטיה כמצוי, לעומת 45.6% ממי שאינם חשים שהם בבחינת מיעוט במדינה.
- בהתאמה עם האמור בסעיף הקודם, רוב היהודים (73%) ומיעוט מקרב הערבים (36%) מרגישים שייכים לקבוצות הדי חזקות או החזקות בחברה הישראלית. גברים בכל לאום חשים שייכים לקבוצה החזקה בשיעורים גבוהים יותר מהנשים בנות אותו הלאום.
- בחינת ההבדלים בין הקבוצות האתניות השונות בציבור היהודי מעלה כי רוב היהודים (57%) סבורים שמצב המזרחים והאשכנזים דומה בישראל של היום. מרואיינים ערבים רבים לא ידעו להשיב לשאלה (29%), אך התשובה השכיחה של מי שכן ענו הייתה שמצב המזרחים גרוע ממצבם של האשכנזים (37%).
- 51% מהיהודים סבורים שהכשלים שאירעו בקליטת העולים היהודים מארצות ערב היו תוצאה של התנשאות של מנהיגי המדינה האשכנזים ולא טעויות שנעשו בתום לב (36%). מזרחים ואנשי ימין (61%, 66%) נוטים יותר לקבל את ההסבר של התנשאות ההנהגה האשכנזית.
- רוב היהודים (63%) אינם מסכימים עם ההיגד שהאליטה האשכנזית שולטת כיום במדינה (רק 22% מהערבים אינם מסכימים איתו). ההסכמה הרחבה ביותר עם ההיגד בולטת במיוחד בקרב מצביעי ש"ס (59%), חרדים (49.5%) וצעירים בגילים 18–24 (40%).
- רוב (61%) בקרב היהודים תולים בפוליטיקאים את האשמה להתמשכות המתח בין מזרחים לאשכנזים.
- רוב גדול בקרב היהודים (85%) וכן רוב הערבים (59%) אינם סבורים שהסכסוך הישראלי-ערבי היה נפתר אילו מנהיגי המדינה היו מזרחים.
- השנה נמצאה עלייה בהתנגדות בקרב היהודים לרעיון שהממשלה תעודד הגירת ערבים מישראל (60% מתנגדים, לעומת 41% ב-2009, 44% ב-2010, 50% ב-2013). ההתנגדות חזקה בעיקר במחנה השמאל (91%) ובמחנה המרכז (74%) וחלשה יותר בקרב אנשי מחנה הימין (39%).

- רוב היהודים (71%) ורוב הערבים (76.5%) מסכימים שצריך ללמד בכל בתי הספר בישראל את נקודות המבט של היהודים ושל הערבים על ההיסטוריה של הסכסוך ביניהם. הקבוצה היחידה בקרב היהודים שנמצא בה מיעוט של מסכימים למהלך כזה היא החרדים (38%).
- רוב היהודים (58%) מתנגדים לצמצום לימודי האזרחות והדמוקרטיה בבתי הספר ולהקדשת שעות לימוד רבות יותר ללימוד ההיסטוריה היהודית ולאהבת הארץ. התנגדות רבה למהלך נמצאה בשמאל הפוליטי (87%) ובמרכז (70%). לעומת זאת בימין יש רוב לתומכים ורק מיעוט מתנגדים (39.5%). ככל שעולה מידת הדתיות, יש פחות מתנגדים למהלך: בקרב החרדים, הדתיים והמסורתיים הדתיים רק מיעוט מתנגדים לצמצום לימודי הדמוקרטיה, אבל בקרב המסורתיים הלא־דתיים והחילוניים מדובר ברוב גדול.

פרק 5: צה"ל ומעמדו הציבורי

- כשלושה רבעים מהיהודים מסכימים כי צה"ל הוא כיום "צבא העם". תפיסה זו משותפת לכל המחנות הפוליטיים, אך חזקה בימין ובמרכז (82%, 76%) יותר מאשר בשמאל (61%).
- קצת למעלה ממחצית מהיהודים (54.5%) מתנגדים לביטול שירות החובה ולביטוס צה"ל כצבא מקצועי. מדובר בשיעור התנגדות יציב לאורך שנים.
- היהודים מעניקים לרמת התפקוד של צה"ל בשישה תחומים שנבדקו הערכה גבוהה מזו שנותנים לה הערבים בכל אחד מהתחומים. הפער הגדול נמצא בהערכת צה"ל כצבא מוסרי, נושא שקיבל את ההערכה הגבוהה ביותר בקרב היהודים (82.5%) והנמוכה ביותר בקרב הערבים (17%). רוב היהודים מעניקים לצה"ל ציונים גבוהים על הכושר המבצעי (77%) ועל הציות להנהגה הפוליטית הנבחרת (67.5%). כשמדובר בשוויון בין המינים, ביחס לחיילים ובהתנהלות התקציבית שיעורי המעניקים לצה"ל ציונים גבוהים קטנים יותר (46%, 43.5%, 32%). הציונים שנתנו החרדים לתפקוד של צה"ל נמוכים מהציונים שנתנו לו כל הקבוצות האחרות בחברה היהודית.
- מי שמתנגדים לביטול שירות החובה נותנים הערכות גבוהות יותר לתפקוד של צה"ל ממי שתומכים בביטול שירות החובה.
- רוב בציבור היהודי (71%) סבורים שמערכת הערכים של דרג הפיקוד הבכיר של צה"ל קרובה למערכת הערכים של הציבור היהודי במדינה, עלייה ניכרת בהשוואה לשיעור מי שסברו כך ב־2016 (49%), בסמוך לפרשת אלאור אזריה. החרדים (47%), בהשוואה לקבוצות האחרות, וכן קבוצות הגיל הצעירות ביותר רואים פחות קרבה בין שתי מערכות הערכים של הציבור ושל צמרת צה"ל. בעניין זה לא נמצאו הבדלים מובהקים בין המחנות הפוליטיים.
- כשליש מהיהודים (32%) ורוב הערבים (58%) מסכימים עם ההיגד שראשי צה"ל ומערכת הביטחון מגזימים בתיאור האיומים הביטחוניים כדי לקבל תוספת לתקציב הביטחון. כמעט שני שלישים מהימין ומהמרכז (יהודים) שוללים היגד זה, ואילו השמאל חצוי בהערכתו באשר לשאלה אם ננקטת הגזמה מכוונת באיומים. בקרב הערבים המוסלמים 61% מסכימים עם הטענה בדבר ההגזמה בתיאור האיומים, לעומת 50% מהנוצרים ו־44% מהדרוזים.

- הטוענים להגזמה בתיאור האיומים תומכים בשיעורים גבוהים יותר בצמצום תקציב הביטחון (37%). בקרב השוללים את טענת ההגזמה 15% תומכים גם הם בצמצום תקציב הביטחון.
- האפשרות המועדפת על יהודים בסוג השירות הצבאי של מתגייסים בנים היא שירות קרבי (34%). במקום השני בסדר העדיפות נמצאת האפשרות להשאיר לצה"ל לקבוע מה יעשה הבן המתגייס (28%). אשר לבנות המתגייסות – רוב היהודים משאירים לצה"ל את השיבוץ. במקום השני בסדר העדיפות לבנות נמצא השירות הקרבי. העדפה לתפקידי לוחמה קרבית חזקה יותר בקרב האבות. האימהות מעדיפות שירות צבאי בתפקיד שאינו קרבי. החרדים מעדיפים התחמקות מהשירות או שירות לאומי-אזרחי, והדתיים – שירות קרבי (לבנים) ושירות לאומי (לבנות).
- מרבית היהודים ומרבית הדרוזים חושבים כי מערכת השיבוץ של המתגייסים לצה"ל לתפקידים השונים היא הוגנת (54%), אך רק מיעוט מהצעירים בגילים 18-34 (43%) ומהמשייכים את עצמם לקבוצות החלשות בחברה (47%) חושבים כך.

פרק 6: ישראל ויהדות התפוצות

- 40% מהיהודים מסכימים עם ההיגד ש"העם היהודי הוא העם הנבחר ולפיכך עולה על העמים האחרים". שיעור ההסכמה עולה ככל שהמיקום העצמי על הרצף החרדי-חילוני נוטה לכיוון הדתי: 16% בלבד מהחילונים, 32% מהמסורתיים הלא-דתיים, 69% מהמסורתיים הדתיים, 71% מהדתיים ו-89% מהחרדים.
- מחצית מהיהודים סבורים כי היהודים בישראל והיהודים בתפוצות חולקים גורל משותף. גם בשאלה זו – רוב ברור מקרב החרדים, הדתיים והמסורתיים הדתיים וכן רוב ברור בקרב אנשי מחנה הימין חשים כי יש גורל משותף ליהודי ישראל והתפוצות. מנגד, פחות ממחצית מהחילונים והמסורתיים הלא-דתיים וכן מחצית מהשמאל ומהמרכז הפוליטי סבורים כך.
- 60% מהיהודים סבורים שבקבלת החלטות חשובות ממשלת ישראל אינה צריכה להביא בחשבון את עמדת יהודי התפוצות, עלייה חדה בהשוואה ל-2014 – אז היה שיעור הסבורים כך 46.5%.

פרק 7: המדדים הבינלאומיים

- השנה בחנו את מקומה של ישראל ב-15 מדדים בינלאומיים בהשוואה לשנה שעברה. ב-8 מהם חלה ירידה מהשנה שעברה, ב-6 המקום העולמי של ישראל זהה לזה של השנה שעברה, ובמדד אחד חלה עלייה קלה.
- התבוננות במקום הממוצע של ישראל בעולם בעשור האחרון מלמדת כי התנדודתיות מתונה יותר: ב-8 מדדים חלה ירידה, ב-6 שיפור, ובמדד אחד לא חל שינוי.
- בכל המדדים שנבחנו ישראל נמצאת בחציון העליון מתוך כלל המדינות, וב-7 מהמדדים – אפילו ברבעון העליון. בהשוואה עם מדינות ה-OECD התמונה חיובית פחות: ב-14 מתוך 15 המדדים ישראל נמצאת בחציון התחתון של הטבלה, וב-7 מאותם מדדים – ברבעון התחתון.

- המדד היחיד שישראל נמצאת בו ברשימת המדינות המובילות – בעולם ובמדינות ה־OECD – הוא מדד ההשתתפות הפוליטית.
- השנה הוספנו להשוואה הבינלאומית שני מדדים – מידת הרגולציה הקיימת במדינה והשוויוניות בחלוקת המשאבים. במדד הרגולציה מצבה של ישראל טוב, ואף חל בו שיפור בעשור האחרון, ואילו במדד חלוקת המשאבים באופן שוויוני מקומה העולמי של ישראל, כמו גם מקומה במדינות ה־OECD, נמוך בהרבה.

הקדמה

שנת 2019 הייתה סוערת מאוד מבחינה פוליטית: הדי חוק הלאום שנחקק באמצע 2018 עוד לא שכנו – על כל המשתמע מכך למערכת היחסים בין האזרחים היהודים והאזרחים הערבים של ישראל – וכבר הוכרז על הקדמת הבחירות מסתיו 2019 לאביב. ההקדמה נעשתה, להלכה, בשל חוסר ההצלחה לגשר בין האי-הסכמות של המפלגות החרדיות ובין העמידה הנחושה (או ההתעקשות) של ראש מפלגת ישראל ביתנו אביגדור ליברמן בעניין חוק הגיוס, אך למעשה בגלל אינטרס ברור למדי של ראש הממשלה בנימין נתניהו לקבל מנדט מחודש מהציבור מהר ככל האפשר, שכן חקירותיו כיכבו ללא הרף בכותרות. החקירות הללו המשיכו לעצב במידה רבה את סדר היום והוסיפו להעמקת השסעים בין חלקים גדולים בציבור הישראלי. הן יצרו ציפייה, או לחלופין חשש, שנגד ראש הממשלה יוגש כתב אישום ושהדבר ישפיע על מעמדו הציבורי ועל הפניות שלו לטפל בענייני המדינה.

הבחירות המוקדמות התקיימו כסדרן באפריל 2019, ואולם התקווה של רבים שלאחריהן ישקע האבק והמדינה תחזור לשגרה התבדתה. ערב הבחירות נרשמה הצלחה חסרת תקדים בהיקפה ובמהירותה כאשר רשימת מרכז משותפת (כחול לבן) הוקמה ואף הצליחה, כנגד כל הסיכויים, לא רק שלא להתפרק בתוך זמן קצר תחת הנהגה "מרובעת", אלא גם לקבל בבחירות אותו מספר מנדטים שקיבלה מפלגת הליכוד בראשות ראש הממשלה. המנדט להקמת הממשלה הופקד שוב בידי נתניהו, אבל התוצאה הצמודה שהשיגו שתי המפלגות הגדולות והמיואן של ראש מפלגת ישראל ביתנו אביגדור ליברמן להתפשר עם החרדים הקשו על כינון ממשלה חדשה. ראש הממשלה נתניהו נאלץ, או שםא בחר, לגרום לכנסת לפזר את עצמה ולקבוע בחירות חוזרות. מפתיע לא פחות בכל השתלשלות האירועים הזאת היה שיתוף הפעולה עימו בנושא זה מצד המפלגות הערביות, שעל רקע הישגיהן המאכזבים בבחירות שמחו להזדמנות הלא צפויה שנקרתה בדרכן לחזור ולחבור להן יחדיו לרשימה משותפת. נכון לנובמבר 2019 נראה כי גם בסבב הבחירות השני שהתקיים השנה (בספטמבר 2019) לא הושגה הכרעה ברורה בין שני הגושים – ימין וחרדים מצד אחד ומרכז ושמאל מן הצד השני.

נתוני סקר מדד הדמוקרטיה לשנת 2019 נאספו מייד לאחר בחירות אפריל, והם מלמדים כי התפתחויות פוליטיות דרמטיות אלה, שדומה היה שיעזעזעו את אמות הסיפים, השפיעו בשוליים בלבד על עמדות הציבור הישראלי כלפי המערכת הפוליטית והדמוקרטיה. וכך, שיעור מי שמעריכים את מצבה הכללי של ישראל בחיוב ירד רק במעט, ועלייה קטנה בלבד נרשמה בשיעור הסבורים כי מצב הדמוקרטיה בישראל חמור. מגמות ארוכות טווח של היחלשות האמון במחויבות של הפוליטיקאים לטובת הכלל, והדעה שהרכיב היהודי במשוואה "יהודית ודמוקרטית" הוא חזק מדי במציאות הישראלית, קיבלו תוקף גם במדידה הנוכחית.

אין ספק – כנעבר, התשובות תלויות במיקום העצמי של המרוויינים על הקשת הפוליטית או בהיותם יהודים או ערבים (ובעיקר דרוזים – בהשפעת חוק הלאום כנראה), חילונים, מסורתיים, דתיים או חרדים. הפערים בין קבוצות המשנה בציבוריות הישראלית אולי גדלו השנה, אבל הנתונים הכוללים לא ירדו או עלו במידה קיצונית. ייתכן שהציבור שבע הטלטלות פיתח כלפי המתרחש במערכת הפוליטית סוג של חסינות, ויש שיאמרו אדישות, מה גם שאמונו בה ובפוליטיקאים היה ונותר ירוד

למדי. ואולם אין מדובר בציבור עיוור למציאות. למשל, הרוב מעריכים בחיוב את הצלחת המדינה לשמור על הביטחון של אזרחיה, למרות התקריות החוזרות ונשנות בגבול עזה וחרף המתיחות בעלות פוטנציאל ההסלמה בצפון, אבל מעריכים בשלילה את מידת ההצלחה שלה לשמור על רווחתם.

ממצא מעניין נוסף הוא שגם בהשוואות הבינלאומיות, שעליהן אנחנו מדווחים בדוח זה, מצבה של ישראל מוסיף להיות יציב, לטוב או לרע. במדדים מסוימים המעריכים את הדמוקרטיה בישראל חלה אמנם ירידה קלה, אבל במבט כולל ישראל נמצאת במקום בינוני-גבוה בהשוואה לכלל מדינות העולם שהמדדים הבינלאומיים בדקו, אם כי ברוב המקרים במקום נמוך למדי בין מדינות ה-OECD, חוץ מאשר בנושא ההשתתפות הפוליטית של האזרחים – שם ישראל נהנית בכל ההשוואות מהערכות גבוהות.

כמדי שנה גם בסקר זה קיבלו נושאים מסוימים, הפעם שלושה, תשומת לב מיוחדת: השירות הציבורי, צה"ל ומעמדו הציבורי ויחסי ישראל והתפוצות.

באשר לשירות הציבורי מצאנו כי מתוך שש המערכות שבדקנו, מערכת תכנון הדיור נמצאת בתחתית סולם ההערכה הציבורי מבחינת מצבה וביצועיה. חמש המערכות האחרות – חינוך, בריאות, תחבורה, משפט, איכות הסביבה – מקבלות ציונים בינוניים. למעשה, אפילו מערכת אחת אינה מצטיינת בעיני הציבור. ממצא מדאיג בהקשר זה הוא ההערכה הרווחת שהמערכות אינן נותנות יחס שוויוני למי שנזקקים לשירותיהן. כלומר – לדעת אזרחי המדינה, השירות הציבורי הישראלי לוקה בהעדפת אזרחים מסוימים ובקיפוח של אחרים. גם כאן יש כמובן הבדלים על בסיסים שונים: מוצא לאומי או עדתי, הכנסה, מחנה פוליטי ועוד, אבל הסך הכול משקף מצב טעון שיפור. עוד ממצא מדאיג, הקשור גם הוא לעניין האמון במוסדות השונים, הוא שכיחות הדעה שבכירי משרד האוצר ושופטי בית המשפט העליון מקבלים החלטות מוטות בהתאם לדעותיהם הפוליטיות. שיעור נמוך יותר של המרואינים סברו כך גם לגבי הבכירים בצה"ל.

באשר לצה"ל מצאנו כי הרוב, אך לא כולם, מעוניינים להשאירו תחת הגדרת "צבא העם" ולא לעבור למודל של צבא מקצועי. ממצא מעניין אחר הוא העלייה בהשוואה למדידה לפני שלוש שנים, בסמוך לפרשת אלאור אזריה, בשיעור מי שכן מוצאים התאמה בין מערכת הערכים של בכירי צה"ל לבין מערכת הערכים של כלל הציבור. עוד מצאנו כי האמון הגבוה בצה"ל מתמקד ביכולות המבצעיות שלו. ואולם ככל שמדובר בתפקוד שלו בתחום הניהולי – ובכלל זה טיפול בחיילים, שוויון בין נשים לגברים או ההיבט הכלכלי – שיעור האזרחים המעריכים את תפקודו בחיוב קטן בהרבה.

באשר ליהדות התפוצות מצאנו כי רק כמחצית מהציבור היהודי סבורים כי לעם בישראל וליהדות התפוצות גורל משותף. ייתכן שהתופעה של התרחקות יהדות התפוצות מישראל, שעליה מצביעים מומחים אמריקאים ואחרים, מתרחשת בכיוון ההפוך גם ממש לנגד עינינו כאן בישראל. על רקע זה אולי אפשר להבין מדוע רוב בציבור סבורים היום כי אין להביא בחשבון את העמדות של יהדות התפוצות כאשר על הפרק עומדת סוגיית קבלת החלטות מדיניות בישראל.

ולסיום – בשנים האחרונות מרבים לפסול את השימוש בסקרים כמכשיר אמין לניתוח ולאבחון של תופעות חברתיות ופוליטיות. שורש הטענה בסקרי בחירות, שאכן שוגים מדי פעם בתחזיותיהם מטעמים שלא זה המקום להתעמק בהם. ואולם כשמדובר בסקור שיטתי, רב שאלות וחוזר, כמו סקר מדד הדמוקרטיה שלפניכם, סקרי דעת קהל עדיין נחשבים בעולם לאחד הכלים האמינים והשמישים ביותר. אמת, כבעבר גם היום הגישה למרואינים מקבוצות שונות אינה אחידה ויש כאלה שקולם

בסקר נאלם או נעלם. יתר על כן, הטלפון הקווי הנייח, ואפילו זה הנייד, הולך ומאבד את מקומו כמכשיר היעיל ביותר לעריכת סקרים, ובמקומו עולה רשת האינטרנט כזירה העיקרית לסיקור. ואולם נכון לעת הזו, אם לא מפתחים ציפיות לא מציאותיות לדיוק כשמדובר בבני אנוש, סקרים הם עדיין הכלי הראשון במעלה להבנת הרוחות המנשבות בחברה, והם טובים לאין ערוך למטרה זו מאשר, למשל, בניית סברות כרס על בסיס קריאת מאמרי מערכת, שיטוט ברשתות חברתיות או שיחה עם נהג מונית אקראי.

צוות המחקר

אוגוסט 2019

מתודולוגיה

החלק הראשון של הדוח מתבסס על סקר דעת קהל שתוכנן בידי צוות מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות שבמכון הישראלי לדמוקרטיה. הצוות גם ניתח את הנתונים שהתקבלו.

שני מכונים ביצעו את עבודת השדה של הסקר: את הסקר בעברית עשה מכון שילוב (רמת גן) ואת הסקר בערבית – מכון סטאנט (דלית אל כרמל). הסקר בעברית התקיים בתאריכים 30 באפריל–30 במאי 2019, והסקר בערבית בתאריכים 2–19 במאי 2019.

בחלק השני של הדוח מוצגים, כאמור, נתונים ממקורות חיצוניים: ציוני מדדים שונים שחושבו במכונים בינלאומיים.

השאלון

שאלון הסקר של השנה נבנה בחודש מרץ 2019. הוא כלל 53 שאלות תוכן, מקצתן מרובות סעיפים. השאלון בערבית כלל 46 שאלות תוכן בלבד, מאחר שחלק מהנושאים שנבדקו השנה לא הוצגו בשאלון בערבית – אם בגלל רגישות ואם מפאת חוסר רלוונטיות לבנות ובני הלאום הערבי (לדוגמה, צמצום לימודי האזרחות בבתי הספר על חשבון הרחבת שיעורי ההיסטוריה היהודית). הדבר מצוין במפורש בנספחים 1 ו-2. עבור הציבור היהודי 37 שאלות היו שאלות חוזרות מסקרי מדדי דמוקרטיה קודמים או מהסקר "שותפות בעירבון מוגבל"¹, ועבור הציבור הערבי 30 שאלות היו שאלות חוזרות. בנוסף, למרואיינים הוצגו 14 שאלות סוציודמוגרפיות בשאלון בעברית ו-11 בשאלון בערבית. בכל השאלות, התשובה "לא יודע/מסרב להשיב" לא הוצגה למרואיינים.

השאלון תורגם מראש לערבית. המראיינים בערבית היו דוברים ילידיים של שפה זו.

1 תמר הרמן, חנו כהן, פאדי עומר, אלה הלר וציפי לזרשואף, **שותפות בעירבון מוגבל, יהודים וערבים, ישראל 2017**, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2017.

המדגם

סך הכול רואיינו בסקר זה 1,014 נשים וגברים בגילים 18 ומעלה:

- 852 מרואיינים ומרואיינות שהם מדגם מייצג של יהודים ואחרים;²
- 162 מרואיינים ומרואיינות שהם מדגם מייצג של הערבים אזרחי ישראל.

כדי לייצג נכונה את המדגם הערבי הוא שוקלל לפי דת, גיל ומין.

טעות הדגימה המרבית למדגם בגודל זה היא $\pm 3.1\%$ לכלל המדגם ($\pm 3.4\%$ ליהודים ו- $\pm 7.9\%$ לערבים).

איסוף הנתונים

כל הנתונים נאספו בראיונות טלפוניים – ניידים (הרוב) או ניחים (המיעוט).

סך הכול	טלפונים ניחים	טלפונים ניידים	
100	11.5	88.5	מדגם הסקר בעברית
100	25.9	74.1	מדגם הסקר בערבית
100	13.8	86.2	סך הכול (כלל המדגם)

לפי מה ניתחנו את הנתונים? לצד משתנים הידועים ממחקרים קודמים כבעלי השפעה על עמדות הציבור בנושאי מדינה וחברה מהסוג שאנחנו בוחנים במדד הדמוקרטיה ותמיד ייכללו בניתוח (דתיות, לאום ועוד), את ההחלטה הספציפית לגבי שאר המשתנים שעל פיהם ננתח את הממצאים בשנה ידועה אנחנו קובעים לאחר איסוף הנתונים ולאחר בדיקות חוזרות של ניסוי וטעייה. בדוח 2019 השתמשנו גם בניתוח של תשובות המדגם היהודי לפי מיקום עצמי של המרואיינים על הרצף החרדי-חילוני³ ולפי חלוקה למחנות פוליטיים.⁴ את המדגם הערבי ניתחנו גם לפי דת ובמקרים מסוימים גם לפי הצבעה לכנסת בבחירות 2015. בשני המקרים בדקנו בנושאים מסוימים גם את הקשר לתחושת מרכזיות-שוליות בחברה,⁵ להשכלה, למין, להכנסה או לגיל. כפי שאפשר ללמוד מנספח 3, במדגם

2 את ההגדרה "אחרים" אימצה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס) בשנות ה-90 של המאה העשרים כדי לציין אנשים שאינם יהודים על פי ההלכה אך אינם ערבים. לרוב מדובר בעולים מחבר המדינות זכאי עלייה לישראל על פי חוק השבות אף שאינם יהודים על פי ההלכה. בסקר הנוכחי אנו מתייחסים אליהם כחלק מקבוצת הרוב היהודית ובוחנים הבדלים בין קבוצת היהודים והאחרים, מחד גיסא, ובין מדגם הישראלים הערבים, מאידך גיסא.

3 הקטגוריות של משתנה זה היו: חרדים, דתיים, מסורתיים דתיים, מסורתיים לא-דתיים, חילונים.

4 הקטגוריות של משתנה זה היו: ימין, מרכז, שמאל.

5 הקטגוריות של משתנה זה היו: מרגיש שייך לקבוצה חזקה, מרגיש שייך לקבוצה די חזקה, מרגיש שייך לקבוצה די חלשה, מרגיש שייך לקבוצה חלשה.

הקדמה

היהודי יש חפיפה רבה בין חלק מן המשתנים הללו, בעיקר בין מיקום (עצמי) על הרצף החרדי-חילוני לבין החלוקה למחנות פוליטיים. אבל החפיפה אינה מלאה ולכן יש הצדקה גם לבדיקה של כל מיקום כזה בנפרד.

התמצאות בדוח

כדי להקל את העיון וההתמצאות בדוח הוכנסו בשולי הטקסט שני סוגי הפניות: (1) הפניה ליד כל שאלה המובילה למספר העמוד הרלוונטי בנספח 1 (השאלון והתפלגות התשובות לכל שאלות התוכן בתבנית משולשת: כלל המדגם, יהודים, ערבים); (2) הפניה רק לשאלות החוזרות; מובילה למספר העמוד הרלוונטי בנספח 2 (השוואה של נתוני השאלה לאורך השנים). ההפניות נראות כך:

ישראל – מצב כללי

שאלה 1

נספח 1

עמ' 151

נספח 2

עמ' 177

הוא הדין בנספחים: בצד כל שאלה בנספחים 1 ו-2 מופיעה הפניה למספר העמוד שבו השאלה נדונה בגוף הספר.

כדי להקל את הקריאה בטקסט ובתרשימים אנחנו מציגים את הנתונים במספרים שלמים. במקרים מעטים הם מוצגים בחצאי אחוזים. לעומת זאת בנספחים הנתונים מוצגים ברמת דיוק גבוהה יותר – עד מספר אחד אחרי הנקודה העשרונית. בגלל העיגול, שכאמור נועד להקל על הקריאה, נוצרו פה ושם הבדלים זעירים בין הנתונים בטקסט לבין הנתונים בנספחים.

חלק ראשון

ישראל
בעיני
אזרחיה

פרק 1 / מה המצב?

הנושאים הנידונים בפרק זה:

- מצבה של המדינה באופן כללי
- מצבה של הדמוקרטיה בישראל
- הצלחת המדינה להבטיח את ביטחון אזרחיה ואת רווחתם
- דמוקרטיה ויהודית? – שיווי המשקל בין הרכיבים
- הרצון להישאר בארץ או להגר
- הרגשת השייכות למדינה ובעיותיה

בשנים האחרונות השיח הציבורי נוטה לצייר את מצבה של ישראל בצבעים אפורים, אפילו שחורים. ואולם פעם אחר פעם כאשר בודקים את הדבר אמפירית מתברר כי, כמו היופי, גם הערכת המצב הכללי של ישראל היא בעיני המתבונן, ולפיכך – תלוי את מי שואלים. כבעבר חזרנו גם השנה על השאלה: "מה לדעתך המצב של ישראל כיום באופן כללי?". בכלל המדגם מצאנו כי מחצית מהנשאלים מגדירים את מצבה הכללי של ישראל היום טוב או טוב מאוד (סך הכול: 50%). שיעור מי שהגדירו את המצב ככה־ככה עומד היום על כשליש, וכחות מחמישית מגדירים אותו רע או רע מאוד.

התפלגות העמדות בשאלה זו בציבורים היהודי והערבי דומה (המצב הכללי טוב או טוב מאוד: יהודים – 50%; ערבים – 48%), אם כי שיעור המגדירים את המצב רע או רע מאוד גבוה בקרב הערבים מהשיעור בקרב היהודים (29% לעומת 16%).

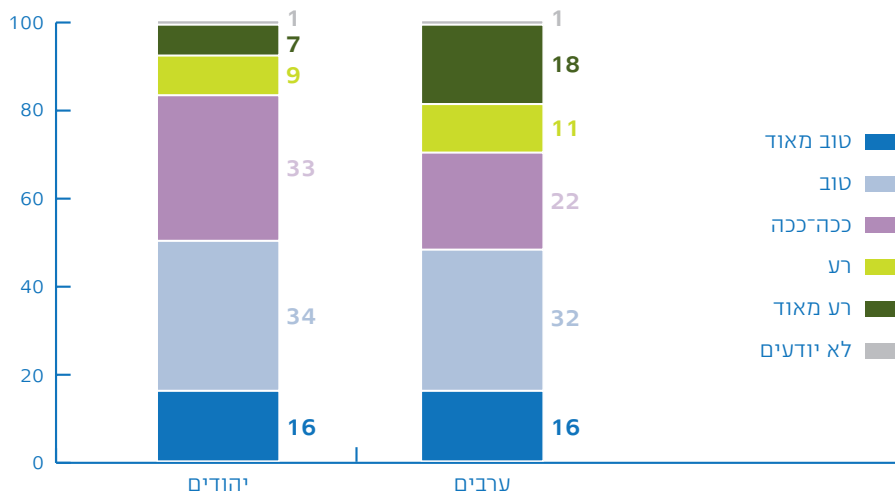
המצב של ישראל באופן כללי

שאלה 1

נספח 1
עמ' 151

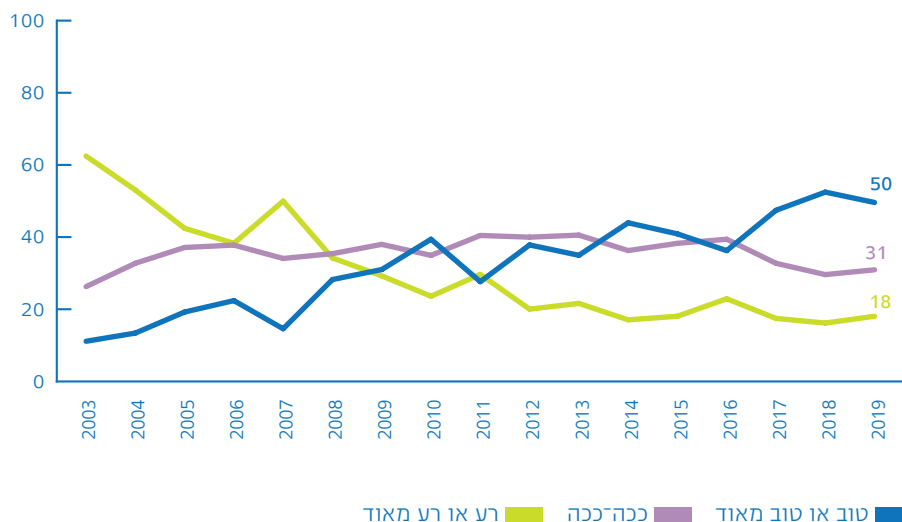
נספח 2
עמ' 177

תרשים 1.1 / מצבה הכללי של ישראל היום (% יהודים וערבים)

התרשים הבא מלמד אותנו כי יתרון ההערכה החיובית של מצבה של ישראל שנמדד בשנים האחרונות בעינו עומד, אם כי חלה ירידה קטנה השנה בשיעור מי שמעריכים את המצב בחיוב בהשוואה לשנה שעברה. יש לחכות למדידות נוספות כדי לדעת אם השנה אנו עדים לתחילתה של מגמת ירידה בהערכת מצבה של המדינה או שמא מדובר במדידה ייחודית.

תרשים 1.2 / מצבה הכללי של ישראל היום, 2019-2003 (% כלל המדגם)

מי מגדיר את המצב הכללי של ישראל יותר בחיוב ומי פחות? כפי שאפשר לראות בלוח הבא, בקרב היהודים שמשייכים את עצמם לימין יש רוב גדול המגדירים את מצבה של ישראל טוב או טוב מאוד. במרכז מדובר בשיעור הגבוה ביותר – אך לא ברוב – המעריכים את המצב כך, ואילו בשמאל רק מיעוט מעריכים את מצבה הכללי של ישראל כטוב או טוב מאוד. ממצא מעניין בהקשר זה הוא שבכל המחנות הפוליטיים חלה השנה ירידה קלה בשיעור המגדירים את המצב טוב או טוב מאוד, והיא מורגשת בעיקר במרכז (בימין ובשמאל שיעור הירידה הוא 3%, ובמרכז – 7%). פילוח המדגם היהודי לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני מעלה כי שביעות הרצון הרבה ביותר ממצבה של המדינה שוררת גם השנה במחנה הדתי, אם כי גם כאן חלה ירידה מ-88% בשנה שעברה ל-78% השנה. בנוסף, בשלוש הקבוצות היותר דתיות (חרדים, דתיים ומסורתיים דתיים) יש רוב המגדירים את המצב טוב או טוב מאוד. בקרב המסורתיים הלא-דתיים והחילונים מדובר אמנם בשיעור הגבוה ביותר המגדירים כך את המצב, אבל לא ברוב.

במדגם הערבי יש רוב בקרב הדרוזים למעריכים כי המצב הכללי של ישראל טוב או טוב מאוד. גם בקרב המוסלמים השיעור הגבוה יותר מחזיקים בעמדה דומה, אבל כאן אין מדובר ברוב. אצל הנוצרים כמחצית סבורים כך.

ממצא מעניין נוסף הוא ההבדל בין המינים – שיעור הגברים היהודים הסבורים שהמצב טוב או טוב מאוד עולה בהרבה על שיעור הנשים היהודיות המעריכות כך (59% ו-42%). ההבדל בציבור הערבי הוא באותו כיוון, אבל הפער קטן יותר (גברים – 51%; נשים – 45%).

לוח 1.1 (% יהודים וערבים)

סך הכול	לא יודעים	רע או רע מאוד	ככה־ככה	טוב או טוב מאוד	המצב הכללי של ישראל כיום:
מחנה פוליטי					
100	1	6	25	68	ימין
100	1	18	39	42	מרכז
100	-	37	39	24	שמאל
מיקום על הרצף החרדי-חילוני					
100	3	4.5	31.5	61	חרדים
100	1	7	14	78	דתיים
100	-	8	29	63	מסורתיים דתיים
100	2	20	32	46	מסורתיים לא־דתיים
100	-	21	39	40	חילונים
מין					
100	1.5	12.5	27	59	גברים
100	1	19	38	42	נשים
דת					
100	1	32	21	46	מוסלמים
100	-	21	29	50	נוצרים
100	-	12	35	53	דרוזים
מין					
100	2.5	26	20.5	51	גברים
100	-	31	24	45	נשים

יהודים

ערבים

עוד מצאנו כי בקרב היהודים והערבים כאחד קבוצת הגיל המבוגרת ביותר (65 ומעלה) מגדירה את המצב טוב או טוב מאוד בשיעורים נמוכים יותר מקבוצות הגיל הצעירות ואת המצב רע או רע מאוד בשיעורים גבוהים יותר מהן. עם זאת, גם בקרב המבוגרים ביותר שיעור הרואים את המצב בחיוב עולה על שיעור הרואים אותו בשלילה.

יש לנו כעת תמונה ברורה יחסית של הערכת המצב הכללי של המדינה, אבל מהו, לדעת הציבור, מצב הדמוקרטיה בישראל?

דעת הציבור באשר למצבה של הדמוקרטיה בישראל חיובית פחות מאשר בשאלת המצב הכללי של המדינה. הציבור מחולק פחות או יותר לשלושה שלישים: כשליש מעריכים את מצב הדמוקרטיה בישראל כגרוע או די גרוע (35%; ציונים 1+2) כשליש מעריכים אותו כטוב או מצוין (34%; ציונים 4+5) וכשליש – ככה־ככה (31%; ציון 3).

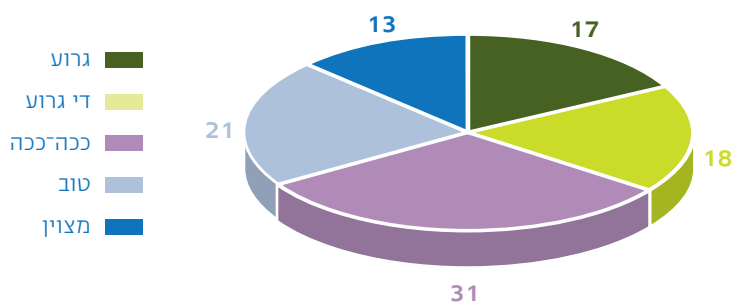
מצב הדמוקרטיה בישראל

שאלה 4

נספח 1
עמ' 152

נספח 2
עמ' 179

תרשים 1.3 / מצבה של הדמוקרטיה בישראל היום (% כלל המדגם)

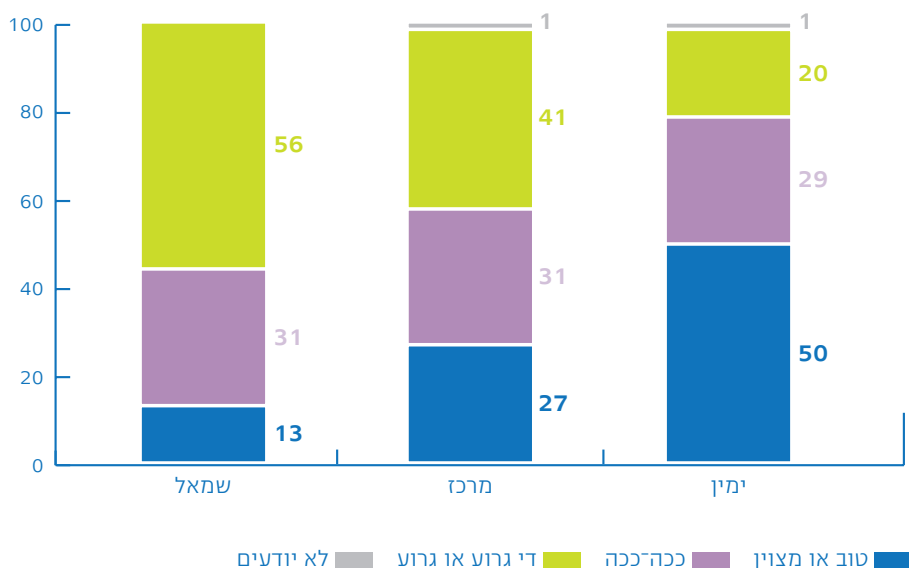
שלא במפתיע, שיעור הערבים המעריכים את מצבה של הדמוקרטיה בישראל כגרוע או די גרוע גבוה מזה שבקרב היהודים, ושיעור הסבורים שהוא טוב או מצוין נמוך במידה ניכרת.

לוח 1.2 (% יהודים וערבים)

מצבה של הדמוקרטיה בישראל:	טוב או מצוין (ציונים 4+5)	ככה־ככה (ציון 3)	די גרוע או גרוע (ציונים 1+2)
יהודים	35	30	34
ערבים	26	36	38

פילוח התשובות בשאלה זו לפי מחנה פוליטי (יהודים) מעלה – שוב כצפוי – כי "הכול פוליטי": בימין מחצית (השיעור הגבוה ביותר) חושבים שמצב הדמוקרטיה בכי טוב, ובשמאל הרוב סבורים שמצבה בכי רע.

תרשים 1.4 / מצבה של הדמוקרטיה בישראל היום, לפי מחנה פוליטי (יהודים, %)

בדקנו אם הערכת מצבה הכללי של המדינה קשורה להערכת מצב הדמוקרטיה בה ומצאנו כי אכן יש קשר כזה. למשל, מקרב מי שהעריכו את מצב הדמוקרטיה בישראל כגרוע או די גרוע רק 6% הגדירו את מצבה הכללי של המדינה כטוב מאוד, לעומת 47% ממי שהגדירו את מצב הדמוקרטיה בישראל כטוב או מצוין.

כדי לתקף את ממצאינו הוספנו השנה, כבשנים עברו, עוד שאלה בדבר מצב הדמוקרטיה בישראל.

רוב הציבור הישראלי סבור השנה כי השלטון הדמוקרטי בישראל נמצא בסכנה חמורה – עלייה מסוימת בהשוואה לשנים שעברו.

בקרב היהודים שיעור המעריכים כי השלטון הדמוקרטי בישראל נמצא בסכנה חמורה הוא 52%. אצל הערבים השיעור עומד על 66% – בשני הציבורים עלייה מסוימת לעומת שנים עברו, המתבטאת בעיקר בעלייה בשיעור המסכימים מאוד.

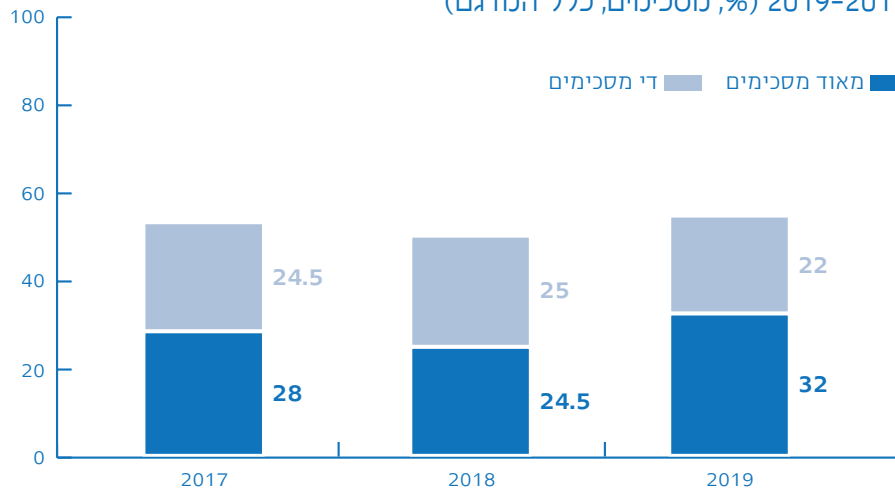
השלטון הדמוקרטי בישראל נמצא בסכנה חמורה?

שאלה 30

נספח 1
עמ' 167

נספח 2
עמ' 197

תרשים 1.5 / "השלטון הדמוקרטי בישראל נמצא בסכנה חמורה", (מסכימים, כלל המדגם) 2019-2017

פילוח לפי מחנה פוליטי (יהודים) – מעלה – כבעבר – הבדלים גדולים ומגמות התפתחות שונות. בימין היה, ועדיין, מדובר במיעוט, שגדל באיטיות, שמרגיש שלדמוקרטיה בישראל נשקפת סכנה חמורה (עלייה של של 6% מ-2017). במרכז ובשמאל מדובר ברוב שגדל בהדרגה עם השנים והשנה זינק בהשוואה לשנה שעברה (במרכז – עלייה של 13%; ובשמאל – של 9%).

לוח 1.3 (%, יהודים)

2019	2018	2017	סבורים שהדמוקרטיה הישראלית בסכנה חמורה
29	28	23	ימין
68	55	48	מרכז
84	75	72	שמאל

על רקע הטענה הנפוצה שהביטחון הוא סוגיית מפתח בחברה הישראלית, החלטנו לבדוק מה עמדת הציבור כלפי השאלה בדבר ההצלחה של המדינה לדאוג לביטחון של אזרחיה. רוב של כשני שלישים (63%) סבורים כי המדינה עושה זאת בהצלחה או אפילו בהצלחה יתרה. ההבדל בעניין זה בין יהודים לערבים הוא זניח (מצליחה במידה די רבה או רבה מאוד: יהודים – 63%; ערבים – 64%).

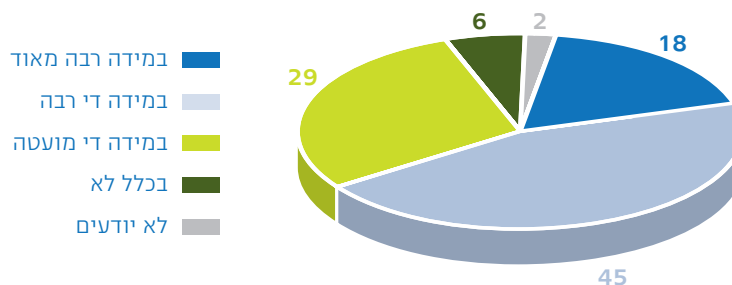
הצלחת המדינה לשמור על ביטחון אזרחיה

שאלה 9

נספח 1
עמ' 155

נספח 2
עמ' 186

תרשים 1.6 / עד כמה המדינה מצליחה לדאוג לביטחון של אזרחיה? (%, כלל המדגם)

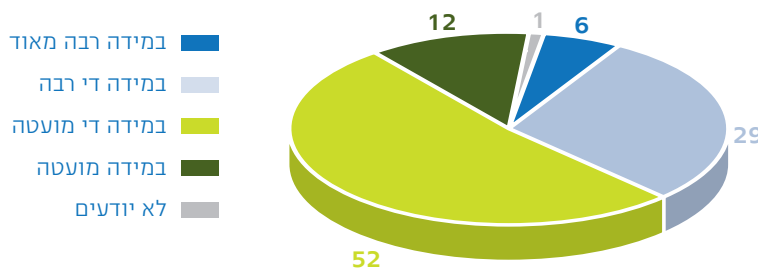
אף שבכל שלושת המחנות הפוליטיים (יהודים) יש רוב לסבורים כי המדינה דואגת בהצלחה או בהצלחה יתרה לביטחון של אזרחיה, הרוב הזה גדול בהרבה בימין מהרוב במרכז ובשמאל (ימין – 71%; מרכז – 58%; שמאל – 55%).

בדקנו אם יש קשר בין הערכת מצבה הכללי של המדינה ובין הערכת יכולתה לדאוג לביטחון של אזרחיה, ומצאנו קשר מסוים כזה. למשל, מקרב מי שסבורים שהמדינה מיטיבה מאוד לדאוג לביטחון אזרחיה, 33% סבורים שמצבה הכללי של ישראל טוב מאוד. לעומת זאת מקרב הסבורים שהיא בכלל לא מצליחה לדאוג לביטחון של אזרחיה, רק 5% הגדירו את מצבה הכללי טוב מאוד.

קשר דומה, ואף חזק מעט יותר, נמצא בין הערכת ההצלחה של המדינה לדאוג לרווחה של אזרחיה לבין הערכת מצבה הכללי של המדינה. למשל, בקרב מי שאמרו כי המדינה מצליחה מאוד לשמור על הרווחה של אזרחיה, 46% הגדירו את מצבה הכללי של המדינה טוב מאוד, לעומת 8% בלבד ממי שהעריכו כי היא כשלה בדאגה לרווחתם.

החלטנו לבדוק גם כיצד הציבור מעריך את ההצלחה של המדינה לדאוג לרווחה של אזרחיה, וכאן התוצאה עגומה: בניגוד לשאלה הקודמת, פה הרוב – כשני שלישים – סבורים כי המדינה אינה מצליחה בכך.

תרשים 1.7 / עד כמה המדינה מצליחה לדאוג לרווחה של אזרחיה? (%, כלל המדגם)

הצלחת המדינה לדאוג לרווחת אזרחיה

שאלה 10

נספח 1

עמ' 156

נספח 2

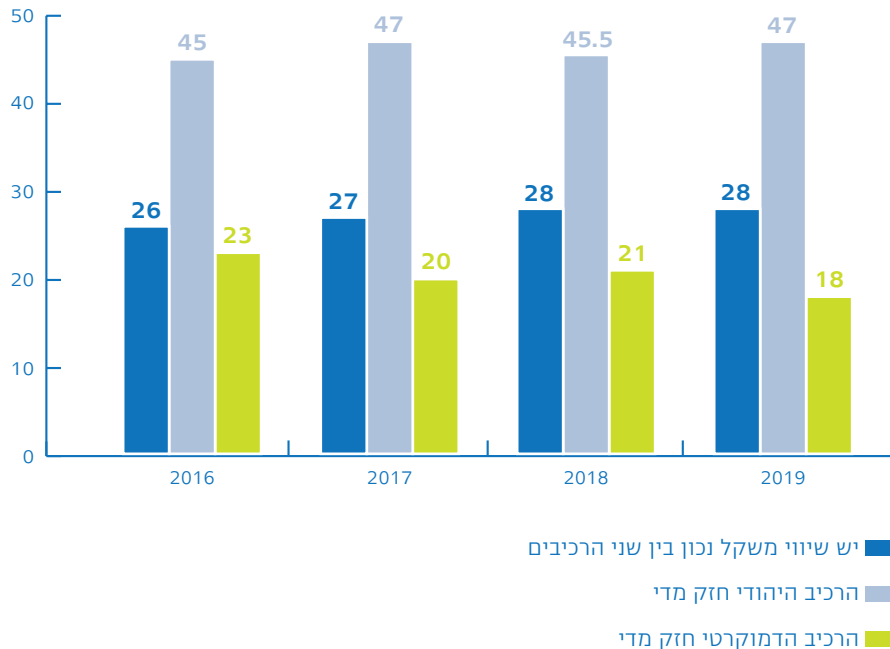
עמ' 186

פילחנו את התשובות לשאלה לפי מחנה פוליטי (יהודים) ומצאנו כי בכל המחנות יש רוב לסבורים שהמדינה אינה מצליחה לדאוג לרווחת אזרחיה. הוא הדין בפילוח לפי הכנסה.

באשר לקשר בין הערכת מידת ההצלחה של המדינה לדאוג לרווחת תושביה למצבה הכללי של המדינה: בקרב מי שסבורים שהיא מצליחה בכך במידה די רבה או רבה מאוד 72% מעריכים את מצב המדינה כטוב או טוב מאוד. לעומת זאת בקרב מי שסבורים שהיא אינה מצליחה בכך שיעור הסבורים שמצב המדינה טוב או טוב מאוד הוא רק 38%.

חזרנו השנה ושאלנו: "ישראל מוגדרת מדינה יהודית ודמוקרטית. האם, לדעתך, יש או אין היום שיווי משקל/איזון נכון בין הרכיב היהודי לרכיב הדמוקרטי?". בכלל הציבור מצאנו השנה, כמו בשנים שעברו, כי השיעור הגבוה ביותר – כמעט ללא שינוי – סבורים שהרכיב היהודי חזק מדי. בד בבד ניכרת ירידה קלה לאורך השנים בשיעור הסבורים שהרכיב הדמוקרטי חזק מדי.

תרשים 1.8 / האם לדעתך יש או אין היום שיווי משקל/איזון נכון בין הרכיב היהודי לרכיב הדמוקרטי? 2016-2019 (% כלל המדגם)

השוואה של עמדות היהודים ועמדות הערבים בשאלה זו מגלה הבדלים ניכרים: שיעור היהודים הסבורים שהמצב מאוזן עולה בהרבה על שיעור הערבים הסבורים כך, שיעור הערבים הסבורים כי הרכיב היהודי חזק מדי כמעט כפול משיעור היהודים שזו דעתם, ואילו שיעור היהודים שחושבים כי הרכיב הדמוקרטי חזק מדי כפול משיעור הערבים שחושבים כך.

יהודית ו/או דמוקרטית?

שאלה 17

נספח 1

עמ' 162

נספח 2

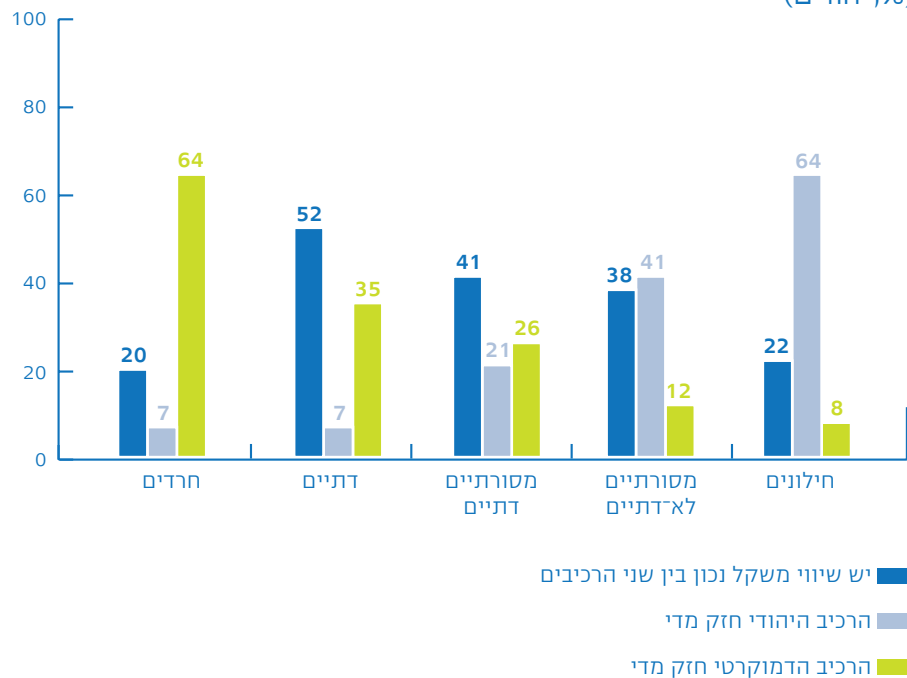
עמ' 192

לוח 1.4 (% יהודים וערבים)

ערבים	יהודים	
13	31	יש שיווי משקל/איזון נכון מתאים בין הרכיב היהודי לרכיב הדמוקרטי
76	41	הרכיב היהודי חזק מדי
9	20	הרכיב הדמוקרטי חזק מדי

פילחנו את תשובות המדגם היהודי בשאלה זו לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני ומצאנו כי האינחת מן המצב הקיים חזקה במיוחד בקבוצות הקצה – החרדית והחילונית. רוב החרדים סבורים כי הרכיב הדמוקרטי חזק מדי, ואילו רוב החילונים – בדיוק באותו שיעור – חושבים שהרכיב היהודי חזק מדי. הדתיים הם הקבוצה היחידה שיש בה רוב לסבורים כי המצב הקיים מקיים שיווי משקל מתאים.

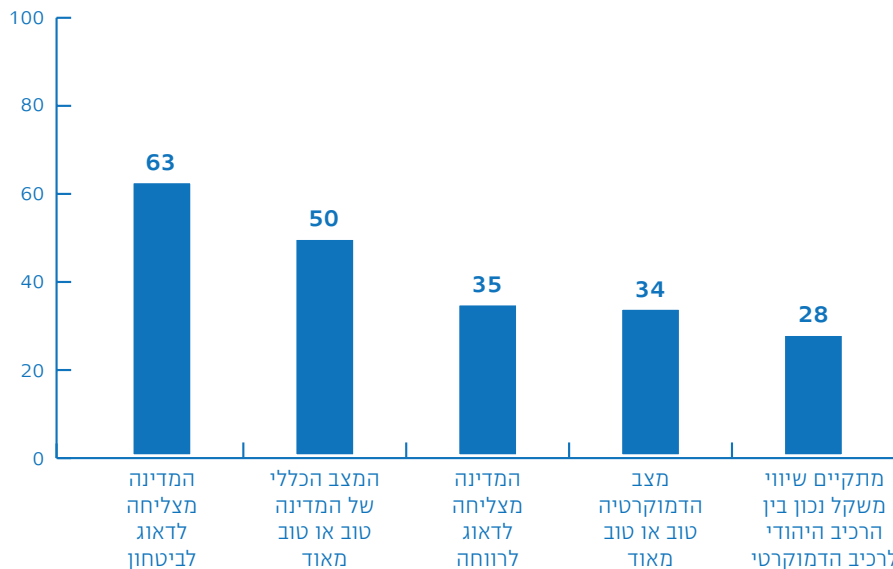
תרשים 1.9 / האם לדעתך יש או אין היום שיווי משקל/איזון נכון בין הרכיב היהודי לרכיב הדמוקרטי? לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (יהודים, %)

בשאלה זו מצאנו כי בפילוח לפי מוצא עדתי (יהודים) מתגלה הבדל אחד – המזרחים, יותר משאר העדות (אשכנזים, יוצאי חבר המדינות ומי שמוצאם מעורב) סבורים כי שיווי המשקל הקיים היום מתאים (37%; לעומת 29%, 30% ו-29%). ייתכן שהגורם המשפיע כאן אינו המזרחיות כשלעצמה, אלא העובדה שהמזרחים הם, בממוצע, מסורתיים ודתיים יותר מאנשי שאר הקבוצות, וכפי שראינו לעיל – דתיות (אך לא חרדיות!) מכוונת לתפיסה חיובית יותר של המצב הקיים.

התרשים הבא מסכם את שיעור המעריכים בחיוב את המצב במדינה בכלל ומהיבטיו השונים כיום. הרוב בציבור סבורים שהדאגה של המדינה לביטחון אזרחיה משיבעת רצון, וכמחצית סבורים שהמצב הכללי טוב. ואולם כשליש בלבד סבורים כך לגבי מצב הדמוקרטיה וההצלחה של המדינה לדאוג לרווחת אזרחיה. שיעור המרוצים ממצב האיזון בין הרכיב היהודי לרכיב הדמוקרטי בארץ כיום הוא קטן עוד יותר. ההבדל בין שלושת הנתונים האחרונים הוא שבסוגיית מצב הדמוקרטיה ושיווי המשקל בין הרכיבים היהודי והדמוקרטי יש הבדלים גדולים בין המחנות הפוליטיים או בין המיקומים השונים על הרצף החרדי-חילוני. לעומת זאת בעניין מידת ההצלחה של המדינה לדאוג לרווחת אזרחיה יש הסכמה כמעט כללית וחוצת מחנות וקבוצות – שהיא אינה מצליחה.

תרשים 1.10 / מצב המדינה בהיבטים השונים (% כלל המדגם)

היות שבכמה נושאים בולטים שבאחריות המדינה הציבור כנראה אינו שבע רצון, בדקנו שוב את מידת הנכונות לעקור מישראל ולעבור לגור במדינה אחרת. שאלנו: "אם תהיה לך אפשרות לקבל אזרחות אמריקאית או אזרחות של מדינה אחרת במערב, האם תעדיף לעבור ולחיות שם או שתעדיף להישאר ולחיות בישראל?". רוב עצום בכלל הציבור הביע את רצונו להישאר לחיות בארץ חרף ההצעה המפתה שהצגנו. כפי שמראה התרשים הבא, השיעורים בקרב היהודים והערבים דומים.

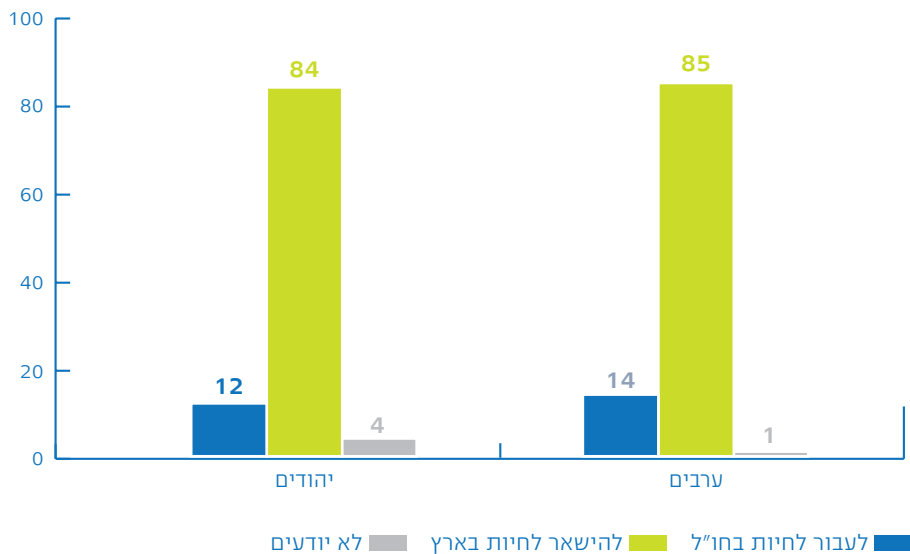
לחיות בחו"ל או להישאר בארץ?

שאלה 7

נספח 1
עמ' 153

נספח 2
עמ' 181

תרשים 1.11 / לחיות בחו"ל או להישאר בארץ? (% יהודים וערבים)

השוואה של התשובות לשאלה זו בשנים 2015, 2017, 2019 מראה כי שיעור המעדיפים להישאר בארץ כמעט שלא השתנה (רוצים להישאר: 2015 – 84%; 2017 – 81%; 2019 – 84%).

בכל המחנות הפוליטיים (יהודים) מצאנו רוב גדול למעוניינים להישאר לחיות בארץ, אך הרוב הזה גבוה יותר בימין (88%; לעומת: מרכז – 81%; שמאל – 78%). פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני העלה כי גם כאן יש בכל הקבוצות רוב למעוניינים להישאר בארץ, אבל רוב זה בקרב החילונים הוא קטן יותר (חרדים – 94%; דתיים – 93%; מסורתיים דתיים – 91%; מסורתיים לא-דתיים – 89%; חילונים – 75%).

ממצא מעניין, שיש עוד להעמיק בו, הוא שבציבור הערבי המוסלמים הם מי שחפצים יותר מבני הדתות האחרות להישאר לחיות בישראל (מוסלמים – 87%; נוצרים – 73%; דרוזים – 64%).

שאלנו את עצמנו אם הצעירים מעוניינים יותר מהמבוגרים לעבור לחיות במדינה אחרת. ואכן מצאנו כי הצעירים פתוחים יותר לאפשרות של הגירה.

לוח 1.5 (% כלל המדגם)

גיל	נכונים לעבור לגור בארצות הברית או במדינה מערבית אחרת שתציע להם אזרחות
24-18	23.5
34-25	19

גיל	נכונים לעבור לגור בארצות הברית או במדינה מערבית אחרת שתציע להם אזרחות
44-35	14
54-45	10.5
64-55	6
+65	3

תהינו מה יכול לעורר ספקות בלב ישראלי אם להישאר לחיות בארץ או להגר למדינה אחרת. מן התשובות עולה בבירור כי בקרב היהודים המצב הכלכלי הוא הגורם הראשון במעלה המעורר ספק אם להישאר או להגר. בקרב הערבים הגורם הראשון במעלה הוא ביטחון. לאור המרכזיות של נושא האלימות בשיח בחברה הערבית יש בסיס להנחה שהמרוויינים הערבים חשבו יותר על ההיבט של ביטחון הפנים – סכנת ההיפגעות מפשע אלים, למשל – משהם חשבו על ההיבט של ביטחון החוץ.

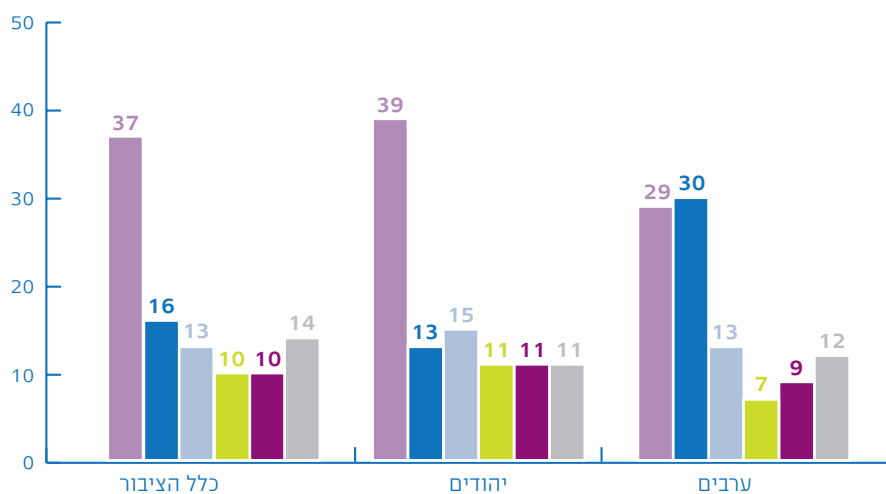
מה מעורר ספק אם להישאר בארץ?

שאלה 6

נספח 1
עמ' 152

נספח 2
עמ' 181

תרשים 1.12 / מה מעורר ספק אם להישאר בארץ? (% יהודים וערבים)

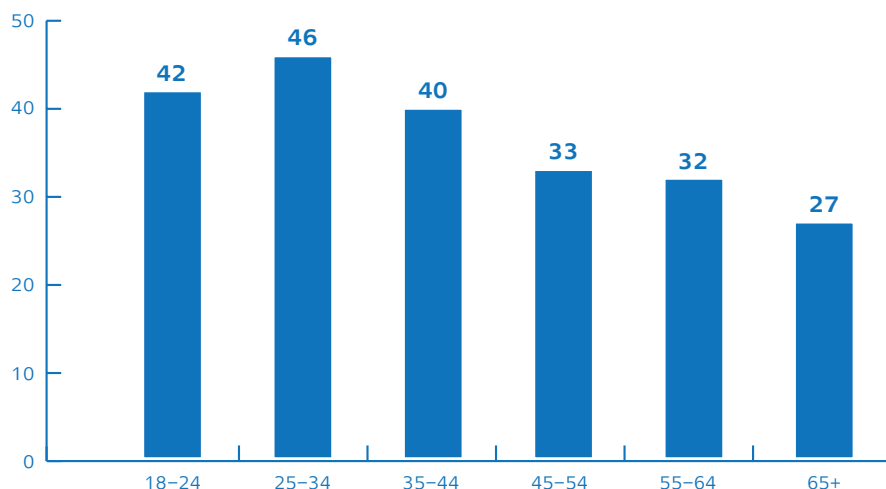

המצב הכלכלי המצב הביטחוני עליית נטיות אנטי-דמוקרטיות
המצב החברתי מעמד הדת במדינה לא יודעים

פילוח לפי מחנה פוליטי (יהודים) העלה כי השמאל רואים בעליית הנטיות האנטי-דמוקרטיות את הגורם העיקרי לספק שעולה אצלם בקשר להישארות בארץ (34.5%), שעה שבימין ובמרכז הגורם העיקרי לכך הוא המצב הכלכלי (47% ו-33.5%).

פילוח לפי גיל העלה כי בכל קבוצות המשנה המצב הכלכלי הוא הגורם העיקרי לספק אם להישאר בארץ, ואולם שיעור המצביעים עליו ככזה יורד עם העלייה בגיל; הגורם הכלכלי מעיק יותר על שלוש הקבוצות הצעירות יותר.

תרשים 1.13 / המצב הכלכלי הוא הגורם העיקרי לספק אם להישאר לחיות בישראל, לפי גיל (% כלל המדגם)

הסוגיה האחרונה שנתייחס אליה בפרק זה היא תחושת השייכות למדינה.

אמנם הרוב דיווחו שהם מעוניינים להישאר בישראל, אבל האם הם מרגישים שייכים לכאן? חזרנו גם השנה על השאלה: "באיזו מידה אתה מרגיש את עצמך חלק ממדינת ישראל ובעיותיה?". ההבדל בתשובות לשאלה זו בין היהודים לערבים הוא עצום: בקרב היהודים רוב גדול מאוד מרגישים חלק מהמדינה ובעיותיה, ואילו בקרב הערבים – הרוב מרגישים כך במידה מועטה או בכלל לא.

פילוח המדגם הערבי לפי דת העלה כי בקרב המוסלמים 39.5% מרגישים חלק מהמדינה ובעיותיה, לעומת 47% מהדרוזים ו-53% מהנוצרים. העובדה ששיעור גבוה בציבור הערבי אינו מרגיש חלק מן המדינה ובעיותיה לאורך זמן צריכה להיות סיבה לדאגה וזרז לחשבון נפש אצל קבוצת הרוב היהודית ואצל מנהיגי המדינה, שכן מי שאינו מרגיש חלק מהמדינה ובעיותיה יהיה מן הסתם אזרח פסיבי או אפילו עוין. בה בעת מעניינת העובדה שהנתונים תומכים בהשערה שחקיקת חוק הלאום ביולי 2018 לא כרסמה אנושות בתחושת השייכות של הציבור הערבי מעבר למצב שהיה קיים גם לפי כן. מעניינת

מרגישים חלק מהמדינה ובעיותיה?

שאלה 2

נספח 1

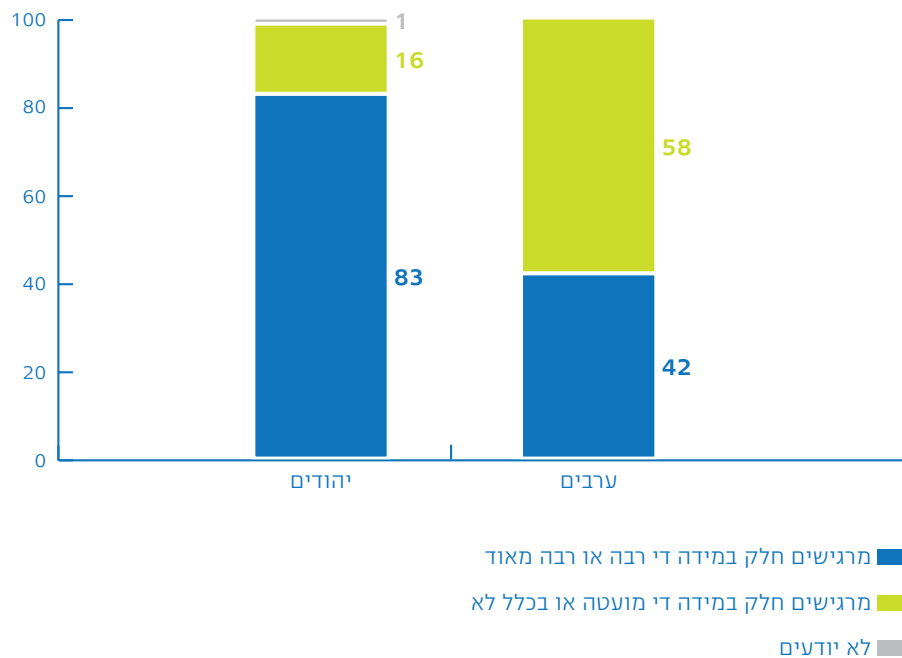
עמ' 151

נספח 2

עמ' 178

גם העובדה שלמרות השיעור הגדול למדי בקרב הערבים שאינם מרגישים חלק מהמדינה ובעיותיה, בכל זאת רוב גדול מהם רוצים להישאר לחיות בישראל – אולי כי הם מרגישים קשר לארץ אבל לא למדינה.

תרשים 1.14 / מרגישים חלק מהמדינה ובעיותיה? (% , יהודים וערבים)

פילוח המדגם היהודי לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני מעלה כי הדתיים מרגישים חלק מהמדינה ובעיותיה בשיעור הגבוה ביותר (89%) והחרדים בשיעור הנמוך ביותר (68.5%). הקבוצות האחרות נמצאות בתווך: מסורתיים דתיים – 83%; מסורתיים לא-דתיים – 87.5%; חילונים – 82%. פילוח לפי מחנה פוליטי העלה הבדלים זעירים בלבד – מרגישים חלק ממדינת ישראל ובעיותיה: שמאל – 82.5%; מרכז – 82%; ימין – 85%.

מצאנו הבדל גדול בתחושת השייכות למדינה ולבעיותיה בין מי ששייכו את עצמם לקבוצות חזקות בחברה לבין מי ששייכו את עצמם לקבוצות חלשות בה.⁶ בכלל המדגם – בקרב ה"חזקים" העידו על עצמם 84.5% שהם מרגישים חלק מהמדינה ובעיותיה; בקרב ה"חלשים" – רק 55%.

6 ראו דיון בנושא ההשתייכות לקבוצות חזקות או חלשות בפרק 4, בעמ' 81-82.

פרק 2 / דמוקרטיה, שלטון, אזרחים

הנושאים הנידונים בפרק זה:

- השמירה על עקרונות הדמוקרטיה
- אמון במוסדות
- ניקיון הכפיים/השחיתות של מנהיגי המדינה
- הייצוגיות של המפלגות, של הכנסת ושל חברי הכנסת
- מעורבות הממשלה במשק
- מיסים ושירותים

בפרק הקודם ראינו שיש רבים הסבורים כי מצבה של הדמוקרטיה בישראל אינו מזהיר. כדי לבחון לעומק את הסיבות לכך נפתח בבדיקה של הערכת הציבור את מידת השמירה על ארבעה עקרונות יסוד דמוקרטיים: חופש הדת, הזכות לקיום בכבוד, חופש הביטוי, החופש להתאגדות פוליטית.

העיקרון הדמוקרטי הראשון שאת מידת השמירה עליו בחנו היה **חופש הדת**. מצאנו כי השיעור הגבוה ביותר של המשיבים, אם כי לא רוב, מעריכים שהוא נשמר בישראל במידה המתאימה. שיעור הסבורים שהוא נשמר פחות מדי עולה על שיעור הסבורים שהוא נשמר יותר מדי.

שיעור הסבורים כי מידת השמירה על עקרון חופש הדת מתאימה גדול יותר בקרב הערבים מאשר בקרב היהודים (44% לעומת 40%). בנוסף, שיעור הערבים החושבים כי העיקרון הזה נשמר יותר מדי גדול מעט משיעור החושבים כך אצל היהודים (25%). בהתאמה, אצל היהודים שיעור הסבורים שחופש הדת נשמר פחות מדי גדול יותר מאשר אצל הערבים (יהודים – 32%; ערבים – 24%).

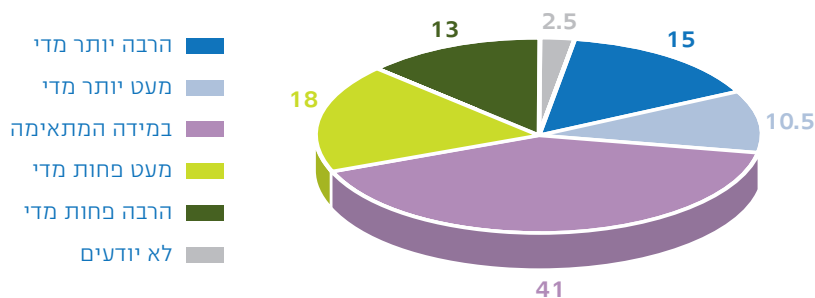
השמירה על עקרונות דמוקרטיים

שאלות 27.1–27.4

נספח 1

עמ' 165, 166

תרשים 2.1 / מידת השמירה על עקרון חופש הדת (% כלל המדגם)

פילחנו את תשובות המדגם היהודי לפי המיקום העצמי על הרצף החרדי-חילוני ומצאנו כי אצל הדתיים והמסורתיים הדתיים הרוב חושבים כי עקרון חופש הדת נשמר בישראל במידה המתאימה. גם אצל המסורתיים הלא-דתיים זוהי התשובה השכיחה, אך לא דעת הרוב. לא כך אצל החרדים והחילונים – בשתי קבוצות אלה השיעור הגבוה ביותר חושבים שחופש הדת נשמר במידה מעטה מדי – החרדים במובן של חילון והחילונים במובן של הדתה.

לוח 2.1 (% יהודים)

חילונים	מסורתיים לא-דתיים	מסורתיים דתיים	דתיים	חרדים	חושבים שחופש הדת נשמר:
28	27	20	10	28	יותר מדי
32	42	55	64	29	במידה המתאימה
35	30	23	25	38	מעט מדי
5	1	2	1	5	לא יודעים
100	100	100	100	100	סך הכול

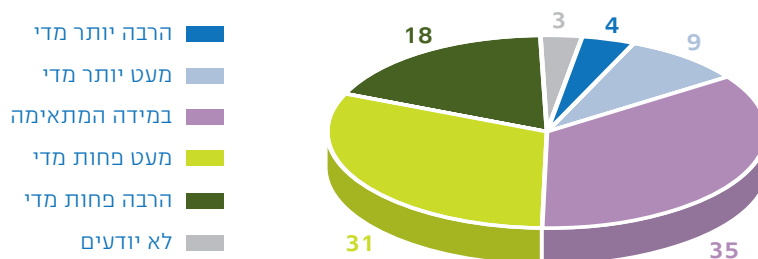
פילוח של תשובות המדגם הערבי לפי דת מעלה כי רק אצל המוסלמים השכיח הוא "במידה מתאימה". אצל הנוצרים והדרוזים השכיח הוא "נשמר יותר מדי", כנראה משום ששתי אלה הן קבוצות מיעוט בחברה הערבית והמצב הקיים אינו מיטיב איתן שכן הוא משחק לידי קבוצת הרוב המוסלמית.

לוח 2.2 (% ערבים)

דרוזים	נוצרים	מוסלמים	חושבים שחופש הדת נשמר:
44.5	47	22	יותר מדי
33	33	46	במידה המתאימה
17	20	24	מעט מדי
5.5	–	8	לא יודעים
100	100	100	סך הכול

מכאן עברנו לעקרון הזכות להתקיים בכבוד. שלא כמו בשאלה על עקרון חופש הדת, כאן התשובה השכיחה הייתה שבמדינת ישראל יש פחות מדי שמירה על עיקרון זה (49%). למעשה, שיעור מי שחושבים שהוא נשמר יותר מדי מגיע ל-13% בלבד!

תרשים 2.2 / מידת השמירה על עקרון הזכות להתקיים בכבוד (%, כלל המדגם)

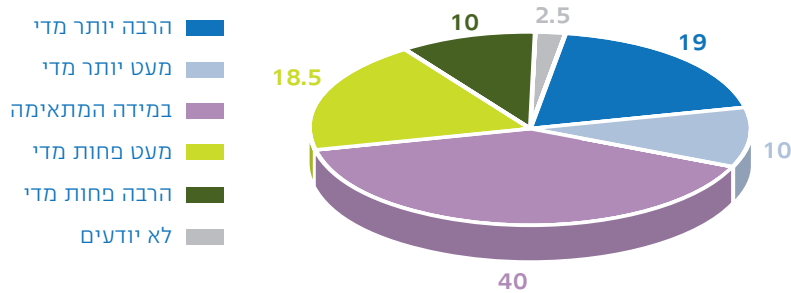

השפעת העמדות הפוליטיות של המרואיינים על תשובותיהם בשאלה זו היא חזקה מאוד. כך, בקרב היהודים מבין מי שהגדירו את עצמם שמאל 71% אמרו שהם סבורים כי הזכות להתקיים בכבוד נשמרת בישראל במידה פחותה מן הרצוי, במרכז חשבו כך 58% מהמרואיינים, ובימין – 44% בלבד.

פילוח על בסיס הכנסה של כלל המדגם הראה כי שיעור הסבורים שהזכות להתקיים בכבוד נשמרת במידה מעטה מדי דווקא עולה עם ההכנסה: בקרב מי שהכנסתם מתחת לממוצע סבורים כך 46%; כמו הממוצע – 50%; ומעל הממוצע – 51%. בדיקה על בסיס שיוך עצמי לקבוצות חזקות או חלשות בחברה העלתה כי ההבדל אינו גדול וכי הוא בכיוון היותר צפוי: אצל מי ששייכו את עצמם לקבוצות חזקות אמרו 48.5% כי עקרון הזכות להתקיים בכבוד נשמר בישראל במידה מעטה מדי; 54% מקרב מי ששייכו את עצמם לקבוצות חלשות חושבים גם הם כך. 53% מהיהודים ו-29% מהערבים סבורים גם הם כי הזכות להתקיים בכבוד נשמרת במידה מעטה מדי.

העיקרון הדמוקרטי הבא שבדקנו את מידת השמירה עליו בישראל היה עקרון **חופש הביטוי**. כמו בעניין חופש הדת גם כאן מצאנו כי התשובה השכיחה בכלל המדגם היא שהשמירה על העיקרון הזה נעשית במידה המתאימה.

תרשים 2.3 / מידת השמירה על עקרון חופש הביטוי (% כלל המדגם)

דפוס התשובות בקרב היהודים ובקרב הערבים דומה בנושא חופש הביטוי, בהבדלים מסוימים: בקרב היהודים שיעור מי שסבורים שחופש הביטוי נשמר במידה רבה מדי גבוה מזה שבקרב הערבים (30% לעומת 26%), ושיעור הערבים הסבורים כי חופש הביטוי נשמר במידה המתאימה עולה על זה שבקרב היהודים (46% לעומת 39%).

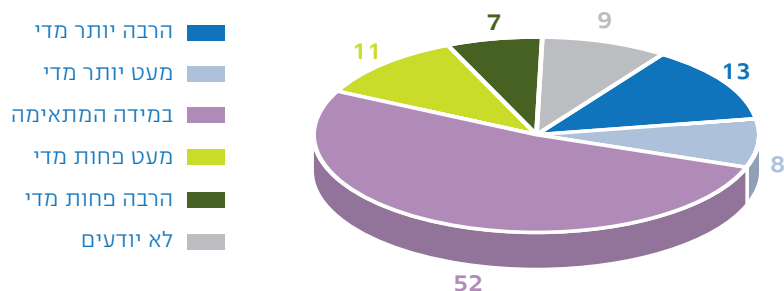
גם במקרה זה פילוח לפי מחנה פוליטי (יהודים) העלה הבדלים גדולים: בימין התשובה השכיחה היא שחופש הביטוי נשמר יותר מדי, בשמאל – הרוב סבורים שהוא נשמר פחות מדי, ובמרכז מעריכים שהוא נשמר במידה המתאימה.

לוח 2.3 (% יהודים)

סך הכול	לא יודעים	מעט מדי	במידה המתאימה	יותר מדי	חושבים שחופש הביטוי נשמר:
100	4	51	33	12	שמאל
100	2	32	44	22	מרכז
100	2.5	18.5	38	41	ימין

העיקרון הדמוקרטי הרביעי והאחרון שבדקנו הפעם הוא עקרון **החופש להתאגד פוליטית**. בכלל הציבור הרוב סבורים כי הוא נשמר במידה המתאימה. כלומר, התאמת המעשה בישראל להלכה הדמוקרטית נתפסת בנוגע לעיקרון זה כמוצלחת ביותר מבין ארבעת העקרונות שבדקנו.

תרשים 2.4 / מידת השמירה על עקרון חופש ההתאגדות הפוליטית (%, כלל המדגם)

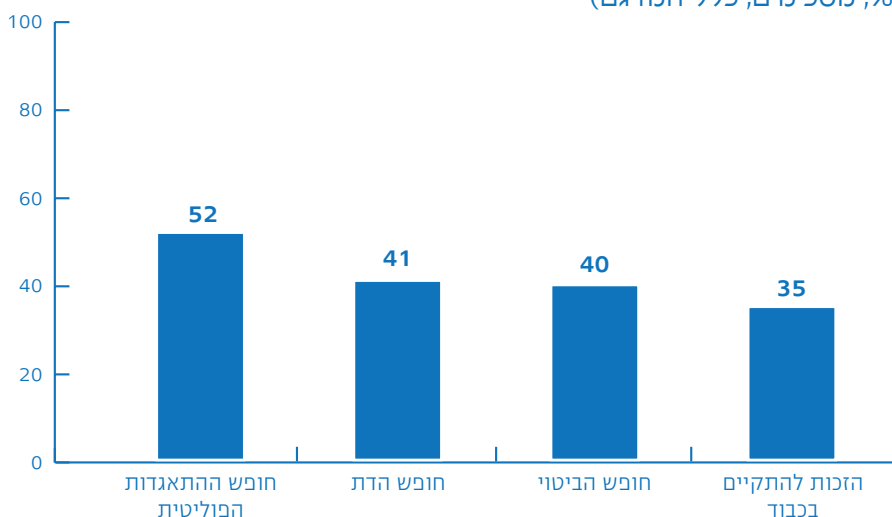

פילוח לפי מחנה פוליטי (יהודים) העלה כי בשלושת המחנות, בהבדלים קטנים בלבד, הרוב סבורים כי חופש ההתאגדות הפוליטית נשמר בישראל במידה המתאימה (שמאל – 57%; מרכז – 55%; ימין – 54%). עם זאת, בימין שיעור הסבורים כי העיקרון הזה נשמר במידה רבה מדי גדול בהרבה משיעורם במרכז ובשמאל (ימין – 24.5%; מרכז – 19%; שמאל – 13%).

בנושא זה מצאנו הבדל ממשי בין יהודים לערבים: בקרב היהודים 17% סבורים כי החופש להתאגד מיושם במידה פחותה מדי, לעומת 28% בקרב הערבים שחושבים כך. רוב היהודים סבורים כי הוא נשמר במידה המתאימה (54%), אבל רק מיעוט מהערבים, אם כי לא קטן (41%), סבורים כך.

לסיכום, מתוך ארבעת העקרונות הדמוקרטיים שנבחנו רק בעניין חופש ההתאגדות הפוליטית רוב הציבור סבורים שהוא נשמר במידה המתאימה (52%). באשר לזכות להתקיים בכבוד – כשליש בלבד (35%) חושבים שהוא נשמר במידה המתאימה.

תרשים 2.5 / "עקרונות הדמוקרטיה נשמרים במידה המתאימה" (%, מסכימים, כלל המדגם)

אמון במוסדות

שאלות 8.1-8.8

נספח 1

עמ' 153-155

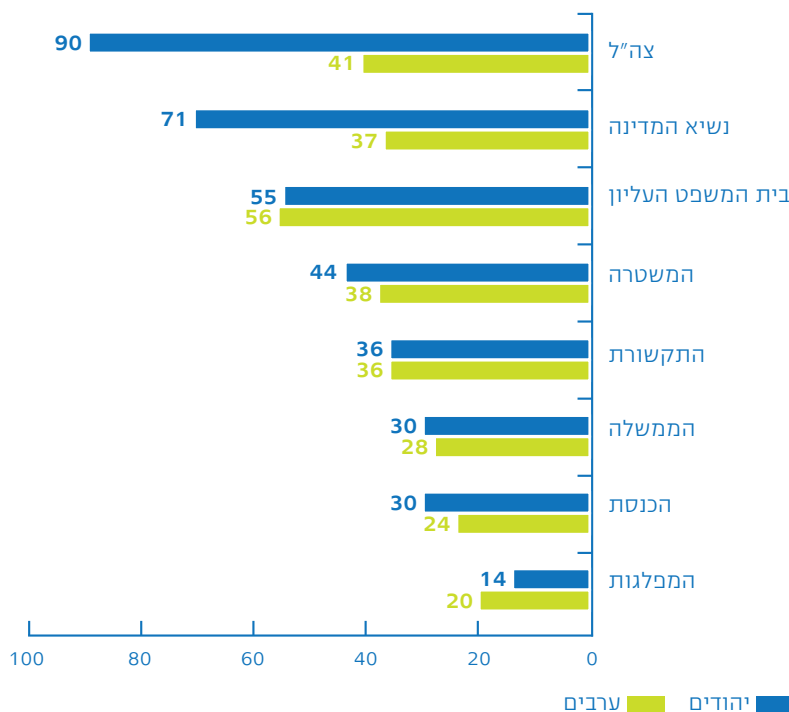
נספח 2

עמ' 182-185

על בסיס הנחת העבודה שהאמון של האזרחים במנהיגיהם ובמוסדות המדינה הוא עמוד תווך של משטר דמוקרטי, בדקנו גם הפעם, ככלל שנה, את שיעורי האמון של הציבור במוסדות מרכזיים: התקשורת, בית המשפט העליון, המשטרה, נשיא המדינה, הכנסת, צה"ל, הממשלה והמפלגות הפוליטיות.

בשנה שעברה הצביע הסקר על צניחה כביכול במדגם הערבי בשיעורי האמון בכל המוסדות. הרמנו כבר אז דגל אדום והתרענו שאולי מדובר בנקודת זמן חריגה או בסקר חריג. כמו כן נמנענו מהסקת מסקנות מרחיקות לכת על סמך אותה מדידה. הזהירות הוכיחה את עצמה, שכן השנה רמות האמון של הציבור הערבי נמצאו דומות לשנים קודמות ולא ל-2018, אם כי הן עדיין נמוכות למדי אבסולוטית ובוודאי נמוכות בדרך כלל מאלה של הציבור היהודי (למעט האמון בבית המשפט העליון ובתקשורת, שבהם נותנים הערבים והיהודים אמון בשיעורים דומים, והמפלגות – שבהן הערבים נותנים מעט יותר אמון מהיהודים).⁷

תרשים 2.6 / נותנים אמון רב או די רב במוסדות ובממלאי תפקידים (יהודים וערבים)

7 הסבר אפשרי הוא שבשנה שעברה נאספו הנתונים על ידי מכון מחקר שונה מאשר השנה ובשנים עברו. אמנם הדגימה נעשתה להלכה לפי אותם עקרונות, אבל ייתכן ששיטות עבודה שונות של המכון הוא הניבו את התוצאה החריגה.

שיעור נותני האמון בקרב הציבור היהודי בשלושה מוסדות (צה"ל, נשיא המדינה ובית המשפט העליון) הוא מעל למחצית, ובשאר – מתחת לכך. בתחתית הסולם נמצאות גם השנה המפלגות הפוליטיות. שיעורי האמון מסודרים אפוא השנה כך (בסדר יורד):

1. צה"ל (90%)
2. נשיא המדינה (71%)
3. בית המשפט העליון (55%)
4. המשטרה (44%)
5. התקשורת (36%)
- 6-7. הממשלה והכנסת (30% לכל אחת)
8. המפלגות (14%)

אף שהממשלה, הכנסת והמפלגות נמצאות בשלושת המקומות התחתונים אצל שתי הקבוצות, סולם האמון של הערבים שונה גם השנה מזה של היהודים. למעשה, מלבד בית המשפט העליון, שיעור נותני האמון בציבור הערבי אינו מגיע בשום מוסד אפילו למחצית. יתרה מזו, שיעורי האמון במוסדות "צפופים" יותר, כלומר יש ביניהם פערים קטנים מהפערים אצל הציבור היהודי:

1. בית המשפט העליון (56%)
2. צה"ל (41%)
3. המשטרה (38%)
4. נשיא המדינה (37%)
5. התקשורת (36%)
6. הממשלה (28%)
7. הכנסת (24%)
8. המפלגות (20%)

הלוח הבא מציג את שיעור נותני האמון בקרב היהודים בכל אחד מן המוסדות השנה ובשנת 2018, את ממוצע שיעורי נותני האמון מאז התחלנו במדידות בשנת 2003 ואת כיוון ההפרש שבין שיעור נותני האמון השנה לשיעור הרב־שנתי הממוצע.

לוח 2.4 (% , יהודים)

נותנים אמון ב:	2018	2019	השיעור הרב־שנתי הממוצע של נותני אמון במוסד או בממלא התפקיד	כיוון ההפרש בין שיעור נותני האמון ב־2019 לשיעור הרב־שנתי הממוצע
צה"ל	89	90	88.6	+
נשיא המדינה	68	71	68.5	+

כיוון ההפרש בין שיעור נותני האמון ב־2019 לשיעור הרב־שנתי הממוצע	השיעור הרב־שנתי הממוצע של נותני אמון במוסד או בממלא התפקיד	2019	2018	נותנים אמון ב:
-	62.5	55	55	בית המשפט העליון
-	49.7	44	52	המשטרה
-	39.2	36	33	התקשורת
-	40.2	30	34	הממשלה
-	38.5	30	30	הכנסת
-	23.2	14	16	המפלגות

כפי שאפשר ללמוד מן הלוח, רק כשמדובר בצה"ל ובנשיא המדינה שיעור נותני האמון הוא השנה גבוה מהממוצע הרב־שנתי. כל שאר המוסדות קיבלו השנה שיעור אמון נמוך מממוצע זה.

להלן אותו הלוח עבור המדגם הערבי, אלא שבשל חריגות סקר שעליה הצבענו לעיל ב־2018, הבאנו כאן גם את נתוני 2017, שהם אכן קרובים יותר לנתוני 2019.

לוח 2.5 (% , ערבים)

כיוון ההפרש בין שיעור נותני האמון השנה לשיעור הממוצע הרב־שנתי	השיעור הממוצע הרב־שנתי של נותני האמון	2019	2018	2017	נותנים אמון ב:
-	57	56	36	54	בית המשפט העליון
+	35.1	41	20	41	צה"ל
-	40.9	38	18	29	המשטרה
=	37.7	37	26	34	נשיא המדינה
-	44.4	36	18.5	18	התקשורת
-	29.1	28	15	22.5	הממשלה

כיוון הפרש בין שיעור נותני האמון השנה לשיעור הממוצע הרב־שנתי	השיעור הממוצע הרב־שנתי של נותני האמון	2019	2018	2017	נותנים אמון ב:
-	35.2	24	16	19	הכנסת
-	25.6	20	15	16	המפלגות

לפי לוח זה, גם בקרב הערבים מצבם של רוב המוסדות מבחינת אמון הציבור בהם גרוע השנה מן הממוצע הרב־שנתי, למעט צה"ל – שמדידת האמון בו השנה גבוהה מממוצע זה, ולמעט נשיא המדינה, שציונו כמו הממוצע הרב־שנתי.

כדי להבהיר את מכלול ההבדלים בין השנים ובין שני הלאומים חישבנו ציון ממוצע לשנת 2019 של האמון בכל שמונת המוסדות בנפרד עבור המדגם היהודי ועבור המדגם הערבי, בסולם שבו הציון 1 הוא "אין אמון בכלל" והציון 4 הוא "יש הרבה מאוד אמון". נקודת האמצע היא 2.5. כלומר – כל ציון מתחת לנקודת האמצע נוטה לכיוון האי־אמון, וכל ציון מעליה נוטה לכיוון האמון. מן הלוח הבא אפשר לראות שהציון הממוצע בקרב היהודים לכלל המוסדות ב־2019 ירד במעט, ואילו הציון הממוצע בקרב הערבים עלה – אבל לא רק לעומת 2018, שהמדידה בה הייתה כנראה חריגה כלפי מטה, אלא גם בהשוואה ל־2017, שהיא דומה לקודמותיה ולמדידת 2019.

לוח 2.6 / הציון הממוצע השנתי לאמון בכלל המוסדות שנבדקו ובממלאי התפקידים (% , יהודים וערבים)

	2019	2018	2017
יהודים	2.49	2.51	2.46
ערבים	2.16	1.81	2.08

ואולם, הן הציבור היהודי הן הציבור הערבי אינם אחידים מבית בשאלת האמון במוסדות ובממלאי תפקידים. להלן דוגמאות להבדלים בין־קבוצתיים בציבור היהודי בשיעורי נותני האמון בפילוח לפי מחנה פוליטי: בשמאל שיעור נותני האמון בממשלה הוא כחמישית משיעורם בימין, ושיעור נותני האמון במפלגות בימין הוא כפול משיעורם בשמאל; שיעור נותני האמון בנשיא המדינה בימין קטן בשליש בערך משיעור מי שנותנים בו אמון בשמאל ובמרכז.

לוח 2.7 (% , יהודים)

נותנים אמון ב:	שמאל	מרכז	ימין
בית המשפט העליון	88	72	30
הכנסת	23	23	38
הממשלה	9.5	15	48
המפלגות	9	10	19.5
נשיא המדינה	89	84	57.4

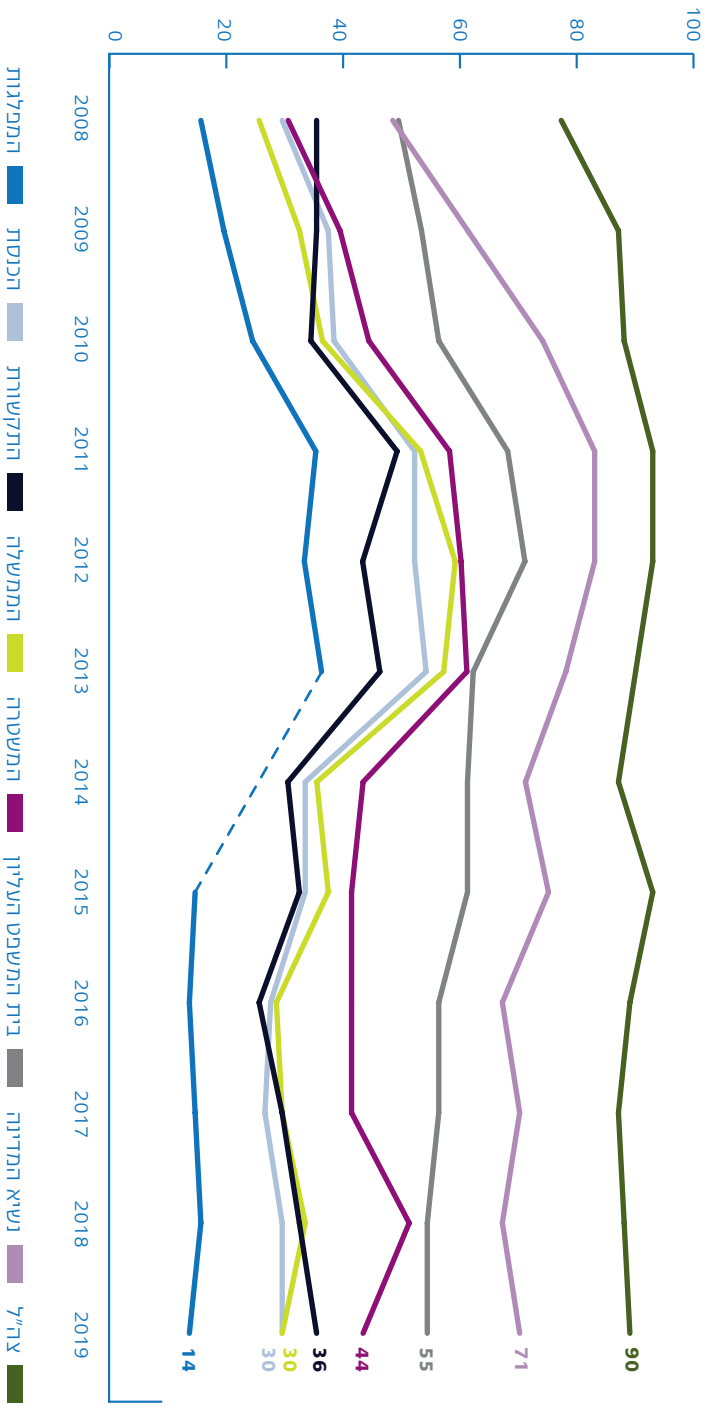
דוגמאות נוספות להבדלים פנים-מגזריים, הפעם בציבור הערבי, מוצגות בלוח הבא. כאן אנו רואים שהאמון של המוסלמים בבית המשפט העליון נמוך במידה ניכרת מהאמון של הנוצרים והדרוזים במוסד זה. עוד אנו רואים כי שיעור האמון של הדרוזים במשטרה ובצה"ל עולה בהרבה על האמון בהם אצל המוסלמים והנוצרים וכי הנוצרים נותנים אמון רב יותר במפלגות משנותנים בהן אמון הדרוזים והמוסלמים. יש לציין כי בקרב הדרוזים ניכרת הפעם ירידה חדה בשיעור האמון בממשלה (21% השנה לעומת 39% ב־2017), מן הסתם בהשפעת חקיקת חוק הלאום.

לוח 2.8 (% , ערבים)

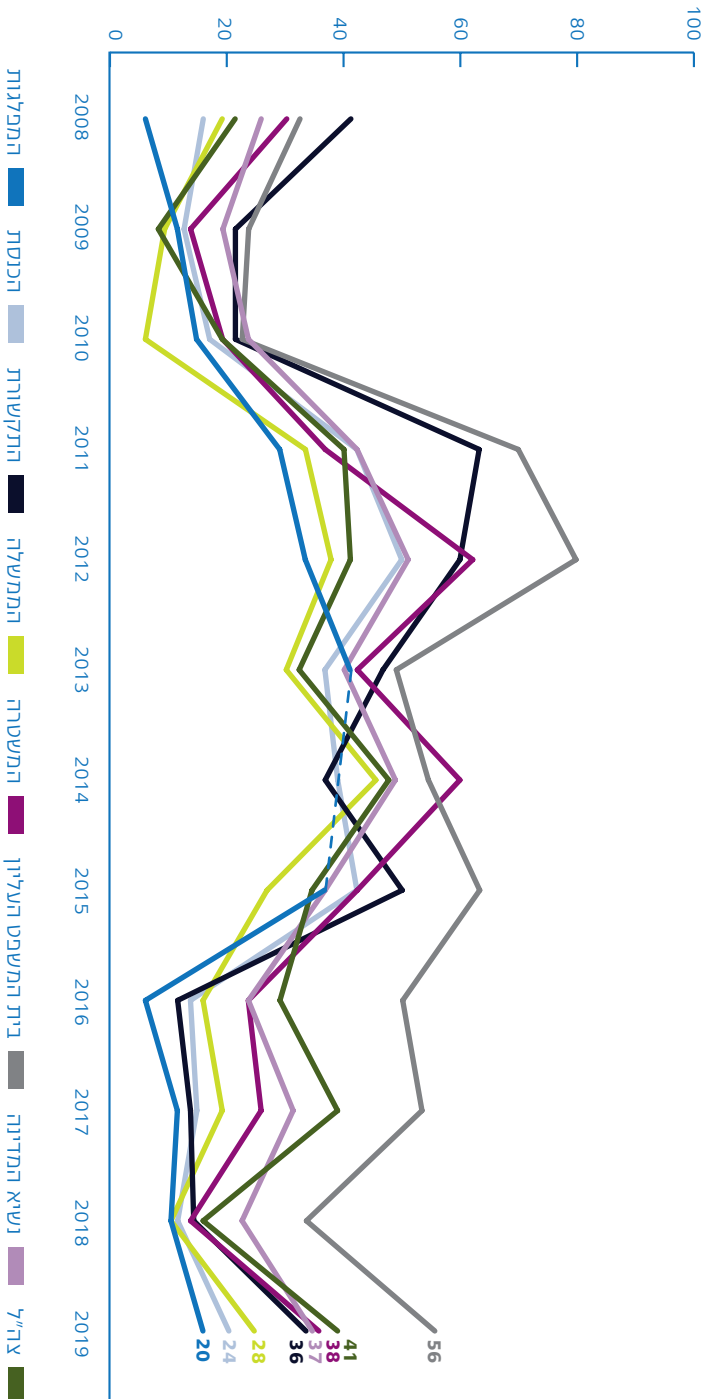
נותנים אמון ב:	מוסלמים	נוצרים	דרוזים
בית המשפט העליון	52	73	71
המשטרה	35	21	71
צה"ל	33	54	87.5
המפלגות	18	36	26.5

התרשים שלהלן מציג את שיעורי נותני האמון בעשור האחרון במוסדות השונים. ניתן לראות כי הסדר בין שיעורי האמון במוסדות נשמר במידה רבה לאורך זמן וכי האמון במוסדות מרכזיים של הדמוקרטיה (הכנסת, הממשלה ובעיקר המפלגות) הוא תמיד נמוך לעומת האמון במוסדות אחרים. עוד ברור כי צה"ל, בית המשפט העליון ונשיא המדינה הם המוסדות שנהנים ממידת האמון הרבה ביותר – לא רק השנה אלא לאורך זמן.

תרשים 2.7 / נותרים אכון במוסדות השונים, 2019-2008 (%) יהודים)

תרשים 2.8 / נרתנים אמון במוסדות השונים, 2019-2008 (ערבים)

התרשים לאורך זמן של שיעורי האמון במוסדות ובנושאי התפקידים בציבור הערבי הוא הרבה יותר "תזזיתי". כאן בית המשפט העליון הוא המוסד מעורר האמון ביותר לאורך השנים. ההבדלים בשיעורי נותני האמון בין שאר המוסדות הם קטנים יחסית, ולפיכך הקווים צמודים זה לזה וחוצים תדיר זה את זה. ממצא מעניין, אבל אולי חולף, הוא השיעור הגבוה יותר של האמון בקרב הציבור הערבי, בהשוואה לציבור היהודי, במפלגות.

תפיסת ניקיון הכפיים – או לחלופין השחיתות – קשורה באמון הציבור בהנהגה שלו ובד בבד גם משפיעה על ההערכה את איכות המסגרת הפוליטית שבתוכה חיים. בדקנו את הערכת ניקיון הכפיים של המנהיגים ואת הקשר בינה לבין הערכת מצבה של המדינה ומצבה של הדמוקרטיה בישראל.

הצגנו למרואיינים סולם של 5 דרגות שבו 1 משמעו שההנהגה מאוד מושחתת ו-5 משמעו שהיא לא מושחתת בכלל. התרשים הבא מראה כי לדעת רוב הציבור (58%) ההנהגה של מדינת ישראל היא מאוד או די מושחתת, כרבע (24%) חושבים שמידת השחיתות של מנהיגי המדינה היא בינונית, ורק מיעוט (16%) מעריכים שההנהגה די או בכלל לא מושחתת.

הנהגת ישראל מושחתת?

שאלה 52

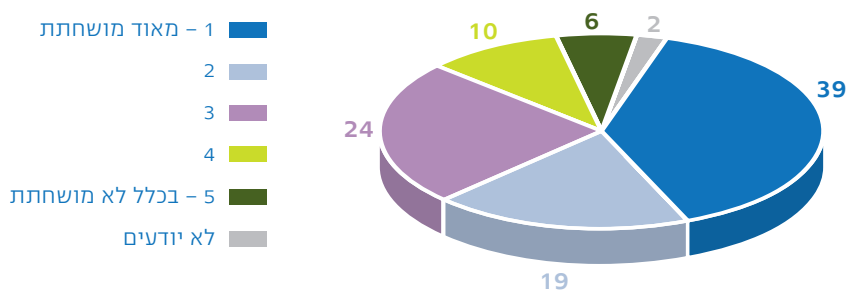
נספח 1

עמ' 176

נספח 2

עמ' 206

תרשים 2.9 / הנהגת המדינה מושחתת? (% כלל המדגם)

פילחנו את התשובות לשאלה זו לפי מחנה פוליטי (יהודים). בשלושת המחנות השיעור הגבוה ביותר סבורים כי הנהגת המדינה מושחתת. ההבדלים בין המחנות הם גדולים, וצפויים: בשמאל 82% הגדירו את ההנהגה הנוכחית של המדינה מושחתת (ציונים 1 ו-2); במרכז – 72%; ובימין – 41%.

ההבדלים בעניין זה בין הקבוצות השונות לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (יהודים) גם הם גדולים מאוד וקשורים כנראה, חלקית לפחות, למיקומן הפוליטי של הקבוצות הללו, עם שיעור גבוה יחסית של חילונים במרכז ובשמאל ושל דתיים וחרדים בימין (ראו נספח 3).

לוח 2.9 (% , יהודים)

חילונים	מסורתיים לא-דתיים	מסורתיים דתיים	דתיים	חרדים	
71.5	65	45	34	36	מגדירים את הנהגת המדינה מאוד מושחתת או די מושחתת (ציונים 1-2)

השוואה לאורך שנים של הציון הממוצע של מרואייני סקרי מדד הדמוקרטיה מעלה כי זהו הממוצע הנמוך ביותר מאז התחלנו לשאול את השאלה ב־2014. פירוש הדבר שיותר ישראלים חושבים בעת הזו שהנהגה מושחתת (זכרו, בסולם שלנו ציון נמוך משקף יותר שחיתות וציון גבוה – יותר ניקיון כפיים).

לוח 2.10 / ציון שחיתות שנתי ממוצע (כלל המדגם)

2019	2018	2017	2016	2015	2014
2.2	2.5	2.4	2.3	2.4	2.6

הצלבנו את התשובות בנושא השחיתות עם התשובות בעניין מצב המדינה ומצב הדמוקרטיה בישראל. הקשר ברור: בקרב מי שסבורים שהנהגת המדינה מושחתת רק 36% מעריכים שמצבה של ישראל טוב או טוב מאוד, לעומת 66% בקרב מי שחושבים שהנהגה לא מושחתת. הקשר עובד גם בכיוון ההפוך: בקרב המעריכים שמצבה של ישראל רע, 84% סבורים שהנהגתה מושחתת ורק 6% שהיא לא מושחתת. כפי שמראה הלוח הבא – הוא הדין בקשר שבין הערכת השחיתות והערכת איכות הדמוקרטיה בישראל: ככל שהמרוויינים סבורים שהנהגה פחות מושחתת, כך הם מעריכים כטוב יותר את מצב הדמוקרטיה בישראל.

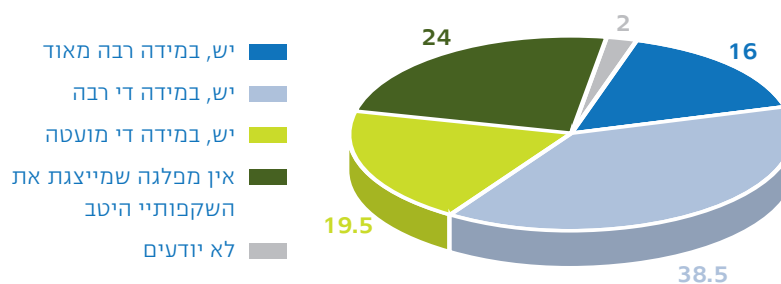
לוח 2.11 (% , כלל המדגם)

הנהגת המדינה לא מושחתת	השחיתות של הנהגת המדינה בינונית	הנהגת המדינה מושחתת	
55.5	47	21.5	מצב הדמוקרטיה טוב
26	37	30	מצב הדמוקרטיה ככה־ככה

הנהגת המדינה מושחתת	השחיתות של הנהגת המדינה בינונית	הנהגת המדינה מושחתת	
18	15	46.5	מצב הדמוקרטיה רע
0.5	1	2	לא יודעים
100	100	100	סך הכול

הנתונים העגומים בדבר האמון הנמוך במפלגות הביאו אותנו לשאול "האם יש או אין היום במדינת ישראל מפלגה שמייצגת את השקפותיך בצורה טובה?". קצת יותר ממחצית בכלל המדגם השיבו על כך בחיוב. עם זאת כרבע מהמשיבים ענו שאין מפלגה שמייצגת את השקפותיהם במידה טובה, תשובה קצת בעייתית בהתחשב בכך שהסקר התקיים מייד לאחר הבחירות (אפריל 2019), שאז יש להניח שהאזרחים כבר מצאו להם מפלגה לפי רוחם.

תרשים 2.10 / האם יש מפלגה המייצגת אותך היטב? (% כלל המדגם)

ההבדלים בין היהודים לערבים כאן גדולים: אצל היהודים הרוב (59%) ענו שיש מפלגה המייצגת את השקפותיהם בצורה מאוד או די טובה, לעומת מיעוט (30%) בלבד בקרב הערבים, ייתכן שבגלל התפרקות הרשימה המשותפת. יתרה מזו, בקרב היהודים רק 18.5% ענו שאין מפלגה המייצגת היטב את השקפותיהם, לעומת 50% בקרב הערבים שהשיבו כך.

לא מצאנו הבדלים גדולים בין המחנות הפוליטיים (יהודים). בכולם יש רוב למרגישים שיש מפלגות המייצגות את השקפותיהם בצורה טובה מאוד או די טובה: בשמאל – 67%; במרכז – 54%; ימין – 61%.

פילחנו את התשובות בשאלה זו גם לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (יהודים) ומצאנו שבכל הקבוצות יש רוב למי "יש להם מפלגה", אבל הרוב הזה בקרב החרדים והדתיים עולה במובהק על הרוב אצל המסורתיים והחילונים: חרדים – 74%; דתיים – 66%; מסורתיים דתיים – 55%; מסורתיים לא-דתיים – 59%; חילונים – 58%.

האם יש מפלגה המייצגת אותך היטב?

שאלה 16

נספח 1

עמ' 161

נספח 2

עמ' 192

ההרכב המפלגתי של הכנסת מייצג היטב את עמדות הציבור?

שאלה 23

נספח 1

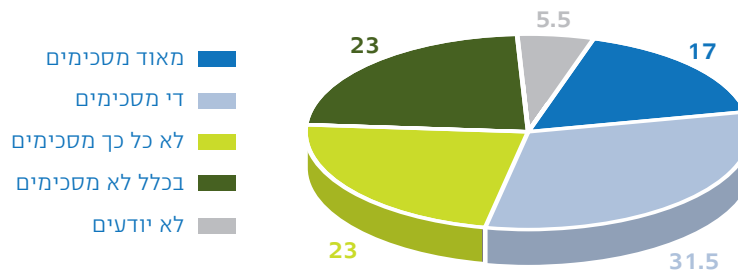
עמ' 164

נספח 2

עמ' 195

רצינו לדעת אם המכלול המפלגתי המרכיב את הכנסת הוא לדעת הציבור מייצג או לא מייצג נאמנה את מגוון הדעות הרווחות בקרב הישראלים. ביקשנו אפוא מהמרוויינים להגיב על ההיגד הזה: "ההרכב המפלגתי של הכנסת הנוכחית מייצג היטב את הדעות הרבות הקיימות בציבור הישראלי". מצאנו שהציבור חצוי בעניין זה – כמחצית השיבו על השאלה בחיוב וכמחצית בשלילה.

תרשים 2.11 / "ההרכב המפלגתי של הכנסת הנוכחית מייצג היטב את עמדות הציבור" (% כלל המדגם)

בציבור היהודי שיעור הסבורים כי הרכב הכנסת מייצג היטב את מגוון הדעות בכלל הציבור עולה במקצת על השיעור המקביל בציבור הערבי (49.5% לעומת 43%). פילוח התשובות לפי מחנה פוליטי (יהודים) העלה, שלא במפתיע, כי בימין הרוב מרוצים ממידת הייצוגיות של הרכב הדעות בכנסת, שעה שבמרכז ובשמאל רק מיעוט מחזיקים בדעה זו: ימין – 61%; מרכז – 38%; שמאל – 43%.

השוואה לאורך זמן מראה ירידה מתמשכת בשיעור הסבורים כי הכנסת מייצגת היטב את מגוון הדעות בציבור – מכמעט 60% לפני ארבע שנים לפחות מ־50% היום.

לוח 2.12 (% כלל המדגם)

2019	2017	2015	הכנסת מייצגת היטב את מגוון הדעות בציבור
48.5	51	58	מסכימים
46	45	33	לא מסכימים

חברי הכנסת הערבים מייצגים היטב את העמדות בציבור הערבי?

שאלה 24

נספח 1

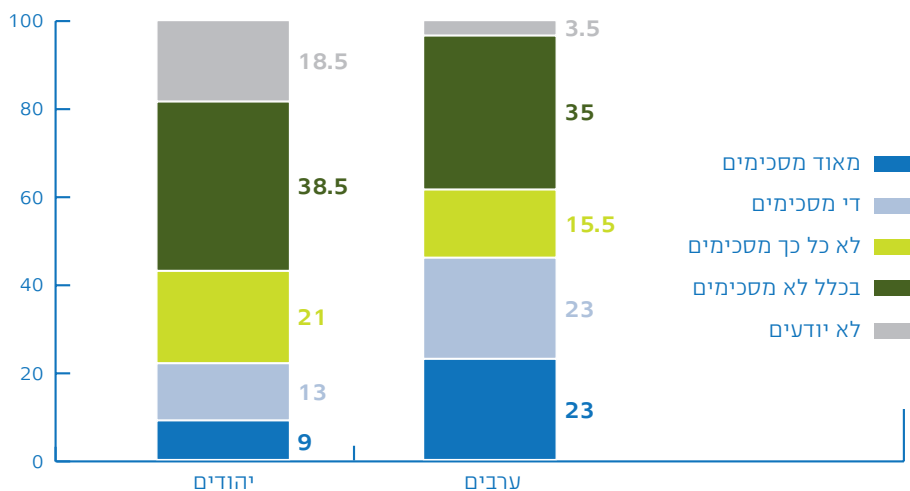
עמ' 164

נספח 2

עמ' 195

לאורך שנים לא הייתה התאמה בין הציבור הערבי לציבור היהודי בתשובה על השאלה אם חברי הכנסת הערבים מייצגים היטב את עמדות הערבים בישראל. ברוב הסקרים המרואיינים הערבים טענו כי הם מיוצגים היטב, שעה שדווקא המרואיינים היהודים טענו (ואולי העדיפו להאמין) שלא כך הדבר ושחברי הכנסת הערבים מציגים עמדות רדיקליות יותר מהדעות של כלל הציבור הערבי. למשל, במחקר "שותפות בעירבון מוגבל, יהודים וערבים, ישראל 2017"⁸ מצאנו כי 58% מהמרואיינים הערבים הרגישו שחברי הכנסת הערבים אכן מייצגים היטב את הציבור שלהם, לעומת 39% בלבד מן היהודים שחשבו כך. השנה בדקנו את הנושא פעמיים, ומצאנו כי אצל היהודים התפלגות הדעות נותרה כשהייתה. רוב (59.5%) בקרב היהודים סבורים שחברי הכנסת הערבים אינם מייצגים כהלכה את מגוון הדעות בציבור שולחיהם, וכפי שניתן היה לצפות, שיעור ה"לא יודעים" בקרב היהודים גדול יותר. ואולם אצל הציבור הערבי חל מהפך: גם בסקר זה, כמו בסקר "שותפות בעירבון מוגבל 2019"⁹, מצאנו רוב קטן לסבורים כי הייצוג שהם זוכים לו מחברי הכנסת הערבים אינו משביע רצון (סקר נוכחי – 50.5%; סקר שותפות בעירבון מוגבל 2019 – 58%).

תרשים 2.12 / "חברי הכנסת הערבים מייצגים היטב את המגזר הערבי מבחינת ההבדלים וההסכמות בתוך הציבור הערבי בישראל" (%, יהודים וערבים)

מכאן עברנו לבדוק נושאים בתחום המדיניות הכלכלית.

8 תמר הרמן, חנו כהן, פאדי עומר, אלה הלר וציפי לזרשואף, **שותפות בעירבון מוגבל, יהודים וערבים, ישראל 2017**, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2017.

9 תמר הרמן, אור ענבי, אלה הלר, פאדי עומר ווויליאם קביסון, **שותפות בעירבון מוגבל, יהודים וערבים, ישראל 2019**, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2019.

שאלנו את המרואיינים אם לדעתם רמת המעורבות של הממשלה במשק כיום היא מתאימה או לא – גבוהה מדי או נמוכה מדי. הציבור, כך מצאנו, נחלק לשלוש קבוצות דומות בגודלן: אלה שחושבים שמעורבות הממשלה במשק גבוהה מדי (27%), אלה שחושבים שהיא מתאימה (30%), ואלה שחושבים שהיא נמוכה מדי (32%).

מעורבות הממשלה במשק

שאלה 28

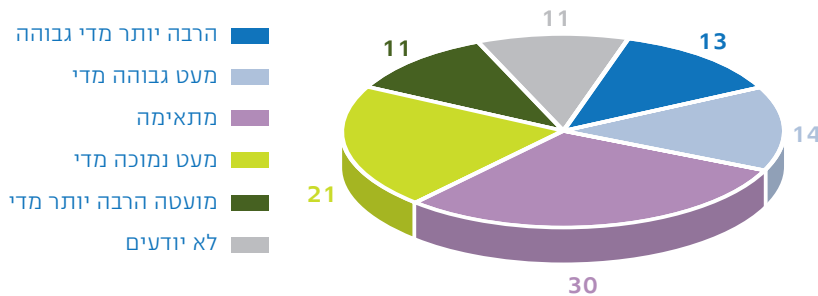
נספח 1

עמ' 167

נספח 2

עמ' 196

תרשים 2.13 / מידת המעורבות של הממשלה במשק (% כלל המדגם)

השוואת עמדות הערבים ועמדות היהודים מראה כי התשובה השכיחה יותר אצל הערבים היא שהממשלה מתערבת מדי במשק ואצל היהודים – שהיא מתערבת בו פחות מדי.

לוח 2.13 (% יהודים וערבים)

מעורבות הממשלה במשק:	גבוהה מדי	מתאימה	נמוכה מדי	לא יודעים	סך הכול
יהודים	26	30	33	11	100
ערבים	32	28	26.5	13.5	100

פילוח לפי מחנה פוליטי (יהודים) מראה כי התשובה השכיחה בשמאל ובמרכז היא שמעורבות הממשלה במשק נמוכה מדי (45% ו-37%). בימין, לעומת זאת, התשובה השכיחה היא שמידת המעורבות הקיימת מתאימה (37%).

ההתלהבות לשלם מיסים גבוהים שיכסו את עלות המעורבות ואת השירותים המדינתיים אינה גדולה. שאלנו: "האם אתה מעדיף לחיות במדינה שמשלמים בה מיסים גבוהים והאזרחים מקבלים מהמדינה הרבה שירותים בחינם?". רק מחצית מכלל הציבור העדיפו שירותים נרחבים ומיסוי גבוה יותר, ומיעוט – שירותים ציבוריים בסיסיים ומיסים נמוכים.

מיסים גבוהים ושירותים נרחבים או הפך?

שאלה 5

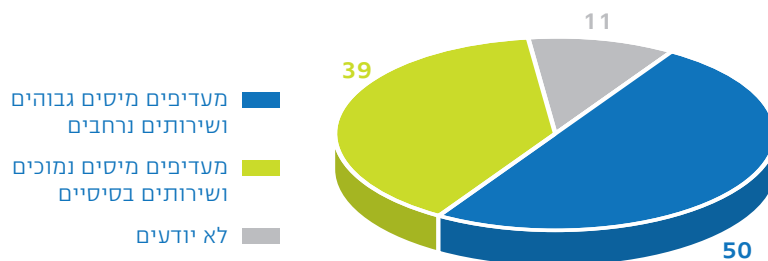
נספח 1

עמ' 152

נספח 2

עמ' 180

תרשים 2.14 / מיסים גבוהים ושירותים נרחבים או ההפך? (% כלל המדגם)

הפערים בין המחנות הפוליטיים (יהודים) בעניין זה הם גדולים. ואכן, כצפוי – בשמאל הרוב הגדול בעד מיסוי גבוה ושירותים נרחבים. הימין חצוי בעניין זה. פילוח כלל המדגם לפי הכנסה מעלה כי בעוד מי שהכנסתם מתחת לממוצע חצויים בדעתם בשאלה זו, דווקא מי שהכנסתם כמו הממוצע או מעליו נוטים יותר למיסים גבוהים ושירותים רחבים, אולי כי ידם משגת לשלם מיסים גבוהים יותר או אולי משום שהם קרובים יותר בהשקפותיהם לשמאל או למרכז.

פילוח המדגם היהודי לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני העלה תוצאה מעניינת במיוחד: בניגוד לשאר הקבוצות, שם יש רוב למעדיפים מיסוי גבוה ושירותים נרחבים, בקרב החרדים והדתיים רק מיעוט מעוניינים בכך; הרוב מצדדים במיסוי נמוך ובשירותים בסיסיים מטעם המדינה. ייתכן שהסיבה לשוני היא שלחרדים ולדתיים יש מנגנוני תמיכה קהילתיים שבמובנים מסוימים מיתרים את אלה של המדינה. הסבר אפשרי אחר יכול להיות שהמדינה מעבירה להם בלאו הכי תקציבים ושירותים בגלל כוח המיקוח הפוליטי החזק שלהם, ולכן הם אינם רוצים לשלם מיסים בשביל מה שהם מקבלים ממילא.

לוח 2.14 (% יהודים)

מעדיפים מיסים גבוהים ושירותים נרחבים	מעדיפים מיסים נמוכים ושירותים בסיסיים		
73	17	שמאל	מחנה פוליטי
51	36	מרכז	
44	45	ימין	
42	43	מתחת לממוצע	הכנסה
57	34	כמו הממוצע	
54	35	מעל הממוצע	

מעדיפים מיסים נמוכים ושירותים בסיסיים	מעדיפים מיסים גבוהים ושירותים נרחבים		
60	27	חרדים	מיקום על הרצף החרדי-חילוני
45	38	דתיים	
32	59	מסורתיים דתיים	
34	54	מסורתיים לא-דתיים	
33	55	חילונים	

פרק 3 / השירות הציבורי

הנושאים הנידונים בפרק זה:

- מידת ההתאמה של מודל השירות הציבורי
- מצבן של מערכות השירות הציבורי
- שוויוניות השירות הציבורי
- ניטרליות ההחלטות של הבכירים במערכות המשפט, האוצר והצבא
- תקציבי השירות הציבורי

זו הפעם הראשונה שנושא השירות הציבורי נידון במדדי הדמוקרטיה. תחילה רצינו לברר אם לדעת הציבור הישראלי המודל של העסקת עובדים עם קביעות המקובל היום בשירות הציבורי משפר את ביצועי השירות או פוגם בהם.

שאלנו: "האם המודל המקובל היום בשירות הציבורי של העסקה עם קביעות משפר את ביצועי השירות או פוגם בהם?". הציבור, כך מתברר, נוטה לדעה שהמודל הזה פוגם בביצועי השירות (45% סבורים כך, לעומת 39% שחושבים ההפך). כאשר שאלה זו נשאלה ב־2016 הנטייה הייתה הפוכה – השיעור הגבוה יותר (45%) העריכו כי מודל הקביעות משפר את ביצועי השירות הציבורי (פוגם – 41%). נראה אפוא שהטענה שראש הממשלה בנימין נתניהו ואנשיו מציגים תכופות שלפיה השירות הציבורי הוא האיש השמן הרוכב על גבו של האיש הרזה (=הציבור) אכן מחלחלת לתודעה הקולקטיבית.

קביעות – משפרת את השירות הציבורי או פוגמת בו?

שאלה 44

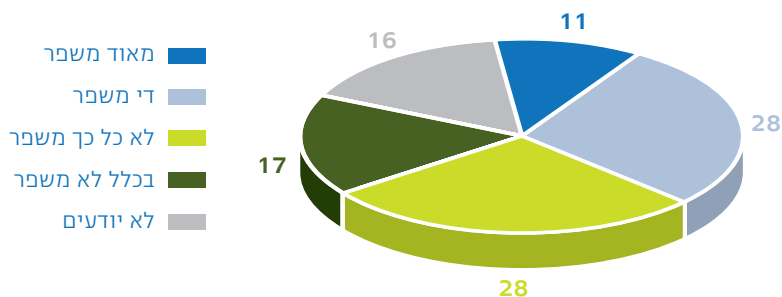
נספח 1

עמ' 172

נספח 2

עמ' 200

תרשים 3.1 / מודל הקביעות – משפר את ביצועי השירות הציבורי או פוגם בהם? (% כלל המדגם)

ההבדל בין היהודים לערבים בשאלה זו גדול: אצל היהודים השיעור הגבוה יותר סבורים כי הקביעות פוגמת באיכות השירות הציבורי, שעה שאצל הערבים הרוב חושבים ההפך.

לוח 3.1 (% יהודים וערבים)

ערבים	יהודים	
59	35	מודל הקביעות משפר את תפקוד השירות הציבורי
27	48	מודל הקביעות פוגם בתפקוד השירות הציבורי
14	17	לא יודעים
100	100	סך הכול

הנושא השני שנדון בו במסגרת זו הוא הערכת מצבן היום של כמה ממערכות השירות הציבורי.

שש המערכות שבהן התרכזנו במחקר זה הן: חינוך, בריאות, תחבורה, משפט, איכות הסביבה, תכנון שוק הדיור. סולם ההערכה נע בין "מצב המערכת טוב מאוד" לבין "מצבה בכלל לא טוב". התרשים הבא מציג את דעתו של הציבור על כל אחת מן המערכות.

מן התרשים עולה כי המערכת שמצבה נתפס כגרוע ביותר היא המערכת של תכנון שוק הדיור. המערכות שמצבן נתפס כטוב ביותר הן מערכת המשפט והמערכות המופקדות על הטיפול באיכות הסביבה. ואולם גם שתי המערכות הללו מקבלות הערכת מצב טובה רק מכחצית מהמרוויינים; 40% מגדירים את מצבן לא כל כך טוב או בכלל לא טוב, ורק מיעוט קטן סבורים שמצבן טוב מאוד (מערכת המשפט – 12%; הגופים המטפלים באיכות הסביבה – 10%). הערכות מצבן של מערכות החינוך, הבריאות והתחבורה דומות מאוד: 43%-45% בכלל הציבור מעריכים את מצבן כמאוד טוב או די טוב. במילים אחרות, הערכת מצבן של מערכות השירות הציבורי שבדקנו היא, בממוצע, בינונית ומטה, עם חריגה כלפי מטה של המערכת לתכנון שוק הדיור.

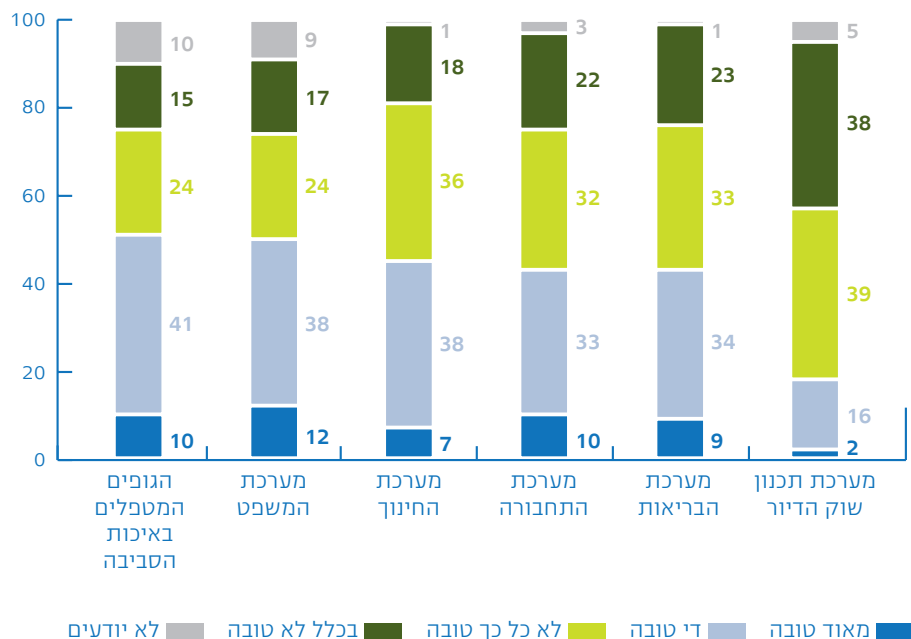
מערכות השירות הציבורי

שאלות 15.1-15.6

נספח 1

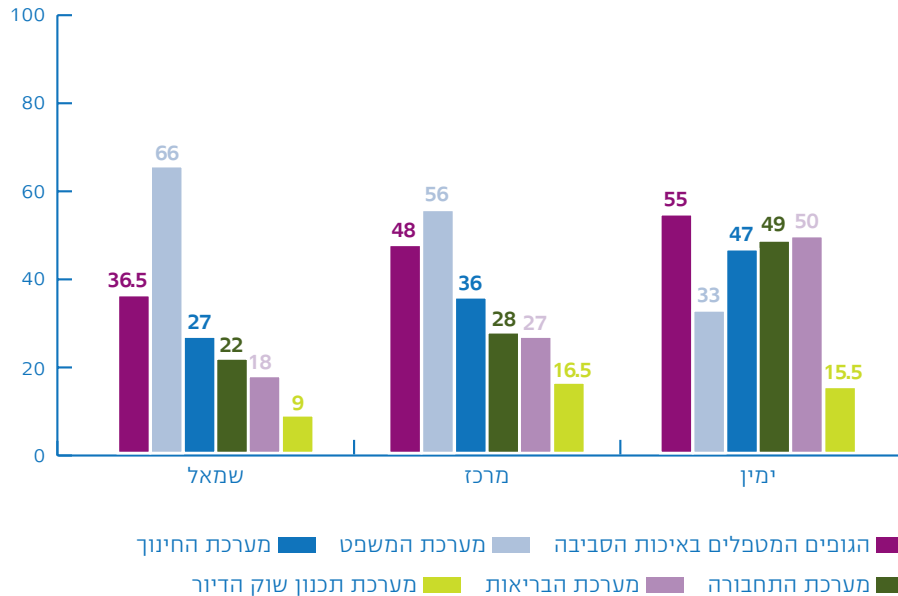
עמ' 159-161

תרשים 3.2 / מצבן של מערכות השירות הציבורי (% כלל המדגם)

לא מצאנו הבדלים עקביים בין ההערכות של הציבור היהודי להערכות של הציבור הערבי. לעומת זאת, פילוח התשובות לפי מחנה פוליטי (יהודים) העלה תמונה מעניינת: שלושת המחנות נותנים למערכת תכנון שוק הדיור את ההערכה הנמוכה ביותר. השמאל נותן את ההערכות הנמוכות ביותר לכל המערכות, למעט למערכת המשפט – הזוכה במחנה זה להערכה גבוהה מאוד. הערכות המרכז נמצאות תמיד בין הערכות הימין להערכות השמאל אך הן קרובות קצת יותר להערכות של השמאל. גם במחנה המרכז הערכת בתי המשפט היא הגבוהה ביותר. אשר לימין – כל המערכות נהנות ממנו מהערכות גבוהות מאלו של המרכז והשמאל, למעט הערכת מערכת המשפט, שבימין היא נמוכה בהרבה מההערכות שנותנים המרכז והשמאל. פרט למערכת של תכנון שוק הדיור, מערכת המשפט היא גם המערכת שמקבלת את ההערכה הנמוכה ביותר בימין. במילים אחרות – מערכת המשפט היא ה"בייבי" של המרכז ועוד יותר מזה של השמאל, אבל לא של הימין. ועוד: הימין מרוצה יותר מן השמאל ומן המרכז מצבן של שאר מערכות השירות הציבורי, אם כי גם במחנה זה שביעות הרצון אינה מרקיעה שחקים.

תרשים 3.3 / הערכת מצבן של מערכות השירות הציבורי כמאוד טוב או די טוב, לפי מחנה פוליטי (% יהודים)

פילוח התשובות לשאלות אלה לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני מעלה כי החילונים נותנים את ההערכות הנמוכות ביותר מכל הקבוצות לכל המערכות למעט מערכת המשפט. כמו כן ראינו קשר שייתכן כי הוא נובע מן ההערכה לשר שכיהן באותה תקופה. למשל, כשמדובר במערכת החינוך – 64% מהדתיים סברו שהתפקוד של מערכת החינוך טוב לעומת רק 31% מהחילונים.

רצינו לדעת מה הציבור חושב על מידת השוויון בשירות שנותנות אחדות ממערכות אלה לאזרחים מקבוצות שונות.

שאלנו: "האם לדעתך מערכת החינוך נותנת כיום שוויון הזדמנויות אמיתי לכל ילדי ישראל, מכל רקע ומכל מגזר?". רוב גדול בכלל הציבור (68%) חושבים או בטוחים שהתשובה לכך שלילית. התרשים הבא מראה כי בעניין זה יש דמיון רב בין הערכת המרואיינים היהודים להערכת המרואיינים הערבים.

שוויון בחינוך

שאלה 34

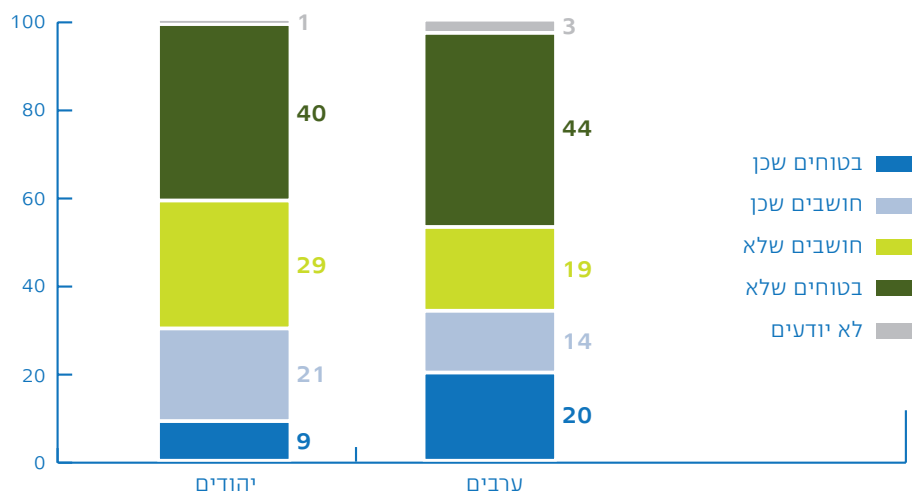
נספח 1

עמ' 169

נספח 2

עמ' 199

תרשים 3.4 / "מערכת החינוך נותנת כיום שוויון הזדמנויות אמיתי לכל ילדי ישראל, מכל רקע ומכל מגזר" (% יהודים וערבים)

פילוח לפי מחנה פוליטי (יהודים) מראה שבכל שלושת המחנות יש רוב לחושבים או בטוחים שמערכת החינוך אינה נותנת באמת הזדמנויות שוות לכל התלמידים, אבל הרוב הזה גבוה במיוחד אצל השמאל, ממצא התואם את ההערכה הנמוכה יותר של מחנה זה את מצב מערכת החינוך, כפי שהצגנו קודם.

לוח 3.2 (% יהודים)

שאלה	מרכז	ימין
חושבים או בטוחים שמערכת החינוך לא נותנת הזדמנויות שוות לכל התלמידים	69	63
שאלה	85	

שאלנו: "האם לדעתך מערכת הבריאות הציבורית בארץ נותנת כיום טיפול שווה לכל המטופלים, מכל רקע ומכל מגזר?". רוב הערבים אבל מיעוט בקרב היהודים סבורים כי הטיפול אכן שוויוני.

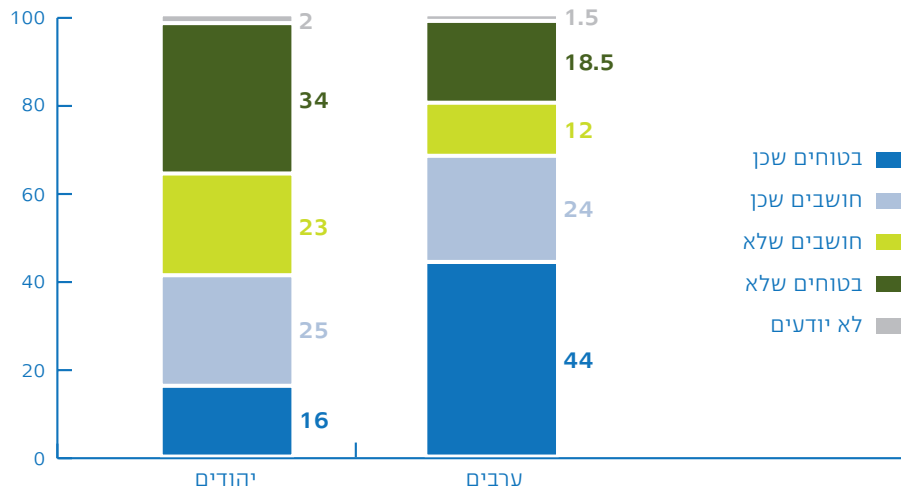
שוויון ברפואה הציבורית

שאלה 35

נספח 1

עמ' 169

תרשים 3.5 / "מערכת הבריאות הציבורית בארץ נותנת כיום טיפול שווה לכל המטופלים, מכל רקע ומכל מגזר" (% יהודים וערבים)

פילוח התשובות לפי מחנה פוליטי (יהודים) העלה תוצאה דומה מאוד לזו שבשאלה הקודמת: השמאל והמרכז מבקרים בשיעור הגבוה ביותר את מערכת הבריאות הציבורית בסוגיית חוסר השוויוניות, ואילו בימין רק מיעוט סבורים שיש בעיה. הערכת השוויוניות בטיפול במערכת הבריאות הציבורית כמשביעת רצון היא אפוא גבוהה מההערכה בעניין מתן ההזדמנות השווה באמת לכל התלמידים במערכת החינוך.

לוח 3.3 (% יהודים)

שאלה	מרכז	ימין
חושבים או בטוחים שמערכת הבריאות אינה נותנת טיפול שוויוני לכול	67	46
73		

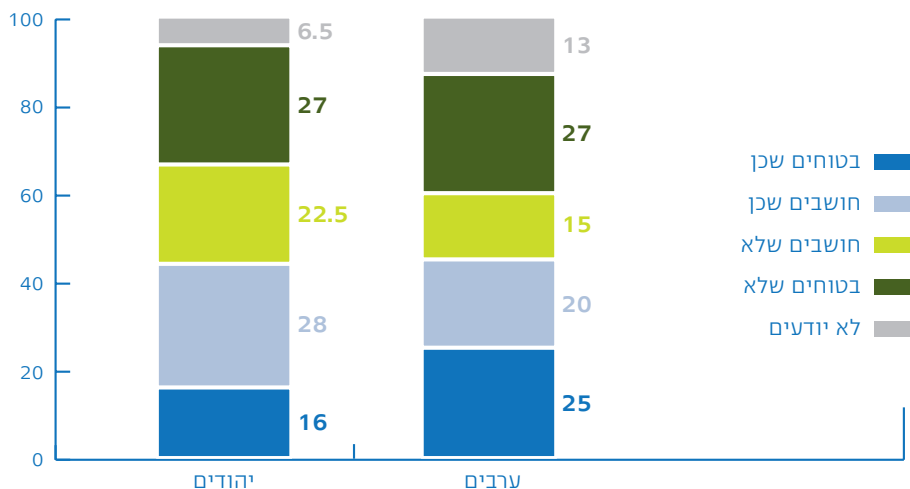
לבסוף שאלנו: "האם לדעתך בתי המשפט מתייחסים כיום באופן שווה לכל מי שנשפט לפניהם, מכל רקע ומכל מגזר?". בעניין זה הדעות בציבור כמעט חצויות, עם נטייה קלה לכיוון השלילי – 44% השיבו בחיוב ו-49% בשלילה. ההבדלים כאן בין המרואיינים היהודים למרואיינים הערבים אינם גדולים, אם כי הערבים שיש להם דעה בניתון מעט יותר חיוביים כלפי המערכת ושיעור הלא-יודעים אצלם הוא כפול מהשיעור שאצל היהודים.

שוויון לפני מערכת המשפט

שאלה 36

נספח 1
עמ' 169

תרשים 3.6 / "בתי המשפט מתייחסים כיום באופן שווה לכל מי שנשפט לפניהם, מכל רקע ומכל מגזר" (% יהודים וערבים)

פילוח התשובות לפי מחנה פוליטי מעלה תופעה מרתקת, המחזקת את המסקנה לעיל שבתי המשפט הם יקירי השמאל ו"סדין אדום" בעיני הימין: בניגוד לשתי המערכות הקודמות – החינוך והבריאות, שכלפיהן השמאל היו הביקורתיים ביותר משלושת המחנות – באשר לבתי המשפט השמאל הם דווקא הפחות ביקורתיים משלושת המחנות, כלומר שיעור קטן יותר מהם סבורים שהמערכת אינה שוויונית (33%). הימין הם היותר ביקורתיים במקרה זה: כאן הרוב סבורים שמערכת המשפט אינה מעניקה יחס שווה לעומדים לפניה לדין.

לוח 3.4 (% יהודים)

שמאל	מרכז	ימין	
33	39	65	חושבים או בטוחים שבתי המשפט אינם מתייחסים כיום שווה בשווה לכל מי שנשפט לפניהם, מכל רקע ומכל מגזר

עובדי השירות הציבורי אמורים להיות ניטראליים פוליטית. אבל מנתונים שאספנו בעבר התרשמנו כי לפחות חלקים מסוימים בציבור הישראלי סבורים כי לא זה המצב. חזרנו ובדקנו את הדבר גם השנה.

ההחלטות של שופטי בית המשפט העליון מוטות פוליטית?

שאלה 41

נספח 1

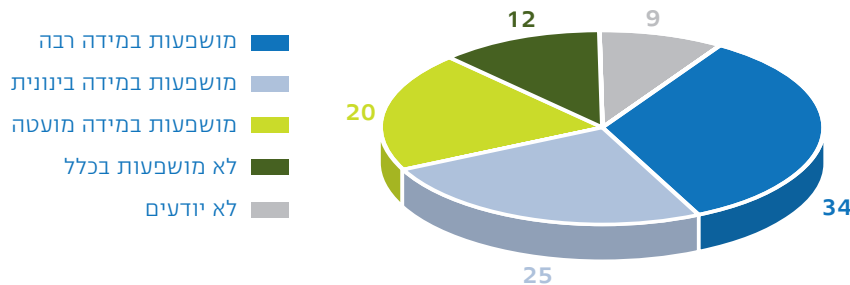
עמ' 171

נספח 2

עמ' 199

שאלנו: "לדעתך, עד כמה, אם בכלל, ההחלטות המקצועיות של שופטי בית המשפט העליון מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות?". מצאנו כי הרוב סבורים שהחלטות שופטי העליון מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות במידה רבה או בינונית, ורק מיעוט סבורים שהן מושפעות מהן במידה מועטה או בכלל לא.

תרשים 3.7 / עד כמה, אם בכלל, ההחלטות המקצועיות של שופטי בית המשפט העליון מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות? (% כלל המדגם)

התפלגות התפיסות בנושא זה בקרב היהודים ובקרב הערבים דומה – העמדות מושפעות במידה רבה או בינונית: יהודים – 60%, ערבים – 54%; העמדות מושפעות במידה מועטה או בכלל לא: יהודים – 32.5%, ערבים – 29%.

פילוח לפי מחנה פוליטי (יהודים) מראה – שוב – עד כמה מחנה השמאל מצדד בבית המשפט העליון ועד כמה מחנה הימין מפקפק בו. ואף על פי כן גם בשמאל למעלה משליש סבורים כי עמדות שופטי בית המשפט העליון מושפעות מדעותיהם הפוליטיות.

לוח 3.5 (% יהודים)

שאלה	מרכז	ימין	החלטות שופטי בית המשפט העליון מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות:
במידה רבה או בינונית	48	78	36.5
במידה מועטה או בכלל לא	43	17	57

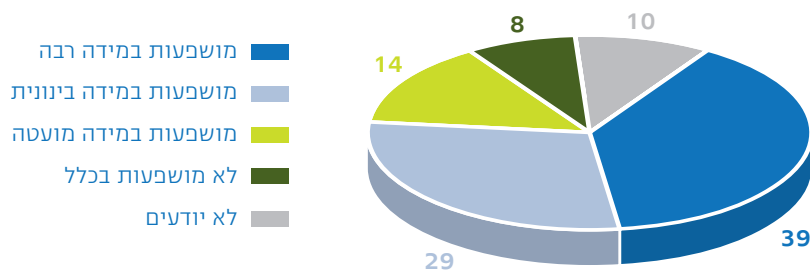
גם פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני מעלה תמונה מעניינת: למעשה רק החילונים חצויים בדעתם בשאלה זו. בכל שאר הקבוצות הרוב סבורים שהחלטות שופטי בית המשפט העליון מושפעות מדעותיהם הפוליטיות במידה רבה או בינונית.

לוח 3.6 (% יהודים)

החלטות שופטי בית המשפט העליון מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות:	חרדים	דתיים	מסורתיים דתיים	מסורתיים לא-דתיים	חילונים
במידה רבה או בינונית	85	81	68	60	45
במידה מועטה או בכלל לא	7	14	24	32	46

תפיסת ההטיה הפוליטית חזקה עוד יותר כשמדובר בבעלי התפקידים הבכירים במשרד האוצר. שאלנו: "לדעתך, עד כמה, אם בכלל, ההחלטות המקצועיות של בכירי האוצר מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות?". אפשרויות התשובה היו על אותו סולם כמו בשאלה הקודמת. והתוצאות: מעל לשני שלישים סבורים כי ההחלטות של בכירי האוצר מושפעות במידה רבה או בינונית מעמדותיהם הפוליטיות.

תרשים 3.8 / עד כמה, אם בכלל, ההחלטות המקצועיות של בכירי האוצר מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות? (% כלל המדגם)

הן בקרב המרואיינים היהודים הן בקרב המרואיינים הערבים למעלה משני שלישים סבורים כי ההחלטות של בכירי האוצר מושפעות במידה רבה או בינונית מעמדותיהם הפוליטיות. הפערים בעניין זה בין המחנות הפוליטיים (יהודים) הם קטנים ולא שיטתיים.

לוח 3.7 (% יהודים)

החלטות המקצועיות של בכירי האוצר מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות:	ימין	מרכז	שמאל
במידה רבה או בינונית	71	62	67.5
במידה מועטה או בכלל לא	21	28	21

ההחלטות של בכירי האוצר מוטות פוליטית?

שאלה 42

נספח 1

עמ' 171

נספח 2

עמ' 200

פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (יהודים) מעלה כי בכל הקבוצות הרוב סבורים שהחלטות בכירי האוצר מושפעות במידה רבה או בינונית מעמדותיהם הפוליטיות, אבל החרדים הם הביקורתיים ביותר גם בנקודה זו.

לוח 3.8 (% יהודים)

החלטות המקצועיות של בכירי האוצר חרדים	דתיים	מסורתיים דתיים	מסורתיים לא־דתיים	חילונים	מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות:
77.5	67	62	69	65	במידה רבה או בינונית
10	21	23	25	26	במידה מועטה או בכלל לא

השאלה האחרונה בעניין זה נוגעת בהשפעת העמדות הפוליטיות של בכירי צה"ל על החלטות המקצועיות שהם מקבלים. כפי שאפשר ללמוד מן התרשים הבא, הדעות בכלל הציבור בשאלה זו חצויות.

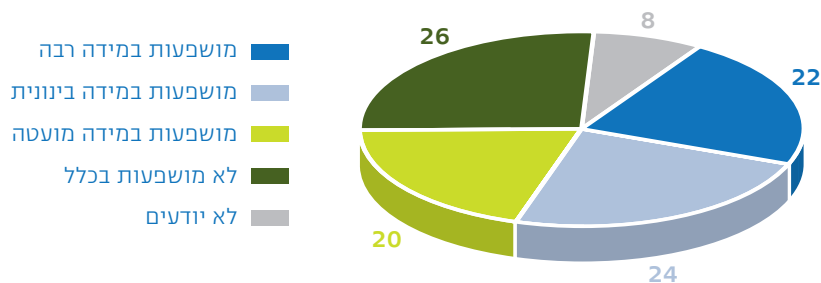
ההחלטות של הבכירים בצה"ל מוטות פוליטית?

שאלה 43

נספח 1

עמ' 172

תרשים 3.9 / עד כמה, אם בכלל, ההחלטות המקצועיות של בכירי צה"ל מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות? (% כלל המדגם)

ההבדל בעניין זה בין יהודים לערבים גדול: בקרב הערבים הרוב הגדול סבורים כי ההחלטות המקצועיות של בכירי צה"ל מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות (65%), ואילו בקרב היהודים רק מיעוט, אם כי ניכר, סבורים כך (42%).

פילוח לפי מחנה פוליטי (יהודים) מראה כי הימין הוא המחנה היחיד שבו רוב קטן סבורים שהחלטות הבכירים בצה"ל מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות במידה רבה או בינונית. בשני המחנות האחרים – רק כשליש חושבים כך.

לוח 3.9 (% יהודים)

שאל	מרכז	ימין	ההחלטות המקצועיות של בכירי צה"ל מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות:
30	33	53	במידה רבה או בינונית
59.5	60	42	במידה מועטה או בכלל לא

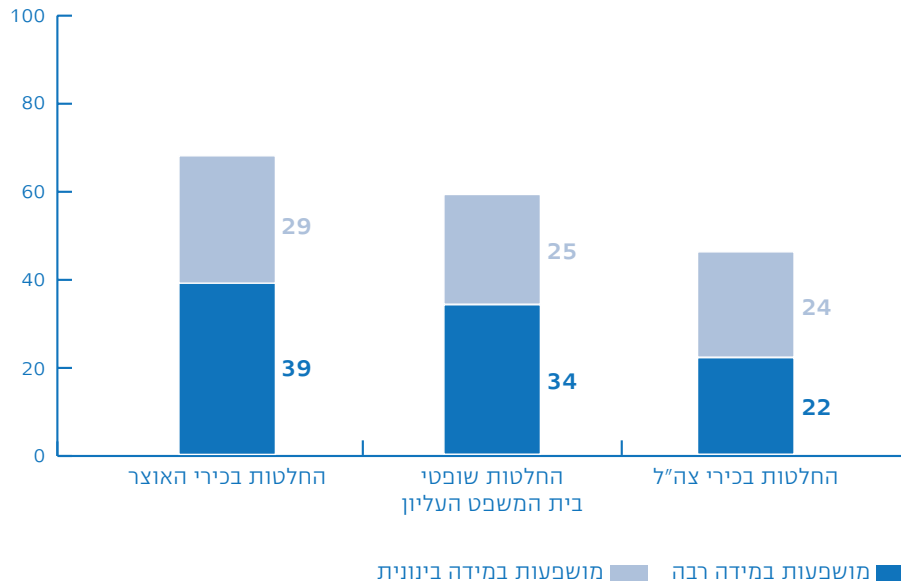
פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (יהודים) מעלה כי החרדים הם בעיקר מי שסבורים שהפיקוד הבכיר של צה"ל פועל בהשפעת העמדות הפוליטיות של בעלי התפקידים. גם בקרב הדתיים יש רוב קטן הסבורים כך. המסורתיים הדתיים חצויים בשאלה זו, ואילו רוב המסורתיים הלא-דתיים ועוד יותר מהם החילונים "מזכים" את בכירי צה"ל מאשמת קבלת החלטות מוטות פוליטית.

לוח 3.10 (% יהודים)

חילונים	מסורתיים לא-דתיים	מסורתיים דתיים	דתיים	חרדים	ההחלטות המקצועיות של בכירי צה"ל מושפעות מעמדותיהם הפוליטיות:
33	38	46	51	72	במידה רבה או בינונית
59	57	45	44	10	במידה מועטה או בכלל לא

להלן סיכום השוואתי של תפיסות הציבור את מידת הפוליטיזציה של בכירי שלוש מערכות השירות הציבורי שדנו בהן כאן: בית המשפט העליון, משרד האוצר וצה"ל. התרשים הבא מראה כי כשמדובר בהשפעה פוליטית רבה על החלטותיהם, העומדים בראש הם בכירי האוצר, אחריהם שופטי בית המשפט העליון, ולבסוף מפקדי צה"ל. כאשר מחברים שתי דרגות של ההשפעה הפוליטית – הרבה והבינונית – הפערים בין שלוש המערכות גדלים: יותר משני שלישים סבורים כי ההחלטות של בכירי האוצר מוטות פוליטית, כ-60% סבורים כך באשר להחלטות של שופטי בית המשפט העליון, ואחרונים – בכירי צה"ל, שעליהם פחות ממחצית חושבים כך. כלומר, צה"ל נתפס כהכי פחות נגוע בפוליטיקה בהשוואה של שלוש המערכות – צה"ל, משרד האוצר ובית המשפט העליון. יתר על כן, כפי שראינו לעיל – יש יותר הסכמה בין המחנות הפוליטיים בשאלת ההשפעה הפוליטית על החלטות הבכירים כאשר מדובר בצה"ל מאשר כאשר מדובר בבית המשפט העליון או באוצר.

תרשים 3.10 / סבורים כי החלטות שופטי בית המשפט העליון, בכירי האוצר ובכירי צה"ל מוטות פוליטית במידה רבה או במידה בינונית (% כלל המדגם)

מכאן עברנו לדון בסוגיית התקציב. לשם כך שאלנו על התקציבים של שירותים ציבוריים שונים – האם יש להגדילם, להקטיןם או להשאירם כפי שהם כעת.

ביקשנו לדעת איך צריך לנהוג, לדעת הציבור, בכל אחד מהתקציבים הבאים: צבא, משטרה, בריאות, חינוך, תחבורה, רווחה ודירור – בהנחה שגודלו של תקציב המדינה הוא קבוע והגדלה בתקציב אחד מחייבת הקטנה בתקציבים אחרים. כפי שמראה התרשים הבא, הערת האזהרה שלנו לא הועילה, ולמעט בעניין תקציב צה"ל, העדפת המשיבים הייתה להגדיל את כל התקציבים, ובראש ובראשונה את תקציב הבריאות. אשר לתקציב הצבא – ההעדפה הייתה להשאירו בגודלו הקיים. למעלה משליש סברו כך גם בעניין תקציב המשטרה. באשר לכל שאר השירותים – ההעדפה החד-משמעית הייתה להגדיל את תקציבם.

תקצוב המערכות הציבוריות

שאלות 11.1–11.7

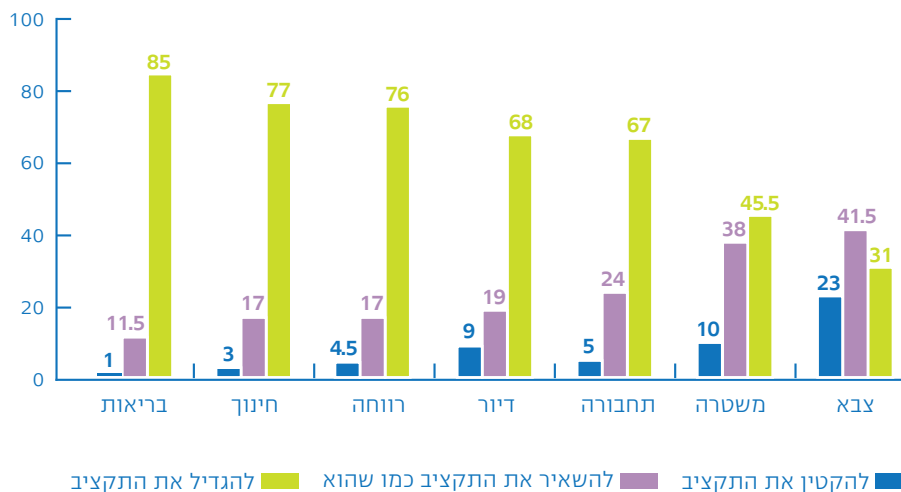
נספח 1

עמ' 156–158

נספח 2

עמ' 187–190

תרשים 3.11 / תקצוב המערכות הציבוריות (% כלל המדגם)

בכל המקרים שיעור הערבים שהעדיפו להגדיל את התקציב עלה על שיעור היהודים שהעדיפו זאת, אולי משום שהשירותים שהערבים מקבלים טובים פחות והם מקווים שהגדלת התקציבים תביא להם רווחה.

באשר לצבא, הגוף היחיד שבכלל הציבור העדיפו להשאיר את תקציבו כמו שהוא, מצאנו הבדלים מעניינים בציבור היהודי בפילוח לפי מחנה פוליטי: בשמאל השיעור הגבוה ביותר מעדיפים להקטין את התקציב הזה, שעה שבימין ובמרכז מעדיפים להשאיר אותו כפי שהוא. בימין מצאנו את השיעור הגבוה ביותר בשלושת המחנות למעוניינים בהגדלת התקציב של צה"ל.

לוח 3.11 (% יהודים)

ימין	מרכז	שמאל	
13	23	41	יש להקטין את תקציב הצבא
44	48	39	יש להשאיר את תקציב הצבא כמו שהוא
38	27	18	יש להגדיל את תקציב הצבא

פרק 4 / החברה הישראלית

הנושאים הנידונים בפרק זה:

- הסולידריות בחברה היהודית ובחברה הערבית
- התנהלות אזרחית: (אי-)לגיטימציה לאלמות פוליטית ותרומת בני הנוער
- המתחים בחברה הישראלית
- מי מרגישים מיעוט?
- שווים ושווים יותר? – מזרחים ואשכנזים
- שווים ושווים יותר? – יהודים וערבים

היות שמדובר כה רבות בפורומים שונים על ההתפוררות החברתית והתרחבות השטחים בישראל, ביקשנו השנה שוב מן המרואיינים היהודים לתת ציון למידת הסולידריות בחברה הישראלית-יהודית ולמרואיינים הערבים למידת הסולידריות בחברה הישראלית-ערבית. סולם המדידה היה: ציונים $2+1 =$ סולידריות מאוד נמוכה; $4+3 =$ סולידריות די נמוכה; $6+5 =$ סולידריות בינונית; $8+7 =$ סולידריות די גבוהה; $10+9 =$ סולידריות מאוד גבוהה. נקודת האמצע היא אפוא $5.5 -$ כל מה שמתחתיה הוא נמוך במידה כזו או אחרת, וכל מה שמעליה – גבוה במידות שונות.

כפי שמראה התרשים הבא, היהודים נוטים להעריך את החברה הישראלית-יהודית כסולידרית יותר (ממוצע 6.0) ממה שהערבים מעריכים את החברה הישראלית-ערבית (ממוצע 4.25). גם מידת הפיזור, כלומר מידת ההסכמה, המשתקפת בסטיית התקן נמוכה יותר בציבור היהודי מאשר בציבור הערבי (יהודים – 2.278; ערבים – 2.767).

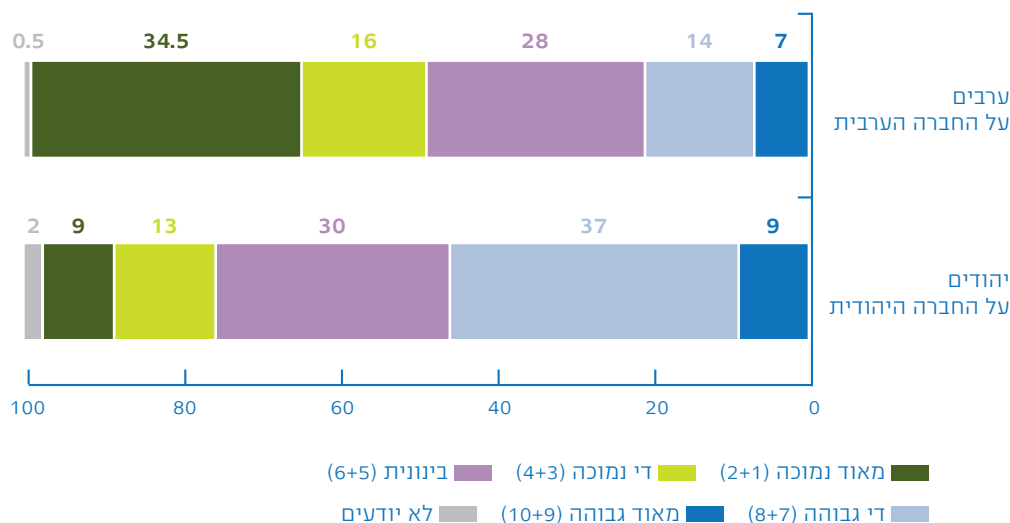
סולידריות חברתית

שאלה 12

נספח 1
עמ' 158

נספח 2
עמ' 190

תרשים 4.1 / מידת הסולידריות של החברה היהודית ושל החברה הערבית (%, יהודים וערבים)

זו הפעם הראשונה שבדקנו איך הערבים מעריכים את מידת הסולידריות בחברה שלהם, ולפיכך איננו יכולים להשוות כאן לנתוני עבר. השוואה של ממוצעי ההערכה של היהודים את מידת הסולידריות בחברה היהודית לאורך שנים מראה כי בהשוואה לשנה שעברה יש השנה עלייה מסוימת בהערכת מידת הסולידריות וחזרה לרמות של השנים 2012 ו-2014.

לוח 4.1 (יהודים)

2019	2018	2014	2012	2011
6.0	5.6	6.0	6.0	5.8

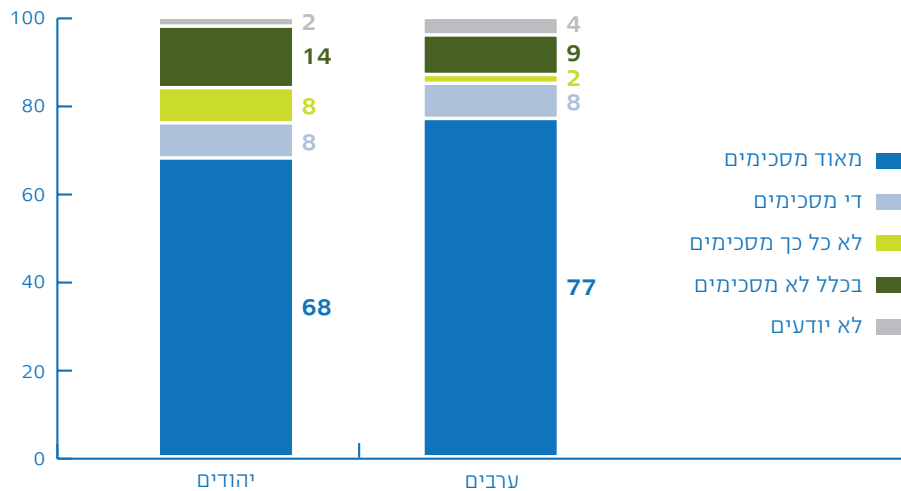
השוואת הציון הממוצע למידת הסולידריות בחברה היהודית לפי מחנה פוליטי (יהודים) מראה כי השמאל מעריכים את הסולידריות – בממוצע – כפחותה משהו מן ההערכה שנותנים במרכז וכפחותה בהרבה מזו שנותנים בימין (שמאל – 5.03; מרכז – 5.76; ימין – 6.55). במילים אחרות, אנשי השמאל מרגישים, יותר מאנשי המרכז או הימין, שהחברה היהודית מפולגת.

השוואה של ממוצעי הערכת הסולידריות בחברה הערבית בפילוח לפי דת מעלה כי המוסלמים מעריכים את הסולידריות בחברה הערבית כיום כחזקה יותר ממה שמעריכים אותה הנוצרים והדרוזים (מוסלמים – 4.52; דרוזים – 3.36; נוצרים – 3.29).

אחד הגורמים הפוגעים בסולידריות החברתית הוא שימוש של יחידים או התארגנויות בכלים אלימים להשגת מטרות פוליטיות, בעוד שבדמוקרטיה מטרות כאלה אמורות להיות מקודמות או מושגות בכלים אך ורק לא־אלימים. בדקנו אפוא מה יחסו של הציבור הישראלי לשימוש בכוח לצורך השגת מטרות פוליטיות.

ביקשנו מהמרוויינים בסקר להביע את מידת הסכמתם עם ההיגד "בשום מצב אי־אפשר להצדיק שימוש באלימות להשגת מטרות פוליטיות". רוב גדול מאוד מהמרוויינים היהודים וגדול עוד יותר בקרב המרוויינים הערבים הסכימו עם ההיגד, כלומר שללו את הלגיטימיות של שימוש באלימות פוליטית בכל תנאי שהוא. יש לציין כי ייתכן שבהיותם בישראל "חשודים מידיים" כשמדובר באלימות פוליטית, המרוויינים הערבים חשו שמדובר ב"שאלת מלכודת", ואולי בשל כך שיעור הנותנים לגיטימציה לשימוש באלימות הוא כה קטן. אפשר כמובן גם שמדובר בתשובה כנה.

תרשים 4.2 / "בשום מצב לא ניתן להצדיק שימוש באלימות להשגת מטרות פוליטיות" (% יהודים וערבים)

היות שכך ביקשנו לדעת באילו קבוצות משנה יש בכל זאת לגיטימציה בתנאים מסוימים לשימוש באלימות כדי לממש מטרות פוליטיות. בקרב היהודים, רבע מהחרדים (25%) די או מאוד לא הסכימו עם ההיגד שבשום תנאי אין לנקוט אלימות למען השגת מטרות פוליטיות, כלומר ראו נסיבות שבהן יש לכך הצדקה, וכך גם 24% מהמסורתיים הדתיים, 21% מהמסורתיים הלא־דתיים ומהחילונים ו־20% מהדתיים. פילוח לפי מחנה פוליטי (יהודים) הראה שבשמאל רק 11.5% ראו לנגד עיניהם תנאים שיותר להשתמש בהם באלימות כדי להשיג מטרות פוליטיות, לעומת 23% במרכז ו־25.5% בימין.

הגיל משחק כנראה תפקיד בשאלה זו, שכן שיעור הצעירים היהודים שלא הסכימו עם ההיגד שבשום תנאי אין להשתמש באלימות כדי להשיג מטרות פוליטיות הוא כפול משיעור הסבורים כך בקבוצת הגיל המבוגרת ביותר.

שימוש באלימות פוליטית

שאלה 32

נספח 1
עמ' 168

נספח 2
עמ' 198

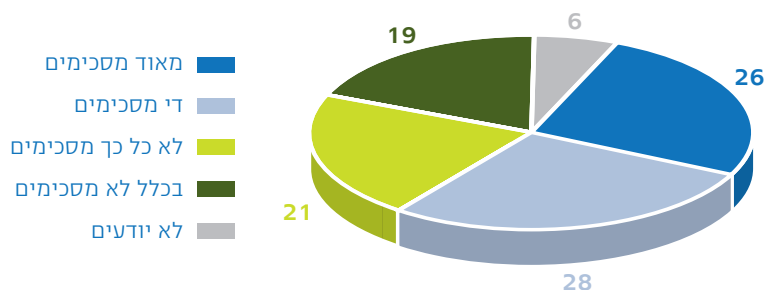
לוח 4.2 (% יהודים, לפי גיל)

גיל	24-18	34-25	44-35	54-45	64-55	+65
מסכימים שבתנאים מסוימים אפשר להשתמש באלימות כדי להשיג מטרות פוליטיות	28	28	25	19	18	14

סולידריות מתבטאת בין השאר בנכונות להשתתף בחיים הלאומיים. בדקנו את הערכת הנכונות הזו כשמדובר בבני נוער.

כפי שמראה התרשים הבא, הרוב מסכימים כי אכן כיום יש פחות נכונות מצד בני הנוער לתרום למדינה.

תרשים 4.3 / "בני הנוער היום פחות מוכנים לתרום למדינה בהשוואה לעבר" (כלל המדגם, %)

ההסכמה עם ההיגד דלעיל משותפת ליהודים ולערבים – כאן גם כן יש רוב למסכימים עימו: יהודים – 52%; ערבים – 65%. פילוח לפי מחנה פוליטי (יהודים) מראה כי בשמאל הרוב אינם מסכימים (54%) עם ההיגד הזה בדבר הנכונות הפחותה לתרומה אצל בני הנוער של היום. לעומת זאת במרכז ובימין הרוב כן מסכימים עימו (58%, 52%). פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני העלה כי בקרב הדתיים הרוב לא הסכימו עם ההיגד הזה (רק 40% הסכימו עימו), שעה שבכלל הקבוצות האחרות שיעור המסכימים היה מ־50% ומעלה. בקרב החרדים היה שיעור ההסכמה הגבוה ביותר (65%).

ממצא מעניין ולא צפוי הוא שממוצע ההסכמה של שלוש קבוצות הגיל המבוגרות ביותר נמוך מן הממוצע של שלוש הקבוצות הצעירות ביותר: 49% לעומת 55%. במילים אחרות, הצעירים מסכימים עם ההיגד בעניין הנכונות הפחותה לתרומה אצל הנוער בעת הזו יותר משמכימים איתו המבוגרים. לכאורה – פרדוקס, אבל ייתכן שמדובר בחשיבה אחרת – שהצעירים אינם רואים בתרומה למדינה ערך, למשל בשל ביקורתם על ההתנהלות שלה או על הסיכויים שלהם ליצור לעצמם חיים טובים

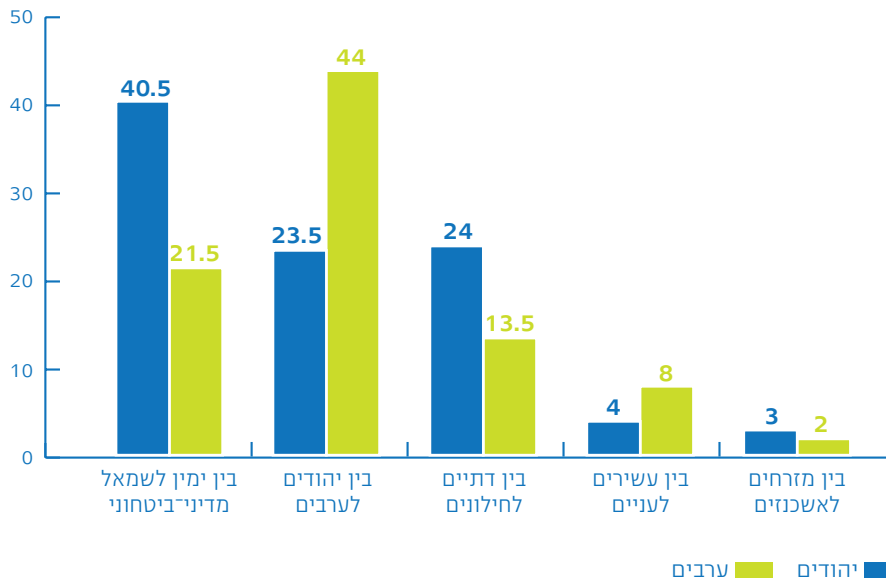
כאן. אפשרות אחרת היא שהמבוגרים יודעים שגם בעבר לא הכול היה ורוד ואילו הצעירים ניזונים ממיתוסים בדבר עבר מופלא של תרומה והקרבה.

כדאי לציין כי שאלנו בעבר פעמיים שאלה דומה, אך לא זהה: "יש ויכוח אם בני הנוער היום מוכנים לעשות מה שצריך כדי להבטיח את ביטחון המדינה. מה דעתך, האם היום בני הנוער פחות מוכנים מבעבר, יותר מוכנים, או כמו שהם היו בעבר?". בשתי הפעמים התשובה השכיחה ביותר הייתה שאכן הנוער מוכן פחות מבעבר לעשות מה שצריך כדי להבטיח את ביטחון המדינה (2004 -60%; 2007 -49%).

מדי שנה אנחנו בודקים את סולם העצימות של המתחים השונים בחברה בעיני הציבור. בסקר הנוכחי המתח בין ימין לשמאל עלה כמתח החזק ביותר בעיני הציבור היהודי. לעומת זאת, בעיני הציבור הערבי המתח החזק ביותר כיום בישראל הוא בין יהודים לערבים. המתח המעמדי – בין עשירים לעניים – שעמד בלב מחאת 2011, הולך ונחלש בעוצמתו, והמתח בין מזרחים לאשכנזים נותר כשהיה – במאסף. בעניין זה מעניין לציין כי מכל קבוצות המוצא, יוצאי חבר המדינות חושבים בשיעור הגבוה ביותר שהמתח בין מזרחים לאשכנזים הוא המתח החזק ביותר בחברה הישראלית (6%; לעומת 3% בקרב האשכנזים ומי שמוצאם העדתי מעורב ו־2% בלבד בקרב המזרחים).

עוד ממצא מעניין עולה מפילוח המדגם הערבי לפי דת. מהפילוח הזה עולה כי אמנם בכל אחת מן הדתות הרוב מצביעים על המתח בין יהודים לערבים כחזק ביותר, אבל השיעורים שונים מאוד: הדרוזים סבורים בשיעור הגבוה ביותר כי המתח בין יהודים לערבים הוא החזק ביותר (59%), לעומת 43% מהמוסלמים ו־36% מהנוצרים. בשנה שעברה רק 35% מהדרוזים הגדירו את המתח היהודי-ערבי כחזק ביותר. ייתכן שהשינוי השנה הוא תוצאת הפגיעה הקשה שהם חוו מחקיקת חוק הלאום ב־2018.

תרשים 4.4 / המתח החזק ביותר היום בחברה הישראלית (% , יהודים וערבים)

המתחים בחברה הישראלית

שאלה 13

נספח 1

עמ' 159

נספח 2

עמ' 191

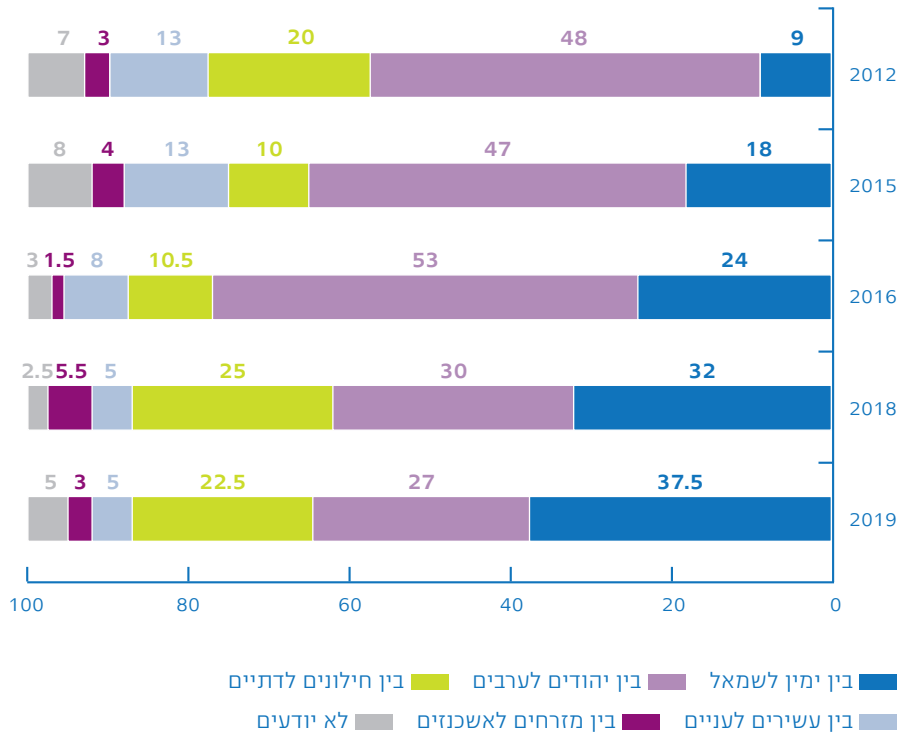
מעניין לראות שבכל המחנות הפוליטיים בציבור היהודי המתח ימין-שמאל נתפס כחזק ביותר, אבל הוא נתפס ככזה בשיעור גבוה בהרבה בשמאל מאשר בימין. כמו כן, בעוד שבשמאל ובמרכז נמצא במקום השני המתח בין דתיים לחילונים (במרכז שיעור זה גבוה מהשיעור בשמאל), הרי בימין המתח בין יהודים לערבים נתפס כשני בעוצמתו.

לוח 4.3 (% , יהודים)

המתח החזק ביותר בישראל כיום	המתח השני בחוזקו בישראל כיום	
בין ימין לשמאל (52%)	בין דתיים לחילונים (25%)	שמאל
בין ימין לשמאל (40%)	בין דתיים לחילונים (29%)	מרכז
בין ימין לשמאל (38%)	בין יהודים לערבים (32%)	ימין

כפי שמראה התרשים שלהלן, שיעור הסבורים בכלל המדגם שהמתח בין ימין לשמאל הוא החזק ביותר בחברה הישראלית נמצא בעלייה מתמדת מאז 2012, ומאז 2018 הוא מחליף במקום הראשון את המתח בין יהודים לערבים.

תרשים 4.5 / המתח החזק ביותר היום בחברה הישראלית, 2012-2019 (%, כלל המדגם)

המתח בין דתיים לחילונים אמנם נמצא באמצע – בין המתחים החזקים לחלשים – ובכל זאת נושא ההדתה עמד פעמים רבות השנה בלב השיח הציבורי. לכן ביקשנו לבחון אם הציבור סבור שהמגמה בארץ היא לכיוון יתר דתיות או יתר חילוניות.

שאלנו: "להרגשתך, האם החברה היהודית בישראל הופכת בשנים האחרונות לחילונית יותר, לדתית יותר או שאין שינוי?". הרוב חושבים שהיא הופכת לדתית יותר, ורק מיעוט קטן חושבים שהיא הולכת ומתחלנת. עם זאת יש לזכור כי בעיני הקבוצות הדתיות יותר הפיכה של החברה ליותר דתית היא בבחינת שיפור, שעה שבעיני הקבוצות החילוניות יותר – זהו שינוי בכיוון השלילי; וגם ההפך. לפיכך, גם אם מרואיינים דתיים ומרואיינים חילונים בוחרים באותה תשובה, ההשתמעות שלה היא לא פעם הפוכה.

השיעור הגבוה ביותר של המעריכים כי החברה הישראלית-יהודית הופכת לחילונית יותר נמצא בקרב החרדים והימין (יהודים), וכן בקרב הערבים.

האומנם הדתה?

שאלה 26

נספח 1

עמ' 165

לוח 4.4 (% יהודים וערבים)

החברה הישראלית הופכת לדתית יותר	לא חל בחברה הישראלית שינוי	החברה הישראלית הופכת לחילונית יותר		
36	36	22		ערבים
55	27	14		יהודים (כללי)
80	9	5.5	שמאל	מחנה פוליטי
65	24	9	מרכז	
38	36	21.5	ימין	
31	27	36	חרדים	מיקום על הרצף החרדי-חילוני
36	37	18	דתיים	
41	39	18	מסורתיים דתיים	
56	31	12	מסורתיים לא-דתיים	
68	19.5	9	חילונים	

הצלבנו את תשובות המרואיינים בשאלה של שיווי המשקל בין הרכיב היהודי לרכיב הדמוקרטי במדינת ישראל, שדנו בה כבר קודם, עם השאלה על התהליכים שהמדינה עוברת – חילון או הדתה. הקשר בין הדברים בולט: בקרב מי שחושבים שהחברה הישראלית הופכת לדתית יותר, 73% סבורים גם שהרכיב היהודי חזק מדי במשוואה הקיימת היום במדינה כיהודית ודמוקרטית כאחת, לעומת 39% הסבורים כך בקרב מי שחושבים שהיא הופכת לחילונית יותר ו-32% בקרב מי שחושבים שאין שינוי במצב.

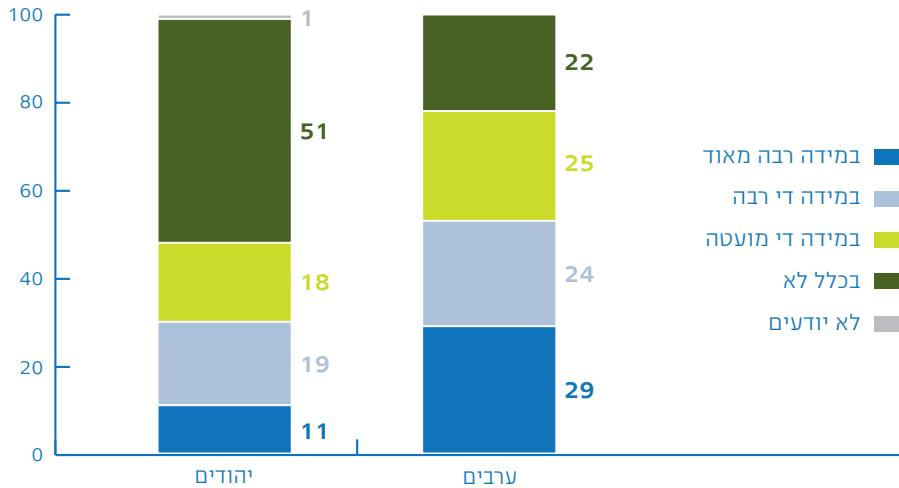
השיח הציבורי השכיח בעת הזו יוצר רושם כאילו רבים מאוד וקבוצות שונות חשים היום כי הם מיעוט בחברה הישראלית. שאלנו את המרואיינים אם גם הם מרגישים כך. מתשובותיהם עולה כי הרוב בציבור היהודי בכלל אינם מרגישים כמיעוט או מרגישים כך רק במידה מועטה, שעה שבציבור הערבי הרוב מרגישים כמיעוט במידה רבה או במידה די רבה.

מרגישים מיעוט

שאלה 3

נספח 1
עמ' 151

תרשים 4.6 / מרגישים מיעוט בחברה הישראלית? (% יהודים וערבים)

גם בתוך כל ציבור יש הבדלים בתחושה בעניין זה. כך, בציבור היהודי פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני מראה כי הקבוצה החרדית מרגישה מיעוט יותר מכולן, ומייד אחריה – הקבוצה החילונית. פילוח לפי מחנה פוליטי (יהודים) מראה כי למעלה ממחצית מאנשי השמאל מרגישים מיעוט בעוד פחות משליש מאנשי המרכז וחמישית בלבד מאנשי הימין מרגישים כך.

לוח 4.5 (% יהודים)

מרגישים מיעוט במידה רבה מאוד או במידה רבה	
46	חרדים
16	דתיים
16	מסורתניים דתיים
26	מסורתניים לא-דתיים
35	חילונים
54	שמאל
30	מרכז
20	ימין

מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני

מחנה פוליטי

פילוח של תשובות המרואיינים הערבים לפי דת מראה הבדלים גדולים מאוד בשאלה זו: בעוד רק 47% מהמרואיינים המוסלמים העידו שהם מרגישים כמיעוט בחברה הישראלית, 64% מהנוצרים ו-71% מהדרוזים מרגישים כך.

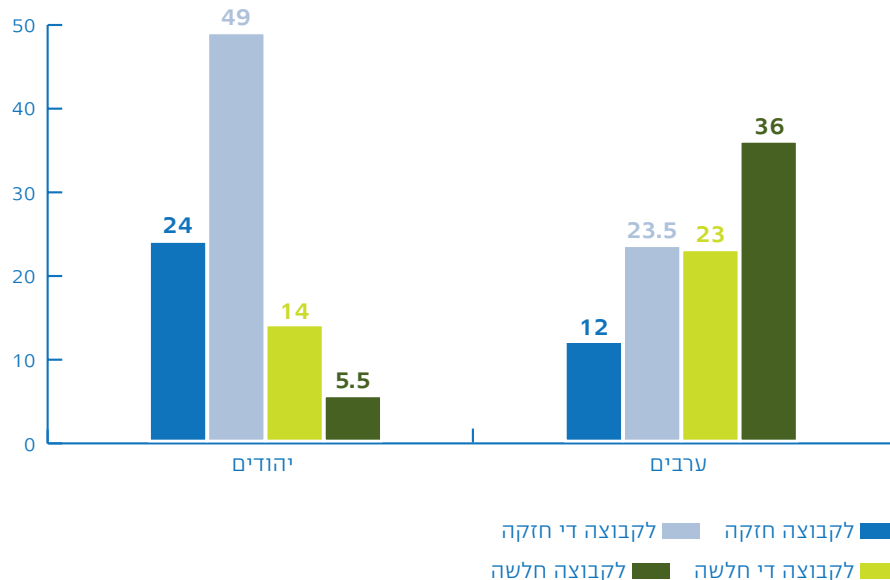
ממצא שאולי יגרום הרמת גבה אצל רבים הוא ששיעור היהודים האשכנזים המרגישים שהם בבחינת מיעוט כיום (37%) עולה בהרבה על שיעור המרגישים כך בכל שאר הקבוצות (מוצא עדתי מעורב – 25%; מוצא מזרחי – 23%; יוצאי חבר המדינות – 21%). אפשר שהמשתנה העדתי כאן חופף את משתנה המחנה הפוליטי שבו דנו לעיל (25% מהאשכנזים משייכים את עצמם למחנה השמאל לעומת רק 10% מהמזרחים ו-4% מיוצאי חבר המדינות). כלומר – היות שיש יותר אשכנזים בשמאל, הם מרגישים מיעוט לאו דווקא בשל מוצאם אלא בשל מיקומם הפוליטי, וההפך הוא הנכון כשמדובר במזרחים וביוצאי חבר המדינות.

נשאלת השאלה אם מי שמרגישים מיעוט מעריכים אחרת את מצבה של הדמוקרטיה הישראלית ממי שאינם מרגישים כך. התשובה חיובית: מקרב מי שמרגישים שהם בגדר מיעוט רק 8% סבורים כי מצבה של הדמוקרטיה הישראלית מצוין, לעומת 45.6% מקרב מי שאינם חשים שהם בבחינת מיעוט במדינה.

האם יש קשר בין ההרגשה כמיעוט לבין השיוך העצמי לקבוצות חזקות או חלשות בחברה?

חזרנו גם הפעם על השאלה: "כל חברה בעולם מתחלקת לקבוצות חזקות וחלשות. להרגשתך, לאיזו קבוצה בחברה הישראלית אתה שייך?". ברי לעין כי שיעור המרגישים שהם שייכים לקבוצות חזקות בקרב היהודים עולה בהרבה על שיעורם בקרב הערבים, ולהפך – שיעור הערבים המרגישים שייכים לקבוצות חלשות עולה בהרבה על שיעורם בקרב היהודים.

תרשים 4.7 / להרגשתך, לאיזו קבוצה בחברה הישראלית אתה שייך – חזקה או חלשה? (% , יהודים וערבים)

שייכים לקבוצות חזקות או לקבוצות חלשות?

שאלה 29

נספח 1

עמ' 167

נספח 2

עמ' 197

פילוח לפי מין העלה תוצאה מעניינת, אם כי לא מפתיעה: הן בציבור היהודי הן בציבור הערבי נשים מרגישות שייכות לקבוצות חלשות במידה רבה יותר מהגברים באותו ציבור, אם כי, כאמור, היהודים – גברים ונשים כאחד – מרגישים שייכים בשיעורים גבוהים בהרבה לקבוצות חזקות מעמיתיהם הערבים. עוד יש לציין שהפער בין גברים לנשים בציבור היהודי קטן בהרבה מהפער המקביל בציבור הערבי, שכן נשים ערביות סובלות משוליות כפולה – הן כערביות הן כנשים.

לוח 4.6 (% יהודים וערבים)

מרגישים שייכים לקבוצה חלשה או די חלשה בחברה	מרגישים שייכים לקבוצה חזקה או די חזקה בחברה	
17	75	גברים יהודים
22	71.5	נשים יהודיות
49	42	גברים ערבים
49	30	נשים ערביות

הקבוצה המזרחית נתפסת בישראל כאחד המיעוטים הבולטים, והשיח בנושא אף עבר במרוצת השנים תהליך של פוליטיזציה, בכלל זה הקמת מפלגות על בסיס עדתי ועיסוק תקשורתי גובר בנושא. ביקשנו לדעת אם לדעת הציבור המצב של המזרחים בישראל היום הוא טוב מהמצב של האשכנזים, גרוע ממנו או דומה לו. כפי שאפשר ללמוד מן התרשים שלהלן, בעיני הערבים, מצבם של המזרחים גרוע מזה שהוא בעיני היהודים, אם כי יש להביא בחשבון ששיעור גבוה מן המרוויינים הערבים בחרו כאן בתשובה "לא יודע". בקרב היהודים הערכת הרוב היא שאין כיום הבדל בין מצב המזרחים למצב האשכנזים. לא מצאנו הבדל בהתפלגות התשובות בשאלה זו בין המדידה השנה לזו של השנה שעברה. המשמעות היא שאין היום החרפה בתחושת הפער בין מזרחים לאשכנזים.

**מצב המזרחים
בהשוואה למצב
האשכנזים**

שאלה 18

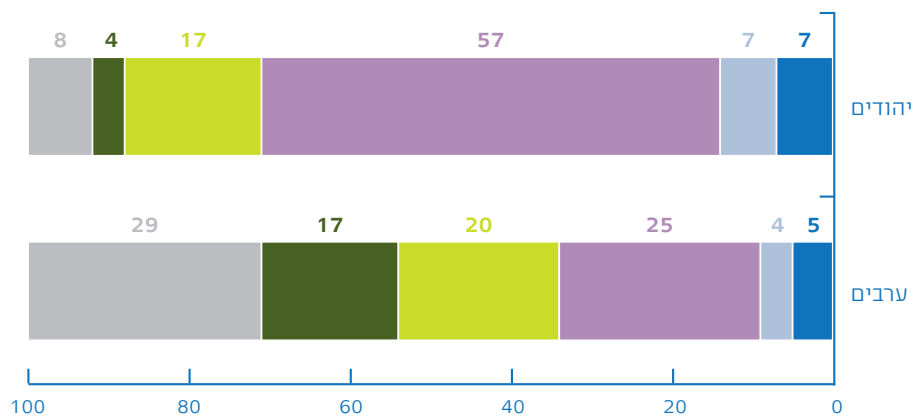
נספח 1

עמ' 162

נספח 2

עמ' 193

תרשים 4.8 / מצב המזרחים לעומת מצב האשכנזים (% יהודים וערבים)

- מצב המזרחים הרבה יותר טוב ממצב האשכנזים
- מצב המזרחים קצת יותר טוב ממצב האשכנזים
- מצב המזרחים דומה והאשכנזים דומה
- מצב המזרחים קצת יותר גרוע ממצב האשכנזים
- מצב המזרחים הרבה יותר גרוע ממצב האשכנזים
- לא יודעים

פילוח התשובות בשאלה זו לפי מוצא עדתי (יהודים) העלה כי בקרב האשכנזים ויוצאי חבר המדינות רק 13% סבורים שמצבם של המזרחים גרוע היום ממצבם של האשכנזים, לעומת 25% ממי שמוצאם מעורב ו־32% ממי שהגדירו את עצמם מזרחים.

פילוח התשובות לפי מחנה פוליטי (יהודים) מעלה כי בשלושת המחנות ההערכה הרווחת היא שמצב המזרחים והאשכנזים כיום דומה. עם זאת, השמאל הוא המעריך בשיעור הגבוה ביותר שמצבם של המזרחים כיום גרוע ממצבם של האשכנזים, חרף העובדה שרוב מי שמזהים את עצמם כשמאל הם אשכנזים.

לוח 4.8 (% , יהודים)

מצב המזרחים טוב ממצב האשכנזים	מצב המזרחים והאשכנזים דומה	מצב המזרחים גרוע ממצב האשכנזים	
11	67	13.5	אשכנזים
19	44	32	מזרחים
10	57	25	מעורב, אשכנזי ומזרחי
9	68	13	יוצאי חבר המדינות

בהשראת הדיון הלוהט בארץ לאחרונה בעקבות סרטים וסדרות טלוויזיה שעסקו בנושא, ביקשנו לדעת אם הציבור סבור כיום שנעשו טעויות בקליטת העולים מארצות ערב בשנים הראשונות של המדינה אך הן נעשו בתום לב ולא מתוך כוונה רעה; או אם הדעה הרווחת היא שאלו לא היו טעויות אלא שמנהיגי המדינה האשכנזים התנשאו על העולים מארצות ערב, ובכלל זה על תרבותם. מתברר כי יותר מרואיינים, למעשה הרוב, סבורים כי מקור הכשלים היה בהתנשאות ההנהגה הקולטת האשכנזית מאשר בטעויות שבתום לב.

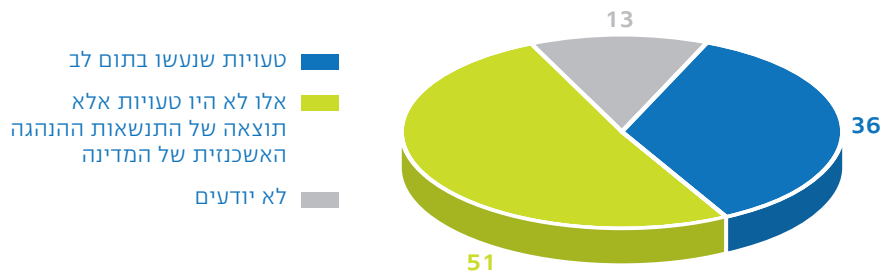
הטעויות בקליטת
העולים מארצות
ערב – טעות או
התנשאות?

שאלה 53

נספח 1

עמ' 176

תרשים 4.9 / הכשלים שאירעו בקליטת העולים מארצות ערב – תום לב או תוצאה של התנשאות? (% , יהודים)

שלא במפתיע, יש בעניין זה הבדל גדול בין מזרחים לאשכנזים: רוב המזרחים סבורים שאלו לא היו טעויות בתום לב אלא תוצאה של ההתנשאות של מנהיגי המדינה האשכנזים דאז. האשכנזים לעומת זאת חצויים בדעתם בנידון. פילוח לפי מחנה פוליטי (יהודים) מראה כי אנשי המרכז והשמאל חצויים בדעותיהם, ואילו אנשי הימין מטילים את האחריות לכשלי העבר על ההתנשאות של מנהיגי המדינה האשכנזים בשנותיה הראשונות.

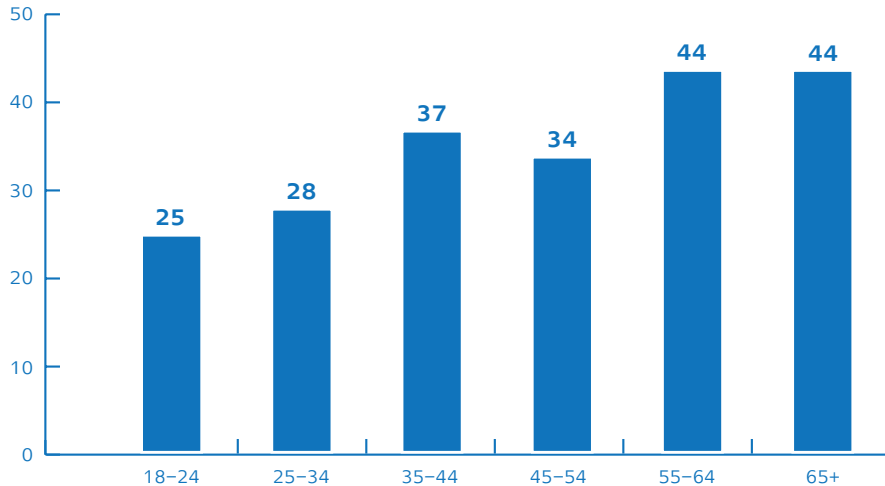
כצפוי, החפיפה בין השיוך העצמי למחנה פוליטי זה או אחר קשורה, חלקית לפחות, למוצא העדתי – יותר אשכנזים בשמאל ובמרכז ויותר מזרחים בימין. במילים אחרות, קשה לדעת אם התשובות בשאלה זו הן תוצאה של המוצא גרידא או של המחנה הפוליטי שאליו המרואיינים משייכים את עצמם.

לוח 4.9 (% יהודים)

אלה לא היו טעויות אלא תוצאת ההתנשאות של מנהיגי המדינה האשכנזים	הטעויות בקליטת העולים מארצות ערב נעשו בתום לב		
66	26	מזרחים	מוצא עדתי
44.5	43	אשכנזים	
46	34	מעורב, אשכנזי ומזרחי	
42	40.5	שמאל	מחנה פוליטי
44	46	מרכז	
61	28	ימין	

ממצא מעניין נוגע להשפעת הגיל על תפיסת העבר: בקרב הצעירים שיעור הסבורים שהטעויות בקליטה נעשו בתום לב קטן בהרבה מהשיעור בקבוצות הגיל המבוגרות. כלומר, שיעורים גבוהים יותר מהצעירים סבורים כי מדובר בהתנשאות אשכנזית. עם זאת יש לזכור כי יותר צעירים גם מזהים את עצמם עם מחנה הימין. כלומר, יש כאן אינטראקציה בין גיל לעמדה פוליטית.

תרשים 4.10 / מסכימים שהכשלים בקליטת העולים יוצאי ארצות ערב בשנות המדינה הראשונות קרו בתום לב, לפי גיל (% יהודים)

אם מניחים לעבר ועוברים להווה התמונה ורודה יותר ומתאימה יותר לתמונת המתחים שדנו בה קודם.

רוב הציבור היהודי (65%) אינם מסכימים עם ההיגד שהצגנו לשיפוטם: "בישראל כיום לאשכנזים קל יותר להצליח ולהתקדם בעבודה מאשר למזרחים". בעיני הערבים התמונה הפוכה – רק 19% אינם מסכימים עם ההיגד הזה, כלומר הרוב כן מסכימים שלמזרחים קשה יותר, אולי משום שהם רואים כאן השתקפות של מצבם שלהם, הערבים, בחברה הישראלית (אם כי, יש לומר, כרבע מהמרוואיינים הערבים לא השיבו על שאלה זו).

ואולם למרות הרוב האמור, יש הבדלים מסוימים בעניין זה בין הקבוצות השונות בציבור היהודי: בקרב המזרחים כמחצית (51%) אינם מסכימים עם ההיגד לעומת, למשל, רוב גדול מיוצאי חבר המדינות (79%). במילים אחרות, אמנם גם רוב (קטן) מהמזרחים אינם סבורים שהמוצא משחק כיום תפקיד מרכזי בקבלה לעבודה, אבל רוב זה קטן בהרבה מהרוב הדוחה את ההיגד בקבוצות המוצא האחרות. כלומר, מיעוט גדול בקרב המזרחים (45.5%) לעומת שיעורי מיעוט קטנים בשאר קבוצות המוצא כן סבורים כי אשכנזים מוצאים היום עבודה ביתר קלות מהם.

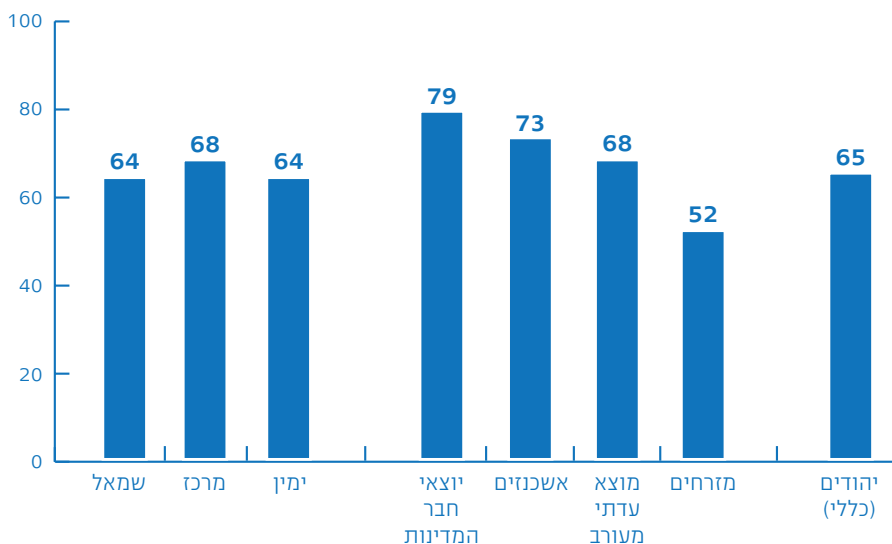
לאשכנזים קל היום להצליח יותר מאשר למזרחים?

שאלה 37

נספח 1

עמ' 170

תרשים 4.11 / "בישראל כיום לאשכנזים קל יותר להצליח ולהתקדם בעבודה מאשר למזרחים" (% לא מסכימים, יהודים)

ראינו קודם כי המתח בין מזרחים לאשכנזים נתפס כמתון יחסית למתחים האחרים היום בחברה הישראלית. רצינו לדעת בכל זאת מה מקורו בעת הזו.

בכלל המדגם הרוב (57%) אינם מסכימים עם ההיגד ש"האליטה האשכנזית שולטת במדינה". כך גם בקרב היהודים – הרוב אינם מסכימים (63%). אבל, שוב, גם כאן התפיסה בקרב הערבים הפוכה: רק 22% מתוכם אינם מסכימים עם ההיגד. כלומר – בקרב הערבים הרוב כן מסכימים שהאליטה האשכנזית שולטת במדינה. אפשר שאצל הערבים המונח "אשכנזים" מזוהה עם יהודים, אבל אפשר שהם רואים את הפער העדתי כפער רחב יותר ממה שרואים אותו היהודים.

איזו קבוצה בקרב היהודים מסכימה עם ההיגד הזה יותר מן האחרות באותה קטגוריה? כפי שמלמד הלוח הבא, מצביעי ש"ס מסכימים בשיעור הגבוה ביותר עם הטענה בדבר הדומיננטיות של האליטה האשכנזית, הקבוצה השנייה בגודלה היא של החרדים (שחלקם גם מצביעי ש"ס), השלישית – בעלי ההשכלה הנמוכה (גם כאן יש חפיפה מסוימת עם שתי הקבוצות הקודמות), והרביעית – הצעירים.

האליטה האשכנזית שולטת במדינה?

שאלה 39

נספח 1
עמ' 170

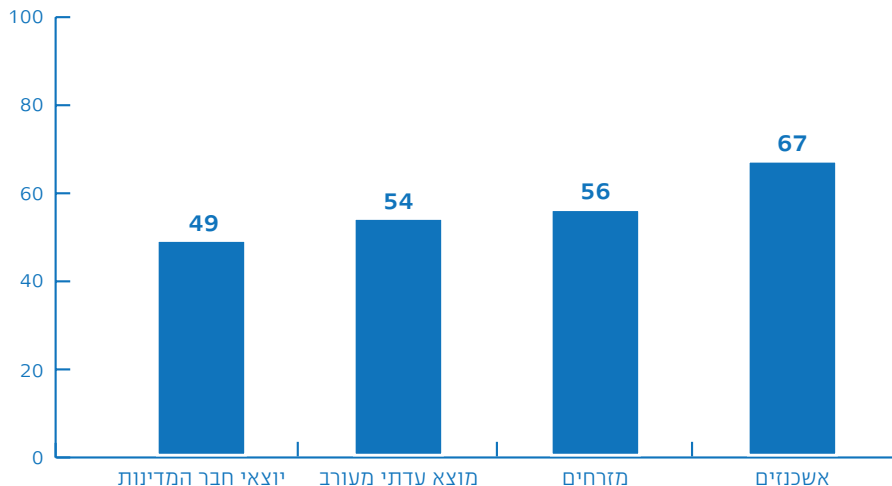
לוח 4.10 / מסכימים שהאליטה האשכנזית שולטת במדינה (% יהודים)

מצביעי ש"ס בבחירות אפריל 2019	59
חרדים	49.5
בעלי השכלה תיכונית חלקית או מלאה	44
גילאי 18-24	40

המרוויינים בסקר התבקשו להביע הסכמה או התנגדות להיגד: "המתח בין אשכנזים למזרחים לא נעלם רק כי פוליטיקאים עושים בו שימוש לצרכים שלהם". הרוב – הן בציבור היהודי (61%) הן בציבור הערבי (54%) – מסכימים עם ההיגד, כלומר מטילים על הפוליטיקאים את האשמה של התמשכות המתח בין מזרחים לאשכנזים (כאשר שוב מצאנו במדגם הערבי שיעור גבוה מאוד של "לא יודעים" – 28%). עם זאת, יש להביא בחשבון כי כשליש מהציבור מתנגדים להיגד, כלומר סבורים שהמתח הזה שריר וקיים לא מפני שהוא תוצאה של מניפולציה פוליטית מלמעלה.

פילוח לפי מוצא עדתי מראה כי האשכנזים, יותר מכל הקבוצות האחרות, נוטים להטיל את האשמה להמשך קיומו של המתח על כתפי הפוליטיקאים, שעה שפחות ממחצית מהמזרחים רואים בפוליטיקאים את מקור הבעיה.

תרשים 4.12 / "המתח בין אשכנזים למזרחים לא נעלם רק כי פוליטיקאים עושים בו שימוש לצרכים שלהם", לפי מוצא עדתי (% מסכימים, יהודים)

המתח בין מזרחים
לאשכנזים – אשמת
הפוליטיקאים?

שאלה 38

נספח 1

עמ' 170

פילוח המדגם היהודי לפי מחנה פוליטי העלה בשאלה זו הבדל מעניין בין שלושת המחנות: בשמאל ובמרכז נוטים להטיל את האחריות למתח בין מזרחים לאשכנזים על הפוליטיקאים, העושים בו כביכול שימוש לצורכיהם (72% ו-74%); ואילו בימין רק כמחצית רואים בפוליטיקאים את מקור הבעיה (51%). שוב כפי שצוין קודם, ייתכן שחלק מן ההבדל הזה מוסבר על ידי ההבדל בהרכב העדתי של המחנות השונים – השמאל והמרכז אשכנזיים יותר, ובימין יש יותר מזרחים.

ועוד לעניין המזרחיות – רצינו לבדוק אם הציבור רואה בה משאב שיכול לתרום להשתלבות במזרח התיכון.

המרואיינים בסקר התבקשו לחוות את דעתם על ההיגד הזה: "אילו מנהיגי ישראל היו מזרחים, הסכסוך עם הערבים היה כבר נפתר כי הם (המזרחים) מכירים את התרבות של המזרח התיכון". אמנם רוב היהודים ורוב הערבים אינם מסכימים עם התיאור הזה, אבל התפלגות התשובות מורה כי בקרב הערבים – יותר מבקרב היהודים – יש כאלה שבכל זאת תולים תקוות לשלום בהנהגה מזרחית.

לוח 4.11 "אילו מנהיגי המדינה היו מזרחים, הסכסוך עם הערבים היה כבר נפתר" (% יהודים וערבים)

מסכימים	לא מסכימים	לא יודעים	סך הכול
10	85	5	100
25	59	16	100

פילוח התשובות לפי מוצא (יהודים) מעלה כי למרות שבכל הקבוצות רק מיעוט חושבים שמנהיגים מזרחים היו מביאים שלום, שיעור המצדדים בעמדה זו אצל המזרחים (19%) גבוה בהרבה מהשיעור אצל האשכנזים (6%), אצל מי שמוצאם מעורב (7%) ואצל יוצאי חבר המדינות (4%).

היות שהשנה הפקנו דוח מחקר מיוחד המוקדש ליחסי היהודים והערבים בישראל,¹⁰ מיעטנו במדד הדמוקרטיה הנוכחי לעסוק בשאלה מרכזית זו. ובכל זאת נגענו בה על קצה המזלג, כפי שיוצג כעת.

ביקשנו מהמרואיינים היהודים להביע הסכמה או התנגדות להיגד: "על הממשלה לעודד הגירת ערבים מן הארץ". בשאלה זו הממצא של השנה מפתיע לטובה – יש עלייה של ממש בשיעורי מי שאינם מסכימים עם היגד זה בהשוואה למדידות עבר. כלומר, יותר יהודים אינם רוצים לראות את הממשלה מעודדת את האזרחים הערבים להגר מן הארץ.

10 תמר הרמן, אור ענבי, אלה הלה, וויליאם קוביסון ופאדי עומר, **שותפות בעירבון מוגבל, יהודים וערבים, ישראל 2019**, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה 2019.

מנהיגים מזרחים היו פותרים כבר את הסכסוך?

שאלה 31

נספח 1

עמ' 168

על הממשלה לעודד הגירת ערבים?

שאלה 20

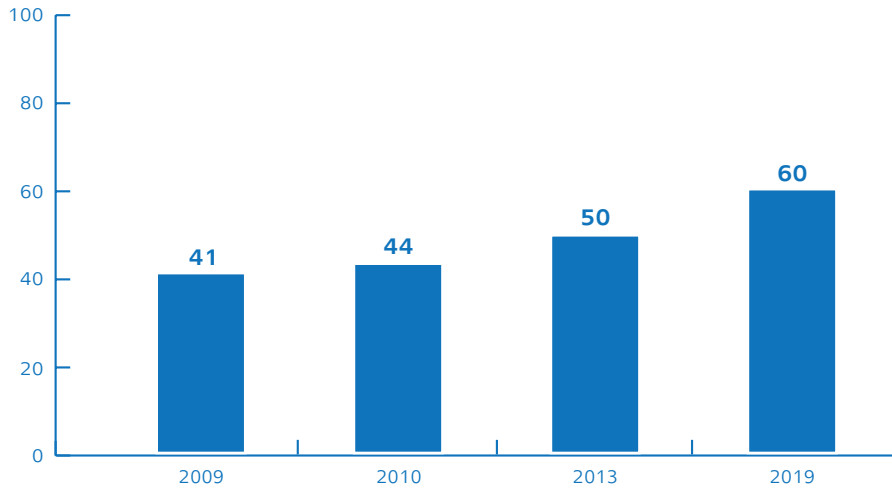
נספח 1

עמ' 163

נספח 2

עמ' 194

תרשים 4.13 / "על הממשלה לעודד הגירת ערבים מהארץ", 2009-2019 (%, לא מסכימים, יהודים)

ואולם פילוח התשובות לפי מחנה פוליטי מצביע על הבדלים גדולים מאוד בין שלושת המחנות: אמנם בשמאל ובמרכז הרוב הגדול אינם מסכימים שהממשלה צריכה לעודד "מגבוה" הגירה של ערבים מישראל, אבל בימין רק מיעוט דוחים את הרעיון.

לוח 4.12 (%, יהודים)

שאלה	מרכז	ימין	שמאל
לא מסכימים שהממשלה לצריכה לעודד ערבים להגר מישראל	74	39	91

חזרנו השנה על שאלה ששאלנו ב־2017: האם לדעת המרוויינים צריך או לא צריך ללמד בכל בתי הספר בישראל את נקודות המבט של היהודים ושל הערבים על ההיסטוריה של הסכסוך ביניהם? מצאנו שיש רוב בקרב היהודים למשיבים על שאלה זו בחיוב, ועוד יותר מזה – בקרב הערבים.

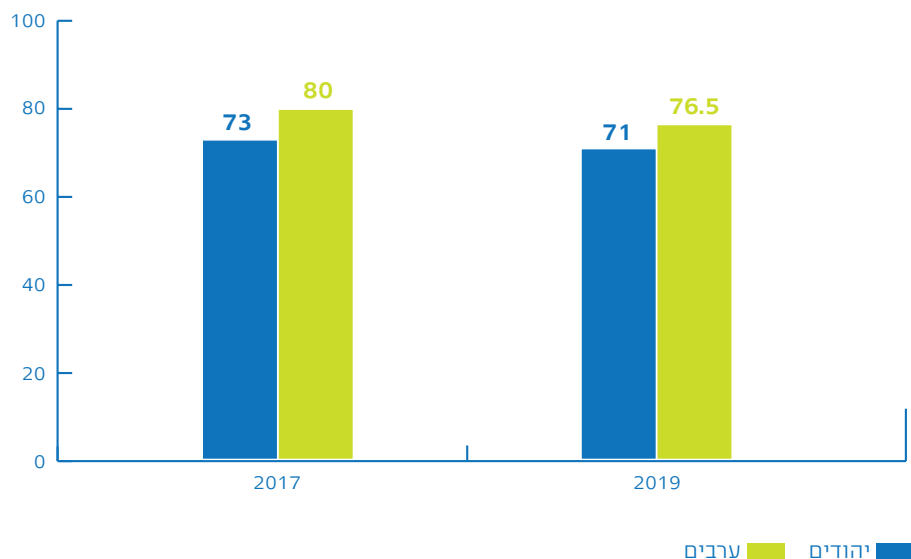
הוראת נקודות המבט של ה"אחר" על הסכסוך

שאלה 21

נספח 1
עמ' 163

נספח 2
עמ' 194

תרשים 4.14 / "צריך ללמד בכל בתי הספר בישראל את נקודות המבט של היהודים ושל הערבים בנוגע להיסטוריה של הסכסוך ביניהם", 2017 ו-2019 (% מסכימים, יהודים וערבים)

פילוח תשובות המדגם היהודי לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני הראה כי רק בקרב החרדים מיעוט הסכימו עם ההיגד הזה (38%). בכל שאר הקבוצות מצאנו – כמו לפני שנתיים – רוב גדול מאוד שתמכו בהוראת הסכסוך משתי נקודות המבט. פילוח לפי מחנות פוליטיים העלה רוב של תומכים בכל שלושת המחנות, אם כי בגדלים שונים (ימין – 60%; מרכז – 77%; שמאל – 91%).

ואם בתוכניות לימוד אנו עוסקים, בדקנו גם את מידת התמיכה של המרואיינים היהודים בהיגד הזה: "עדיף לצמצם את לימודי האזרחות והדמוקרטיה ולהקדיש יותר שעות להיסטוריה יהודית ואהבת הארץ". רוב המרואיינים (58%) התנגדו למהלך כזה. גם כאן, כפי שאפשר ללמוד מן התרשים הבא, הפער בין המחנות הפוליטיים גדול מאוד: השמאל והמרכז מתנגדים בהמוניהם לצמצום לימודי אזרחות ודמוקרטיה, ואילו הימין תומכים בכך ברוב גדול.

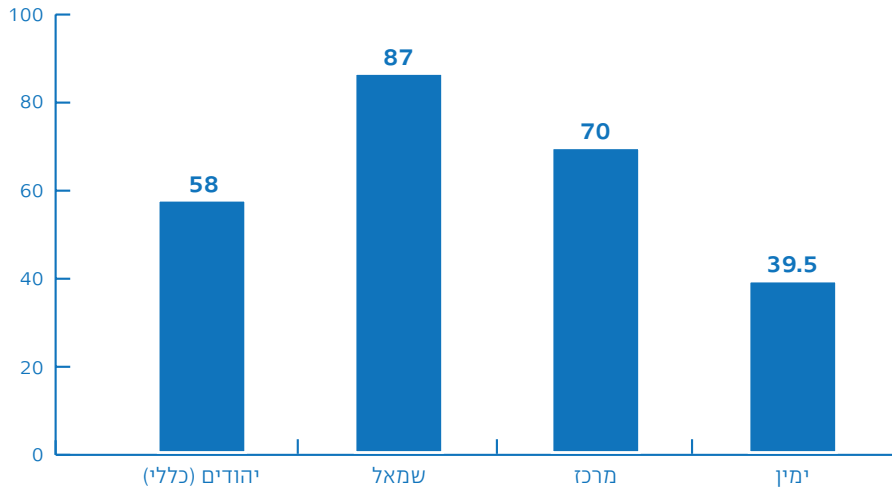
לצמצם את לימודי האזרחות ולהגדיל את לימודי אהבת הארץ?

שאלה 50

נספח 1

עמ' 176

תרשים 4.15 / "עדיף לצמצם את לימודי האזרחות והדמוקרטיה ולהקדיש יותר שעות להיסטוריה יהודית ואהבת הארץ" (% לא מסכימים, יהודים)

בדיקת התשובות בפילוח לפי המיקום העצמי על הרצף החרדי-חילוני העלתה גם היא הבדלים גדולים: בקרב שלוש הקבוצות הדתיות (חרדים, דתיים ומסורתיים דתיים) מיעוט התנגדו לצמצום, בעוד בקרב שתי הקבוצות הפחות דתיות (מסורתיים לא-דתיים וחילונים) היה רוב למתנגדים.

לוח 4.13 (% יהודים)

חילונים	מסורתיים לא-דתיים	מסורתיים דתיים	דתיים	חרדים	מתנגדים לצמצום לימודי אזרחות ודמוקרטיה
81	62	34	31	10	

מעניין לציין כי שיעור הדתיים שמתנגדים לצמצום לימודי הדמוקרטיה והאזרחות ולהגברת לימודי ההיסטוריה היהודית ואהבת הארץ עלה מאז הבדיקה הקודמת ב-2013, אז התנגדו לכך.¹¹

11 תמר הרמן, גלעד בארי, אלה הלר, חנן כהן, יובל לבל, חנן מוזס וקלמן נוימן, **דתיים? לאומיים! המחנה הדתי-לאומי בישראל 2014**, דוח מחקר, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2014.

פרק 5 / צה"ל ומעמדו הציבורי

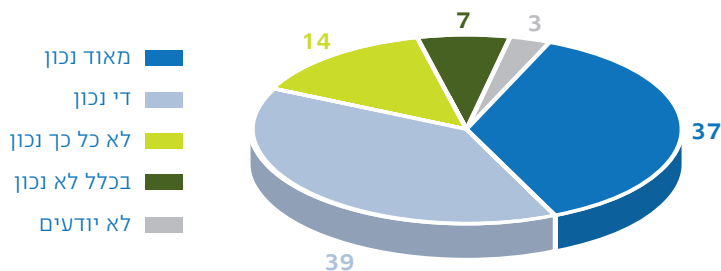
הנושאים הנידונים בפרק זה:

- צה"ל כ"צבא העם"
- ביטול גיוס החובה ומעבר לצבא מקצועי
- רמת התפקוד של צה"ל
- מערכת הערכים של הפיקוד הבכיר של צה"ל לעומת זו של הציבור הרחב
- המלצות ההורים לבניהם ולבנותיהם לפני הגיוס לצה"ל
- השוויוניות של מערכת שיבוץ המתגייסים הצה"לית

עם הקמת צה"ל בשנת 1949 הוחלט כי הוא יהיה צבא העם ("על עם מגן צבא העם", כאמרו של ראש הממשלה דוד בן-גוריון). כמו כן נקבע כי לצה"ל יתגייסו כל הצעירים שהגיעו לגיל 18, עם החרגות על בסיס קריטריונים שהוגדרו בחוק (מין, דתיות ולאום). השאלה אם יש לשמר את דגם "צבא העם" היא נושא לדיון ציבורי מתמשך. כמו כן מתקיים ויכוח ער אם הגדרה זו עדיין מתארת נכונה את צה"ל. בשאלות אלו ואחרות נדון בפרק זה.¹²

התפלגות תשובות הציבור היהודי בשאלה אם צה"ל הוא אכן כהגדרתו "צבא העם" מעלה כי רוב מכריע רואים כך גם היום את צה"ל. רק מיעוט קטן סבורים כי ההגדרה הזו אינה מתארת נכון את הצבא.

תרשים 5.1 / "צה"ל הוא 'צבא העם'" (% יהודים)

צה"ל הוא צבא העם?

שאלה 47

נספח 1

עמ' 173

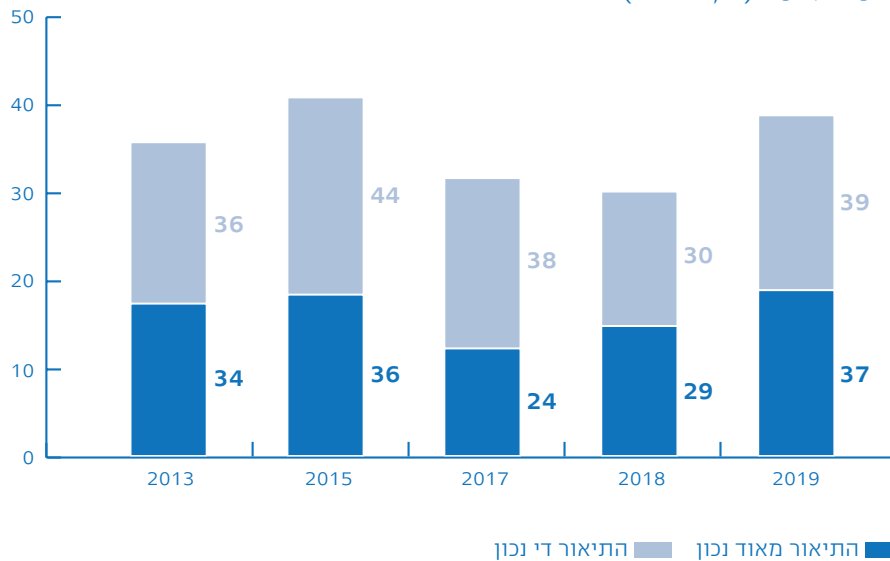
נספח 2

עמ' 201

12 אחדות מן השאלות בפרק זה הופנו רק למדגם היהודי, שכן מניסיון העבר מרואיינים ערבים אינם מקבלים אותן בעין יפה.

תפיסת הציבור היהודי בישראל את צה"ל כ"צבא העם" הייתה לא יציבה בשנים האחרונות, כנראה בהשפעת אירועי השעה. כך, בשתי המדידות הראשונות שנערכו במחצית הראשונה של העשור הנוכחי (2013 ו-2015) רוב גדול ציינו כי הגדרת צה"ל כ"צבא העם" היא נכונה או נכונה מאוד. לעומת זאת, כפי שמראה התרשים הבא, בשנים 2017-2018, אולי על רקע פרשת אלאור אזריה,¹³ הייתה ירידה גדולה בהסכמה הציבורית עם הגדרה זו. השנה חלה עלייה של ממש בשיעור מי שהסכימו עם הגדרת צה"ל כ"צבא העם" והיא חזרה לערכים של תחילת העשור.

תרשים 5.2 / סבורים כי התיאור של צה"ל כ"צבא העם" הוא תיאור נכון, 2013-2019 (% יהודים)

מי היא הקבוצה בציבור היהודי הרואה את צה"ל במידה הרבה ביותר כ"צבא העם" ומי פחות? קצת פחות ממחצית ממי שמיקמו את עצמם בימין ענו כי הגדרת צה"ל כ"צבא העם" היא נכונה מאוד; במרכז – 38%; ובשמאל – רק 22%. ואולם מן הנתונים עולה שכאשר סוכם את התשובות "ההגדרה מתארת מאוד נכון" ו"די נכון", ההבדלים מצטמצמים (ימין – 82%; מרכז – 76%; שמאל – 61%). במילים אחרות, בכל המחנות הפוליטיים יש רוב לסבורים כי צה"ל הוא אכן צבא העם.

פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני מעלה כי בעוד בקרב החרדים פחות ממחצית (49%) השיבו כי הגדרת צה"ל "צבא העם" מתארת אותו בצורה מאוד נכונה או די נכונה, בקרב יתר הקבוצות רוב מכריע רואים בצה"ל את "צבא העם" (דתיים – 87%; מסורתיים דתיים – 92%; מסורתיים לא-דתיים – 79%; חילונים – 73%).

13 מדובר באירוע שקרה בחודש מרץ 2016. אלאור אזריה, חייל צה"ל, ירה למוות בפלסטיני בעת ששכב על האדמה. פצוע קשה לאחר שביצע פיגוע.

פילוח לפי מוצא מעלה כי בכל קבוצות המוצא הרוב חושבים כי הגדרת צה"ל כ"צבא העם" מתארת אותו בצורה נכונה, כאשר שיעור ההסכמה הגבוה ביותר נמצא אצל יוצאי חבר המדינות. ההבדלים בין גברים לנשים בשוגיה זו וברוב האחרות בפרק זה קטנים מאוד.

לוח 5.1 (% , יהודים)

סך הכול	לא יודעים	ההגדרה "צבא העם" מתארת את צה"ל בצורה לא נכונה	ההגדרה "צבא העם" מתארת את צה"ל בצורה נכונה		
100	2	16	82	ימין	מחנה פוליטי
100	3	21	76	מרכז	
100	5	34	61	שמאל	
100	10	41	49	חרדים	מיקום על הרצף החרדי-חילוני
100	2	11	87	דתיים	
100	3	5	92	מסורתיים דתיים	
100	2	19	79	מסורתיים לא-דתיים	
100	3	24	73	חילונים	
100	4	24	72	אשכנזים	מוצא
100	3	19	78	מזרחים	
100	4	19	77	מעורב	
100	1	6	93	יוצאי חבר המדינות	

עוד נמצא קשר בין תפיסת צה"ל כצבא העם לציון שהציבור היהודי נותן לדמוקרטיה בישראל. 83% ממי שנתנו לדמוקרטיה בישראל ציון מצוין או טוב ו-79% ממי שנתנו לה ציון בינוני השיבו כי הגדרת צה"ל כ"צבא העם" מתארת אותו בצורה נכונה. רק 65% מקרב מי שנתנו לדמוקרטיה בישראל ציון לא טוב או גרוע הסכימו כי הגדרת צה"ל כ"צבא העם" מתארת אותו בצורה נכונה.

גיוס חובה?

שאלה 51

נספח 1

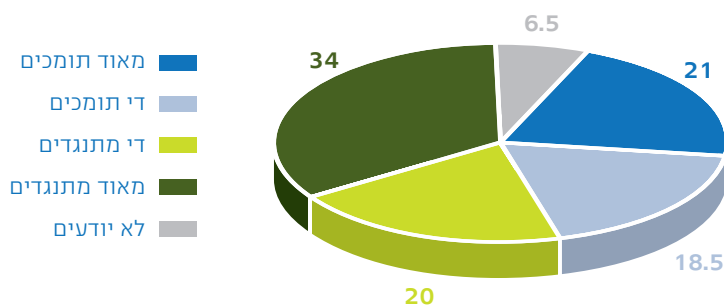
עמ' 176

נספח 2

עמ' 205

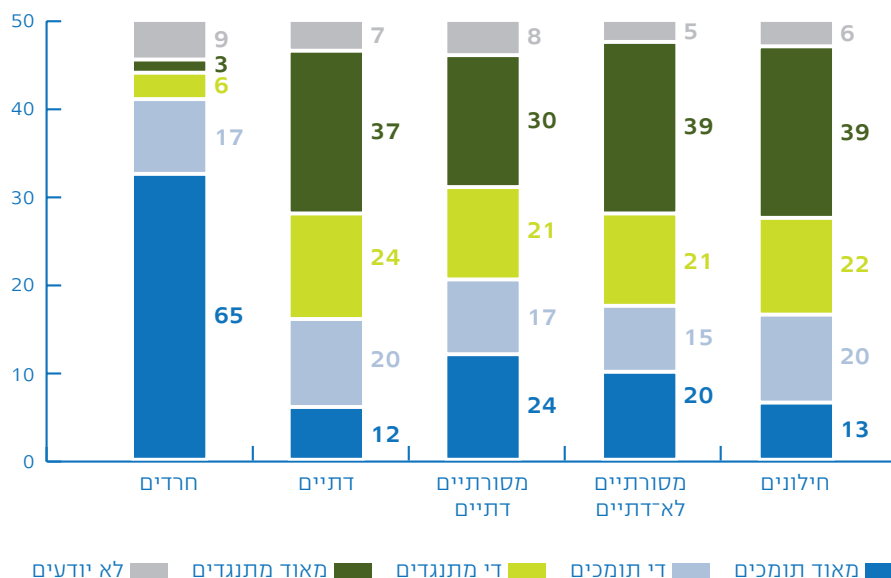
השאלה הבאה שבחנו הייתה אם הציבור היהודי מתנגד לביטול גיוס החובה או תומך בו ובעצם רוצה בהפיכת צה"ל לצבא מקצועי. מצאנו כי שיעור המתנגדים למעבר לצבא מקצועי (54%) עולה על שיעור התומכים במהלך זה (39.5%). מסקרים שערכנו בשנים האחרונות נמצא כי שיעורי התמיכה בביטול גיוס החובה לצה"ל ובמעבר לצבא מקצועי הם יציבים וכמעט ללא שינוי. קרי – מרבית הציבור היהודי בישראל מצדד לאורך השנים בשימור המצב הקיים.

תרשים 5.3 / מה דעתך על ההצעה החוזרת בשנים האחרונות לבטל את גיוס החובה ולבסס את צה"ל כצבא מקצועי? (% , יהודים)

מפילוח תשובות המרואיינים היהודים לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני עולה שרוב מכריע בקרב החרדים תומכים במעבר לצבא מקצועי (82% מהם מאוד תומכים או די תומכים) ושבקרב שאר קבוצות הרוב מעדיפים כי יימשך גיוס החובה. הייחוד של החרדים מובן שכן אם יבוטל גיוס החובה וצה"ל יהפוך לצבא מקצועי, יסולק מן הדרך סלע מחלוקת עצום בין הציבור החרדי לבין רוב שאר הקבוצות בחברה היהודית.

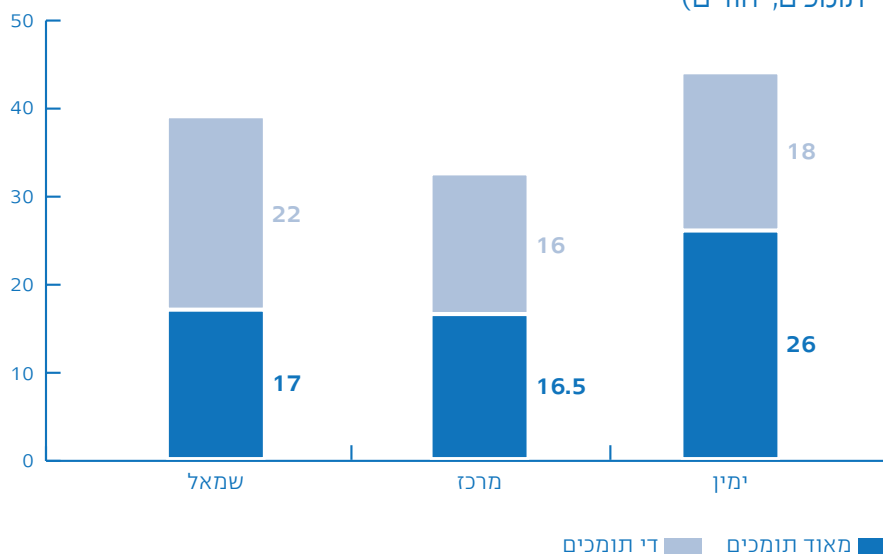
תרשים 5.4 / מה דעתך על ההצעה החוזרת בשנים האחרונות לבטל את גיוס החובה ולבסס את צה"ל כצבא מקצועי? לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (%) (יהודים)

פילוח לפי רמת ההכנסה העלה כי בעוד פחות משליש מבעלי ההכנסה מעל הממוצע תומכים בביטול גיוס החובה ובמעבר לצבא מקצועי, רוב בעלי ההכנסה הנמוכה מן הממוצע תומכים ברעיון זה (52%), אולי כי הדבר יכול לפנות את בניהם ובנותיהם – אם לא יתגייסו – להגדלת ההכנסה של המשפחה או משום שקשה למשפחות מעוטות הכנסה לעמוד בנטל של אחזקת חיילים בעת שירות החובה שלהם, ואם הבנים והבנות יתגייסו לצה"ל כצבא מקצועי, הם יתוגמלו כספית טוב יותר.

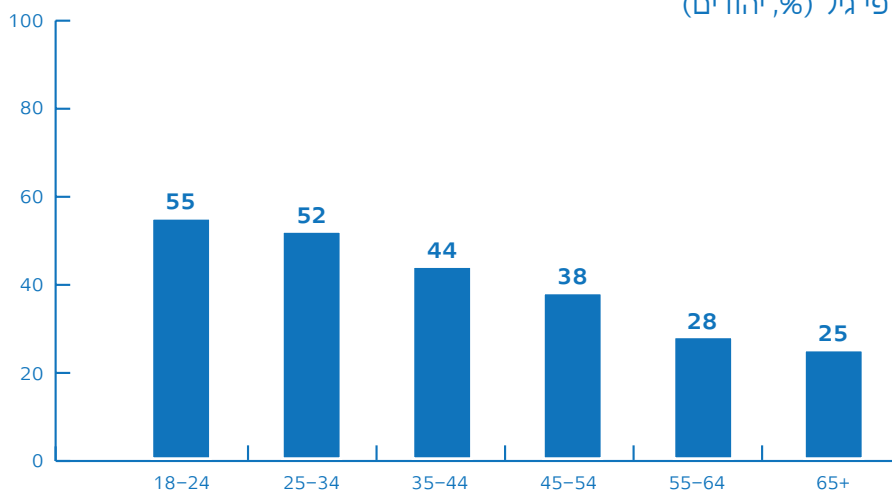
מידת התמיכה בביטול של גיוס החובה ובמעבר לצבא מקצועי היא החזקה ביותר בימין (44%) והחלשה ביותר במרכז. תמיכת הימין בביטול של גיוס החובה היא עדיין החזקה ביותר גם כאשר בוחנים את מידת התמיכה של מחנה זה בניכוי החרדים, אשר כפי שהוצג קודם – תמיכתם בביטול גיוס החובה גורפת. יש בסיס להשערה שהדבר נובע מהנוכחות הגבוהה בימין של בעלי הכנסות נמוכות יותר, אשר כפי שראינו תומכים יותר בשינוי המודל.

תרשים 5.5 / מה דעתך על ההצעה החוזרת בשנים האחרונות לבטל את גיוס החובה ולבסס את צה"ל כצבא מקצועי? לפי מחנה פוליטי (%), מאוד או די תומכים, יהודים)

עוד מצאנו שככל שהמרוויינים מבוגרים יותר, כך חלשה יותר תמיכתם במעבר לצבא מקצועי. אפשר שהדבר קשור להבדלים בין־דוריים בשאלת חיוניות השירות הצבאי כמעשה אזרחי או בהבדלים בתפיסות הדורות השונים את מעמדו של הצבא בחברה הישראלית ואת מעמדו של השירות הצבאי במהלך החיים.

תרשים 5.6 / תומכים בביטול גיוס החובה ובביסוס צה"ל כצבא מקצועי, לפי גיל (%), יהודים)

רמת התפקוד של צה"ל בתחומים שונים

שאלות 48.1-48.6

נספח 1

עמ' 173-175

נספח 2

עמ' 202-204

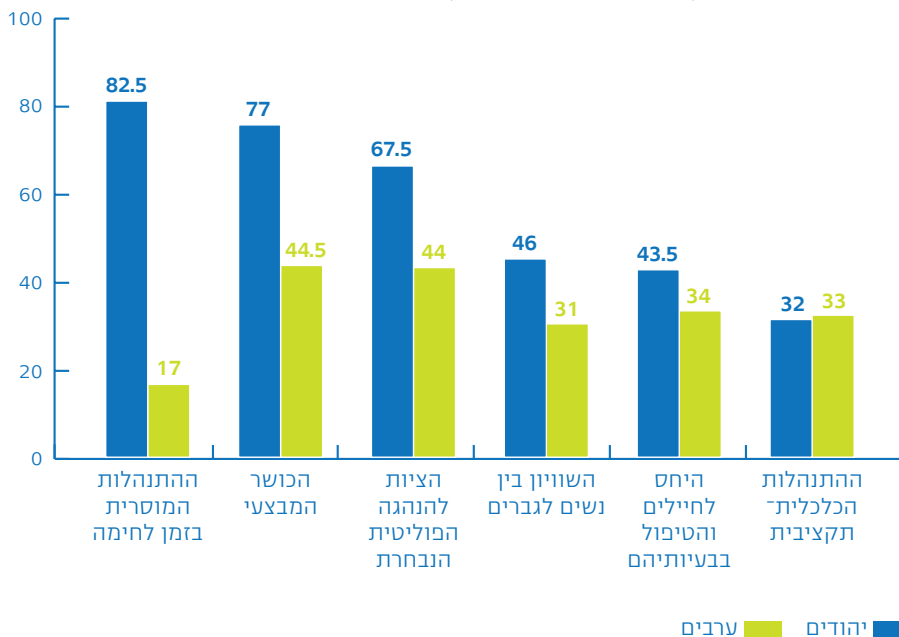
כלל המרואיינים בסקר נשאלו איזה ציון הם נותנים לתפקוד של צה"ל בשישה תחומים בסולם ציונים שבין לא מספיק (1) למצוין (5). כצפוי, בכל התחומים הציונים שנתנו המרואיינים הערבים היו נמוכים במידה ניכרת מהציונים שנתנו היהודים.

התחום שקיבל את הציון הגבוה ביותר מהמרואיינים היהודים, והנמוך ביותר מהמרואיינים הערבים, הוא ההתנהלות המוסרית של צה"ל בזמן לחימה. רוב מכריע מקרב המרואיינים היהודים חושבים שהתנהלות צה"ל בתחום זה טובה או מצוינת, לעומת פחות מחמישית מן המרואיינים הערבים.

התחום שהגיע למקום השני אצל היהודים, ולמקום הראשון אצל הערבים, הוא הכושר המבצעי של צה"ל. למעלה משלושה רבעים מהיהודים וקצת פחות ממחצית מהערבים נתנו ציון טוב או מצוין לתפקוד של צה"ל בתחום זה. כלומר, הערבים אמנם חושבים שמוסר הלחימה של צה"ל לקוי, אבל הם מכירים בכושרו המבצעי הגבוה.

ציון גבוה יחסית בקרב שני המגזרים קיבל הציות של הצבא להנהגה הפוליטית הנבחרת. בשאר התחומים שנבחנו – השוויון בין גברים לנשים, היחס לחיילים והטיפול בבעיותיהם וגם ההתנהלות הכלכלית-תקציבית – העריכו שיעורים נמוכים בהרבה, הן בקרב היהודים הן בקרב הערבים, את התנהלות צה"ל כטובה או כמצוינת. ממצא זה נמצא בהלימה עם רצונו של רוב הציבור שלא להגדיל את תקציב הצבא.¹⁴

תרשים 5.7 / תפקוד צה"ל טוב או מצוין בתחומים השונים (% , יהודים וערבים)

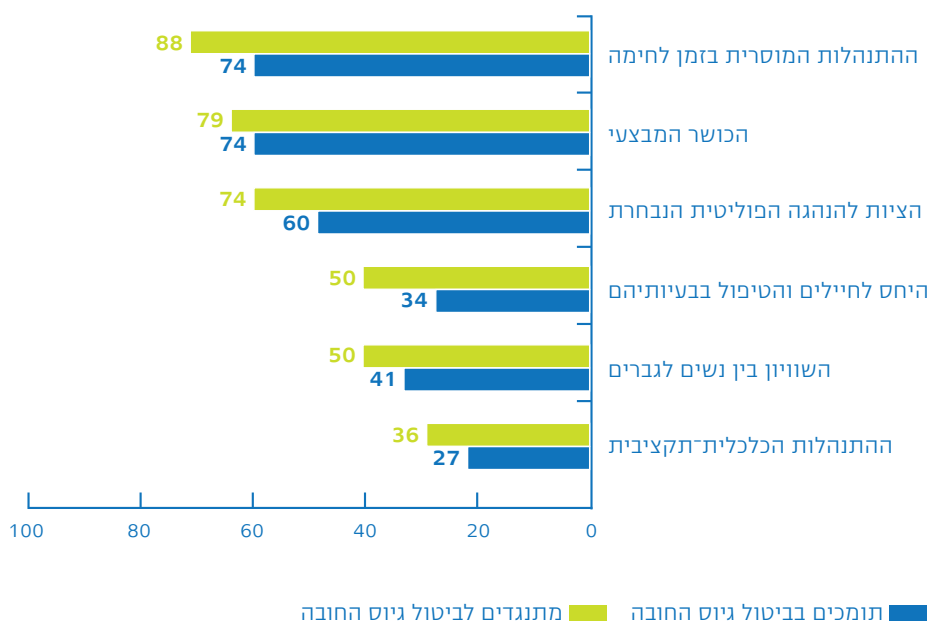

בכמה מן התחומים נמצאו הבדלי הערכה ניכרים בהשוואה לסקר 2017. לפני שנתיים כשליש מהמרוויינים העריכו את היחס לחיילים ואת הטיפול בבעיותיהם כטוב או כמצוין, ואילו בסקר הנוכחי העריכו כך למעלה מ־40%. עלייה (של 3.5%) נמצאה גם השנה לעומת 2017 בהערכת ההתנהלות המוסרית של צה"ל בזמן לחימה. מנגד חלה ירידה של 4% בהערכת השוויון בצה"ל בין נשים לגברים.

מפילוח המדגם היהודי לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי־חילוני עולה כי בכל ששת התחומים הציון שנתנו החרדים לתפקוד הצבא הוא הנמוך מכל הקבוצות. בפילוח לפי מין לא נמצאו הבדלים בין הגברים לנשים בציון לתפקוד צה"ל בתחומים השונים, מלבד הציון למידת השוויון בין גברים לנשים – 53% מהגברים אמרו כי יש בצה"ל שוויון בין המינים לעומת 39% בלבד מהנשים. כלומר, בעוד רוב הגברים סבורים שתפקוד צה"ל בתחום זה ראוי, רוב הנשים חושבות ההפך.

עוד מצאנו כי בכל ששת התחומים שנבחנו, המרוויינים (היהודים) שתמכו בביטול צבא החובה ובמעבר לצבא מקצועי נתנו ציונים נמוכים יותר לתפקוד של צה"ל מהמרוויינים שהתנגדו לביטול גיוס החובה ולהפיכתו לצבא מקצועי.

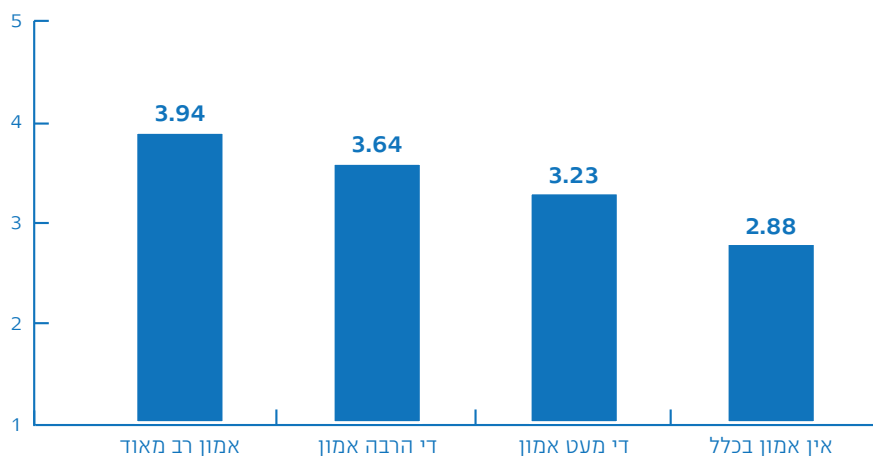
תרשים 5.8 / תפקוד צה"ל טוב מאוד או מצוין בתחומים השונים, לפי העמדה בסוגיית גיוס החובה (% ,יהודים)

בניגוד למאפיינים הדמוגרפיים השונים, מלבד הלאום, שהקשר ביניהם לבין הערכת התפקוד של צה"ל חלש, נמצא כי הערכת תפקודו של צה"ל קשורה קשר הדוק למידת האמון בו. כפי שהוצג בפרק 2, רוב המרואיינים היהודים הביעו גם בסקר הנוכחי אמון רב בצה"ל. וכך, בעוד שמקרב מי שסברו כי התפקוד של צה"ל בתחומים השונים טוב או מצוין, כשני שלישים גם הביעו אמון רב בצה"ל; בקרב מי שאמרו כי התפקוד של צה"ל בתחומים השונים די גרוע או מאוד גרוע, פחות ממחצית הביעו בו מידת אמון גבוהה.

חישובנו עבור כל אחד מן המרואיינים את הציון הממוצע הכולל לתפקוד של צה"ל בששת התחומים שנבדקו. כפי שמראה התרשים הבא, ככל שהאמון בצה"ל רב יותר, כך הציון הממוצע שנתנו המרואיינים לתפקודו במכלול התחומים גבוה יותר. הכיוון יכול להיות כמובן גם הפוך: ככל שהערכת התפקוד טובה יותר, כך גם האמון גדול יותר.

תרשים 5.9 / הציון הממוצע לתפקוד של צה"ל בתחומים השונים, לפי מידת האמון בצה"ל (יהודים)

בשנת 2016 התפתחה "פרשת אלאור אזריה", שכבר הזכרנו קודם. הפרשה הציתה ויכוח עז בשאלה אם אזריה פעל על פי ערכי צה"ל אם לאו. הגינוי המיידי החריף למעשה שעשה אזריה מצד צמרת צה"ל הציף את מה שנראה כפערים בין ערכי הפיקוד הבכיר של צה"ל לבין חלקים רחבים בציבור הישראלי. בסמוך לאירוע בדקנו בסקר אם מערכת הערכים של דרג הפיקוד הבכיר של צה"ל קרובה או רחוקה ממערכת הערכים של הציבור הרחב בישראל. בסקר ההוא כמחצית מהנשאלים (49%) אמרו כי מערכת הערכים של הפיקוד הבכיר של צה"ל קרובה לערכי הציבור הכללי. חזרנו על שאלה זו בסקר מדד הדמוקרטיה הנוכחי, ומצאנו כי שלוש שנים מאוחר יותר הדעה בקרב רוב הציבור היהודי השתנתה במידה ניכרת – כיום הרוב סבורים שמערכת הערכים של הצבא ושל הציבור קרובות זו לזו (71%). לא היה אפוא בסיס לחשש שהועלה לפני שלוש שנים כי ניבע סדק בלתי ניתן לתיקון בין הציבור לצמרת צה"ל.

הציבור והפיקוד הבכיר של צה"ל חולקים אותם ערכים?

שאלה 25

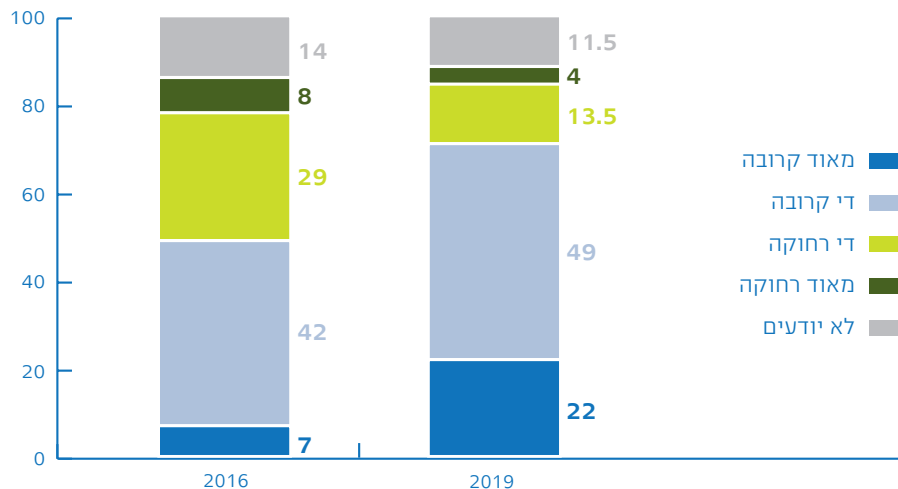
נספח 1

עמ' 165

נספח 2

עמ' 196

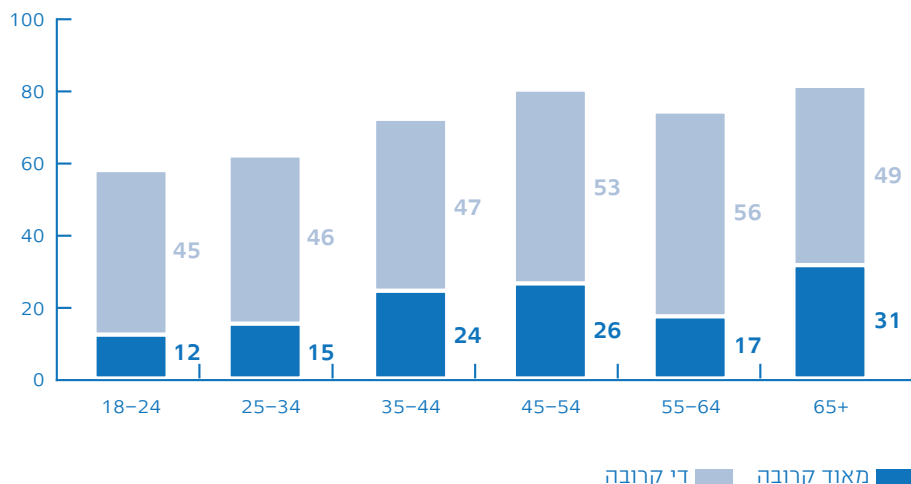
תרשים 5.10 / מידת הקרבה בין מערכת הערכים של דרג הפיקוד הבכיר של צה"ל למערכת הערכים של הציבור, 2016 ו-2019 (% יהודים)

פילוח הציבור היהודי לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני מעלה כי החרדים הם הקבוצה היחידה שבה פחות ממחצית מהמרוויינים אמרו כי ערכי דרג הפיקוד הבכיר של צה"ל קרובים או קרובים מאוד למערכת הערכים של כלל הציבור בישראל (47%). בשאר הקבוצות רוב – בין 69% (דתיים) ל-82% (מסורתיים לא-דתיים) – אמרו כי הערכים של דרג הפיקוד הבכיר של צה"ל דומים לאלה של כלל הציבור.

בפילוח לפי גיל נמצא כי בכל הקבוצות הרוב סבורים כי יש תואם ערכי בין הפיקוד הבכיר לציבור. ואולם בעוד רוב קטן בלבד מהצעירים עד גיל 34 חושבים כי מערכת הערכים של הפיקוד הבכיר קרובה לזו של כלל הציבור, הרוב הגדול בקרב המבוגרים מעל גיל 65 רואים כך את הדברים.

תרשים 5.11 / "מערכת הערכים של דרג הפיקוד הבכיר של צה"ל כיום קרובה למערכת הערכים של הציבור בישראל", לפי גיל (% יהודים)

באופן מפתיע למדי, לא נמצאו בשאלה זו הבדלים גדולים בין המרואיינים היהודים בפילוח לפי מחנה פוליטי.

סעיף תקציב הביטחון הוא הגדול ביותר מכל סעיפי תקציב המדינה. עם זאת, כל שנה, שוב ושוב, אנו עדים לבקשות מצד הממסד הביטחוני להגדיל אותו בנימוק שהאיום החיצוני הגדל מחייב תקציבים גדולים יותר. כבר ראינו בפרק העוסק בשירות הציבורי כי הציבור הישראלי אינו שש להיענות בחיוב לבקשה חוזרת זו ולמעשה מעוניין להשאיר את תקציב הביטחון בהיקפו הנוכחי. שאלנו לפיכך אם ייתכן כי ראשי מערכת צה"ל ומערכת הביטחון מגזימים בכוונה בתיאור האיומים על מדינת ישראל על מנת לקבל תוספת לתקציב הביטחון. כפי שמראה התרשים הבא, רוב בציבור היהודי שוללים טענה זו, ואילו רוב בציבור הערבי מסכימים עימה.

כאמור, לאחרונה עלה שוב שיעור היהודים הרואים בצה"ל "צבא העם" ושיעור הטוענים כי מערכת הערכים של בכירי הצבא דומה לזו של הציבור הכללי. מגמה דומה של שיפור בדימוי של צה"ל השתקפה השנה גם בירידה במידת ההסכמה עם ההיגד שראשי צה"ל ומערכת הביטחון מגזימים בכוונה בתיאור האיומים על המדינה כדי לקבל תוספת לתקציב הביטחון. ב-2015 הסכימו עם התיאור הזה 39% מהציבור היהודי. הפעם רק 32% מהציבור היהודי הסכימו עימו. בקרב הציבור הערבי נצפתה מגמה הפוכה: 41% מהם טענו בשנת 2015 כי ראשי צה"ל ומערכת הביטחון מגזימים בכוונה בתיאור האיומים, לעומת 58% בסקר הנוכחי.

מגזימים בתיאור האיומים כדי לקבל תוספת לתקציב הביטחון?

שאלה 33

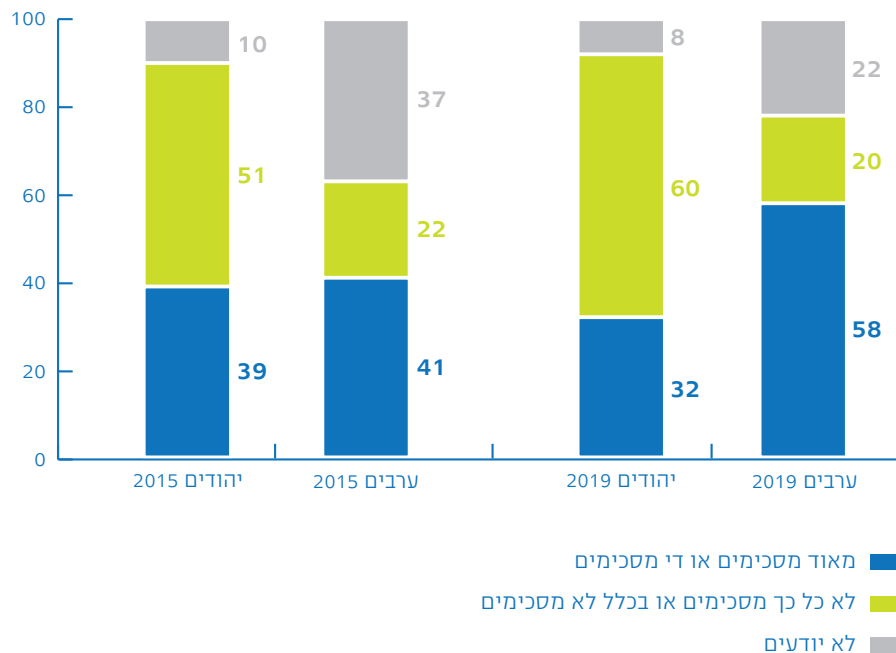
נספח 1

עמ' 168

נספח 2

עמ' 198

תרשים 5.12 / "ראשי צה"ל ומערכת הביטחון מגזימים בכוונה בתיאור האיומים כדי לקבל תוספת לתקציב הביטחון", 2015 ו-2019 (% , יהודים וערבים)

חלוקה לפי מחנה פוליטי (יהודים) מעלה כי בימין ובמרכז כמעט שני שלישים שוללים את הטענה שראשי צה"ל ומערכת הביטחון מגזימים בכוונה בתיאור האיומים כדי לקבל תוספת לתקציב הביטחון. לעומת זאת השמאל חצוי בשאלה זו: שיעור המסכימים עם הטענה זהה לשיעור השוללים אותה. פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני (יהודים) העלה כי ההסכמה הפחותה ביותר עם היגד זה היא בקרב הדתיים והחרדים וההסכמה הרבה ביותר עימו היא בקרב החילונים והמסורתיים הלא-דתיים. בכל קבוצות המדגם היהודי הרוב שוללים טענה זו.

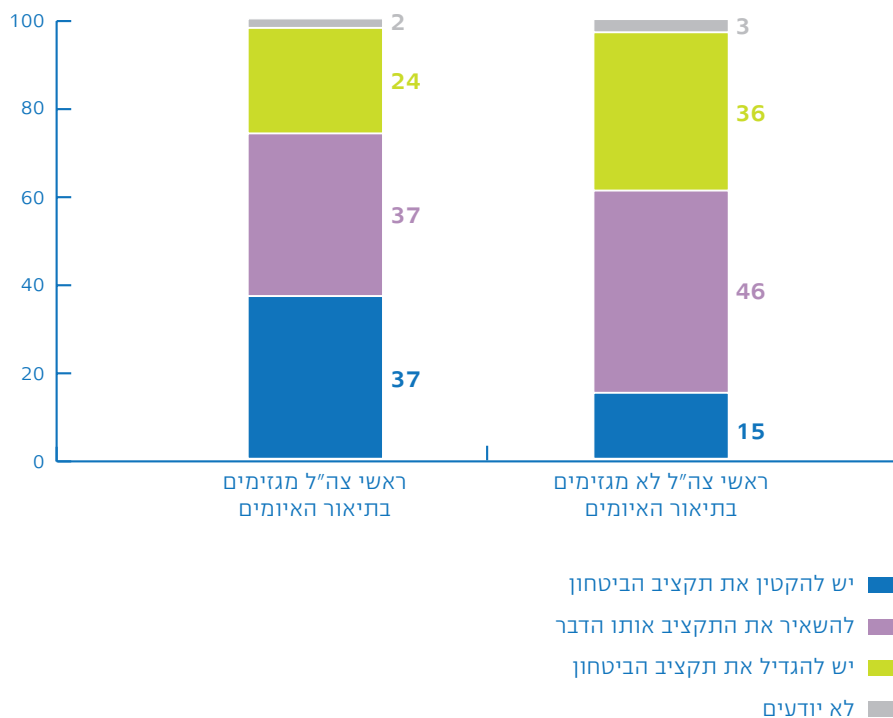
בקרב המרואיינים הערבים רוב המוסלמים מסכימים כי ראשי צה"ל ומערכת הביטחון מגזימים בכוונה בתיאור האיומים כדי לקבל תוספת לתקציב הביטחון (61%), לעומת 50% מהנוצרים ו-44% מהדרוזים שחושבים כך.

לוח 5.2 / ראשי צה"ל ומערכת הביטחון מגזימים בכוונה בתיאור האיומים כדי לקבל תוספת לתקציב הביטחון (% יהודים וערבים)

סך הכול	לא יודעים	לא כל כך או בכלל לא מסכימים	מאוד או די מסכימים		
100	8	63	29	ימין	מחנה פוליטי
100	6.5	64	29.5	מרכז	
100	8	45	47	שמאל	
100	12	63	25	חרדים	מיקום על הרצף החרדי-חילוני
100	8	71	21	דתיים	
100	13	57	30	מסורתיים דתיים	
100	6	60	34	מסורתיים לא-דתיים	
100	7	57	36	חילונים	
100	20	19	61	מוסלמים	
100	29	21	50	נוצרים	דת
100	25	31	44	דרוזים	

מקרב המרוויינים אשר הסכימו כי ראשי צה"ל ומערכת הביטחון מגזימים בכוונה בתיאור האיומים כדי לקבל תוספת לתקציב, מעל שליש טענו כי יש להקטין את תקציב הביטחון ופחות מרבע סברו כי יש להגדילו. מנגד, מקרב מי שטענו כי ראשי צה"ל ומערכת הביטחון אינם מגזימים בתיאור האיומים, רק 15% אמרו כי יש להקטין את תקציב הביטחון ומעל לשליש גרסו כי יש להגדיל אותו.

תרשים 5.13 / "ראשי צה"ל ומערכת הביטחון מגזימים בכוונה בתיאור האיומים כדי לקבל תוספת לתקציב הביטחון", לפי העמדה בשאלה אם יש להגדיל או להקטין את תקציב הביטחון (% כלל המדגם)

שאלנו את המרואיינים היהודים ואת המרואיינים הדרוזים מה הם היו ממליצים לבן שלהם לעשות אילו היה עומד להתגייס לצה"ל. את המרואיינים היהודים בלבד שאלנו גם מה הם היו ממליצים לבתם אילו הייתה עומדת לפני גיוס.

אצל המרואיינים היהודים האפשרות המועדפת עבור הבנים היא לשרת בצה"ל כלוחם קרבי ועבור הבנות – להתגייס לצבא ולהשאיר לצה"ל את ההחלטה איזה תפקיד הן תבצענה. אצל המרואיינים הדרוזים האפשרויות המועדפות לבניהם הן להתנדב לשירות לאומי או אזרחי (31%) או לנסות להתחמק מהשירות (28%). יש לזכור שגודל המדגם הדרוזי קטן מכדי להסיק ממנו מסקנות מרחיקות לכת על היחס לשירות הצבאי.

במקום השני עבור בנים יהודים העומדים להתגייס ניצבת ההמלצה ההורית להתגייס לצבא ולהשאיר לצה"ל את ההחלטה איזה תפקיד יבצעו, ועבור הבנות – לבקש לשרת כחיילת לוחמת. בקרב הדרוזים – במקום השני נמצאת ההמלצה להתגייס לצבא ולנסות לשרת בתפקיד לא-קרבי. במקום השלישי אצל הבנים והבנות היהודים הומלצה האפשרות להתגייס לצבא ולנסות לשרת בתפקיד לא-קרבי.

העדפות הורים בשאלת סוג השירות הצבאי של ילדיהם

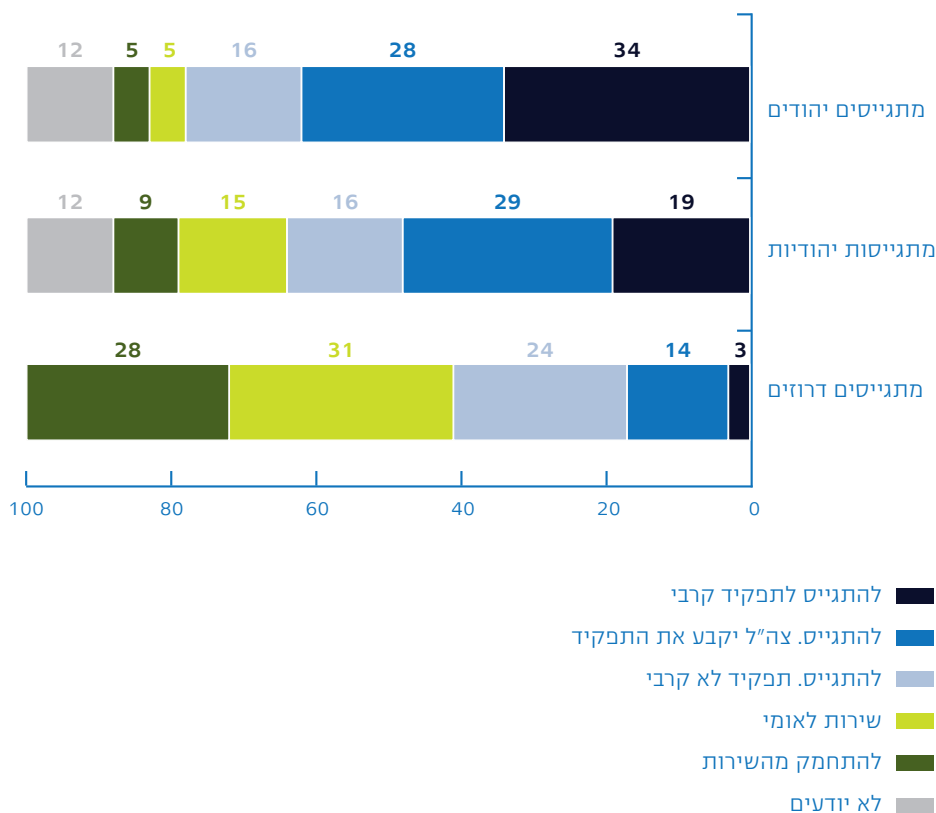
שאלות 45, 46

נספח 1
עמ' 172, 173

נספח 2
עמ' 201

הפערים הגדולים ביותר בהמלצת המרואיינים היהודים לילדיהם שעומדים ועומדות לפני גיוס נמצאו בעניין ההתנדבות לשירות לאומי או אזרחי: זו ההמלצה המועדפת ל-15% מהעומדות לפני גיוס אבל רק ל-5% מהעומדים לפני גיוס, וכן בעניין הניסיון להתחמק מהשירות הצבאי: 9% היו ממליצים כך לעומדות להתגייס ורק 5% לעומדים להתגייס.

תרשים 5.14 / אילו היית הורה לבן/בת העומד/ת להתגייס לצה"ל, מה היית ממליץ לו/ה לעשות? (% יהודים ודרוזים)

תשובות המרואיינים לשאלת ההמלצה לבן או לבת העומדים לפני גיוס נמצאו קשורות למאפייניהם הדמוגרפיים. בפילוח לפי מין – נשים העדיפו שילדיהן יתגייסו לצבא לתפקיד שאינו קרבי יותר משהעדיפו כך הגברים; והגברים העדיפו כי בניהם או בנותיהם יתגייסו ליחידה קרבית או ליחידה קרבית מובחרת יותר משהעדיפו זאת הנשים.

פילוח לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני מעלה כי המרואיינים החרדים היו מעדיפים בראש ובראשונה שבניהם ינסו להתחמק מהשירות הצבאי או שיתנדבו לשירות לאומי או אזרחי. רוב המרואיינים הדתיים מעדיפים כי בניהם יהיו לוחמים, בשירות קרבי או ביחידה מובחרת, וכי בנותיהם

יתנדבו לשירות לאומי או אזרחי. אצל המרואיינים החילונים שתי האפשרויות המועדפות גם עבור הבנים וגם עבור הבנות הן להתגייס ולהשאיר לצה"ל לקבוע את התפקיד בצבא או להיות חייל קרבי.

מן הפילוח לפי גיל עולה כי התמיכה הרבה ביותר בניסיון להתחמק מהשירות הצבאי, גם עבור הבנים וגם עבור הבנות, היא בקרב הצעירים (18-24). כמו כן מצאנו כי הצעירים תומכים במידה הפחותה ביותר בגיוס לשירות קרבי של בניהם ובנותיהם אם וכאשר הם יעמדו לפני גיוס.

עוד מצאנו כי מי שמזהים את עצמם מקרב המרואיינים היהודים כשייכים לקבוצות חלשות מדווחים שיעודדו את ילדיהם, בנים ובנות, שלא להתגייס לצבא בכלל (כלומר, להשתמט כליל משירות) פחות ממי שמשייכים את עצמם לקבוצות חזקות. יתר על כן, המרואיינים ה"חזקים" יעודדו את בניהם לעשות שירות קרבי פחות משיעודדו לכך המרואיינים ה"חלשים".

הממצאים מלמדים אפוא כי צה"ל נתפס בציבור הישראלי (עדיין) ככלי לניידות חברתית, כלומר כמוסד המאפשר לאנשים מקבוצות חלשות יותר להתקדם בחברה הישראלית. מכאן המוטיבציה הרבה יותר של קבוצות אלה לא רק שלא להשתמט מן השירות הצבאי אלא אפילו, ובעיקר, להתגייס לשירות קרבי.

לוח 5.3 (% יהודים)

סך הכול	לא יודעים	להתנדב לשירות לאומי או אזרחי	להתגייס ולהתנדב ליחידה קרבית מובחרת	להתגייס ולבקש לשרת כחייל/ת קרבי/ת	להתגייס ולהשאיר לצה"ל לקבוע את סוג התפקיד	להתגייס אך לנסות לשרת בתפקיד לא-קרבי	לנסות להתחמק מהשירות הצבאי		
100	12	4	27	18	26	8	5	גברים	מתגייס
100	13	5	13	11	30	23	5	נשים	
100	12	14	14	9	30	11	10	גברים	מתגייסת
100	12	15	7	8	28	21	9	נשים	

סך הכול	לא יודעים	להתנדב לשירות לאומי או אזרחי	להתגייס ולהתנדב ליחידה קרבית מובחרת	להתגייס ולבקש לשרת כחייל/ת קרבית/ת	להתגייס ולהשאיר לצה"ל לקבוע את סוג התפקיד	להתגייס אך לנסות לשרת בתפקיד לא-קרבי	לנסות להתחמק מהשירות הצבאי			
100	37	18	1	7	11	6	20	חרדים	מתגייס	מיקום על הרצף החרדי-חילוני
100	7	4	28	24	24	7	6	דתיים		
100	11	2	16	16	33	18	4	מסורתיים דתיים		
100	6	1	23	18	33	17	2	מסורתיים לא-דתיים		
100	11	4	21	12	30	19	3	חילונים		
100	7	50	4	7	13	11	8	דתיים	מתגייסת	מיקום על הרצף החרדי-חילוני
100	14	25	6	9	28	10	8	מסורתיים דתיים		
100	7	6	16	11	37	20	3	מסורתיים לא-דתיים		
100	12	6	14	10	35	20	3	חילונים		
100	9	10	13	10	24	18	16	24-18		
100	15	7	23	10	21	19	5	34-25	מתגייס	גיל
100	15	4	17	14	24	21	5	44-35		
100	15	8	12	16	29	16	4	54-45		
100	8	3	27	18	30	13	1	64-55		
100	11	-	22	18	39	7	3	+65		

סך הכול	לא יודעים	להתנדב לשירות לאומי או אזרחי	להתגייס ולהתנדב ליחידה קרבית מובחרת	להתגייס ולבקש לשרת קרבי/ת	להתגייס ולהשאיר לצה"ל לקבוע את סוג התפקיד	להתגייס אך לנסות לשרת בתפקיד לא-קרבי	לנסות להתחמק מהשירות הצבאי	
100	9	27	4	5	15	18	22	24-18
100	12	20	7	5	23	20	13	34-25
100	9	16	9	7	28	21	10	44-35
100	15	13	10	10	30	12	10	54-45
100	10	11	20	11	31	14	3	64-55
100	11	7	13	13	42	10	4	+65
100	18	8	17	9	26	13	9	לקבוצה חזקה
100	11	3	21	16	29	17	3	לקבוצה חלשה
100	15	12	11	9	24	14	15	לקבוצה חזקה
100	9	16	10	9	32	17	7	לקבוצה חלשה

ככלל, אם כן, רוב המרואיינים היהודים היו רוצים שבניהם ובנותיהם יעשו שירות צבאי – כלוחמים או כלוחמות או בשירות שלא בתפקידי לחימה. כמו כן, רבים מהם תומכים בהצעה לתת לצה"ל לקבוע את התפקיד עבור המתגייסים והמתגייסות.

רצינו לדעת עד כמה מערכת השיבוץ של המתגייסים לצה"ל נתפסת כשוויונית והוגנת. שאלה זו הופנתה למרואיינים היהודים ולמרואיינים הדרוזים, שתי הקבוצות שהגיוס לצה"ל רלוונטי להן. עמדות היהודים ועמדות הדרוזים בסוגיה זו היו דומות מאוד – מרביתם אמרו כי מערכת השיבוץ מאוד הוגנת או די הוגנת (שיעור הסבורים שהיא די הוגנת עולה על שיעור הסבורים שהיא מאוד הוגנת).

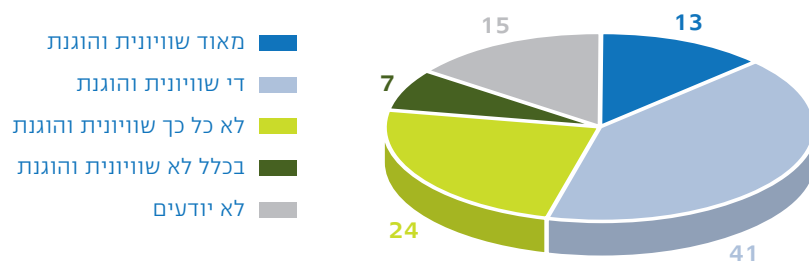
שוויוניות מערכת השיבוץ של המתגייסים לצה"ל

שאלה 49

נספח 1
עמ' 175

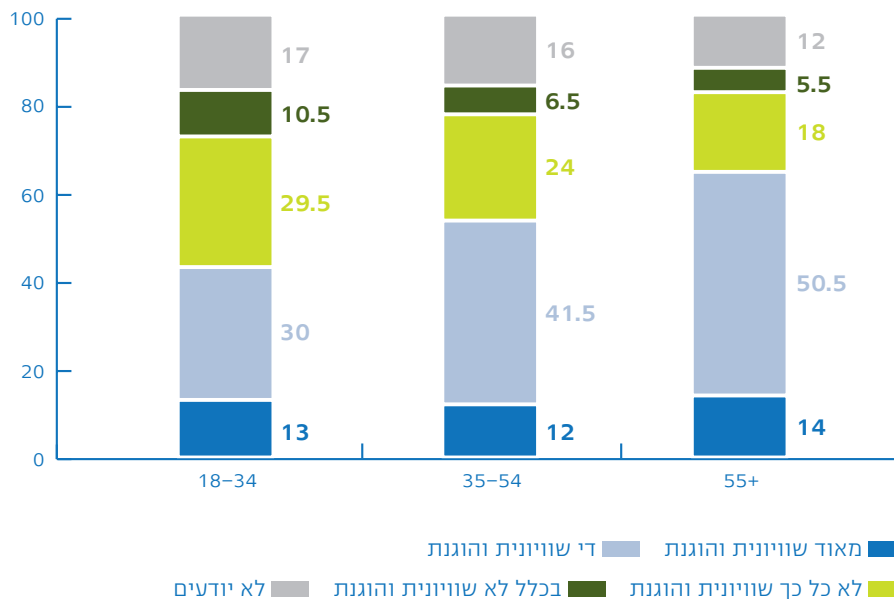
נספח 2
עמ' 205

תרשים 5.15 / לדעתך, עד כמה מערכת השיבוץ של המתגייסים לצה"ל לתפקידים השונים היא שוויונית והוגנת? (% יהודים ודרוזים)

מפילוח התשובות לפי גיל עולה כי בקרב הצעירים שיעור ההסכמה עם ההיגד שמערכת השיבוץ לצה"ל שוויונית והוגנת קטן במידה ניכרת מהשיעור בקרב המבוגרים, כלומר הם ביקורתיים יותר כלפי הצבא.

תרשים 5.16 / לדעתך, עד כמה מערכת השיבוץ של המתגייסים לצה"ל לתפקידים השונים היא שוויונית והוגנת? לפי גיל (% יהודים ודרוזים)

בחינת מידת ההסכמה עם היגד זה בפילוח לפי מיקום עצמי (יהודים) על הרצף החרדי-חילוני מעלה כי בקרב החרדים למעלה משליש אינם יודעים להשיב על השאלה. מי שכן השיבו היו חלוקים בדעותיהם בין החושבים כי חלוקת התפקידים שוויונית והוגנת (35%) לחושבים כי מערכת השיבוץ היא לא שוויונית ולא הוגנת (28%). בשאר קבוצות הדתיות הרוב אמרו כי מערכת השיבוץ הצה"לית שוויונית והוגנת. מצאנו שאין כמעט שום הבדל בגודל הרוב הזה בקבוצות השונות (בכולן בין 55% ל-57%).

בפילוח לפי תחושת שייכות לקבוצות חזקות או חלשות בחברה מצאנו שרוב (57%) מן המשייכים את עצמם לקבוצות חזקות חושבים שמערכת השיבוץ של המתגייסים הוגנת ושוויונית, לעומת 47% הסבורים כך בקרב המשייכים את עצמם לקבוצות חלשות. פילוחים לפי מחנה פוליטי ומוצא עדתי (יהודים) לא הראו הבדלים של ממש בין קבוצות המשנה.

פרק 6 / ישראל ויהדות התפוצות

הנושאים הנידונים בפרק זה:

- עם ישראל – העם הנבחר?
- גורל משותף ליהודים בישראל ובתפוצות?
- חשיבות העמדות של יהודי התפוצות לקבלת ההחלטות בישראל

כנקודת מוצא בדקנו מה מידת ההסכמה בציבור היהודי עם ההיגד: "העם היהודי הוא העם הנבחר ולפיכך עולה על העמים האחרים". אמנם רוב הציבור היהודי מתנגד להיגד זה, אבל הנתונים מורים על חילוקי דעות עמוקים בשאלה זו: רוב המרוואיינים החרדים, הדתיים והמסורתיים הדתיים הסכימו עם ההיגד המבדל הזה בין העם היהודי לשאר העמים, אך רוב המסורתיים הלא־דתיים והחילונים לא הסכימו עימו, ובשיעורים גבוהים לא פחות.

העם היהודי הוא העם הנבחר?

שאלה 19

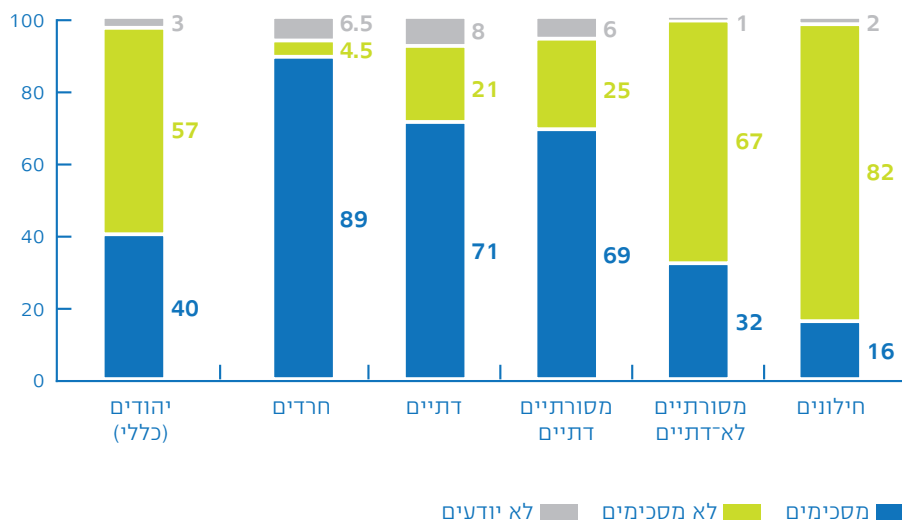
נספח 1

עמ' 163

נספח 2

עמ' 193

תרשים 6.1 / "העם היהודי הוא העם הנבחר", לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי־חילוני (%) (יהודים)

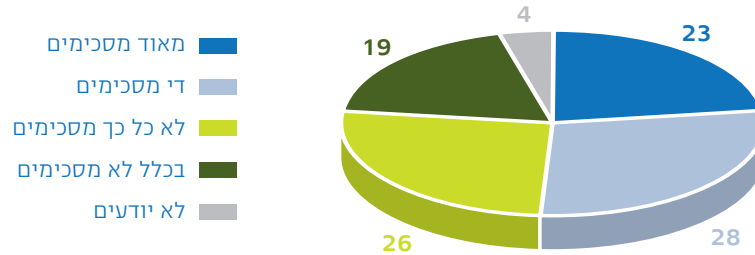
גורל משותף ליהודים בישראל ובתפוצות?

שאלה 22

נספח 1
עמ' 164

מכאן עברנו לשאול על מידת ההסכמה עם ההיגד ש"ליהודים בישראל וליהודים בגולה גורל משותף". התפלגות התשובות מלמדת כי מעל למחצית מהנשאלים היהודים מסכימים עם ההיגד, אבל הפער בין שיעורם לשיעור מי שאינם מסכימים איתו קטן.

תרשים 6.2 / "ליהודים בישראל וליהודים בגולה גורל משותף" (% יהודים)

ניתוח התשובות לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני מעלה כי בשלוש הקבוצות היותר דתיות (החרדים, הדתיים והמסורתיים הדתיים) הרוב חושבים שגורל היהודים בישראל ובתפוצות משותף. לעומת זאת בקרב המסורתיים הלא-דתיים והחילונים הרוב אינם חושבים כך. פילוח התשובות לפי מחנה פוליטי מראה כי רק בימין יש רוב, וגם הוא לא גדול, הסבורים כי גורל היהודים בישראל ובתפוצות הוא גורל משותף.

לוח 6.1 (% יהודים)

מסכימים שליהודים בישראל ובתפוצות גורל משותף		
68.5	חרדים	מיקום על הרצף החרדי-חילוני
72	דתיים	
63	מסורתיים דתיים	
44.5	מסורתיים לא-דתיים	
42	חילונים	
44	שמאל	מחנה פוליטי
47	מרכז	
57	ימין	

החשיבות של עמדות יהודי התפוצות לקבלת ההחלטות בישראל

שאלה 14

נספח 1

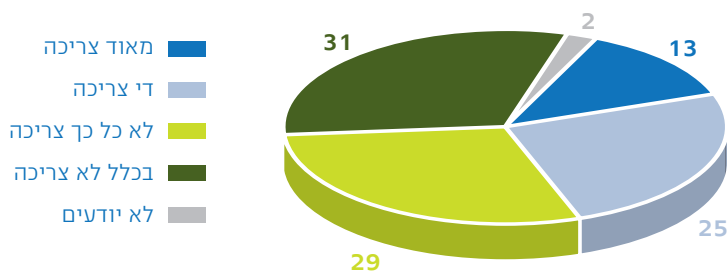
עמ' 159

נספח 2

עמ' 191

בתקופה האחרונה עלתה מספר פעמים ובהקשרים שונים השאלה אם בקבלת החלטות חשובות ממשלת ישראל צריכה להביא בחשבון את עמדותיהם של יהודי התפוצות. הרוב בקרב המרואיינים היהודים בסקר סבורים כי התשובה לשאלה זו שלילית. כלומר, הם סבורים שהממשלה אינה צריכה להתחשב בעמדותיהם של יהודי התפוצות כשהיא מקבלת החלטות חשובות. בנושא זה מצאנו עלייה חדה בשיעור המחזיקים בדעה זו – מ־46.5% ב־2014 ל־60% השנה, מה שמרמז (אולי) שלא רק שיהדות התפוצות מתרחקת כנראה מישראל, אלא שגם הציבור היהודי בארץ מתרחק כנראה מיהדות התפוצות.

תרשים 6.3 / האם בקבלת החלטות חשובות ממשלת ישראל צריכה או לא צריכה להביא בחשבון את עמדותיהם של היהודים בתפוצות? (% , יהודים)

פילוח התשובות לפי מיקום עצמי על הרצף החרדי-חילוני לא העלה הבדלים גדולים בין הקבוצות – בכלן הרוב נגד התחשבות בעמדות של יהודי התפוצות. ההתנגדות החזקה ביותר בעניין זה נרשמה בקבוצת הדתיים. פילוח לפי מחנה פוליטי העלה תמונה דומה. כלומר, לא נמצאו הבדלים גדולים בין הקבוצות. כאן ההתנגדות החזקה ביותר נרשמה בקרב מי שהגדירו את עצמם ימין.

לוח 6.2 (% , יהודים)

סבורים שממשלת ישראל אינה צריכה להתחשב בעמדות של יהדות התפוצות בעת קבלת החלטות חשובות		
53	חרדים	מיקום על הרצף החרדי-חילוני
64	דתיים	
52	מסורתיים דתיים	
61	מסורתיים לא-דתיים	
61	חילונים	
54	שמאל	
58	מרכז	מחנה פוליטי
64	ימין	

חלק שני

הדמוקרטיה
הישראלית
בהשוואה
בינלאומית

כתב: אור ענבי

פרק 7 / המדדים הבינלאומיים

מדי שנה מפרסמים מכוני מחקר בעולם שורה של מדדים השוואתיים המתייחסים למגוון היבטים – מבניים, תפקודיים וערכיים – של איכות הדמוקרטיה במדינות השונות. בפרק זה תוצג הדמוקרטיה הישראלית מנקודת מבט בינלאומית, בהסתמך על הציונים שהעניקו לה גורמי מחקר שונים. המדדים מבוססים על שילוב של נתונים סטטיסטיים רשמיים שנאספו במדינות השונות, סקרי דעת קהל, מחקרי עומק אקדמיים והערכות של מומחים ואנשי מקצוע. השנה אנו מציגים 15 מדדים ב-6 תחומים:

- (1) זכויות וחירויות דמוקרטיות (זכויות פוליטיות ואזרחיות, חופש העיתונות)
- (2) התהליך הדמוקרטי (ההשתתפות הפוליטית, התרבות והדיון הפוליטיים, ייצוג ואחריותות)
- (3) משילות (שלטון החוק, תפקוד הממשלה)
- (4) שחיתות פוליטית (תפיסת השחיתות ומידת השליטה בשחיתות)
- (5) רמת הרגולציה במדינה
- (6) מידת השוויוניות בחלוקת המשאבים הכלכליים

ההשוואה תיעשה בשני צירים: האחד – בין ישראל למדינות אחרות בעולם; והשני – בין מצבה של הדמוקרטיה הישראלית כיום למצבה בעבר. עבור כל מדד נציג שלושה נתונים: (1) הציון של ישראל השנה; (2) המקום של ישראל יחסית לשאר המדינות שנכללו במדד; ו(3) המקום של ישראל יחסית למדינות הארגון לשיתוף פעולה ופיתוח כלכלי (OECD).

הערה מתודולוגית

מכוני המחקר השונים מציגים את הציונים על גבי סולמות מדידה שונים: בין 0 ל-10, בין 0 ל-40, בין 0 ל-60, בין 0 ל-1, בין 2.5 ל-2.5, ועוד. כדי להקל את השוואת הציון של ישראל במדדים השונים המרנו את הציונים המקוריים לאחוזונים – כלומר, מיקמנו את כולם על סולם שבין 0 ל-100. מקום באחוזון גבוה משמעו ציון טוב מבחינה דמוקרטית, ומקום באחוזון נמוך משמעו ציון גרוע מבחינה דמוקרטית.

הלוח שלהלן מציג את ציוניה של ישראל בשנת 2019 ואת המקום שלה על פי המדדים השונים.¹⁵

בהתייחס לקבוצת ההשוואה הראשונה, כלומר כלל המדינות הנסקרות, ישראל מדורגת בכל המדדים הבינלאומיים, בדומה לשנים הקודמות, ברבעון העליון של הסולם. בולטים לטובה גם השנה המקום הגבוה במדדי ההשתתפות הפוליטית, התרבות הפוליטית הדמוקרטית, המשילות (תפקוד הממשלה, שלטון החוק) והרגולציה. לעומת זאת במדד חופש העיתונות, במדד הזכויות האזרחיות וברוב מדדי ההליך הדמוקרטי (דמוקרטיה דיונית, השתתפות אזרחית, שוויון דמוקרטי, ייצוג ואחריותות) ובמדד החלוקה השוויונית של המשאבים מקומה של ישראל נמוך יותר, ברבעון השני.

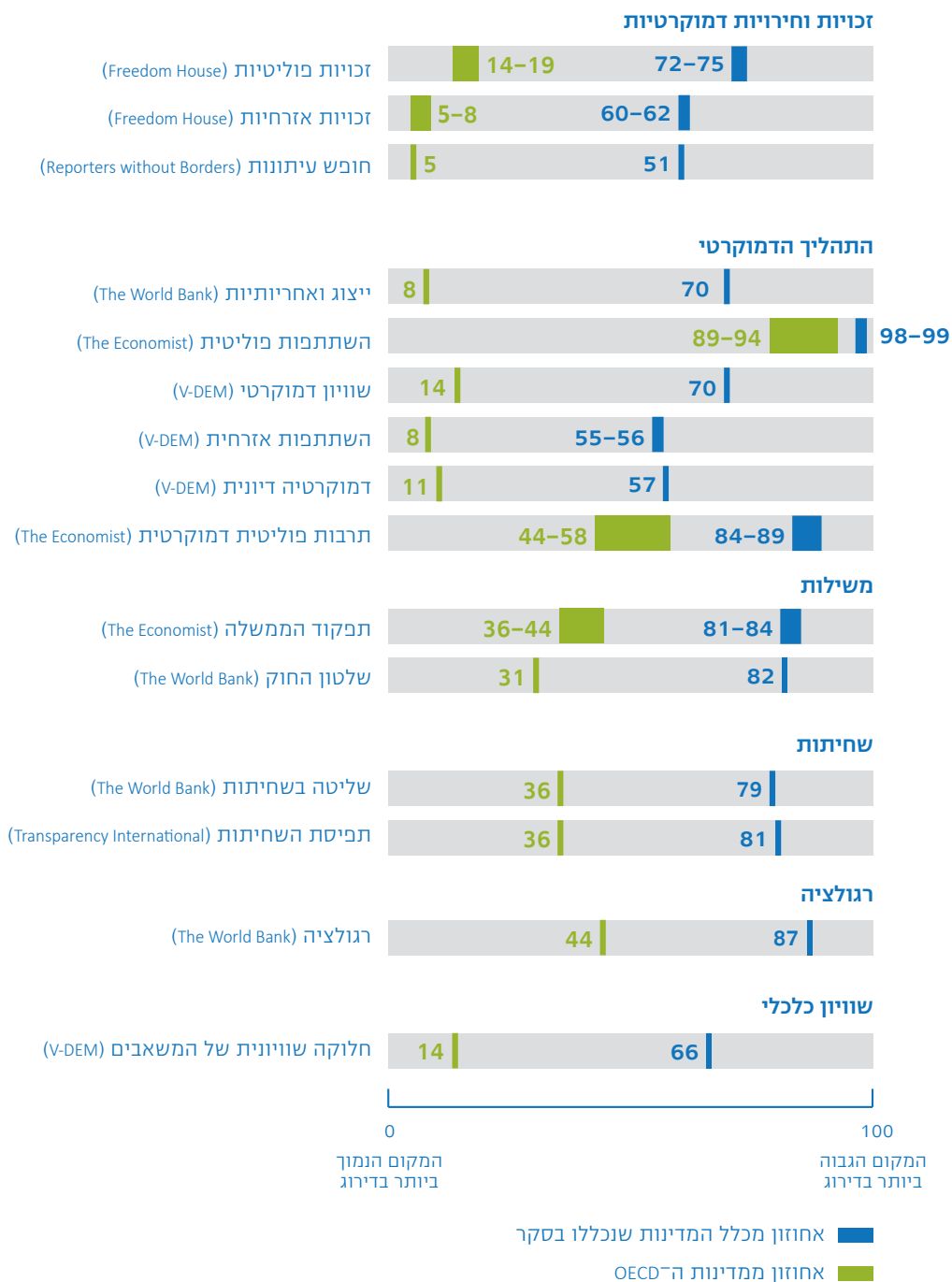
15 פירוט הציונים שישראל קיבלה השנה במדדים והשיטה שלפיה הם נקבעו וכן התיאור המלא של המקורות מופיעים בנספח 4.

לוח 7.1 / ישראל במדדים הבינלאומיים

מיקום עולמי	אחוזון מיקום מכלל המדינות	מיקום OECD (מתוך 36 מדינות)	אחוזון מיקום OECD	ציון מתוקנן ישראל (100-0)	
54-59/212	72-75	29-31	14-19	87.5	זכויות פוליטיות (Freedom House)
80-84/212	60-62	33-34	5-8	71.7	זכויות אזרחיות (Freedom House)
88/180	51	34	5	69.2	חופש עיתונות (Reporters without Borders)
61/204	70	33	8	63.9	ייצוג ואחריותיות (The World Bank)
2-4/167	98-99	2-4	89-94	88.9	השתתפות פוליטית (The Economist)
53/179	70	31	14	74.7	שוויון דמוקרטי (V-DEM)
78-81/179	55-56	33	8	55.6	השתתפות אזרחית (V-DEM)
76-77/179	57	32	11	73.8	דמוקרטיה דיונית (V-DEM)
18-26/167	84-89	15-20	44-58	75.0	תרבות פוליטית דמוקרטית (The Economist)
27-32/167	81-84	20-23	36-44	75.0	תפקוד הממשלה (The Economist)
38/209	82	25	31	70.4	שלטון החוק (The World Bank)
43/209	79	23	36	66.5	שליטה בשחיתות (The World Bank)
34-35/180	81	23	36	61.0	תפיסת השחיתות (Transparency International)
28/209	87	20	44	75.4	רגולציה (The World Bank)
60/179	66	31	14	78.4	חלוקה שוויונית של המשאבים (V-DEM)

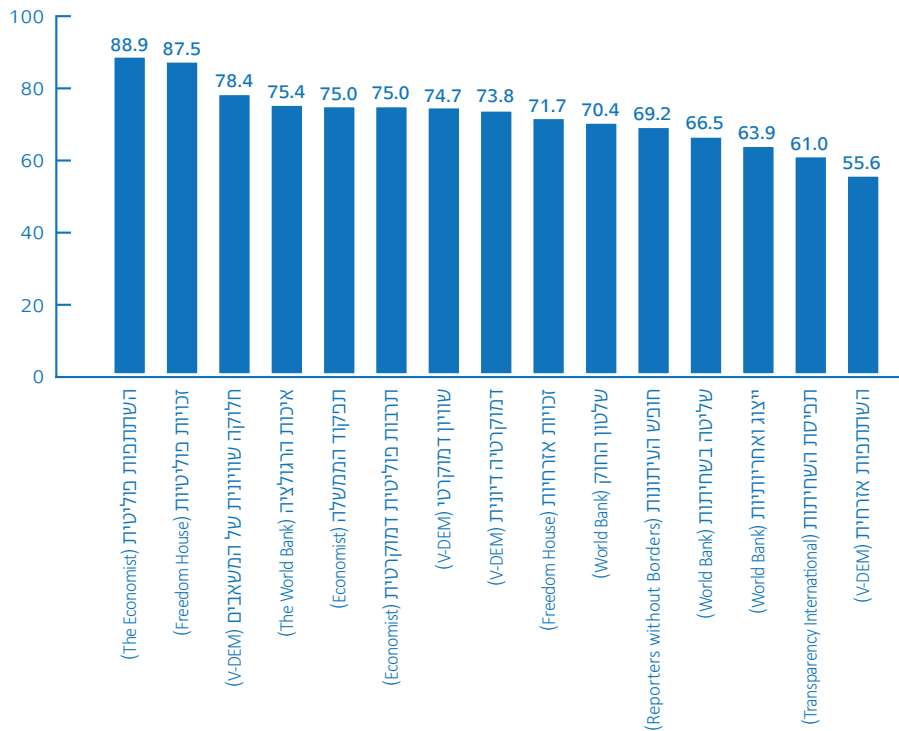
התרשים הבא מציג את מקומה של ישראל בהשוואה לכלל המדינות שנסקרו ובהשוואה למדינות ה-OECD.

תרשים 7א / הדירוג של ישראל במדדים הבינלאומיים (באחוזנים)

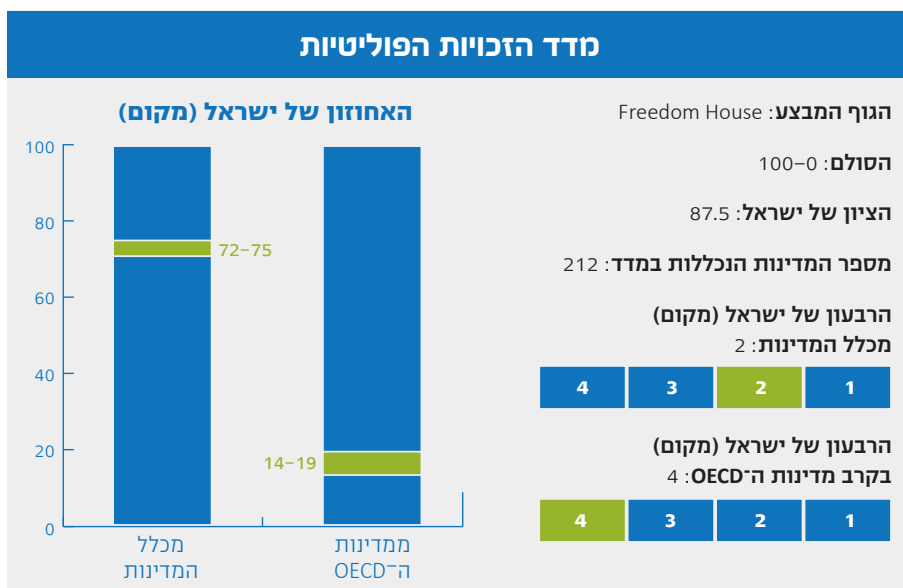
כאמור לעיל בהערה המתודולוגית, ביצענו סטנדרטיזציה של הציונים השונים לסולם אחיד שבין 0 ל-100. מצאנו כי הציון של ישראל בכל המדדים גבוה מ-50. הציונים הגבוהים ביותר שלה השנה, כמו בשנים הקודמות, הם במדד ההשתתפות הפוליטית (88.9) ובמדד הזכויות הפוליטיות (87.5), שהשנה החליפו ביניהם מקומות. לעומת הציון הגבוה במדד ההשתתפות הפוליטית, הציון הנמוך ביותר של ישראל, גם השנה, הוא במדד ההשתתפות האזרחית – שאפילו ירד מעט בהשוואה לשנה שעברה (55.6).

תרשים 7ב / הציון של ישראל במדדים השונים, 2019

7.1 מדדי הזכויות והחירויות הדמוקרטיות

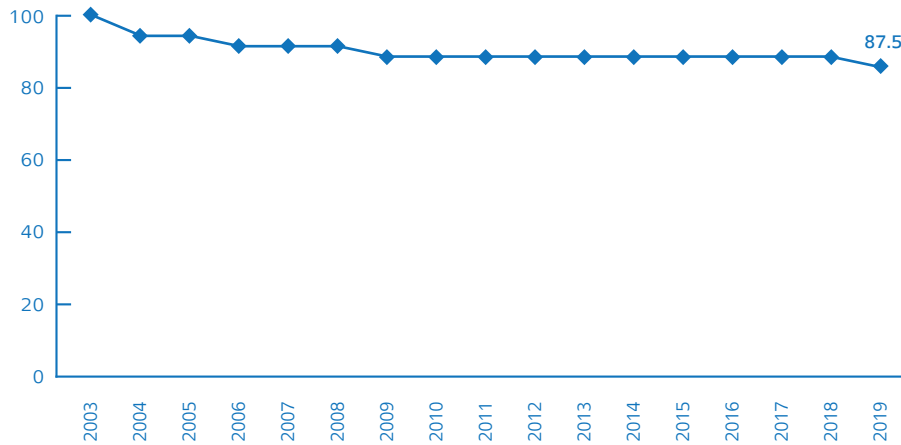
זכויות פוליטיות

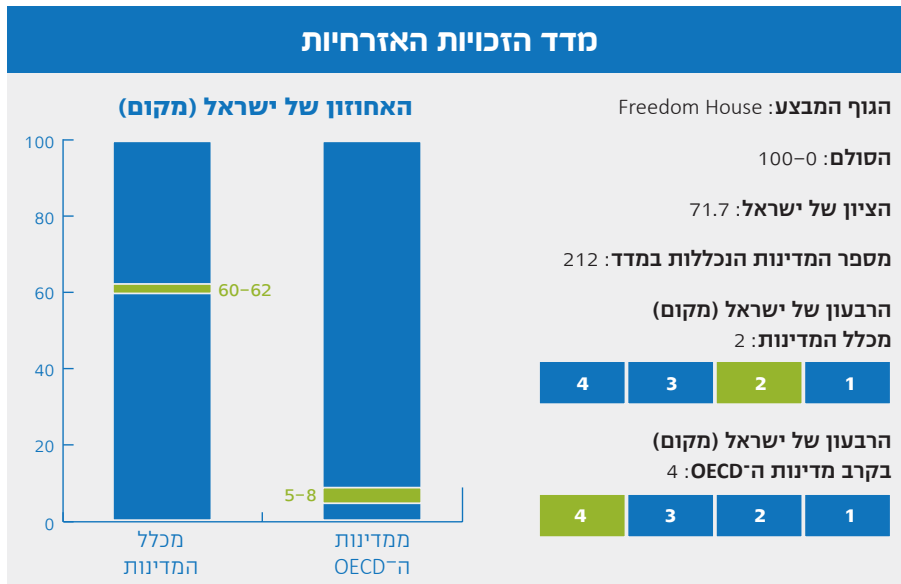
מדד החופש בעולם (Freedom in the World), שהארגון Freedom House מפרסם בכל שנה, מבוסס על הערכות מומחים. המדד מורכב משני מחוונים (אינדיקטורים) המבטאים את השינויים בהתנהלות של המדינות בשני תחומים: זכויות פוליטיות (Political Rights) וזכויות אזרחיות (Civil Liberties). מחוון הזכויות הפוליטיות בוחן אם מתקיימות במדינה בחירות הוגנות וחופשיות, תחרות חופשית בין מפלגות, שליטה בפועל של הנציגים הנבחרים, אופוזיציה חזקה ומשפיעה, רמת שחיתות נמוכה ושמירה על זכויות המיעוטים. המחוון גם בודק אם שורר במדינה שלטון צבאי ואם היא נתונה להתערבות זרה בענייניה.

הציון של ישראל השנה במדד הזכויות הפוליטיות הוא 87.5 – ירידה בפעם הראשונה לאחר תשע שנים רצופות שבהן ציונה היה 90. למעשה, הציון של ישראל השנה הוא הנמוך ביותר במדד החופש בעולם מאז תחילת המדידות ב־2003. הציון הוריד את ישראל, לראשונה, לרבעון השני בקרב מדינות העולם, לאחוזונים 72-75, לצד הודו, לטביה, מלטה, פולין וג'מייקה. למרות הציון הגבוה, יחסית, ברשימת כלל המדינות במדד, ישראל נמצאת במקום נמוך בהשוואה למדינות ה-OECD, באחוזונים 14-19.

תרשים 7.1 / הציון של ישראל במדד הזכויות הפוליטיות, 2003-2019

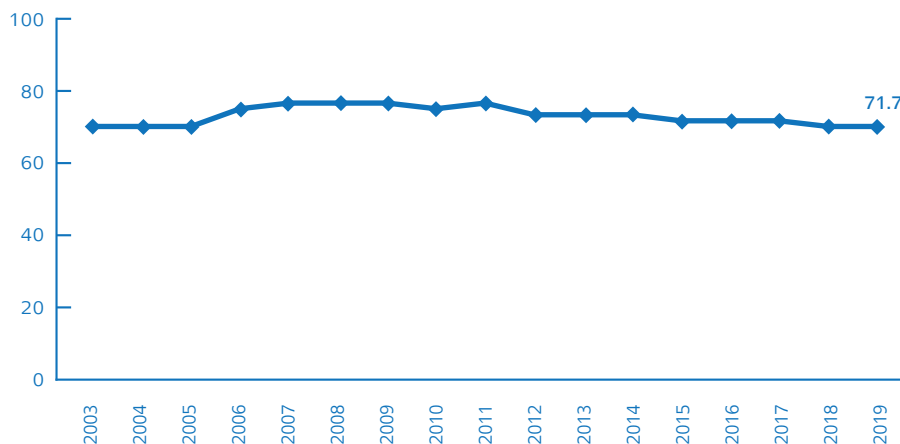
זכויות אזרחיות

מחון הזכויות האזרחיות הוא, כאמור, הרכיב השני במדד החופש בעולם. המחון משקף עד כמה מתקיימים במדינה הפרמטרים הבאים: חופש ביטוי, חופש עיתונות, חופש דת, חופש אקדמי, חופש התאגדות, עצמאות מערכת המשפט, שלטון חוק, ביטחון אישי, שוויון לפני החוק, אלימות פוליטית, חופש תנועה, שמירה על זכויות קניין, שוויון מגדרי וחופש בענייני אישות ומשפחה.

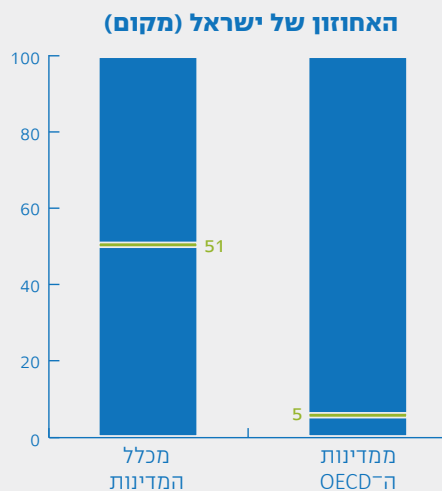
הציון של ישראל במחון הזכויות האזרחיות הוא השנה כמו בשנים עברו - 71.7. המשמעות היא שישראל היא מדינה שיש בה "הגנה חלקית על הזכויות האזרחיות" אך לא הגנה מלאה. בכלל מדינות העולם ישראל ממוקמת באחוזונים 60-62, כלומר ברבעון השני. ברשימת מדינות ה-OECD ישראל נמצאת באחוזונים 5-8, בתחתית הרבעון הנמוך ביותר, יחד עם הונגריה, ומקדימה רק את טורקיה ומקסיקו.

תרשים 7.2 / הציון של ישראל במדד הזכויות האזרחיות, 2003-2019

חופש העיתונות

מדד חופש העיתונות

הגוף המבצע: Reporters without Borders

הסולם: 100-0

הציון של ישראל: 69.2

מספר המדינות הנכללות במדד: 180

הרבעון של ישראל (מקום)

מכלל המדינות: 2

הרבעון של ישראל (מקום)

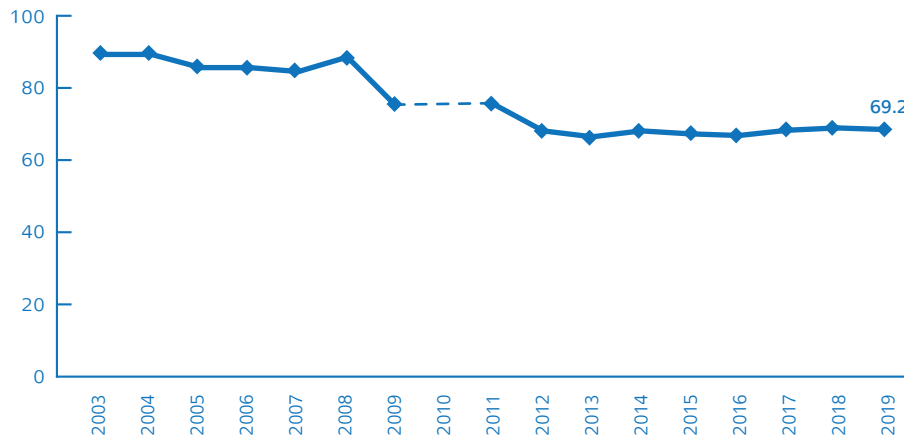
בקרב מדינות ה-OECD: 4

מדד חופש העיתונות (Press Freedom Index) של הארגון Reporters without Borders בוחן את מידת חופש הפעולה של עיתונאים ב־180 מדינות. המדד מחושב על בסיס ניתוח משולב של נתונים כמותיים, דוגמת מספר הפגיעות בעיתונאים במהלך השנה, ועל הערכות של מומחי תקשורת למחוננים שונים כמו עצמאות תקשורתית, ריבוי דעות בתקשורת, צנזורה ושקיפות.

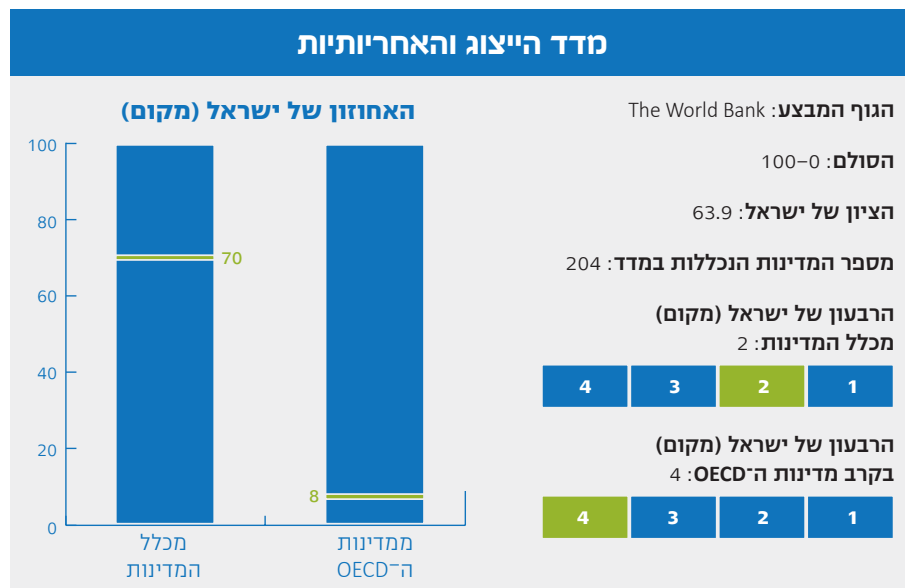
מאז 2012 לא חלו שינויים משמעותיים בציון של ישראל במדד זה. השנה הציון שלה הוא 69.2, נמוך במעט מהציון של השנה שעברה (69.7). בהשוואה לכלל המדינות ישראל נמצאת בתחתית הרבעון השני, במקום 88. כאשר משווים את הציון שלה לשאר מדינות ה־OECD מתברר כי מקומה נמוך מאוד, באחוזון 5, והיא מקדימה רק את טורקיה ומקסיקו. ציון נמוך זה, לפי Reporters without Borders, הוא בגלל הצנזורה הצבאית המופעלת בישראל במקרים מסוימים, בגלל העוינות כלפי עיתונאים מצד חברי ממשלה, בגלל הקושי של עיתונאים זרים לחדש את אישוריהם לסיקור ביהודה ושומרון וברצועת עזה ובגלל פגיעות מצד צה"ל בזכויות של עיתונאים פלסטינים. הציון השנה הושפע גם ממותם של שני עיתונאים פלסטינים מאש צה"ל במהלך 2018.

תרשים 7.3 / הציון של ישראל במדד חופש העיתונות, 2003-2019

7.2 מדדי התהליך הדמוקרטי

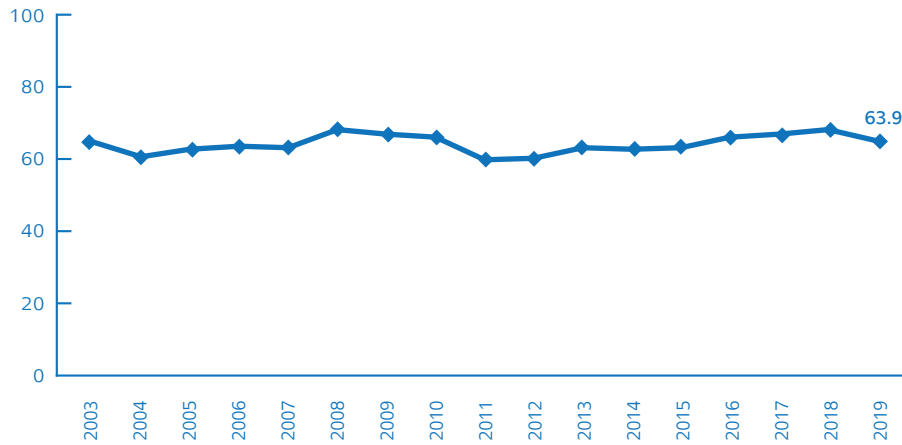
ייצוג ואחריותיות

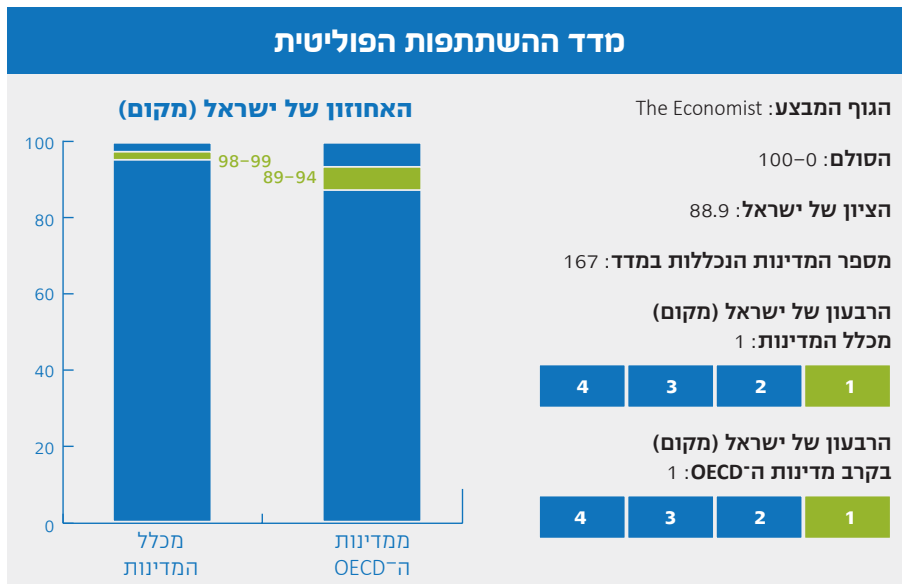
מדד הייצוג והאחריותיות (Voice and Accountability) של הבנק העולמי מבוסס על הערכות מומחים, סקרי דעת קהל ונתונים סטטיסטיים ובוחר עד כמה אזרחי המדינה יכולים להשתתף בקביעת הרכב הממשלה. המדד גם בודק את רמת חופש הביטוי, חופש ההתאגדות וחופש העיתונות במדינה, שהם, כידוע, תנאים ראשוניים המאפשרים בחירות חופשיות.

הציון של ישראל השנה במדד הייצוג והאחריותיות הוא 63.9 – ירידה של נקודה וחצי בהשוואה לציון של השנה שעברה (65.4) לאחר ארבע שנים של עלייה קלה. בהתאמה עם הירידה בציון ירד גם מקומה העולמי של ישראל – לאחוזון 70 (לעומת אחוזון 72 בשנה שעברה). בהשוואה למדינות ה-OECD ישראל נמצאת בתחתית, באחוזון 8, והיא מקדימה רק את מקסיקו והונגריה.

תרשים 7.4 / הציון של ישראל במדד הייצוג והאחריותיות, 2003-2019

השתתפות פוליטית

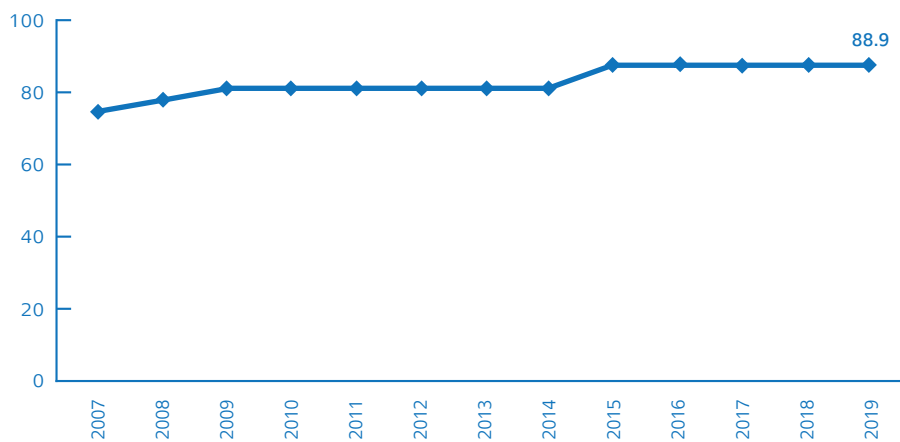

מדד ההשתתפות הפוליטית (Political Participation) של יחידת המידע של השבועון The Economist מבוסס על שילוב של הערכות מומחים, סקרי דעת קהל ונתונים סטטיסטיים רשמיים הבוחנים את הפרמטרים האלה: שיעורי הצבעה בבחירות, זכות הצבעה והתארגנות למיעוטים, שיעור הנשים

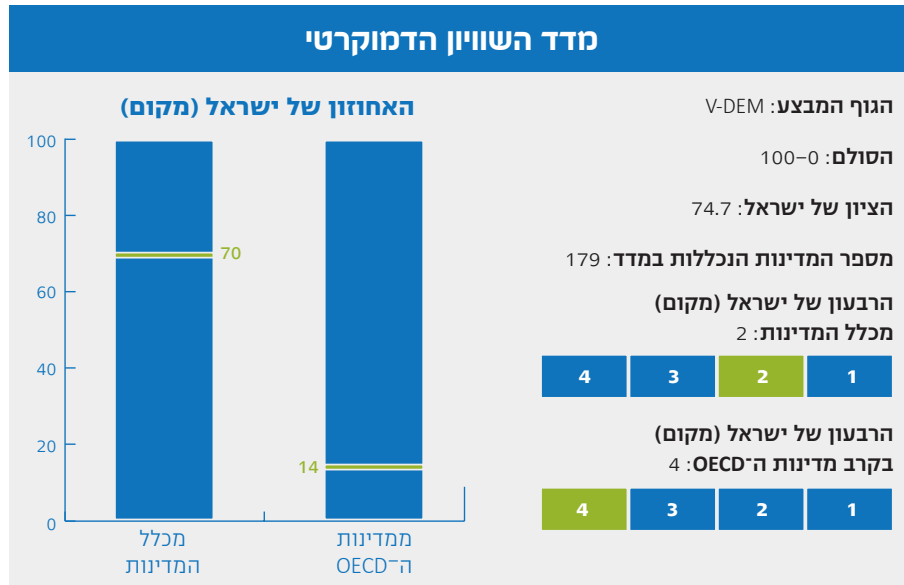
בפרלמנט, שיעור החברות במפלגות, העניין של האזרחים בנעשה במדינה ורמת המעורבות הפוליטית שלהם, נכונותם של האזרחים להשתתף בהפגנות חוקיות והעידוד מצד רשויות המדינה להשתתפות פוליטית.

הציון של ישראל במדד ההשתתפות הפוליטית מוסיף להיות גבוה מאוד (88.9), זו השנה החמישית ברציפות. ציון זה מציב את ישראל במקום השני בעולם, יחד עם איסלנד וניו זילנד (אחוזונים 98-99). כלומר, ברמת ההשתתפות הפוליטית של אזרחיה ישראל עולה כמעט על כל הדמוקרטיות המבוססות. היא נמצאת במקום גבוה גם בקרב מדינות ה-OECD (אחוזון 89-94, רבעון עליון).

תרשים 7.5 / הציון של ישראל במדד ההשתתפות הפוליטית, 2019-2007

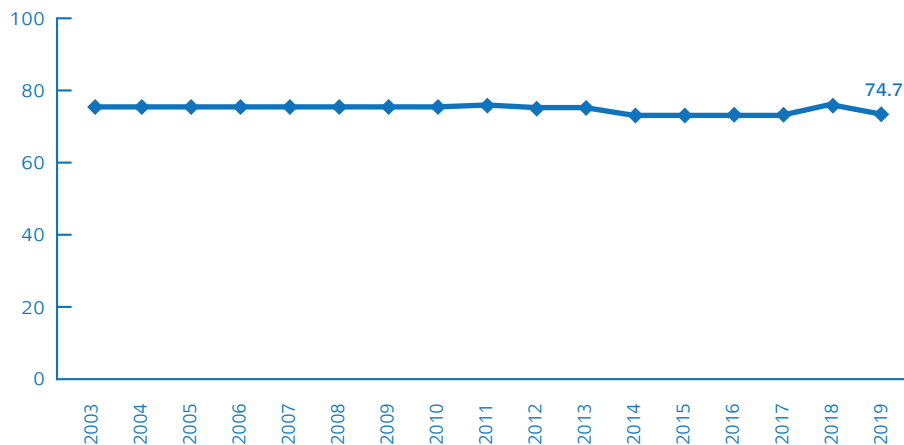
שוויון דמוקרטי

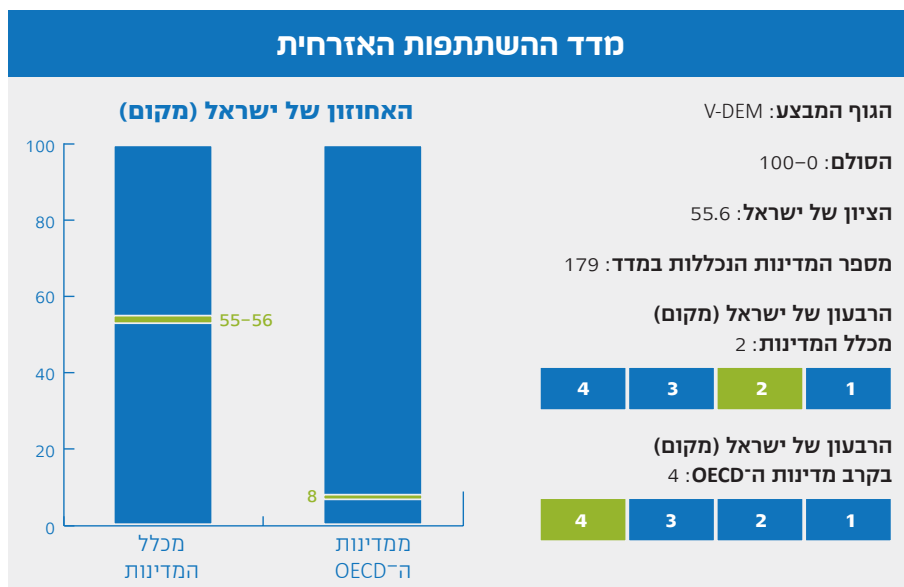
מדד השוויון הדמוקרטי (Egalitarian Component Index) מבוסס על סקר מומחים מרחבי העולם, והוא אחד ממדדי הדמוקרטיה שגובשו במסגרת הפרויקט V-Dem (Varieties of Democracy). מדד זה בוחן עד כמה כל אחת מן הקבוצות בחברה נהנת מיכולת שווה להיות חלק מהזירה הפוליטית, להתמודד בבחירות, להביע דעה או להשפיע על קבלת החלטות.

הציון של ישראל השנה במדד השוויון הדמוקרטי הוא 74.7, נמוך במעט מזה שקיבלה בשנה שעברה. כמו כן חלה ירידה קלה במיקום העולמי של ישראל, לאחוזון 70. בהשוואה למדינות ה-OECD ישראל ממוקמת בתחתית, באחוזון 14, והיא מקדימה את ארצות הברית, הונגריה, צ'ילה, מקסיקו וטורקיה.

תרשים 7.6 / הציון של ישראל במדד השוויון הדמוקרטי, 2003-2019

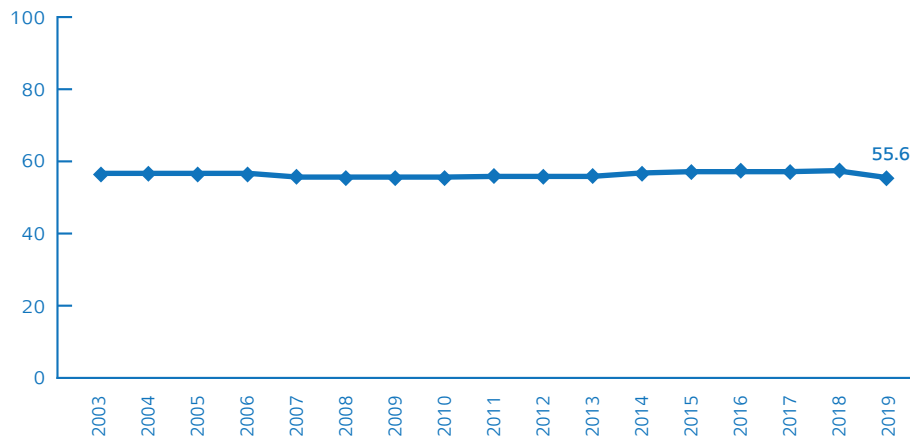
השתתפות אזרחית

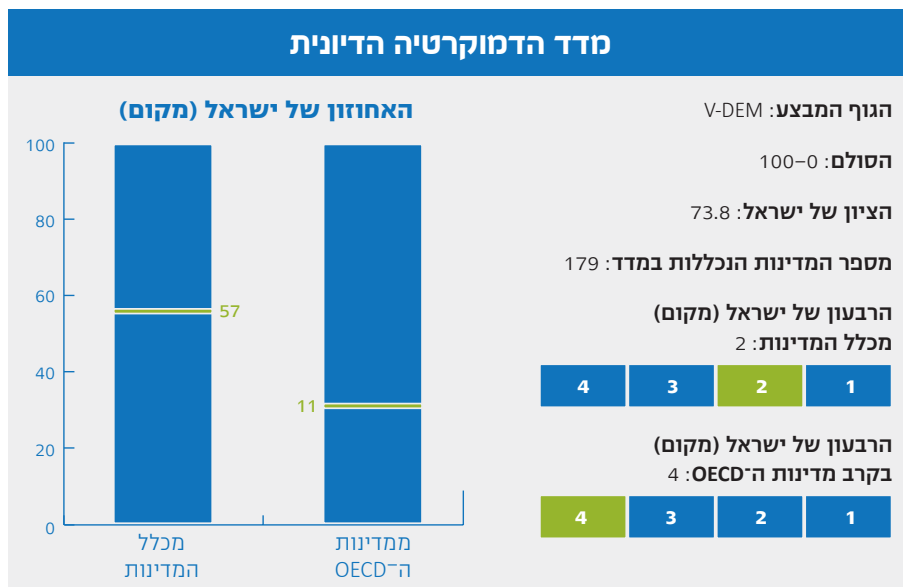
מדד ההשתתפות האזרחית (Participatory Component Index) של פרויקט V-Dem מבוסס על ההנחה שבדמוקרטיה מהותית, מעורבותם של האזרחים בפוליטיקה אינה יכולה להסתכם רק בהצבעה בבחירות אחת לכמה שנים אלא חייבת לכלול גם השתתפות פעילה ומתמשכת במגוון מסגרות פוליטיות. מדד ההשתתפות האזרחית בודק אפוא את המעורבות של האזרחים בארגוני החברה האזרחית ובגופים נבחרים ברמה התת-לאומית.

הציון של ישראל השנה במדד ההשתתפות האזרחית הוא 55.6 – ירידה משמעותית של שתי נקודות (בשנה שעברה: 57.6) והציון הנמוך ביותר שלה במדד זה מאז 1994. בהשוואה למדינות העולם ישראל ירדה לאחוזונים 55-56, והיא ממוקמת בו יחד עם אל סלבדור, קונגו ומלזיה. זאת ועוד, מכל המדדים של V-Dem המקום היחסי של ישראל במדד זה הוא הנמוך ביותר. ברשימת מדינות ה-OECD ישראל נמצאת בתחתית, במקום 33 מתוך 36 מדינות, באחוזון 8, והיא מקדימה רק את טורקיה, לוקסמבורג וצ'כיה.

תרשים 7.7 / הציון של ישראל במדד ההשתתפות האזרחית, 2003-2019

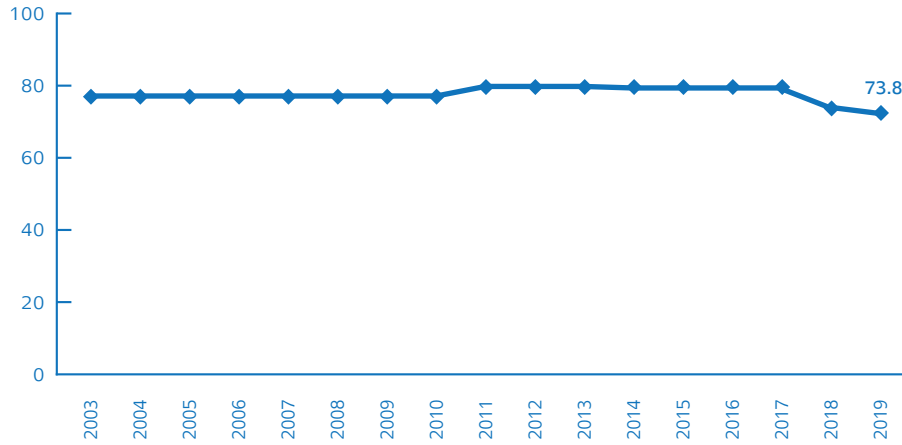
דמוקרטיה דינונית

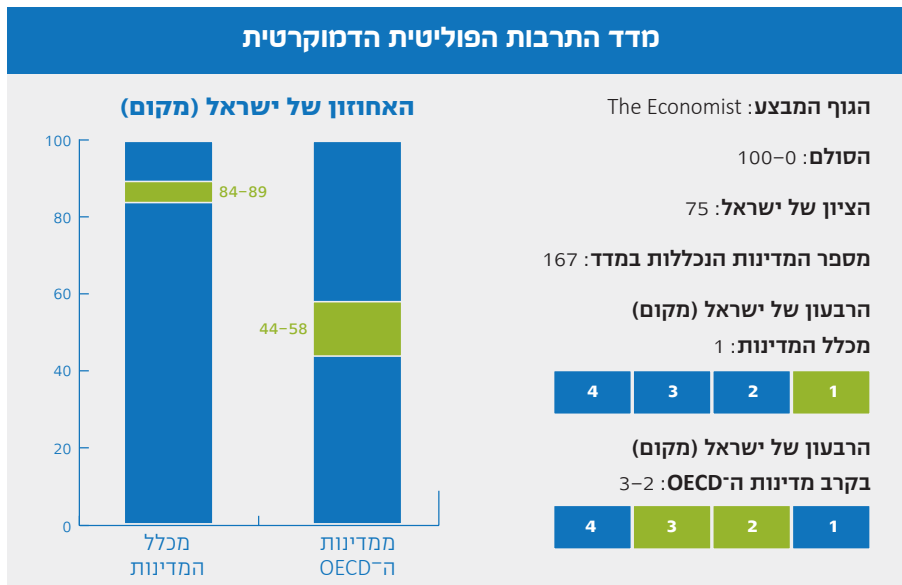
מדד הדמוקרטיה הדינונית (Deliberative Component Index) של פרויקט V-Dem מתמקד בתהליך קבלת ההחלטות הפוליטיות. תהליך דינוני (דליברטיבי) משמעו שההחלטות הציבוריות מתקבלות בתהליך אשר שם במרכזו את הטוב המשותף, שלא כמו החלטות שמתקבלות בגלל סולידריות מגזרית ואינטרסים צרים או בכפייה. לפי גישה זו, דמוקרטיה מהותית מחייבת דיאלוג מכבד בין משתתפים מודעים ומיודעים, שמוכנים לשנות את דעתם בעקבות דברים שנאמרים בשיח פומבי חופשי. הדינונית הדמוקרטית נמדדת לפי המידה שבה האליטות הפוליטיות מספקות לציבור נימוקים לעמדותיהן בנושאים המרכזיים שעל הפרק, הכרה בעמדות המנוגדות ויחס מכבד למי שחולקים על דעתן.

הציון של ישראל השנה במדד הדמוקרטיה הדינונית הוא 73.8, ציון המבטא המשך ירידה ניכרת זו השנה השנייה ברציפות (ציון 80.4 במדידת 2017). זהו הציון הנמוך ביותר שקיבלה ישראל במדד זה ב-30 השנים האחרונות. מכלל מדינות העולם ישראל ממוקמת ברבעון השני, באחוזון 57. בהשוואה למדינות ה-OECD היא ממוקמת בתחתית, ברבעון התחתון, במקום 32 מתוך 36 מדינות – מתחת לליטא ומקסיקו ומעל לטורקיה, הונגריה, פולין וארצות הברית.

תרשים 7.8 / הציון של ישראל במדד הדמוקרטיה הדיונית, 2019-2003

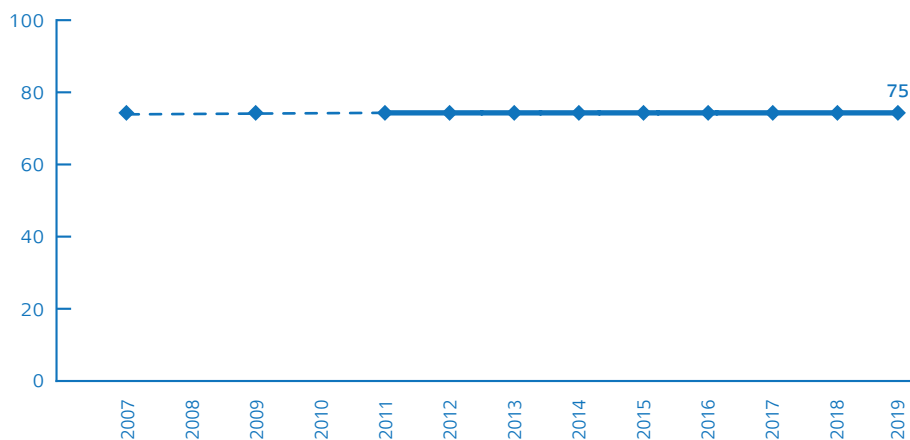
תרבות פוליטית דמוקרטית

מדד התרבות הפוליטית הדמוקרטית (Democratic Political Culture) של מחלקת המחקר של השבועון The Economist מבוסס על הערכות מומחים וסקרי דעת קהל. המדד משקף את איכות התרבות הפוליטית הדמוקרטית וכולל את ההיבטים האלה: מידת התמיכה במשטר הדמוקרטי וההתנגדות ל"מנהיג חזק" בקרב האזרחים, למשטר צבאי או להנהגה טכנוקרטית, קיומה של תפיסה שדמוקרטיה מועילה לסדר הציבורי ולשגשוג הכלכלי של המדינה ומסורת של הפרדת הדת מהמדינה.

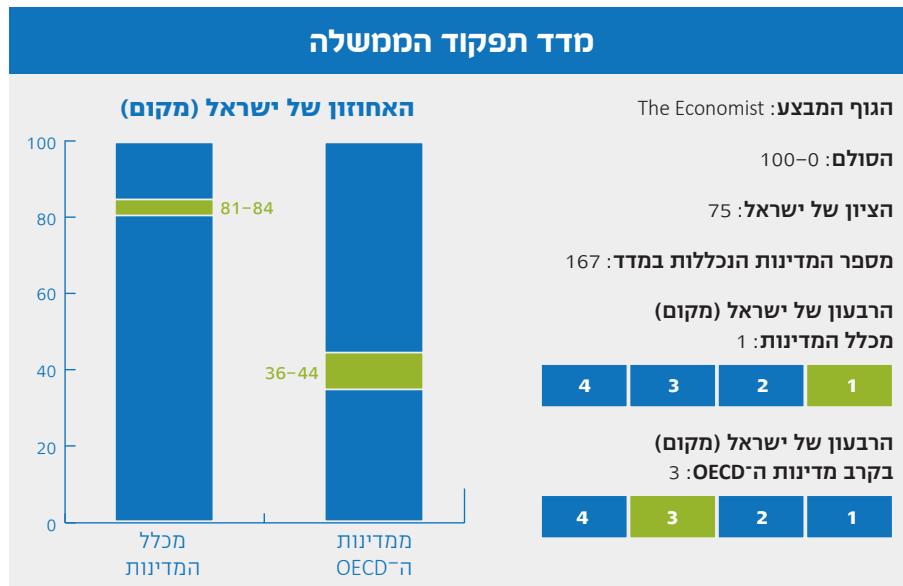
גם השנה הציון של ישראל במדד התרבות הפוליטית הדמוקרטית הוא 75 – אותו ציון מאז תחילת המדידות ב־2001. המדד מדרג את ישראל ברבעון העליון, במקום 18–26, באחוזונים 84–89. ברשימת מדינות ה־OECD ישראל נמצאת באמצע הרשימה, עם ציון זהה לזה של גרמניה, יפן, צ'ילה, קוריאה הדרומית וארצות הברית.

תרשים 7.9 / הציון של ישראל במדד התרבות הפוליטית הדמוקרטית, 2019–2007

7.3 מדדי המשילות

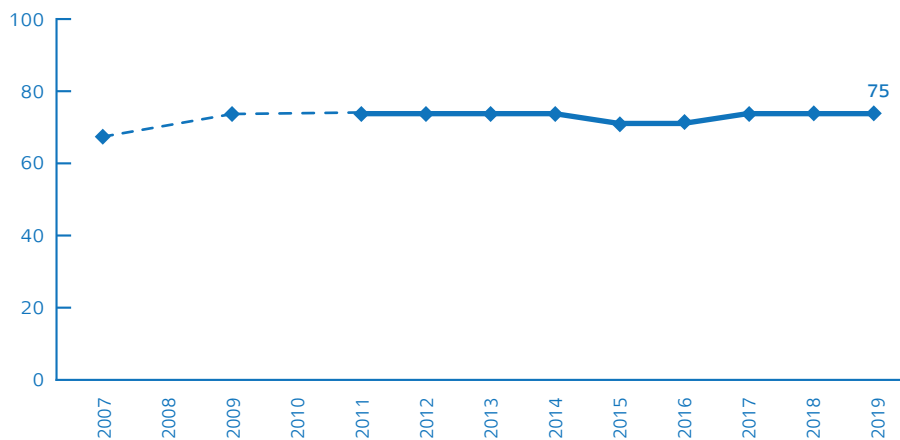
תפקוד הממשלה

מדד תפקוד הממשלה (Functioning of Government) של מחלקת המחקר של השבועון The Economist מבוסס על הערכות מומחים, סקרי דעת קהל ונתונים סטטיסטיים רשמיים. כל אלה משקפים את רמת התפקוד הדמוקרטי ואת היעילות של מוסדות הממשלה בתחומים רבים. למשל: יכולתה של הממשלה לקבוע את מדיניותה, המידה שבה קיימת במדינה מערכת האיזונים והבלמים בין רשויות השלטון, יכולת הפיקוח של הפרלמנט על הממשלה, מידת המעורבות של הצבא או של גורמים חוץ-פוליטיים אחרים בפוליטיקה, מידת השקיפות והאחריותיות של הממשל, מידת השחיתות השלטונית ורמת האמון של הציבור במוסדות הממשל.

הציון של ישראל השנה במדד תפקוד הממשלה זהה לציון שקיבלה בשנתיים האחרונות – 75, והוא מציב אותה ברבעון העליון, במקום 27-32 בעולם. ברשימת 36 מדינות ה-OECD ישראל ממוקמת ברבעון השלישי, באחוזונים 36-44, יחד עם צרפת, פורטוגל ובריטניה.

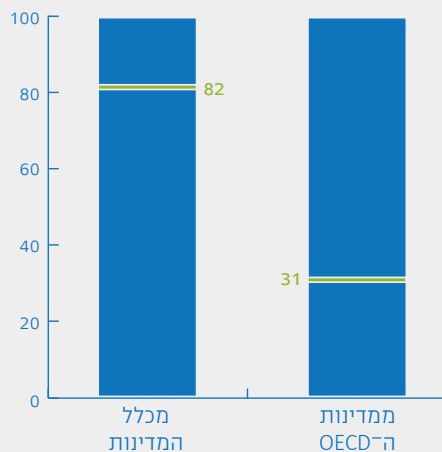
תרשים 7.10 / הציון של ישראל במדד תפקוד הממשלה, 2007-2019

שלטון החוק

מדד שלטון החוק

האחוזון של ישראל (מקום)

הגוף המבצע: The World Bank

הסולם: 100-0

הציון של ישראל: 70.4

מספר המדינות הנכללות במדד: 209

הרבעון של ישראל (מקום)

מכלל המדינות: 1

הרבעון של ישראל (מקום)

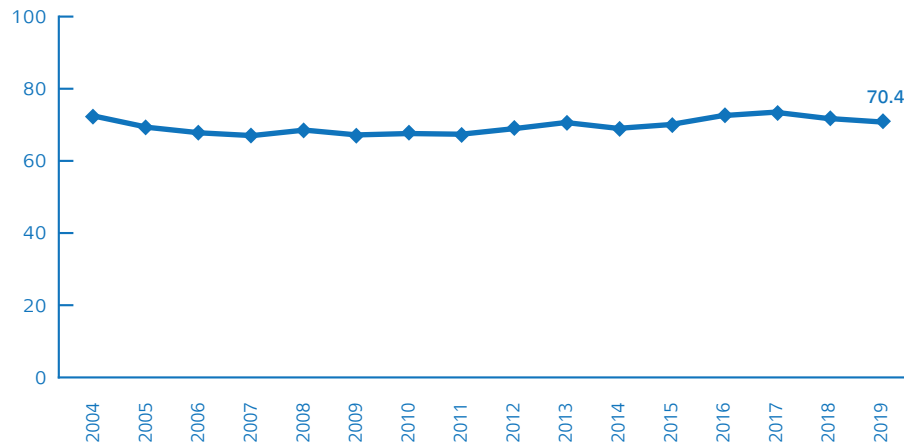
בקרב מדינות ה-OECD: 3

מדד שלטון החוק (Rule of Law) של הבנק העולמי מבוסס על הערכות מומחים, סקרי דעת קהל ונתונים סטטיסטיים. המדד בוחן את רמת האמון של האזרחים וגורמי הממשל בחוקי המדינה והחברה ועד כמה הם מצייתים להם. הוא גם בודק אם מתקיימים: אכיפת חוזים והסכמים, שמירה על זכויות הקניין, תפקוד תקין של המשטרה ושל מערכת המשפט ומניעת פשיעה ואלימות.

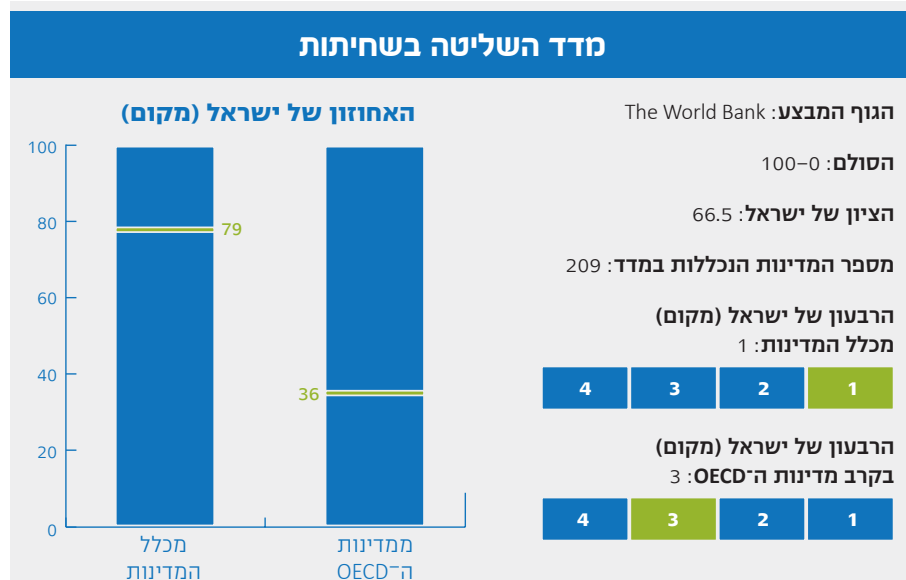
בשנת 2017 היה הציון של ישראל במדד שלטון החוק הגבוה ביותר מאז שנת 2000 (73.2), אבל בשנתיים האחרונות חלה בו ירידה – 70.4 במדידה האחרונה. ציון זה מציב את ישראל באחוזון 82 בכלל מדינות העולם ובמקום 25, אחוזון 31, בקרב מדינות ה-OECD.

תרשים 7.11 / הציון של ישראל במדד שלטון החוק, 2004-2019

7.4 מדדי השחיתות

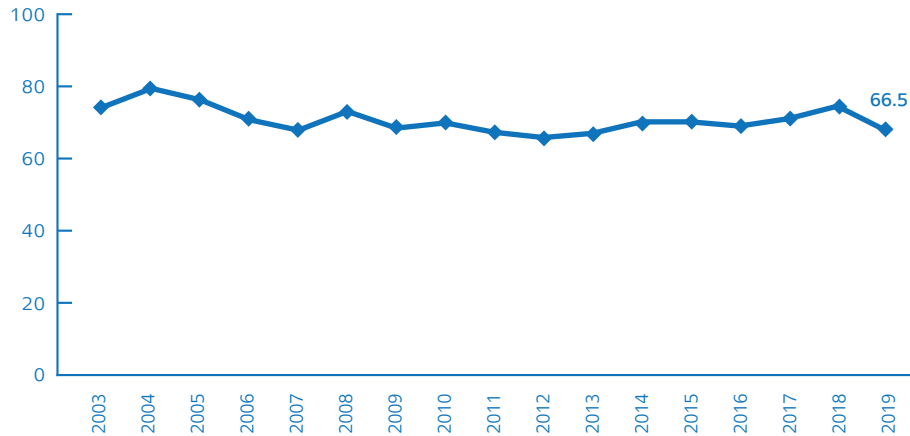
השליטה בשחיתות

הבנק העולמי מפרסם בכל שנה את **מדד השליטה על השחיתות** במדינה (Control of Corruption). המדד משקף את מה שהאזרחים חושבים על הכוח המופעל להשגת רווחים פרטיים, והוא בוחן קשת רחבה של מעשי שחיתות – החל בשחיתות ברמה המקומית והאזורית וכלה בהשפעת האליטות והאינטרסים של גורמים פרטיים על התנהלות המדינה והעומדים בראשה. הנתונים מגיעים ממקורות שונים – מכוני מחקר, ארגונים לא-ממשלתיים, ארגונים בינלאומיים וחברות פרטיות – ומופיעים בהם גם העמדות של מומחים בתחומים השונים וגם שאלון לציבור הרחב. במדד זה – ככל שהציון גבוה יותר, כך רמת השחיתות במדינה נמוכה יותר.

הציון של ישראל השנה במדד השליטה על השחיתות הוא 66.5 – ירידה משמעותית בהשוואה לציון של השנה שעברה (71.2), והוא הנמוך ביותר מאז 2013. המסקנה העולה מציון זה היא שבישראל מתרחשת עלייה במידת השחיתות. בהתאמה עם ירידה זו בציון ירד גם מקומה של ישראל – מאחוזון 81 לאחוזון 79. בקרב מדינות ה-OECD נותר מקומה כשהיה, באחוזון 36, מתחת לצ'ילה ופורטוגל ומעל לסלובניה ופולין.

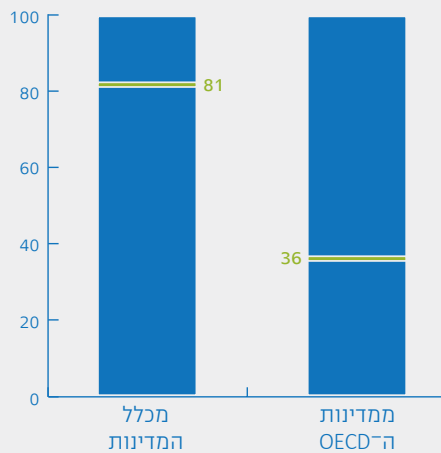
תרשים 7.12 / הציון של ישראל במדד השליטה בשחיתות, 2019-2003

תפיסת השחיתות

מדד תפיסת השחיתות

האחוזון של ישראל (מקום)

הגוף המבצע: Transparency International

הסולם: 100-0

הציון של ישראל: 61

מספר המדינות הנכללות במדד: 180

הרבעון של ישראל (מקום)

מכלל המדינות: 1

הרבעון של ישראל (מקום)

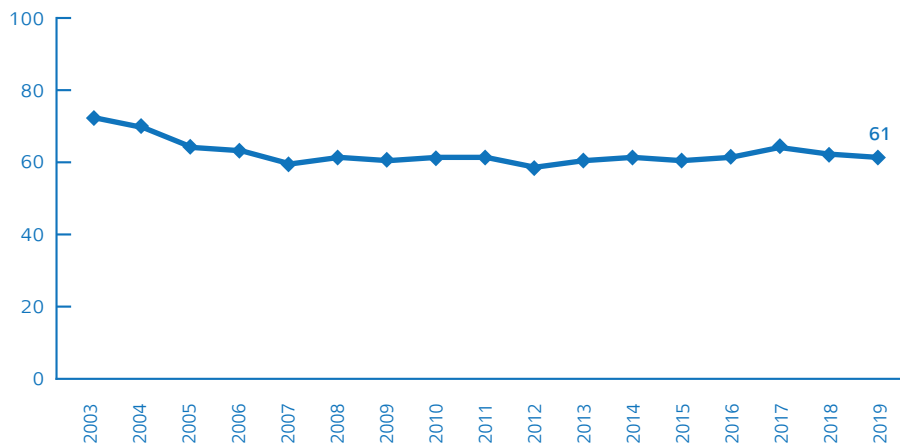
בקרב מדינות ה-OECD: 3

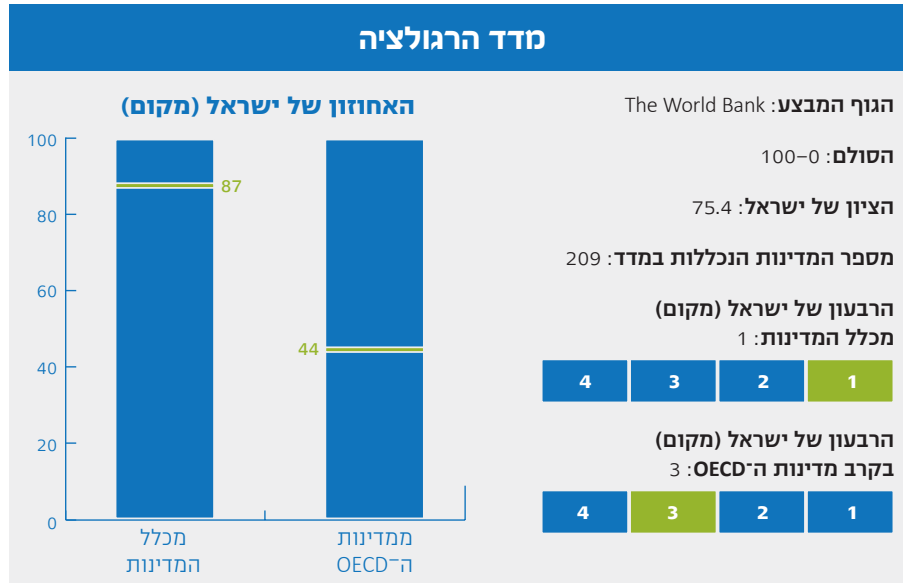
מדד תפיסת השחיתות (Corruption Perception Index) של ארגון השקיפות הבינלאומי (Transparency International) כולל נתונים ממקורות שונים, ואלה מספקים את נקודת המבט של מומחים על מידת השחיתות במגזר הציבורי במדינות השונות, בדגש על ניצול לרעה של כוח על מנת להשיג רווחים אישיים.

הציון של ישראל השנה במדד תפיסת השחיתות הוא 61. ציון זה משקף המשך ירידה של ישראל זו השנה השנייה ברציפות. גם ברשימת כלל מדינות העולם חלה ירידה בציון של ישראל, והיא נמצאת כעת באחוזון 81 (לפני שנתיים היא הייתה באחוזון 84). כאשר משווים את ישראל למדינות ה־OECD רואים כי היא נותרה השנה במקום 23, באחוזון 36, מעל לפורטוגל ומתחת לסלובניה.

תרשים 7.13 / הציון של ישראל במדד תפיסת השחיתות, 2003-2019

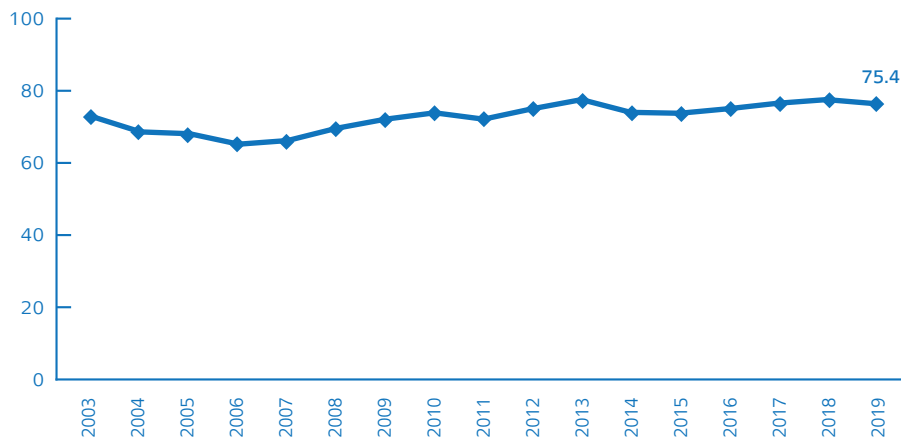
7.5 מדד הרגולציה

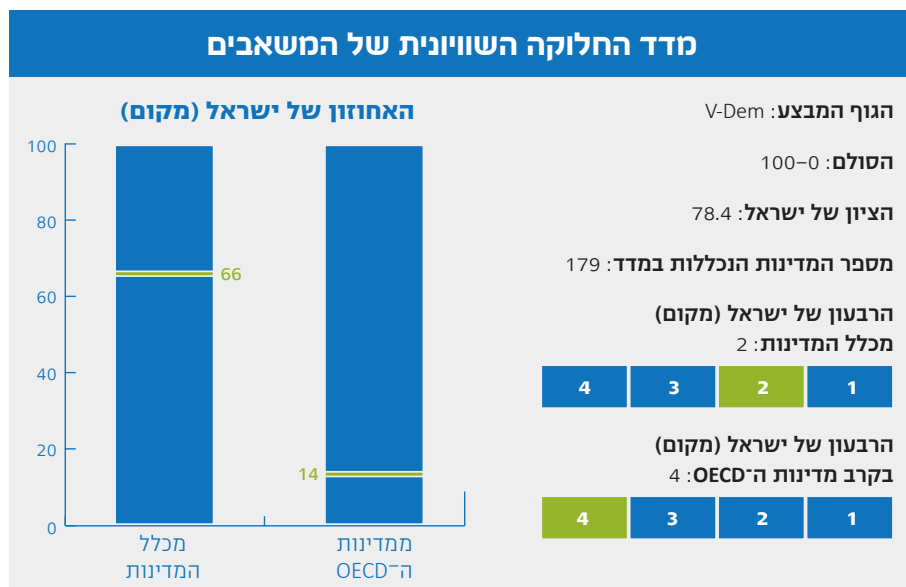
אחד מששת המדדים של הבנק העולמי מתייחס לרמת הרגולציה במדינה, כלומר – עד כמה הממשלה מנסחת תקנות וכללים ומיישמת מדיניות שמאפשרת קידום ופיתוח של המגזר הפרטי במדינה. המדד בוחן ממדים שונים של רגולציה, כמו הבקרה על מחירים, מיסוי מפלה, עומק הגבייה, הקושי או הקלות להקים עסק ועוצמת התחרותיות של השוק המקומי.

הציון של ישראל במדד הרגולציה (Regulatory Quality) הוא 75.4, והוא ממקם אותה במקום 28 בעולם, ברבעון העליון, באחוזון 87. מדד הרגולציה השנה מלמד על עלייה חדה במקומה של ישראל בשנים שבין 2006 (מקום 49 בעולם) ל-2010 (מקום 28 בעולם). משנת 2010 ישראל שומרת פחות או יותר על מקומה. ברישמת 36 מדינות ה-OECD ישראל מדורגת במקום 20, ברבעון השלישי, בין צ'ילה לבלגיה.

תרשים 7.14 / הציון של ישראל במדד הרגולציה, 2003-2019

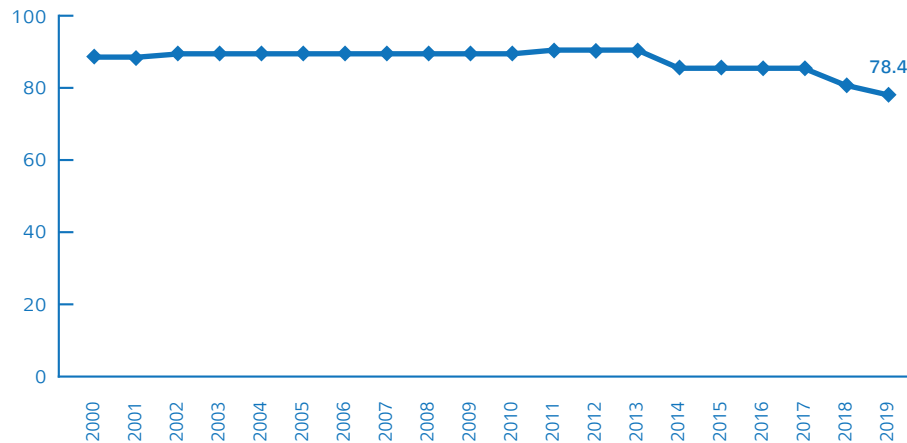
7.6 מדד חלוקת המשאבים

מדד החלוקה השוויונית של המשאבים (Equal Distribution of Resources Index) הוא עוד אחד ממדדי הדמוקרטיה של פרויקט V-Dem. המדד בוחן, לדוגמה, את שיעורי העוני והפערים הכלכליים במדינה ואת השוויון בנגישות של מזון, חינוך ושירותי בריאות לקבוצות שונות באוכלוסייה. הוא גם בוחן את החלוקה של הכוח החברתי בין קבוצות שונות במעמדן החברתי-כלכלי, בדתן, ועוד.

השנה הציון של ישראל במדד החלוקה השוויונית של המשאבים הוא 78.4, הציון הנמוך ביותר שקיבלה מאז שנת 2000. הציון הגבוה ביותר היה 89.2 (ב־2011), מה שמיקם אותה במקום 43 בעולם, לעומת מקום 66 היום. בקרב מדינות ה־OECD ישראל ממוקמת ברבעון התחתון, באחוזון 14.

תרשים 7.15 / הציון של ישראל במדד החלוקה השוויונית של המשאבים, 2019–2000

7.7 המדדים הבינלאומיים במבט-על

ככלל, בשנה האחרונה חלה נסיגה מסוימת במאפיינים הדמוקרטיים של מדינת ישראל. ב־8 מתוך 15 מדדים המקום של ישראל נמוך השנה ממקומה בשנה שעברה, ב־6 אחרים המקום נשמר, ובמדד אחד בלבד חלה עלייה קלה (וגם במקרה הזה – המקום היחסי העולמי של ישראל עלה, אך הציון נותר כמו הציון של השנה שעברה).

לוח 7.2 / מקומה של ישראל במדדי 2019 לעומת מדדי 2018

המדד	ציון מתוקנן 2019	המקום ב-2019	האחוזון ב-2019	המקום ב-2018	האחוזון ב-2018	השינוי
זכויות וחירויות דמוקרטיות	87.5	59-54 (מתוך 212)	75-72	54-46 (מתוך 209)	78-74	↘
	71.7	84-80 (מתוך 212)	62-60	85-83 (מתוך 209)	60-59	↗
	69.7	88 (מתוך 180)	51	87 (מתוך 180)	52	↘
התהליך הדמוקרטי	65.4	61 (מתוך 204)	70	58 (מתוך 204)	72	↘
	88.9	4-2 (מתוך 167)	99-98	4-2 (מתוך 167)	99-98	=
	74.7	53 (מתוך 179)	70	53-52 (מתוך 178)	71-70	=
	55.6	81-78 (מתוך 179)	56-55	59-56 (מתוך 178)	69-67	↘
	76.2	77-76 (מתוך 179)	57	68-67 (מתוך 178)	62	↘
	75	26-18 (מתוך 167)	89-84	26-16 (מתוך 167)	89-84	=
משילות	75	32-27 (מתוך 167)	84-81	31-27 (מתוך 167)	84-82	=
	70.4	38 (מתוך 209)	82	37 (מתוך 209)	82	=
שחיתות	61	34-35 (מתוך 180)	81	32 (מתוך 180)	82	↘
	66.5	43 (מתוך 209)	79	39 (מתוך 209)	81	↘
רגולציה	75.4	28 (מתוך 209)	87	27 (מתוך 209)	87	=
כלכלי שוויון	78.4	60 (מתוך 179)	66	57 (מתוך 178)	68	↘

- ↗ שיפור במקומה של ישראל לעומת הדירוג הקודם
- = אין שינוי במקומה של ישראל לעומת הדירוג הקודם
- ↘ הרעה במקומה של ישראל לעומת הציון הקודם

כאשר משווים את ציוניה של ישראל השנה לציון הממוצע שלה בעשר השנים הקודמות בכל אחד מ־15 הממדים השונים (לוח 7.3), מתברר כי ב־8 מהמדדים הציון שלה השנה נמוך מהציון הממוצע שלה בעשור הקודם, ב־6 הציון גבוה מהציון הממוצע, ובמדד אחד הציון שלה השנה זהה לציון הממוצע שלה בעשור הקודם.

וביתר פירוט:

- בשלושת מדדי הזכויות והחירויות הדמוקרטיות – מדד הזכויות האזרחיות, מדד הזכויות הפוליטיות ומדד חופש העיתונות – הציון שקיבלה ישראל השנה נמוך מן הממוצע שלה בעשור הקודם.
- בשלושה מתוך ששת מדדי ההליך הדמוקרטי התמונה דומה – ירידה בציון השנה בהשוואה לציון הממוצע בעשור הקודם בשוויון הדמוקרטי, בהשתתפות האזרחית ובדמוקרטיה הדייונית.
- בשני מדדים אחרים בהליך הדמוקרטי חלה עלייה – במדד ההשתתפות הפוליטית ובמדד הייצוג והאחריותיות.
- בשני מדדי המשילות חלה עלייה בציון השנה בהשוואה לעשור הקודם – במדד תפקוד הממשלה ובמדד שלטון החוק.
- באחד ממדדי השחיתות (של Transparency International) חלה עלייה קלה בהשוואה לעשור הקודם, ואילו בשני (של הבנק העולמי) חלה ירידה.
- במדד הרגולציה הציון של ישראל עלה, ובמדד החלוקה השוויונית של המשאבים נרשמה ירידה גדולה בהשוואה לציון בעשור החולף.
- הציון של ישראל במדד התרבות הפוליטית הדמוקרטית זהה לציון הממוצע שלה בעשור האחרון.

לוח 7.3 / הציון של ישראל במדדי 2019 לעומת הציון הממוצע בעשור הקודם

השינוי	הציון הממוצע בשנים 2018-2009	הציון ב־2019	המדד	זכויות וחירויות דמוקרטיות
✓	90.3	87.5	זכויות פוליטיות (Freedom House)	
✓	75	71.7	זכויות אזרחיות (Freedom House)	
✓	*70.2	69.2	חופש עיתונות (Reporters without borders)	

השינוי	הציון הממוצע בשנים 2018-2009	הציון ב־2019	המדד	
▲	63.6	63.9	ייעוץ ואחריותיות (The World Bank)	הנהליך הדמוקרטי
▲	**85.4	88.9	השתתפות פוליטית (The Economist)	
▼	76.3	74.7	שוויון דמוקרטי (V-DEM)	
▼	56.6	55.6	השתתפות אזרחית (V-DEM)	
▼	79.6	73.8	דמוקרטיה דיונית (V-DEM)	
=	**75	75	תרבות פוליטית דמוקרטית (The Economist)	
▲	**74.2	75	תפקוד הממשלה (The Economist)	משילות
▲	69.4	70.4	שלטון החוק (The World Bank)	שחיתות
▼	67.7	66.5	שליטה בשחיתות (The World Bank)	
▲	60.8	61	תפיסת השחיתות (Transparency International)	רגולציה
▲	74.1	75.4	רגולציה (The World Bank)	
▼	86.4	78.4	חלוקה שוויונית של המשאבים (V-Dem)	שוויון כלכלי

* במדד חופש העיתונות של Reporters without Borders הממוצע הוא של 9 שנים, משום שלא פורסם ציון בשנת 2010.

** במדדי The Economist הממוצע הוא של 9 שנים משום שבשנת 2010 לא פורסם ציון.

▲ שיפור בציון של ישראל לעומת הציון בעשור הקודם

= אין שינוי בציון של ישראל לעומת הציון בעשור הקודם

▼ הרעה בציון של ישראל לעומת הציון בעשור הקודם

סיכום

כאשר מתבוננים במדדים ההשוואתיים הבינלאומיים לאורך זמן התמונה העולה היא שבשנה האחרונה הדמוקרטיה הישראלית יציבה באחדים מן התחומים, שבאחרים חלה נסיגה ושלא היה שיפור בשום תחום. ואולם מבט רחב יותר על העשור החולף מגלה תנועות מתונה יחסית בציונים של ישראל ובמקומה העולמי ונטייה ליציבות בפרופיל הדמוקרטי שלה. בכל המדדים שנבחנו ישראל נמצאת בחציון העליון של רשימת כלל המדינות, וב־7 מהמדדים היא נמצאת אפילו ברבעון העליון. עם זאת, השוואת מקומה היחסי של ישראל מבחינת מצב הדמוקרטיה בה ל־36 מדינות ה־OECD מלמדת כי היא נמצאת על פי רוב בתחתית הרשימה. רק במדד אחד – ההשתתפות הפוליטית – ישראל נמצאת בחציון העליון של המדינות החברות בארגון זה; לעומת זאת ב־8 מדדים אחרים היא ממוקמת ממש בתחתית, ברבעון התחתון.

וכך, אף שהשוואה של המדדים הבינלאומיים מלמדת כי גם השנה ישראל עומדת בדרישות הבסיסיות של מדינה דמוקרטית, היא ממשיכה להתמודד עם בעיות מרכזיות: בשלושת מדדי הזכויות והחירויות הדמוקרטיות הציון הנוכחי שלה נמוך מן הציון הממוצע שלה בעשור האחרון; הפער הגדול ביותר הוא בזכויות האזרחיות (הציון השנה נמוך מהממוצע בעשור האחרון). מקום נמוך זה במדדי הזכויות הדמוקרטיות והחירויות הדמוקרטיות בולט במיוחד כאשר משווים את ישראל לשאר מדינות ה־OECD. זאת ועוד, השנה, כמו בשנה שעברה, ישראל מוגדרת על ידי Freedom House כמדינה ש"מגינה באופן מתון בלבד על זכויות אזרחיות" – ולא באופן מלא, כפי שהוגדרה בעבר. ישראל מוגדרת לפי ארגון זה כמדינה שמתקיימת בה רק דמוקרטיה אלקטורלית. במילים אחרות, ישראל היא מדינה שיש בה הליך בחירות דמוקרטי, אבל אין בה מחויבות מלאה לערכי היסוד של הדמוקרטיה הליברלית.

התחומים שמקומה היחסי של ישראל בקרב מדינות העולם הוא הגבוה ביותר הם השתתפות פוליטית של האזרחים (הצבעה בבחירות, חברות במפלגות, מעורבות פוליטית אזרחית ועוד) והתרבות הפוליטית הדמוקרטית (רמת התמיכה במשטר הדמוקרטי). מנגד, בשני מדדים אחרים, שגם הם חלק מהתהליך הדמוקרטי – השתתפות אזרחית ודמוקרטיה דיונית – הציונים של ישראל נמוכים בהרבה, והיא מדורגת קרוב לאמצע הרשימה של כלל מדינות העולם ובתחתית הרשימה של רשימת מדינות ה־OECD. בשני תחומים אלה אנו רואים ירידה במהלך העשור האחרון גם בציון וגם במקום היחסי של ישראל. בתחומי המשילות, תפקוד הממשלה ושלטון החוק, ישראל שומרת גם השנה על מקום גבוה יחסית ברשימת מדינות העולם, ברבעון הראשון.

ולבסוף, השנה בחנו שני מדדים שלא הופיעו במדדי הדמוקרטיה הקודמים שלנו – רמת הרגולציה במדינה והשווינויות בחלוקת המשאבים. בתחום הרגולציה מצבה של ישראל טוב מאוד, באופן יחסי, ואף ניתן להצביע על עלייה קלה במקומה בעשור האחרון. מנגד, המדד לבחינת חלוקה שוויונית של המשאבים במדינה משקף תמונה חיובית הרבה פחות. ישראל נמצאת במדד זה במקום נמוך יחסית בעולם ובמקום נמוך מאוד בקבוצת מדינות ה־OECD. השוואה לעשור האחרון מלמדת כי חלה הידרדרות של ממש במצבה של ישראל במדד זה.

נספחים

נספח 1

התפלגות התשובות בסקר (%) כלל המדגם, יהודים, ערבים)

דיון
בעמ' 25

1. מה לדעתך המצב של ישראל היום באופן כללי?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	רע מאוד	רע	ככה־ככה	טוב	טוב מאוד	
100	1.2	7.0	8.7	32.6	34.4	16.1	יהודים
100	1.2	18.0	10.6	22.4	31.7	16.1	ערבים
100	1.2	8.7	9.0	31.0	34.0	16.1	כלל המדגם

דיון
בעמ' 37

2. באיזו מידה אתה מרגיש את עצמך חלק ממדינת ישראל ובעייתיה?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא	במידה די מועטה	במידה די רבה	במידה רבה מאוד	
100	1.4	3.5	12.4	38.7	43.9	יהודים
100	0.0	19.1	38.9	29.6	12.3	ערבים
100	1.2	6.0	16.7	37.3	38.9	כלל המדגם

דיון
בעמ' 79

3. ישראלים רבים ששייכים לקבוצות שונות חשים כיום כי הם מיעוט בחברה הישראלית. האם גם אתה חש כך?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא	במידה די מועטה	במידה די רבה	במידה רבה מאוד	
100	1.5	51.0	17.6	18.7	11.2	יהודים
100	0.6	21.6	24.7	24.1	29.0	ערבים
100	1.4	46.4	18.7	19.5	14.0	כלל המדגם

הערות כלליות:

- בכל השאלות לא הוקראה למרואיינין האפשרות "לא יודע/מסרב להשיב".
- שיעור ה"לא יודע/מסרב להשיב" הותאם במקרים מסוימים לצורך עיגול ל-100%.

4. בסולם ציונים של 1 עד 5, כאשר 1 משמעו גרוע ו-5 משמעו מצוין, איזה ציון אתה נותן למצב של הדמוקרטיה הישראלית היום?

דיון
בעמ' 28

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	5 - מצוין	4	3	2	1 - גרוע	
100	0.7	12.4	22.9	30.4	18.8	14.8	יהודים
100	0.6	14.1	11.7	35.6	11.0	27.0	ערבים
100	0.7	12.8	21.1	31.2	17.5	16.7	כלל המדגם

5. האם אתה מעדיף לחיות במדינה שמשלמים בה מיסים גבוהים והאזרחים מקבלים מהמדינה הרבה שירותים בחינם או במדינה שמשלמים בה מיסים נמוכים והאזרחים מקבלים מהמדינה שירותים בסיסיים בלבד?

דיון
בעמ' 56

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	מעדיף מיסים נמוכים ושירותים בסיסיים מטעם המדינה	מעדיף מיסים גבוהים ושירותים רבים מטעם המדינה	
100	12.0	37.4	50.6	יהודים
100	3.8	48.1	48.1	ערבים
100	10.6	39.2	50.2	כלל המדגם

6. מה מבין הדברים הבאים הוא הגורם העיקרי, לדעתך, המעורר ספקות בקשר לרצון לחיות בארץ אצל אותם האנשים שמתעוררים בהם ספקות אלו?

דיון
בעמ' 36

סך הכול	אחר	לא יודע/ מסרב להשיב	הכול באותה מידה	מעמד הדת במדינה	עליית נטיות אנטי-דמוקרטיות	המצב החברתי	המצב הכלכלי	הביטחוני	
100	3.3	5.2	5.3	10.7	12.9	10.6	38.6	13.4	יהודים
100	2.0	3.1	4.9	8.6	14.8	7.4	29.0	30.2	ערבים
100	3.1	4.8	5.2	10.4	13.2	10.1	37.1	16.1	כלל המדגם

דיון
בעמ' 34

7. אם תהיה לך אפשרות לקבל אזרחות אמריקאית או אזרחות של מדינה אחרת במערב, האם תעדיף לעבור ולחיות שם או שתעדיף להישאר ולחיות בישראל?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	אעדיף להישאר לחיות בישראל	אעדיף לעבור לחיות שם	
100	3.6	84.2	12.2	יהודים
100	1.2	84.6	14.2	ערבים
100	3.3	84.2	12.5	כלל המדגם

דיון
בעמ' 44

8. עד כמה אתה נותן אמון בכל אחד מהאנשים או המוסדות האלה: 8.1 התקשורת

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	יש לי הרבה מאוד אמון	יש לי די הרבה אמון	יש לי די מעט אמון	אין לי בכלל אמון	
100	2.0	7.7	27.9	34.9	27.5	יהודים
100	3.7	9.9	26.5	25.9	34.0	ערבים
100	2.3	8.1	27.7	33.4	28.5	כלל המדגם

8.2 בית המשפט העליון

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	יש לי הרבה מאוד אמון	יש לי די הרבה אמון	יש לי די מעט אמון	אין לי בכלל אמון	
100	2.6	26.2	28.4	23.4	19.4	יהודים
100	7.4	28.0	28.0	16.7	19.9	ערבים
100	3.5	26.5	28.3	22.3	19.4	כלל המדגם

8.3 המשטרה

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	יש לי הרבה מאוד אמון	יש לי די הרבה אמון	יש לי די מעט אמון	אין לי בכלל אמון	
100	1.8	11.4	33.0	40.0	13.8	יהודים
100	1.2	23.5	14.8	24.7	35.8	ערבים
100	1.6	13.3	30.1	37.6	17.4	כלל המדגם

8.4 נשיא המדינה

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	יש לי הרבה מאוד אמון	יש לי די הרבה אמון	יש לי די מעט אמון	אין לי בכלל אמון	
100	5.6	42.5	28.9	14.7	8.3	יהודים
100	9.9	22.7	14.7	15.3	37.4	ערבים
100	6.3	39.3	26.6	14.8	13.0	כלל המדגם

8.5 הכנסת

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	יש לי הרבה מאוד אמון	יש לי די הרבה אמון	יש לי די מעט אמון	אין לי בכלל אמון	
100	2.5	6.2	23.5	48.2	19.6	יהודים
100	9.1	9.1	14.6	26.8	40.4	ערבים
100	3.6	6.7	22.0	44.8	22.9	כלל המדגם

8.6 צה"ל

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	יש לי הרבה מאוד אמון	יש לי די הרבה אמון	יש לי די מעט אמון	אין לי בכלל אמון	
100	1.0	56.9	33.1	6.2	2.8	יהודים
100	5.5	29.0	11.7	19.8	34.0	ערבים
100	1.6	52.5	29.7	8.4	7.8	כלל המדגם

8.7 הממשלה

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	יש לי הרבה מאוד אמון	יש לי די הרבה אמון	יש לי די מעט אמון	אין לי בכלל אמון	
100	2.5	6.6	23.4	39.8	27.7	יהודים
100	6.4	11.7	15.9	21.4	44.6	ערבים
100	3.1	7.4	22.2	36.9	30.4	כלל המדגם

8.8 המפלגות

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	יש לי הרבה מאוד אמון	יש לי די הרבה אמון	יש לי די מעט אמון	אין לי בכלל אמון	
100	10.5	2.1	11.9	52.1	23.4	יהודים
100	9.9	4.3	15.4	23.5	46.9	ערבים
100	10.5	2.5	12.4	47.5	27.1	כלל המדגם

9. לדעתך, עד כמה מדינת ישראל מצליחה כיום לדאוג לביטחון של אזרחיה?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא	במידה די מועטה	במידה די רבה	במידה רבה מאוד	
100	1.4	5.6	29.7	46.8	16.5	יהודים
100	0.6	8.6	26.4	37.4	27.0	ערבים
100	1.2	6.1	29.2	45.3	18.2	כלל המדגם

דיון
בעמ' 31

10. ועד כמה היא מצליחה כיום לדאוג לרווחה של אזרחיה?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא	במידה די מועטה	במידה די רבה	במידה רבה מאוד	
100	1.9	12.8	55.3	26.4	3.6	יהודים
100	0.6	6.2	32.1	42.6	18.5	ערבים
100	1.7	11.7	51.6	29.0	6.0	כלל המדגם

11. בהנחה שגודלו של תקציב המדינה נשאר קבוע (כך שהגדלה בסעיף אחד מחייבת הקטנה בסעיפים אחרים), איך צריך לנהוג בכל אחד מהסעיפים הבאים:

11.1 ביטחון (צבא)

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	להגדיל מאוד	להגדיל קצת	להשאיר אותו דבר	להקטין קצת	להקטין מאוד	
100	4.1	17.1	13.4	44.1	16.4	4.9	יהודים
100	9.8	24.1	9.3	27.8	12.3	16.7	ערבים
100	5.0	18.2	12.7	41.5	15.8	6.8	כלל המדגם

11.2 ביטחון פנים (משטרה)

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	להגדיל מאוד	להגדיל קצת	להשאיר אותו דבר	להקטין קצת	להקטין מאוד	
100	6.7	19.7	24.8	39.3	6.6	2.9	יהודים
100	4.3	37.4	12.9	31.3	4.3	9.8	ערבים
100	6.3	22.6	22.9	38.0	6.2	4.0	כלל המדגם

דיון
בעמ' 70

11.3 בריאות

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	להגדיל מאוד	להגדיל קצת	להשאיר אותו דבר	להקטין קצת	להקטין מאוד	
100	1.8	62.7	23.4	10.9	0.8	0.4	יהודים
100	1.9	76.7	4.9	14.7	1.8	0.0	ערבים
100	1.9	64.9	20.4	11.5	1.0	0.3	כלל המדגם

11.4 חינוך

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	להגדיל מאוד	להגדיל קצת	להשאיר אותו דבר	להקטין קצת	להקטין מאוד	
100	2.5	52.7	23.6	18.2	2.2	0.8	יהודים
100	3.8	66.0	14.8	11.7	2.5	1.2	ערבים
100	2.6	54.8	22.2	17.2	2.3	0.9	כלל המדגם

11.5 תשתיות תחבורה

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	להגדיל מאוד	להגדיל קצת	להשאיר אותו דבר	להקטין קצת	להקטין מאוד	
100	3.4	39.3	27.6	24.9	4.0	0.8	יהודים
100	3.6	54.3	13.6	20.4	6.2	1.9	ערבים
100	3.5	41.7	25.3	24.2	4.3	1.0	כלל המדגם

11.6 רווחה/סעד

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	להגדיל מאוד	להגדיל קצת	להשאיר אותו דבר	להקטין קצת	להקטין מאוד	
100	2.8	45.4	30.2	17.1	3.1	1.4	יהודים
100	1.9	67.3	9.9	16.0	4.3	0.6	ערבים
100	2.6	48.9	26.9	17.0	3.3	1.3	כלל המדגם

11.7 דיון

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	להגדיל מאוד	להגדיל קצת	להשאיר אותו דבר	להקטין קצת	להקטין מאוד	
100	4.1	39.9	25.8	20.4	6.2	3.6	יהודים
100	2.4	69.8	9.3	11.7	4.3	2.5	ערבים
100	3.7	44.7	23.2	19.0	5.9	3.5	כלל המדגם

12.א. איזה ציון אתה נותן לרמת הסולידריות (תחושת ה"ביחד") של החברה היהודית בישראל?

דיון
בעמ' 72

ממוצע	סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	10 - יש סולידריות (תחושת "ביחד" רבה)	9	8	7	6	5	4	3	2	1 - אין בכלל סולידריות (תחושת "ביחד")	
6.0	100	1.8	5.8	3.6	18.9	18.4	13.0	17.0	5.9	7.0	3.1	5.5	יהודים

12.ב. איזה ציון אתה נותן לרמת הסולידריות (תחושת ה"ביחד") של החברה הערבית בישראל?

דיון
בעמ' 72

ממוצע	סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	10 - יש סולידריות (תחושת "ביחד" רבה)	9	8	7	6	5	4	3	2	1 - אין בכלל סולידריות (תחושת "ביחד")	
4.3	100	0.3	6.1	1.3	9.3	5.6	5.6	22.4	6.1	9.7	8.6	25.6	ערבים

דיון
בעמ' 76

13. איזה מתח הכי חזק היום בעיניך בחברה הישראלית?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	המתח בין יהודים לערבים	המתח בין עשירים לעניים	המתח בין ימין לשמאל מדיני ביטחוני	המתח בין דתיים לחילונים	המתח בין מזרחים לאשכנזים	
100	4.8	23.5	4.1	40.5	24.2	2.9	יהודים
100	11.6	43.6	8.0	21.5	13.5	1.8	ערבים
100	5.9	26.7	4.7	37.4	22.5	2.8	כלל המדגם

דיון
בעמ' 115

14. האם בקבלת החלטות חשובות ממשלת ישראל צריכה או לא צריכה להביא בחשבון את עמדותיהם של היהודים בתפוצות?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	צריכה מאוד	די צריכה	לא כל כך צריכה	בכלל לא צריכה	
100	1.9	13.0	25.4	28.9	30.8	יהודים

דיון
בעמ' 60

15. איך היית מגדיר את המצב של כל אחת מהמערכות הבאות בישראל כיום:

15.1 מערכת החינוך

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא טוב	לא כל כך טוב	די טוב	טוב מאוד	
100	1.6	19.2	39.1	36.3	3.8	יהודים
100	1.8	11.1	19.8	45.7	21.6	ערבים
100	1.7	17.9	36.0	37.8	6.6	כלל המדגם

15.2 מערכת הבריאות

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא טוב	לא כל כך טוב	די טוב	טוב מאוד	
100	0.7	26.1	36.3	32.0	4.9	יהודים
100	2.0	8.0	15.4	44.4	30.2	ערבים
100	0.9	23.2	32.9	34.0	9.0	כלל המדגם

15.3 מערכת התחבורה

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא טוב	לא כל כך טוב	די טוב	טוב מאוד	
100	1.8	25.1	35.4	32.3	5.4	יהודים
100	2.3	8.0	16.6	38.7	34.4	ערבים
100	1.9	22.4	32.4	33.3	10.0	כלל המדגם

15.4 מערכת בתי המשפט

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא טוב	לא כל כך טוב	די טוב	טוב מאוד	
100	8.3	18.7	26.4	37.7	8.9	יהודים
100	11.1	8.6	10.4	42.3	27.6	ערבים
100	8.9	17.0	23.8	38.4	11.9	כלל המדגם

15.5 הגופים המטפלים באיכות הסביבה

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא טוב	לא כל כך טוב	די טוב	טוב מאוד	
100	11.0	14.3	25.0	41.8	7.9	יהודים
100	8.0	17.3	17.9	35.8	21.0	ערבים
100	10.5	14.8	23.9	40.8	10.0	כלל המדגם

15.6 תכנון שוק הדיור

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא טוב	לא כל כך טוב	די טוב	טוב מאוד	
100	4.9	38.3	41.9	13.8	1.1	יהודים
100	6.1	38.3	21.6	28.4	5.6	ערבים
100	5.0	38.3	38.7	16.2	1.8	כלל המדגם

16. האם יש או אין היום במדינת ישראל מפלגה שמייצגת את השקפותיך בצורה טובה?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	אין מפלגה שמייצגת את השקפותיי בצורה טובה	יש, במידה די מועטה	יש, במידה די רבה	יש, במידה רבה מאוד	
100	1.6	18.5	20.5	42.1	17.3	יהודים
100	5.5	50.0	14.2	19.8	10.5	ערבים
100	2.1	23.6	19.5	38.6	16.2	כלל המדגם

דיון
בעמ' 32

17. ישראל מוגדרת מדינה יהודית ודמוקרטית. האם, לדעתך, יש או אין היום שיווי משקל/איזון נכון בין הרכיב היהודי לרכיב הדמוקרטי?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	הרכיב הדמוקרטי חזק מדי	הרכיב היהודי חזק מדי	יש היום שיווי משקל/איזון נכון בין הרכיב היהודי לרכיב הדמוקרטי	
100	7.5	20.2	41.3	31.0	יהודים
100	1.8	8.6	76.1	13.5	ערבים
100	6.6	18.3	46.9	28.2	כלל המדגם

18. האם המצב של המזרחים בישראל היום טוב יותר, גרוע יותר או דומה למצב של האשכנזים?

דיון
בעמ' 83

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	מצב המזרחים היום הרבה יותר גרוע מהמצב של האשכנזים	מצב המזרחים היום קצת יותר גרוע מהמצב של האשכנזים	מצב המזרחים והאשכנזים היום דומה	מצב המזרחים היום קצת יותר טוב מהמצב של האשכנזים	מצב המזרחים היום הרבה יותר טוב מהמצב של האשכנזים	
100	7.7	4.1	17.4	56.8	7.4	6.6	יהודים
100	29.0	16.7	20.4	24.7	4.3	4.9	ערבים
100	11.1	6.1	17.9	51.7	6.9	6.3	כלל המדגם

19-24. עד כמה אתה מסכים או לא מסכים עם כל אחד מהמשפטים הבאים:

19. העם היהודי הוא העם הנבחר ולפיכך עולה על העמים האחרים

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא מסכים	לא כל כך מסכים	די מסכים	מאוד מסכים	
100	3.3	39.2	17.6	16.2	23.7	יהודים

דיון
בעמ' 113

20. על הממשלה לעודד הגירת ערבים מהארץ

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא מסכים	לא כל כך מסכים	די מסכים	מאוד מסכים	
100	4.5	36.5	23.2	14.7	21.1	יהודים

דיון
בעמ' 89

21. צריך ללמד בכל בתי הספר בישראל את נקודות המבט של היהודים ושל הערבים בנוגע להיסטוריה של הסכסוך ביניהם

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא מסכים	לא כל כך מסכים	די מסכים	מאוד מסכים	
100	2.5	15.0	11.6	32.9	38.0	יהודים
100	2.6	16.0	4.9	22.2	54.3	ערבים
100	2.5	15.2	10.6	31.2	40.5	כלל המדגם

דיון
בעמ' 90

דיון
בעמ' 114

22. ליהודים בישראל וליהודים בגולה גורל משותף

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא מסכים	לא כל כך מסכים	די מסכים	מאוד מסכים	
100	3.2	19.2	26.4	28.2	23.0	יהודים
100	19.2	22.2	12.3	15.4	30.9	ערבים
100	5.7	19.7	24.2	26.1	24.3	כלל המדגם

23. ההרכב המפלגתי של הכנסת הנוכחית מייצג היטב את הדעות הרבות הקיימות בציבור הישראלי

דיון
בעמ' 54

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא מסכים	לא כל כך מסכים	די מסכים	מאוד מסכים	
100	5.5	21.8	23.2	33.1	16.4	יהודים
100	5.5	29.2	22.4	23.6	19.3	ערבים
100	5.5	23.0	23.1	31.5	16.9	כלל המדגם

24. חברי הכנסת הערבים מייצגים היטב את המגזר הערבי מבחינת ההבדלים וההסכמות בתוך הציבור הערבי בישראל

דיון
בעמ' 55

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא מסכים	לא כל כך מסכים	די מסכים	מאוד מסכים	
100	18.1	38.5	21.2	13.3	8.9	יהודים
100	3.1	35.4	15.5	23.0	23.0	ערבים
100	15.7	38.0	20.3	14.8	11.2	כלל המדגם

דיון
בעמ' 101

25. האם מערכת הערכים של דרג הפיקוד הבכיר של צה"ל כיום היא קרובה או רחוקה ממערכת הערכים של הציבור הרחב בישראל?

מאוד קרובה	די קרובה	די רחוקה	מאוד רחוקה	לא יודע/ מסרב להשיב	סך הכול	
21.6	49.2	13.5	4.3	11.4	100	יהודים

דיון
בעמ' 78

26. להרגשתך, האם החברה היהודית בישראל הופכת בשנים האחרונות לחילונית יותר, לדתית יותר או שאין שינוי?

הופכת להרבה יותר חילונית	הופכת לקצת יותר חילונית	אין שינוי	הופכת לקצת יותר דתית	הופכת להרבה יותר דתית	לא יודע/ מסרב להשיב	סך הכול	
5.5	8.9	27.1	34.0	20.7	3.8	100	יהודים
14.2	8.0	35.8	8.6	27.8	5.6	100	ערבים
6.9	8.8	28.5	30.0	21.8	4.0	100	כלל המדגם

דיון
בעמ' 39

27. לדעתך, עד כמה נשמרים היום העקרונות הבאים בישראל:

27.1 חופש הדת

הרבה יותר מדי	מעט יותר מדי	במידה המתאימה	מעט פחות מדי	הרבה פחות מדי	לא יודע/ מסרב להשיב	סך הכול	
14.8	9.9	40.1	18.8	12.9	3.5	100	יהודים
14.8	13.6	44.4	11.1	13.0	3.1	100	ערבים
14.8	10.5	40.8	17.6	12.9	3.4	100	כלל המדגם

27.2 הזכות לקיום בכבוד

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	הרבה פחות מדי	מעט פחות מדי	במידה המתאימה	מעט יותר מדי	הרבה יותר מדי	
100	3.0	18.4	34.7	32.6	8.0	3.3	יהודים
100	3.6	16.0	12.3	46.6	12.3	9.2	ערבים
100	3.1	18.0	31.1	34.9	8.7	4.2	כלל המדגם

27.3 חופש הביטוי

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	הרבה פחות מדי	מעט פחות מדי	במידה המתאימה	מעט יותר מדי	הרבה יותר מדי	
100	2.7	9.0	19.7	39.0	10.6	19.0	יהודים
100	2.4	12.3	12.9	46.0	9.2	17.2	ערבים
100	2.7	9.6	18.6	40.1	10.3	18.7	כלל המדגם

27.4 החופש להתאגדות פוליטית

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	הרבה פחות מדי	מעט פחות מדי	במידה המתאימה	מעט יותר מדי	הרבה יותר מדי	
100	8.6	5.2	11.6	54.1	8.3	12.2	יהודים
100	10.0	19.1	8.6	40.7	6.8	14.8	ערבים
100	8.8	7.4	11.1	52.0	8.1	12.6	כלל המדגם

דיון
בעמ' 56

28. לדעתך, האם רמת המעורבות של הממשלה במשק בישראל היא כיום:

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	מועטה הרבה יותר מדי	מעט נמוכה מדי	מתאימה	מעט גבוהה מדי	הרבה יותר מדי גבוהה	
100	10.9	10.2	23.2	29.9	14.4	11.4	יהודים
100	13.6	16.0	9.9	28.4	10.5	21.6	ערבים
100	11.3	11.1	21.1	29.7	13.8	13.0	כלל המדגם

דיון
בעמ' 81

29. כל חברה בעולם מתחלקת לקבוצות חזקות וחלשות. להרגשתך, לאיזו קבוצה בחברה הישראלית אתה שייך?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	לקבוצה חלשה	לקבוצה די חלשה	לקבוצה די חזקה	לקבוצה חזקה	
100	7.3	5.5	13.8	49.1	24.3	יהודים
100	5.0	36.4	22.8	23.5	12.3	ערבים
100	6.8	10.5	15.3	45.0	22.4	כלל המדגם

30-33. עד כמה אתה מסכים או לא מסכים עם כל אחד מהמשפטים הבאים:

30. השלטון הדמוקרטי בישראל נמצא בסכנה חמורה

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא מסכים	לא כל כך מסכים	די מסכים	מאוד מסכים	
100	0.9	29.9	17.4	21.9	29.9	יהודים
100	6.2	18.4	9.8	20.2	45.4	ערבים
100	1.6	28.1	16.2	21.7	32.4	כלל המדגם

דיון
בעמ' 29

דיון
בעמ' 89

31. אילו מנהיגי ישראל היו מזרחים, הסכסוך עם הערבים היה כבר נפתר כי הם (המזרחים) מכירים את התרבות של המזרח התיכון

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא מסכים	לא כל כך מסכים	די מסכים	מאוד מסכים	
100	4.9	66.7	18.1	6.0	4.3	יהודים
100	16.0	45.7	13.0	14.2	11.1	ערבים
100	6.7	63.3	17.3	7.3	5.4	כלל המדגם

32. בשום מצב אי־אפשר להצדיק שימוש באלימות להשגת מטרות פוליטיות

דיון
בעמ' 74

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא מסכים	לא כל כך מסכים	די מסכים	מאוד מסכים	
100	1.9	14.0	7.6	8.3	68.2	יהודים
100	3.7	9.3	1.9	8.1	77.0	ערבים
100	2.2	13.2	6.7	8.3	69.6	כלל המדגם

33. ראשי צה"ל ומערכת הביטחון מגזימים בכוונה בתיאור האיומים הביטחוניים על ישראל כדי לקבל תוספות לתקציב הביטחון

דיון
בעמ' 103

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא מסכים	לא כל כך מסכים	די מסכים	מאוד מסכים	
100	8.3	38.6	21.2	21.2	10.7	יהודים
100	21.6	13.6	6.8	17.3	40.7	ערבים
100	10.4	34.6	18.9	20.6	15.5	כלל המדגם

דיון
בעמ' 62

34. האם לדעתך מערכת החינוך נותנת כיום שוויון הזדמנויות אמיתי לכל ילדי ישראל, מכל רקע ומכל מגזר?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בטוח שלא	חושב שלא	חושב שכן	בטוח שכן	
100	1.4	39.7	28.9	21.1	8.9	יהודים
100	2.5	44.4	19.1	14.2	19.8	ערבים
100	1.6	40.4	27.3	20.0	10.7	כלל המדגם

דיון
בעמ' 63

35. האם לדעתך מערכת הבריאות הציבורית בארץ נותנת כיום טיפול שווה לכל המטופלים, מכל רקע ומכל מגזר?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בטוח שלא	חושב שלא	חושב שכן	בטוח שכן	
100	1.7	34.3	22.7	25.0	16.3	יהודים
100	1.9	18.5	11.7	24.1	43.8	ערבים
100	1.8	31.7	20.9	24.9	20.7	כלל המדגם

דיון
בעמ' 64

36. האם לדעתך בתי המשפט מתייחסים כיום באופן שווה לכל מי שנשפט לפניהם, מכל רקע ומכל מגזר?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בטוח שלא	חושב שלא	חושב שכן	בטוח שכן	
100	6.0	27.3	22.5	28.4	15.8	יהודים
100	12.9	27.2	14.8	20.4	24.7	ערבים
100	7.0	27.3	21.3	27.1	17.3	כלל המדגם

37-40. עד כמה אתה מסכים או לא מסכים עם כל אחד מהמשפטים הבאים:

37. בישראל כיום לאשכנזים קל יותר להצליח ולהתקדם בעבודה מאשר למזרחים

דיון
בעמ' 86

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא מסכים	לא כל כך מסכים	די מסכים	מאוד מסכים	
100	3.4	39.7	25.2	19.4	12.3	יהודים
100	27.4	9.9	9.3	19.9	33.5	ערבים
100	7.3	34.9	22.7	19.4	15.7	כלל המדגם

38. המתח בין אשכנזים למזרחים לא נעלם רק כי פוליטיקאים עושים בו שימוש לצרכים שלהם

דיון
בעמ' 88

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא מסכים	לא כל כך מסכים	די מסכים	מאוד מסכים	
100	5.0	16.3	17.8	27.3	33.6	יהודים
100	28.3	6.7	11.0	23.3	30.7	ערבים
100	8.7	14.8	16.7	26.7	33.1	כלל המדגם

39. האליטה האשכנזית שולטת במדינה

דיון
בעמ' 87

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא מסכים	לא כל כך מסכים	די מסכים	מאוד מסכים	
100	4.3	33.6	29.6	18.7	13.8	יהודים
100	20.8	9.8	11.7	20.9	36.8	ערבים
100	7.0	29.8	26.7	19.0	17.5	כלל המדגם

דיון
בעמ' 75

40. בני הנוער היום פחות מוכנים לתרום למדינה בהשוואה לעבר

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא מסכים	לא כל כך מסכים	די מסכים	מאוד מסכים	
100	5.0	20.4	22.8	27.5	24.3	יהודים
100	13.6	11.7	9.9	30.2	34.6	ערבים
100	6.5	19.0	20.7	27.9	25.9	כלל המדגם

דיון
בעמ' 66

41. לדעתך, עד כמה מושפעות ההחלטות המקצועיות של שופטי בית המשפט העליון מעמדותיהם הפוליטיות?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	לא מושפעות בכלל	מושפעות במידה מועטה	מושפעות במידה בינונית	מושפעות במידה רבה	
100	7.8	11.6	20.9	24.4	35.3	יהודים
100	17.3	16.0	13.0	29.0	24.7	ערבים
100	9.4	12.3	19.6	25.1	33.6	כלל המדגם

דיון
בעמ' 67

42. לדעתך, עד כמה מושפעות ההחלטות המקצועיות של בכירי האוצר מעמדותיהם הפוליטיות?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	לא מושפעות בכלל	מושפעות במידה מועטה	מושפעות במידה בינונית	מושפעות במידה רבה	
100	9.6	7.9	15.4	27.3	39.8	יהודים
100	16.0	9.3	5.6	36.4	32.7	ערבים
100	10.6	8.1	13.8	28.8	38.7	כלל המדגם

43. לדעתך, עד כמה מושפעות החלטות המקצועיות של בכירי צה"ל מעמדותיהם הפוליטיות?

דיון
בעמ' 68

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	לא מושפעות בכלל	מושפעות במידה מועטה	מושפעות במידה בינונית	מושפעות במידה רבה	
100	7.3	28.6	22.2	23.1	18.8	יהודים
100	17.9	9.9	7.4	25.9	38.9	ערבים
100	9.0	25.6	19.8	23.6	22.0	כלל המדגם

44. האם המודל המקובל היום בשירות הציבורי של העסקה עם קביעות משפר את ביצועי השירות או פוגם בהם?

דיון
בעמ' 59

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	מאוד פוגם	די פוגם	די משפר	מאוד משפר	
100	17.1	18.4	29.9	25.8	8.8	יהודים
100	13.5	10.5	16.7	37.7	21.6	ערבים
100	16.5	17.2	27.8	27.7	10.8	כלל המדגם

45. אילו היית הורה לבן העומד להתגייס לצה"ל, מה היית ממליץ לו לעשות?

דיון
בעמ' 106

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	להתנדב לשירות לאומי/ אזרחי	להתגייס ולהתנדב ליחידה קרבית מובחרת	להתגייס ולבקש לשרת כחייל קרבי	להתגייס ולהשאיר לצה"ל לקבוע עבורו את סוג התפקיד	להתגייס אך לנסות לשרת בתפקיד לא קרבי	לנסות להתחמק מהשירות הצבאי	
100	12.8	4.1	19.6	14.4	28.1	15.6	4.8	יהודים
100	0.0	31.0	0.0	3.4	13.8	24.1	27.6	דרוזים
100	12.6	5.5	19.1	14.1	27.6	15.8	5.3	כלל המדגם

דיון
בעמ' 106

46. אילו היית הורה לבת העומדת להתגייס לצה"ל, מה היית ממליץ לה לעשות?

לנסות להתחמק מהשירות הצבאי	להתגייס אך לנסות לשרת בתפקיד לא קרבי	להתגייס ולהשאיר לצה"ל לקבוע עבודה את סוג התפקיד	להתגייס ולבקש לשרת כחיילת קרבית	להתגייס ולהתנדב ליחידה קרבית מובחרת	להתנדב לשירות לאומי/ אזרחי	לא יודע/ מסרב להשיב	סך הכול
9.2	16.0	28.9	8.7	10.6	14.8	12.0	100

דיון
בעמ' 93

47. לדעתך, האם ההגדרה של צה"ל כ"צבא העם" מתארת היום את הצבא נכון או לא נכון?

מתארת מאוד נכון	מתארת די נכון	לא כל כך נכון	מתארת בכלל לא נכון	לא יודע/ מסרב להשיב	סך הכול
37.0	38.6	13.7	7.3	3.4	100

דיון
בעמ' 99

48. איזה ציון היית נותן לצה"ל בכל אחד מהנושאים הבאים - תן את תשובתך בסולם של 1-5, כך ש-1 פירושו לא מספיק ו-5 פירושו מצוין:

48.1 הכושר המבצעי

1 - לא מספיק	2	3	4	5 - מצוין	לא יודע/ מסרב להשיב	סך הכול
0.6	2.0	12.4	40.4	37.0	7.6	יהודים
9.9	2.5	12.3	13.0	31.5	30.8	ערבים
2.1	2.1	12.4	36.0	36.1	11.3	כלל המדגם

48.2. ההתנהלות הכלכלית-תקציבית

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	5 - מצוין	4	3	2	1 - לא מספיק	
100	15.3	9.3	22.3	30.8	12.2	10.1	יהודים
100	32.7	19.8	13.0	13.6	4.9	16.0	ערבים
100	18.3	10.9	20.8	28.0	11.0	11.0	כלל המדגם

48.3. היחס לחיילים והטיפול בבעיותיהם

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	5 - מצוין	4	3	2	1 - לא מספיק	
100	8.4	12.0	31.5	30.8	10.4	6.9	יהודים
100	37.4	23.9	9.8	9.2	7.4	12.3	ערבים
100	13.0	13.9	28.0	27.3	10.0	7.8	כלל המדגם

48.4. השוויון בין נשים לגברים

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	5 - מצוין	4	3	2	1 - לא מספיק	
100	7.9	21.0	24.9	27.8	10.9	7.5	יהודים
100	30.2	19.8	11.1	17.9	11.1	9.9	דרוזים
100	11.5	20.8	22.7	26.2	10.9	7.9	כלל המדגם

48.5. הציות להנהגה הפוליטית הנבחרת של המדינה

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	5 - מצוין	4	3	2	1 - לא מספיק	
100	9.4	37.6	29.9	16.7	4.3	2.1	יהודים
100	31.9	29.4	14.7	11.7	4.3	8.0	ערבים
100	12.9	36.3	27.5	15.9	4.3	3.1	כלל המדגם

48.6. ההתנהלות המוסרית בזמן לחימה

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	5 - מצוין	4	3	2	1 - לא מספיק	
100	4.9	55.9	26.6	8.7	2.1	1.8	יהודים
100	32.9	10.6	6.8	9.3	6.2	34.2	ערבים
100	9.3	48.7	23.5	8.8	2.8	6.9	כלל המדגם

49. לדעתך, עד כמה מערכת השיבוץ של המתגייסים לצה"ל לתפקידים השונים היא שוויונית והוגנת?

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	בכלל לא שוויונית והוגנת	לא כל כך שוויונית והוגנת	די שוויונית והוגנת	מאוד שוויונית והוגנת	
100	15.1	7.3	23.7	41.1	12.8	יהודים
100	25.0	5.0	20.0	40.0	10.0	ערבים
100	15.4	7.2	23.6	41.1	12.7	כלל המדגם

50. האם אתה תומך או מתנגד לדעה הזאת: "עדיף לצמצם את לימודי האזרחות והדמוקרטיה ולהקדיש יותר שעות להיסטוריה יהודית ואהבת הארץ"

דיון
בעמ' 91

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	מאוד מתנגד	די מתנגד	די תומך	מאוד תומך	
100	4.6	33.6	24.3	21.0	16.5	יהודים

51. מה דעתך על ההצעה החוזרת בשנים האחרונות לבטל את גיוס החובה ולבסס את צה"ל כצבא מקצועי?

דיון
בעמ' 96

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	מאוד מתנגד	די מתנגד	די תומך	מאוד תומך	
100	6.0	34.2	20.3	18.4	21.1	יהודים

52. איזה ציון אתה נותן להנהגת ישראל כיום בנושא השחיתות בסולם של 1 עד 5, כאשר 1 משמעו מאוד מושחתת ו-5 משמעו בכלל לא מושחתת?

דיון
בעמ' 51

סך הכול	לא יודע/ מסרב להשיב	5 - בכלל לא מושחתת	4	3	2	1 - מאוד מושחתת	
100	2.2	5.2	10.0	23.8	20.5	38.3	יהודים
100	3.8	9.9	11.7	22.8	11.1	40.7	ערבים
100	2.4	5.9	10.3	23.7	19.0	38.7	כלל המדגם

53. עם איזו דעה אתה מסכים יותר:

דיון
בעמ' 84

סך הכול	דעה אחרת	לא יודע/ מסרב להשיב	עם הדעה שאלה לא היו טעויות, אלא מנהיגי המדינה האשכנזים הסתכלו מגבוה (או: התנשאו) על העולים מארצות ערב ועל תרבותם	עם הדעה שאכן נעשו טעויות בקליטת העולים מארצות ערב בשנות המדינה הראשונות, אבל הן נעשו בתום לב ולא מתוך כוונה רעה	
100	3.5	10.0	50.6	35.9	יהודים

נספח 2

התפלגות נתוני מדד 2019 לעומת נתוני העבר (%)

1. מהו לדעתך המצב של ישראל כיום באופן כללי?

2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	
16.1	17.1	15.1	7.6	7.3	10.7	9.5	9.5	6.4	5.8	4.3	5.3	3.2	3.1	2.8	2.3	2.5	טוב מאוד
33.9	35.8	32.7	28.9	33.9	33.6	25.7	28.6	21.4	33.9	26.9	23.1	11.4	19.4	16.5	11.1	8.6	טוב*
31.0	29.6	32.9	39.9	38.7	36.6	41.1	40.5	41.0	35.2	38.4	35.7	34.3	38.2	37.5	32.9	26.1	ככה-ככה
9.0	8.4	9.5	12.2	9.3	8.8	9.8	11.4	16.0	13.8	17.1	16.1	25.0	18.4	16.8	22.7	24.3	רע*
8.8	7.7	7.9	10.7	8.7	8.2	11.8	8.6	13.7	9.8	12.2	18.2	25.2	20.4	25.8	30.6	38.5	רע מאוד
1.2	1.4	1.8	0.7	2.0	2.1	2.1	1.4	1.5	1.5	1.1	1.6	0.9	0.5	0.6	0.4	-	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	סך הכול

* עד 2013 קטגוריות התשובה היו: די טוב, די רע.

הערות כלליות:

- הניתוח ההשוואתי מציג את התפלגות התשובות של **כלל המדגם** (פרט לשאלות שהוצגו ליהודים בלבד או לערבים בלבד ולכמה שאלות שבהן מובאות רק תשובות היהודים או הערבים), ובכללן "לא יודע/מסרב להשיב".
- נוסח השאלה וקטגוריות התשובה מוצגים לפי שאלון מדד 2018. הבדלים בנוסח ובקטגוריות בין מדד 2019 למדדי העבר, אם יש, או קטגוריה שלא הופיעה בשנה מסוימת מובאים לתשומת לב הקורא בהערות מתחת ללוח הרלוונטי.
- בכל השאלות האפשרות "לא יודע/מסרב להשיב" לא הוקראה למרואיין.
- משמעות הקיצור ל"נ היא שבשנה מסוימת המוצגת בלוח, השאלה לא נשאלה או שהקטגוריה המסומנת לא הוצגה, למשל כאשר הוצגו בשנים מסוימות ארבע אפשרויות תשובה ובאחרות חמש.

2. באיזו מידה אתה מרגיש את עצמך חלק ממדינת ישראל ובעיותיה?*

2019	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	
38.9	39.8	41.8	38.8	33.2	35.5	39.6	33.5	32.3	28.1	28.0	35.3	43.6	45.3	52	במידה רבה מאוד
37.2	37.4	37.4	36.3	27.5	29.6	29.9	30.8	31.4	27.0	30.3	33.6	29.0	27.4	26.2	במידה די רבה
ל"ן	ל"ן	ל"ן	ל"ן	21.1	20.8	18.2	22.0	23.6	27.6	25.3	20.5	14.4	16.8	12.7	במידה מסוימת
16.7	15.4	14.2	13.4	9.4	7.9	5.5	7.8	7.3	9.8	9.5	7.3	4.4	6.1	5.3	במידה די מועטה
6.0	6.3	5.2	8.1	6.6	4.7	6.7	4.8	4.7	6.2	5.7	3.1	3.0	3.6	3.5	במידה מועטה מאוד
1.2	1.1	1.4	3.4	2.2	1.5	0.1	1.1	0.7	1.3	1.2	0.2	5.6	0.8	0.3	לא יודע/ מסרב להשיב
100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	סך הכול

* בשנים 2003-2016 קטגוריות התשובה היו: במידה רבה, במידה מסוימת, במידה מועטה, במידה מועטה מאוד.

דיון
בעמ' 28

4. בסולם ציונים של 1 עד 5, כאשר 1 משמעו גרוע ו-5 משמעו מצוין, איזה ציון אתה נותן למצב של הדמוקרטיה הישראלית היום?

	2019	2018	*2010	
1 – גרוע	16.7	17.7	11.1	
2	17.6	12.9	13.1	
3	31.3	32.6	32.1	
4	21.1	23.2	36.0	
5 – מצוין	12.7	13.1	6.4	
לא יודע/מסרב להשיב	0.6	0.5	1.3	
סך הכול	100	100	100	
ציון ממוצע בין 1 ל-5	3.0	3.0	2.8	

* ב-2010: איזה ציון כללי מגיע לדעתך לדמוקרטיה הישראלית כיום?

5. האם אתה מעדיף לחיות במדינה שמשלמים בה מיסים גבוהים והאזרחים מקבלים מהמדינה הרבה שירותים בחינם או במדינה שמשלמים בה מיסים נמוכים והאזרחים מקבלים מהמדינה שירותים בסיסיים בלבד?

2019	*2016	
50.2	54.3	מעדיף מיסים גבוהים ושירותים רבים מטעם המדינה
39.1	31.2	מעדיף מיסים נמוכים ושירותים בסיסיים מטעם המדינה
1"ל	9.1	אין לי העדפה מיוחדת לאף אחת מן השיטות
10.7	5.4	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* בסקר לכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה 2016 נוסח השאלה היה: האם אתה מעדיף לחיות במדינה שמשלמים בה מיסים גבוהים אבל האזרחים מקבלים מהמדינה שירותים רבים ואיכותיים בחינם ("המודל הסקנדינבי"), או שאתה מעדיף מדינה שמשלמים בה מיסים נמוכים יחסית אך האזרחים מקבלים מהמדינה שירותים מעטים בלבד ("המודל האמריקאי")?
אפשרויות התשובה היו: מעדיף את המודל הסקנדינבי/מעדיף את המודל האמריקאי.

דיון
בעמ' 36

6. מה מבין הדברים הבאים הוא הגורם העיקרי, לדעתך, המעורר ספקות בקשר לרצון לחיות בארץ אצל אותם האנשים שמתעוררים בהם ספקות אלו?

2019	2003	
16.0	30.9	המצב הביטחוני
37.2	46.4	המצב הכלכלי
10.0	8.5	המצב החברתי
13.2	1.5	עליית נטיות אנטי־דמוקרטיות
10.4	2.1	מעמד הדת במדינה
3.0	3.1	אחר. פרט:
5.3	5.1	הכול באותה מידה
4.9	2.4	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 34

7. אם תהיה לך אפשרות לקבל אזרחות אמריקאית או אזרחות של מדינה אחרת במערב, האם תעדיף לעבור ולחיות שם או שתעדיף להישאר ולחיות בישראל?

2019	2017	2015	
12.6	15.2	11.7	אעדיף לעבור לחיות שם
84.2	80.7	84.3	אעדיף להישאר לחיות בישראל
3.2	4.1	4.0	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 30**9. לדעתך, עד כמה מדינת ישראל מצליחה כיום לדאוג לביטחון של אזרחיה?**

2019	*2009	
18.2	13.4	במידה רבה מאוד
45.3	24.9	במידה די רבה
ל"ן	35.4	במידה בינונית
29.1	10.8	במידה די מועטה
6.1	9.6	בכלל לא
1.3	5.9	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* במדד השלום, דצמבר 2009: על סולם של 5 שלבים, כאשר 1 פירושו גרוע מאוד ו-5 פירושו מצוין, איזה ציון היית נותן לממשלה הנוכחית כשמדובר בטיפולה בענייני ביטחון?

10. ועד כמה היא מצליחה כיום לדאוג לרווחה של אזרחיה?

2019	*2009	
6.0	1.5	במידה רבה מאוד
29.0	4.9	במידה די רבה
ל"ן	25.5	במידה בינונית
51.6	25.0	במידה די מועטה
11.7	35.5	בכלל לא
1.7	7.6	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: מדד השלום, דצמבר 2009

דיון
בעמ' 31

דיון
בעמ' 70

11. בהנחה שגודלו של תקציב המדינה נשאר קבוע, כך שהגדלה בסעיף אחד מחייבת הקטנה בסעיפים אחרים, איך צריך לנהוג בכל אחד מהסעיפים הבאים:

11.1 ביטחון (צבא)

2019	*2016	
6.8	11.7	להקטין מאוד
15.8	20.5	להקטין קצת
41.5	28.7	להשאיר אותו דבר
12.8	15.9	להגדיל קצת
18.2	16.6	להגדיל מאוד
4.9	6.6	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: סקר לכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה 2016

11.2 ביטחון פנים (משטרה)

2019	*2016	
4.0	2.7	להקטין מאוד
6.2	8.0	להקטין קצת
38.1	25.1	להשאיר אותו דבר
22.9	31.4	להגדיל קצת
22.6	26.7	להגדיל מאוד
6.2	6.1	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: סקר לכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה 2016

11.3 בריאות

2019	*2016	
0.3	0.5	להקטין מאוד
1.0	1.6	להקטין קצת
11.5	9.3	להשאיר אותו דבר
20.4	28.1	להגדיל קצת
64.9	56.3	להגדיל מאוד
1.9	4.2	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: סקר לכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה 2016

11.4 חינוך

2019	*2016	
0.9	1.3	להקטין מאוד
2.3	1.0	להקטין קצת
17.1	10.8	להשאיר אותו דבר
22.2	22.5	להגדיל קצת
54.9	60.6	להגדיל מאוד
2.6	3.8	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: סקר לכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה 2016

11.5 תשתיות תחבורה

2019	*2016	
0.9	0.8	להקטין מאוד
4.3	3.8	להקטין קצת
24.2	22.8	להשאיר אותו דבר
25.4	35.1	להגדיל קצת
41.8	32.9	להגדיל מאוד
3.4	4.6	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: סקר לכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה 2016

11.6 רווחה/סעד

2019	*2016	
1.3	0.9	להקטין מאוד
3.2	4.1	להקטין קצת
16.9	16.7	להשאיר אותו דבר
26.9	27.9	להגדיל קצת
48.9	45.3	להגדיל מאוד
2.8	5.1	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: סקר לכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה 2016

11.7 דיוור

2019	*2016	
3.5	1.9	להקטין מאוד
5.9	1.2	להקטין קצת
19.0	14.0	להשאיר אותו דבר
23.2	27.1	להגדיל קצת
44.7	50.5	להגדיל מאוד
3.7	5.3	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: סקר לכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה 2016

12א. איזה ציון אתה נותן לרמת הסולידריות (תחושת ה"ביחד") של החברה היהודית בישראל? (יהודים)

2019	2018	2014	2012	2011	
6.0	5.7	6.1	6.2	5.8	ציון ממוצע בין 1 ל-10

דיוור
בעמ' 72

דיון
בעמ' 76

13. איזה מתח הכי חזק היום בעיניך בחברה הישראלית?

2019	2018	2016	2015	2012	
2.7	5.5	1.4	3.9	3.0	המתח בין מזרחים לאשכנזים
22.5	24.8	10.5	10.3	20.3	המתח בין דתיים לחילונים
37.5	31.9	24.0	18.4	8.7	המתח בין ימין לשמאל מדיני-ביטחוני
4.7	5.3	8.0	12.8	13.2	המתח בין עשירים לעניים
26.7	30.3	53.0	47.0	47.9	המתח בין יהודים לערבים
5.9	2.2	3.1	7.6	6.9	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 115

14. האם בקבלת החלטות חשובות ממשלת ישראל צריכה או לא צריכה להביא בחשבון את עמדותיהם של היהודים בתפוצות? (יהודים)

2019	*2014	
30.8	19.7	בכלל לא צריכה
28.9	26.8	לא כל כך צריכה
25.4	34.4	די צריכה
13.0	16.4	צריכה מאוד
1.9	2.7	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: סקר ישראל ויהדות התפוצות 2014

16. האם יש או אין היום במדינת ישראל מפלגה שמייצגת את השקפותיך בצורה טובה?

2019	2017	2016	*2012	*2003	
ל"נ	46.9	50.6	37.6	58.1	כן, יש
16.2	ל"נ	ל"נ	ל"נ	ל"נ	יש, במידה רבה מאוד
38.5	ל"נ	ל"נ	ל"נ	ל"נ	יש, במידה די רבה
19.5	ל"נ	ל"נ	ל"נ	ל"נ	יש, במידה די מועטה
23.6	50.3	47.5	57.0	41.5	אין מפלגה שמייצגת את השקפותיי בצורה טובה
2.2	2.8	1.9	5.4	0.4	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	סך הכול

* ב־2003 וב־2012: האם יש כיום בארץ מפלגה שמייצגת את השקפותיך בצורה טובה?

17. ישראל מוגדרת מדינה יהודית ודמוקרטית. האם, לדעתך, יש או אין היום שיווי משקל/איזון נכון בין הרכיב היהודי לרכיב הדמוקרטי?

2019	2018	2017	2016	
28.2	27.8	26.7	26.1	יש היום שיווי משקל/איזון נכון בין הרכיב היהודי לרכיב הדמוקרטי
46.9	45.5	46.6	45.1	הרכיב היהודי חזק מדי
18.3	20.9	20.1	22.9	הרכיב הדמוקרטי חזק מדי
6.6	5.8	6.6	5.9	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 83

18. האם המצב של המזרחים בישראל היום טוב יותר, גרוע יותר או דומה למצב של האשכנזים?

2019	2018	
6.3	6.4	מצב המזרחים היום הרבה יותר טוב מהמצב של האשכנזים
6.9	7.9	מצב המזרחים היום קצת יותר טוב מהמצב של האשכנזים
51.7	59.8	מצב המזרחים והאשכנזים היום דומה
17.9	18.3	מצב המזרחים היום קצת יותר גרוע מהמצב של האשכנזים
6.1	4.1	מצב המזרחים היום הרבה יותר גרוע מהמצב של האשכנזים
11.1	3.5	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

האם אתה מסכים או לא מסכים עם כל אחד מהמשפטים הבאים:

19. העם היהודי הוא העם הנבחר ולפיכך עולה על העמים האחרים (יהודים)

2019	*2016	
23.7	25.4	מאוד מסכים
16.2	15.4	די מסכים
17.6	23.7	לא כל כך מסכים
39.2	31.4	בכלל לא מסכים
3.3	4.1	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: מדד השלום, נובמבר 2016

דיון
בעמ' 113

דיון
בעמ' 89

20. על הממשלה לעודד הגירת ערבים מהארץ (יהודים)

2019	2013	*2010	*2009	*2008	*2007	*2006	*2005	
21.1	27.5	31.4	30.7	35.8	33.7	41.8	23.6	מאוד מסכים
14.7	16.2	19.1	18.8	18.7	18.8	18.3	25.7	די מסכים
23.2	15.8	19.0	16.3	15.6	15.8	12.2	19.6	לא כל כך מסכים
36.5	34.1	25.2	24.4	26.9	27.2	25.8	29.0	בכלל לא מסכים
4.5	6.4	5.3	9.8	3.0	4.5	1.9	2.1	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	100	100	100	סך הכול

* בשנים 2005-2010 קטגוריות התשובה היו: בכלל לא, במידה מועטה, במידה מסוימת, במידה רבה.

21. צריך ללמד בכל בתי הספר בישראל את נקודות המבט של היהודים ושל הערבים בנוגע להיסטוריה של הסכסוך ביניהם

דיון
בעמ' 90

2019	**2017	*2017	
40.6	28.3	49.3	מאוד מסכים
31.2	37.3	21.0	די מסכים
10.6	15.2	6.8	לא כל כך מסכים
15.2	13.9	17.5	בכלל לא מסכים
2.4	5.3	5.4	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	סך הכול

* מקור: תמר הרמן, חנון כהן, פאדי עומר, אלה הלר וציפי לזר-שואף, שותפות בעירבון מוגבל:

יהודים וערבים, ישראל 2017, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2017

** מקור: מדד השלום, מרץ 2017

דיון
בעמ' 54

23. ההרכב המפלגתי של הכנסת הנוכחית מייצג היטב את הדעות הרבות הקיימות בציבור הישראלי

2019	2017	2015	
16.9	20.5	27.2	מאוד מסכים
31.5	30.4	31.0	די מסכים
23.1	23.6	18.9	לא כל כך מסכים
23.0	21.3	14.3	בכלל לא מסכים
5.5	4.2	8.6	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	סך הכול

דיון
בעמ' 55

24. חברי הכנסת הערבים מייצגים היטב את המגזר הערבי מבחינת ההבדלים וההסכמות בתוך הציבור הערבי בישראל

2019	*2017	
11.2	21.0	מאוד מסכים
14.8	17.6	די מסכים
20.3	23.1	לא כל כך מסכים
38.0	30.2	בכלל לא מסכים
15.7	8.1	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: הרמן ואח', שותפות בעירבון מוגבל, 2017

25. האם מערכת הערכים של דרג הפיקוד הבכיר של צה"ל כיום היא קרובה או רחוקה ממערכת הערכים של הציבור הרחב בישראל? (יהודים)

2019	*2016	
21.6	7.2	מאוד קרובה
49.2	41.7	די קרובה
13.5	28.7	די רחוקה
4.3	8.0	מאוד רחוקה
11.4	14.4	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: מדד השלום, יולי 2016

28. לדעתך, האם רמת המעורבות של הממשלה במשק בישראל היא כיום:

2019	*2016	
13.1	17.2	הרבה יותר מדי גבוהה
13.8	ל"נ	מעט גבוהה מדי
29.6	29.9	מתאימה
21.1	ל"נ	מעט נמוכה מדי
11.2	42.3	מועטה הרבה יותר מדי
11.2	10.6	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: סקר לכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה 2016

דיון
בעמ' 81

29. כל חברה בעולם מתחלקת לקבוצות חזקות וחלשות. להרגשתך, לאיזו קבוצה בחברה הישראלית אתה שייך?

2019	2018	2017	2015	2014	2013	2012	
22.4	21.7	21.4	21.7	16.9	20.2	21.1	לקבוצה חזקה
45.0	51.0	39.9	38.0	41.0	34.5	43.8	לקבוצה די חזקה
15.3	15.8	18.0	16.6	18.5	21.4	17.3	לקבוצה די חלשה
10.4	6.6	12.6	17.7	12.9	15.2	11.7	לקבוצה חלשה
6.9	4.9	8.1	6.0	10.7	8.7	6.1	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	100	100	סך הכול

האם אתה מסכים או לא מסכים עם כל אחד מהמשפטים הבאים:

30. השלטון הדמוקרטי בישראל נמצא בסכנה חמורה

2019	*2018	2017	
32.4	22.5	22.9	מאוד מסכים
21.7	23.3	21.9	די מסכים
16.2	25.2	23.3	לא כל כך מסכים
28.1	24.5	27.9	בכלל לא מסכים
1.6	4.5	4.0	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	סך הכול

* מקור: מדד השלום, מאי 2018

דיון
בעמ' 29

דיון
בעמ' 74**32. בשום מצב אי־אפשר להצדיק שימוש באלימות להשגת מטרות פוליטיות**

2019	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	
69.6	53.6	51.8	56.8	40.5	49.4	67.5	63.3	65.6	56.7	מאוד מסכים
8.3	14.8	15.3	14.2	19.4	22.0	14.1	17.5	11.1	25.1	די מסכים
6.7	12.3	12.9	12.5	11.2	13.0	9.3	8.5	8.4	10.3	לא כל כך מסכים
13.2	18.1	16.5	13.2	27.1	12.5	8.1	9.6	13.6	7.3	בכלל לא מסכים
2.2	1.2	3.5	3.3	1.8	3.1	1.0	1.1	1.3	0.6	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	סך הכול

33. ראשי צה"ל ומערכת הביטחון מגזימים בכוונה בתיאור האיומים הביטחוניים על ישראל כדי לקבל תוספות לתקציב הביטחוןדיון
בעמ' 103

2019	*2015	
15.5	15.3	מאוד מסכים
20.6	23.9	די מסכים
18.9	25.0	לא כל כך מסכים
34.6	21.2	בכלל לא מסכים
10.4	14.6	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: מדד השלום, יולי 2015

דיון
בעמ' 62

34. האם לדעתך מערכת החינוך נותנת כיום שוויון הזדמנויות אמיתי לכל ילדי ישראל, מכל רקע ומכל מגזר?

2019	*2016	
10.6	9.3	בטוח שכן
20.1	30.4	חושב שכן
27.4	28.1	חושב שלא
40.4	26.4	בטוח שלא
1.5	5.8	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* במדד השלום, אוגוסט 2016, קטגוריות התשובה היו: מאוד נותנת שוויון הזדמנויות, די נותנת, די לא נותנת, מאוד לא נותנת שוויון הזדמנויות.

דיון
בעמ' 66

41. לדעתך, עד כמה מושפעות ההחלטות המקצועיות של שופטי בית המשפט העליון מעמדותיהם הפוליטיות?

2019	*2018	
33.7	29.7	מושפעות במידה רבה
25.2	29.1	מושפעות במידה בינונית
19.7	15.1	מושפעות במידה מועטה
12.3	11.6	לא מושפעות בכלל
9.1	14.5	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* במדד השלום, אפריל 2018: עד כמה לדעתך, אם בכלל, מושפעות כיום ההחלטות המקצועיות של שופטי בית המשפט העליון מעמדותיהם הפוליטיות?

42. לדעתך, עד כמה מושפעות החלטות המקצועיות של בכירי האוצר מעמדותיהם הפוליטיות?

2019	*2018	
38.6	27.7	מושפעות במידה רבה
28.8	40.0	מושפעות במידה בינונית
13.8	12.2	מושפעות במידה מועטה
8.1	5.2	לא מושפעות בכלל
10.7	14.9	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* במדד השלום, אפריל 2018: עד כמה לדעתך, אם בכלל, מושפעות כיום החלטות המקצועיות של בכירי האוצר מעמדותיהם הפוליטיות?

44. האם המודל המקובל היום בשירות הציבורי של העסקה עם קביעות משפר את ביצועי השירות או פוגם בהם?

2019	*2016	
10.9	11.6	מאוד משפר
27.7	33.1	די משפר
27.8	26.5	די פוגם
17.1	14.8	מאוד פוגם
16.5	14.0	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: סקר לכנס אלי הורביץ לכלכלה וחברה 2016

דיון
בעמ' 106

45. אילו היית הורה לבן העומד להתגייס לצה"ל, מה היית ממליץ לו לעשות? (יהודים ודרוזים)

2019	*2007	
5.2	15.9	לנסות להתחמק מהשירות הצבאי
15.8	20.0	להתגייס אך לנסות לשרת בתפקיד לא קרבי
27.6	25.3	להתגייס ולהשאיר לצה"ל לקבוע עבורו את סוג התפקיד
14.1	21.4	להתגייס ולבקש לשרת כחייל קרבי
19.1	10.7	להתגייס ולהתנדב ליחידה קרבית מובחרת
5.5	–	להתנדב לשירות לאומי/אזרחי
12.7	6.7	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* בסקר 2007 השאלה הופנתה רק ליהודים.

דיון
בעמ' 93

47. לדעתך, האם ההגדרה של צה"ל כ"צבא העם" מתארת היום את הצבא נכון או לא נכון? (יהודים)

2019	****2018	***2017	**2015	*2013	
37.0	28.6	23.8	36.2	33.5	מתארת מאוד נכון
38.6	30.2	37.6	44.0	36.3	מתארת די נכון
13.7	20.1	20.5	14.7	16.0	מתארת לא כל כך נכון
7.3	12.6	13.6	3.3	9.4	מתארת בכלל לא נכון
3.4	8.5	4.5	1.8	4.8	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	100	100	סך הכול

* במדד השלום, אוקטובר 2013: שנים רבות היה מקובל להתייחס לצה"ל כ"צבא העם". לדעתך, עד כמה הגדרה זו מתאימה או לא מתאימה לצה"ל של היום? קטגוריות התשובה היו: בטוח שמתאימה, חושב שמתאימה, חושב שלא מתאימה, בטוח שלא מתאימה.

** מקור: מדד השלום יולי, 2015

*** מקור: מדד השלום, אוקטובר 2017

**** מקור: מדד השלום, יוני 2018

48. איזה ציון היית נותן לצה"ל בכל אחד מהנושאים הבאים – תן את תשובתך בסולם של 1-5, כך ש-1 פירושו לא מספיק ו-5 פירושו מצוין:

48.1 הכושר המבצעי

2019	*2017	
2.1	2.6	1 – לא מספיק
2.1	3.7	2
12.4	9.6	3
36.0	34.5	4
36.1	39.9	5 – מצוין
11.3	9.7	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* במדד השלום, אוקטובר 2017: הכושר המבצעי הקרבי.

48.2 ההתנהלות הכלכלית-תקציבית

2019	*2017	
11.0	12.1	1 – לא מספיק
11.1	13.1	2
28.0	29.9	3
20.8	20.2	4
11.0	9.1	5 – מצוין
18.1	15.6	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: מדד השלום, אוקטובר 2017

48.3 היחס לחיילים והטיפול בבעיותיהם

2019	*2017	
7.8	9.2	1 – לא מספיק
9.9	11.5	2
27.3	33.9	3
28.0	21.8	4
13.9	10.5	5 – מצוין
13.1	13.1	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: מדד השלום, אוקטובר 2017

48.4 השוויון בין נשים לגברים

2019	*2017	
7.9	5.7	1 – לא מספיק
11.0	12.7	2
26.2	24.7	3
22.7	28.1	4
20.8	19.8	5 – מצוין
11.4	9.0	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: מדד השלום, אוקטובר 2017

48.5 הציות להנהגה הפוליטית הנבחרת של המדינה

2019	*2017	
3.0	5.9	1 – לא מספיק
4.3	5.7	2
15.9	17.1	3
27.5	27.9	4
36.3	31.5	5 – מצוין
13.0	11.9	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* מקור: מדד השלום, אוקטובר 2017

48.6 ההתנהלות המוסרית בזמן לחימה

2019	*2017	
6.9	7.0	1 – לא מספיק
2.8	4.8	2
8.8	11.6	3
23.5	25.1	4
48.6	43.5	5 – מצוין
9.4	8.0	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* במדד השלום, אוקטובר 2017: ההתנהלות המוסרית בזמן פעילות מבצעית.

דיון
בעמ' 110

49. לדעתך, עד כמה מערכת השיבוץ של המתגייסים לצה"ל לתפקידים השונים היא שוויונית והוגנת? (יהודים ודרוזים)

2019	*2013	
12.7	14.0	מאוד שוויונית והוגנת
41.0	38.3	די שוויונית והוגנת
23.6	25.5	לא כל כך שוויונית והוגנת
7.2	8.4	בכלל לא שוויונית והוגנת
15.5	13.8	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	סך הכול

* במדד השלום, אוקטובר 2013, השאלה הופנתה רק ליהודים.

דיון
בעמ' 96

51. מה דעתך על ההצעה החוזרת בשנים האחרונות לבטל את גיוס החובה ולבסס את צה"ל כצבא מקצועי, שהמשרתים בו יראו בשירות את הבחירה המקצועית שלהם לחיים ויתוגמלו בהתאם? (יהודים)

2019	**2018	*2017	
21.1	19.2	23.0	תומך מאוד
18.4	20.2	20.3	די תומך
20.3	21.6	24.8	די מתנגד
34.2	27.5	27.5	מאוד מתנגד
6.0	11.5	4.4	לא יודע/מסרב להשיב
100	100	100	סך הכול

* מקור: מדד השלום, אוקטובר 2017

** מקור: מדד השלום, יוני 2018

52. איזה ציון אתה נותן להנהגת ישראל כיום בנושא השחיתות בסולם של 1 עד 5, כאשר 1 משמעו מאוד מושחתת ו-5 משמעו בכלל לא מושחתת?

	2019	2017	2016	2015	2014	
1 – מאוד מושחתת	38.6	27.1	27.0	28.7	22.8	
2	19.1	22.7	27.9	19.1	19.8	
3	23.6	31.2	30.9	31.8	31.4	
4	10.2	11.1	10.0	11.1	15.2	
5 – בכלל לא מושחתת	5.9	4.5	2.4	3.2	4.2	
לא יודע/מסרב להשיב	2.6	3.4	1.8	6.1	6.6	
סך הכול	100	100	100	100	100	
ממוצע בין 1 ל-5	2.2	2.4	2.3	2.4	2.5	

נספח 3

הרכב חברתי-דמוגרפי והגדרות עצמיות (% כלל המדגם)

ל"אום	כלל המדגם
יהודים ואחרים	83.7
ערבים	16.3
סך הכול	100

מין	כלל המדגם	יהודים	ערבים
גברים	48.9	48.1	53.0
נשים	51.1	51.9	47.0
סך הכול	100.0	100.0	100.0

גיל	כלל המדגם	יהודים	ערבים
24-18	10.8	9.7	16.3
34-25	20.2	20.7	18.1
44-35	19.3	19.6	17.5
54-45	17.9	15.7	28.9
64-55	14.2	14.8	11.4
+65	17.6	19.5	7.8
סך הכול	100	100	100

השכלה	כלל המדגם	יהודים	ערבים
יסודית או תיכונית חלקית	10.3	5.6	33.8
תיכונית מלאה עם תעודת בגרות או על-תיכונית	32.3	30.6	41.5
אקדמית מלאה או אקדמית חלקית (ללא תואר)	55.5	61.5	24.7
לא השיבו	1.9	2.3	–
סך הכול	100	100	100

הכנסה חודשית למשק הבית	כלל המדגם	יהודים	ערבים
מתחת לממוצע	34.1	28.3	63.9
כמו הממוצע	16.4	16.8	14.5
מעל הממוצע	39.5	43.9	16.8
לא השיבו/לא רלוונטי	10.0	11.0	4.8
סך הכול	100	100	100

דת	ערבים
מוסלמים	68.7
נוצרים	8.4
דרוזים	17.5
בדואים	1.2
אחר/לא השיבו	4.2
סך הכול	100

מיקום (עצמי) על הרצף חרדי-חילוני	יהודים
חרדי	10.4
דתי-לאומי/תורני-לאומי (חרד"לי)	11.7
מסורתי דתי	11.7
מסורתי לא-דתי	21.4
חילוני	44.5
אחר/לא השיבו	0.3
סך הכול	100.0

מיקום (עצמי) על הרצף דתי-לא דתי	ערבים
מאוד דתי	3.6
דתי	30.7
מסורתי	44.6
בכלל לא דתי	20.5
לא השיבו	0.6
סך הכול	100

יהודים	עלו לישראל מחבר המדינות, משנת 1989 ואילך
10.3	כן
87.7	לא
2.0	לא השיבו
100	סך הכול

יהודים	השתייכות עדתית (הגדרה עצמית)
42.5	אשכנזי
31.5	מזרחי
12.2	מעורב – אשכנזי ומזרחי
5.5	יוצא חבר המדינות
0.5	אתיופי
8.8	ישראלי/יהודי/מתנגד להגדרה לפי מוצא (לא הוקרא)/אחר/לא יודע
100	סך הכול

שיוך עצמי למחנה פוליטי	כלל המדגם	יהודים	ערבים
ימין	30.1	35.3	2.4
ימין מתון	9.6	11.0	1.8
מרכז	33.0	32.6	33.1
שמאל מתון	6.3	6.7	6.0
שמאל	13.6	10.7	31.3
לא השיבו	7.4	3.7	25.4
סך הכול	100	100	100

שיוך עצמי למחנה פוליטי (יהודים)	חרדי	דתי-לאומי / תורני-לאומי (חרד"לי)	מסורתי-דתי	מסורתי לא-דתי	חילוני
ימין	68.5	74.0	59.0	27.5	14.8
ימין מתון	9.0	13.0	13.0	12.1	10.0
מרכז	12.4	4.0	21.0	42.9	43.0
שמאל מתון	1.1	1.0	–	6.0	11.6
שמאל	1.1	4.0	3.0	8.8	17.7
לא השיבו	7.9	4.0	4.0	2.7	2.9
סך הכול	100	100	100	100	100

ערבים	יהודים	הצבעה בבחירות אפריל 2019
2.4	16.0	הליכוד
1.8	6.0	העבודה
7.9	28.5	כחול לבן
0.6	1.1	ישראל ביתנו
6.1	3.9	מרצ
0.6	5.6	יהדות התורה
1.2	2.5	כולנו
0.6	4.5	ש"ס
–	3.2	איחוד מפלגות הימין
–	2.2	זהות
0.6	2.0	גשר
–	4.0	הימין החדש
25.6	0.2	חד"ש-תע"ל
13.4	–	בל"ד-רע"ם
1.8	1.8	מפלגה אחרת
10.0	13.5	סירבו לומר אם או לאיזו מפלגה הצביעו/פתק לבן
27.4	5.0	לא הצביעו
100	100	סך הכול

נספח 4

הדמוקרטיה הישראלית בהשוואה בינלאומית

המדדים הבינלאומיים ומקורותיהם

הגוף המבצע	המדד	
Freedom House Freedom in the World	זכויות פוליטיות (Political Rights)	זכויות וחירויות דמוקרטיות
Freedom House Freedom in the World	זכויות אזרחיות (Civil Liberties)	
Reporters without Borders World Press Freedom Index	חופש העיתונות (Press Freedom Index)	
The World Bank Worldwide Governance Indicators	ייצוג ואחריותיות (Voice and Accountability)	התהליך הדמוקרטי
The Economist Intelligence Unit Democracy Index	השתתפות פוליטית (Political Participation)	
V-Dem Institute Varieties of Democracy	שוויון זכויות דמוקרטי (Egalitarian Component Index)	
V-Dem Institute Varieties of Democracy	השתתפות אזרחית (Participatory Component Index)	
V-Dem Institute Varieties of Democracy	דמוקרטיה דליברטיבית (Deliberative Component Index)	
The Economist Intelligence Unit Democracy Index	תרבות פוליטית דמוקרטית (Democratic Political Culture)	משילות
The Economist Intelligence Unit Democracy Index	תפקוד הממשלה (Functioning of Government)	
The World Bank Worldwide Governance Indicators	שלטון החוק (Rule of Law)	שחיתות
Transparency International	תפיסת השחיתות (Corruption Perceptions)	
The World Bank Worldwide Governance Indicators	שליטה בשחיתות (Control of Corruption)	רגולציה
The World Bank Worldwide Governance Indicators	רגולציה (Regulatory)	
V-Dem Institute Varieties of Democracy	חלוקה שוויונית של המשאבים (Equal Distribution of Resources)	שוויוניות כללית

המדינות ואופן ההשוואה

לכל אחד ממכוני המחקר רשימה משלו של המדינות שהוא סוקר (בין 167 מדינות ל-212). כדי ליצור בסיס משותף, ההשוואה בין ישראל לשאר מדינות העולם מוצגת באחוזונים המבטאים את המקום היחסי של ישראל בכל אחד מן המדדים.

שתי הערות הבהרה:

האחת, השינוי בדירוג של מדינה מסוימת בשנה נתונה ובציון שלה לא בהכרח תואמים זה את זה. כך, מדינה יכולה לקבל שנתיים רצופות אותו הציון אך לעלות או לרדת בדירוגה לעומת מדינות אחרות. כלומר, אם הציונים של מדינות אחרות עלו, דירוגה בסולם יכול לרדת גם אם ציונה נותר כשהיה. ולהפך: אם מדינות רבות ירדו בציוניהן, דירוגה של מדינה מסוימת בסולם יכול לעלות גם אם לא חל שום שיפור בציון של ביצועיה הדמוקרטיים.

השנייה, כאשר אנו מציינים מדדי שנה מסוימת, הכוונה היא לשנה שבה הם פורסמו, אף שבדרך כלל הפרסום מבוסס על נתונים מן השנה הקודמת. ולכן המדדים שאנו מכנים "מדדי 2019" משקפים על פי רוב את תפקוד המדינה כפי שהוא נבחן בשנת 2018.

המדדים הבינלאומיים: תיאור ומקורות

Freedom House

מכון המחקר Freedom House מפרסם מדי שנה, החל משנת 1972, את מדד החופש בעולם – Freedom in the World. המדד מציג את הציונים של מכלול הזכויות הפוליטיות והאזרחיות של התושבים ב-212 מדינות ברחבי העולם. בפרק ההשוואתי הסתמכנו על הנתונים המדווחים בפרסום *Freedom in the World 2019: Democracy in Retreat*.

המדד לבחינת הזכויות הפוליטיות (Political Rights) נחלק ל-3 רכיבים עיקריים: תפקוד הממשלה, תהליך הבחירות ופולרליזם פוליטי, השתתפות בבחירות. הציונים במדד זה נעים על סולם שבין 0 (היעדר זכויות פוליטיות) ל-40 (זכויות פוליטיות מלאות). הציון של ישראל במדד זה השנה הוא 35, ירידה של נקודה אחת בהשוואה ל-2018. הנימוק שנתנו עורכי המדד לירידה זו הוא חוק הלאום שנחקק בשנה שעברה ("הציון ירד משום שהכנסת חוקקה חוק בעל מעמד חוקתי המפלה במפורש את אוכלוסיית האזרחים הלא-יהודים").

במדד לבחינת הזכויות האזרחיות (Civil Liberties) 15 קריטריונים, והציונים בו נעים בין 0 ל-60. המדד מחולק ל-7 מדרגות – החל במדינות שהזכויות האזרחיות בהן מלאות (1) וכלה במדינות שאין בהן זכויות אזרחיות בכלל (7). הציון של ישראל השנה זהה לזה של השנה שעברה (43), והיא ממשיכה להיות במדד זה בקבוצת המדינות שהזכויות האזרחיות מתקיימות בהן באופן חלקי.

The Economist

מחלקת המחקר של השבועון *The Economist* מפרסמת מדי שנה מדד דמוקרטיה עולמי הבוחן את רמת הדמוקרטיה ב־167 מדינות ברחבי העולם. הנתונים המוצגים נלקחו מתוך ספר בהוצאתה *Democracy Index 2018: Me Too? – Political Participation, Protest and Democracy* (פורסם ב־2019). המדד מורכב מ־5 מדדים עצמאיים: השתתפות פוליטית, תרבות פוליטית דמוקרטית, תפקוד הממשלה, התהליך האלקטורלי, זכויות אזרחיות. בפרק ההשוואתי אנחנו מביאים את ציוני ישראל ב־3 מתוך 5 מדדים: השתתפות פוליטית, תרבות פוליטית דמוקרטית, תפקוד הממשלה.

מדד ההשתתפות הפוליטית (Political Participation) נע בין הציונים 0 (רמת השתתפות פוליטית נמוכה מאוד של האזרחים) ל־10 (רמת השתתפות גבוהה מאוד). הציון של ישראל השנה, כמו בארבע השנים האחרונות, גבוה מאוד – 8.89.

מדד התרבות הפוליטית הדמוקרטית (Democratic Political Culture) נע בין הציונים 0 (תרבות פוליטית דמוקרטית נמוכה מאוד) ל־10 (תרבות פוליטית דמוקרטית גבוהה מאוד). הציון של ישראל השנה, כמו בכל המדידות מאז 2007, הוא 7.5.

מדד תפקוד הממשלה (Functioning of Government) נע בין הציונים 0 (רמת תפקוד ממשלתית נמוכה מאוד) ל־10 (רמת תפקוד גבוהה מאוד). הציון של ישראל השנה, כמו בשנתיים האחרונות, הוא 7.5.

The World Bank

ארגון הבנק העולמי מפרסם מדי שנה נתונים השוואתיים של 209 מדינות בעולם. המדד, ששמו WGI (Worldwide Governance Indicators), מתייחס ל־6 היבטים של משילות: ייצוג ואחריותיות, יציבות פוליטית והיעדר אלימות או טרור, יעילות הממשלה, איכות הרגולציה, שלטון החוק, שליטה בשחיתות. אנו מביאים 4 מהמדדים: ייצוג ואחריותיות, שלטון החוק, שליטה בשחיתות, איכות הרגולציה.

מדד הייצוג והאחריותיות (Voice and Accountability) נע בין הציונים 2.5– ל־2.5; ככל שהציון גבוה יותר, כך מידת הייצוג והאחריותיות גדולה יותר. הציון של ישראל השנה הוא 0.696, ירידה בהשוואה לשנה שעברה, אז קיבלה ישראל את הציון 0.77.

מדד שלטון החוק (Rule of Law) נע בין הציון 2.5– (אמון נמוך מאוד של האזרחים בשלטון החוק במדינה) לציון 2.5 (אמון מלא). הציון של ישראל השנה הוא 1.02, ירידה מהשנה שעברה (1.07).

מדד השליטה בשחיתות (Control of Corruption) נע בין הציון 2.5– (שחיתות רבה במדינה) לציון 2.5 (היעדר שחיתות). הציון של ישראל גם במדד זה ירד השנה משמעותית – 0.83 במדידה הנוכחית, לעומת 1.06 בשנה שעברה.

מדד הרגולציה במדינה (Regulatory) נע, כמו יתר המדדים של הבנק העולמי, בין 2.5– (רגולציה רבה) ל־2.5 (אין רגולציה). הציון של ישראל השנה במדד זה (1.27) נמוך במעט מהציון בשנה שעברה (1.31), אך בהשוואה ליתר המדדים של הבנק העולמי זהו הציון הגבוה ביותר שלה.

V-Dem Institute

מיזם V-Dem מציע גישה חדשה להמשגה ולמדידה של הדמוקרטיה כמערכת שלטון. לפי תפיסת מנהלי הפרויקט, כאשר אין שוויון בין קבוצות באוכלוסייה, חומרי או לא-חומרי, יכולתם של האזרחים לממש את זכויותיהם וחירויותיהם הדמוקרטיות נפגעת.

במדד הדמוקרטיה של V-Dem (Varieties of Democracy) 5 רכיבים למדידת איכות הדמוקרטיה ב־179 מדינות בעולם: שמירה על ערכים ליברליים, ייצוג אלקטורלי, שוויון, השתתפות, דיון (דליברציה). אנו מציגים כאן 3 מן המדדים לבחינת ההליך הדמוקרטי: שוויון הזכויות הדמוקרטי, השתתפות, דיון.

במדד שוויון הזכויות הדמוקרטי (Egalitarian Component Index) הציונים נעים בין 0 (אין במדינה שוויון זכויות דמוקרטי בכלל) ל־1 (יש במדינה שוויון זכויות דמוקרטי מלא). הציון של ישראל השנה (0.747) מבטא ירידה לעומת הציון בשנה שעברה (0.786).

במדד ההשתתפות האזרחית (Participatory Component Index) הציונים נעים בין 0 (אין במדינה השתתפות אזרחית בכלל) ל־1 (יש במדינה מידה רבה מאוד של השתתפות אזרחית). הציון של ישראל השנה הוא 0.556, ירידה מהציון של השנה שעברה (0.576).

מדד הדמוקרטיה הדליברטיבית (Deliberative Component Index) נע בין הציונים 0 (רמת דמוקרטיה דליברטיבית נמוכה מאוד) ל־1 (רמת דמוקרטיה דליברטיבית גבוהה מאוד). הציון של ישראל השנה ירד גם במדד זה – 0.738 – לעומת 0.754 בשנה שעברה.

במדד החלוקה השוויונית של משאבים (Equal Distribution of Resources Index) הציונים נעים בין 0 (חלוקה לא-שוויונית בכלל של משאבי המדינה) ל־1 (חלוקה שוויונית מלאה של משאבי המדינה). הציון של ישראל השנה הוא 0.784, ירידה מהציון בשנה שעברה – 0.807.

Transparency International

ארגון השקיפות הבינלאומי (Transparency International) נחשב המוביל בעולם במדידת השחיתות על כל צורותיה. מדד תפיסת השחיתות של הארגון מבוסס על 13 מקורות מידע ממגוון מוסדות עצמאיים המתמחים בנושאי ממשל ובניתוח האקלים העסקי במדינה. המדד משווה את רמת השחיתות ב־180 מדינות בעולם.

הציון במדד תפיסת השחיתות נע בין 0 ל־100: ככל שהציון גבוה יותר, כך השחיתות הנתפסת במדינה נמוכה יותר. הציון של ישראל השנה הוא 61, ירידה קלה לעומת השנה שעברה (62).

Reporters without Borders

הארגון "עיתונאים ללא גבולות" (Reporters without Borders) הוא ארגון בינלאומי לא-ממשלתי שהוקם בשנת 1985 במטרה להגן על חופש המידע ועל חופש העיתונות בעולם באמצעות, בין השאר, מעקב שוטף אחר ההתקפות על חופש המידע. הארגון מפרסם מדי שנה את מדד חופש העיתונות (World Press Freedom Index) ומביא נתונים על חופש העיתונות ב־180 מדינות. הציון במדד זה מורכב מ־2 רכיבים: האחד – נתונים כמותיים על אלימות ופגיעה בעיתונאים בשנה החולפת; והאחר – נתונים איכותניים המתבססים על תשובות מומחים על שאלות במגוון תחומים, למשל עצמאות התקשורת, חקיקה והתשתית הקיימת במדינה לתמיכה בעבודת העיתונאים.

הציונים במדד חופש העיתונות נעים בין 0 (חופש עיתונות מלא) ל־100 (היעדר מוחלט של חופש עיתונות). הציון של ישראל השנה הוא 30.8, ציון נמוך במעט לעומת הציון בשנה שעברה (30.26).

צוות המחקר

פרופ' תמר הרמן היא המנהלת האקדמית של מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות במכון הישראלי לדמוקרטיה, עמיתה בכירה במכון ופרופסור מן המניין למדע המדינה באוניברסיטה הפתוחה. מומחית לחקר דעת קהל ולחברה אזרחית ופוליטיקה חוץ-פרלמנטרית.

ד"ר אור ענבי הוא חבר בצוות מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות במכון הישראלי לדמוקרטיה. חוקר כמותי. עבודת הדוקטור שלו, שנכתבה במחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת בר-אילן, עוסקת במעורבות אבהית, בגבריות חדשה ובמשק שבין עבודה למשפחה.

ד"ר ויליאם קביסון הוא חבר בצוות מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות במכון הישראלי לדמוקרטיה. עבודת הדוקטור שלו, שנכתבה באוניברסיטת ג'ורג' וושינגטון שבארצות הברית, עוסקת בהתנהגות פוליטית, בשיעורי הצבעה ובבחירות שעושים המצביעים. לפני שעלה לישראל עבד בקמפיינים פוליטיים בבחירות בארצות הברית.

אלה הלר היא רכזת הסקרים של מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות במכון הישראלי לדמוקרטיה. בעבר שימשה מנהלת המחקר במכון הסקרים של "מודיעין אזרחי" וחוקרת בכירה במרכז המחקר והמידע של הכנסת. מומחית לסקרים ודעת קהל.

המכון הישראלי לדמוקרטיה הוא מוסד עצמאי א־מפלגתי, מחקרי ויישומי, הפועל בזירה הציבורית הישראלית בתחומי הממשל, הכלכלה והחברה. יעדיו הם חיזוק התשתית הערכית והמוסדית של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, שיפור התפקוד של מבני הממשל והמשק, גיבוש דרכים להתמודדות עם אתגרי הביטחון מתוך שמירה על הערכים הדמוקרטיים וטיפול שותפות ומכנה משותף אזרחי בחברה הישראלית רבת הפנים.

לצורך מימוש יעדים אלו חוקרי המכון שוקדים על מחקרים המניחים תשתית רעיונית ומעשית לדמוקרטיה הישראלית. בעקבותיהם מגובשות המלצות מעשיות לשיפור התפקוד של המשטר במדינת ישראל ולטיפול חזון ארוך טווח של תרבות דמוקרטית נכונה לחברה הישראלית ולמגוון הזהויות שבה. המכון שם לו למטרה לקדם בישראל שיח ציבורי מבוסס ידע בנושאים שעל סדר היום הלאומי, ליזום רפורמות מבניות, פוליטיות וכלכליות ולשמש גוף מייעץ למקבלי ההחלטות ולציבור הרחב.

מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות הוקם במתכונתו הנוכחית בשנת 1998, כאשר מכון גוטמן למחקר חברתי שימושי עבר למכון הישראלי לדמוקרטיה. המכון המקורי הוקם בשנת 1949 בידי פרופ' אליהו (לואי) גוטמן כמרכז חלוצי למחקרי דעת קהל וקידום מתודולוגיה במדעי החברה. יעדו של מרכז גוטמן הוא להעשיר את הדיון הציבורי בסוגיות מדיניות ציבורית באמצעות מידע השאוב מבסיסי הנתונים של המרכז ומסקרי דעת הקהל שהוא עורך.

מדד הדמוקרטיה הישראלית מתקיים במסגרת מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות ומציע הערכה שנתית של איכות הדמוקרטיה הישראלית. לצורך זה נערך מדי שנה בשנה, 17 שנים ברציפות, סקר רחב במדגם מייצג של האוכלוסייה הישראלית.

מטרתו של הסקר לעמוד על המגמות בחברה הישראלית בשאלות כבדות משקל הקשורות להגשמת הערכים והיעדים הדמוקרטיים ולתפקוד של מערכות השלטון וממלאי התפקידים הנבחרים. ניתוח התוצאות מבקש לתרום לדיון הציבורי על מצב הדמוקרטיה בישראל וליצור מאגר מידע רחב שיעמיק את הדיון בנושא.

